

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

İMPARATOR JULIANUS ve 'MİSOPOGON'

Yüksek Lisans Tezi

Aslı PALAOĞLU

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

İMPARATOR JULİANUS ve 'MİSOPOGON'

Yüksek Lisans Tezi

Ash PALAOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hatice ORUÇ

Ankara, 2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

İMPARATOR JULIANUS ve 'MİSOPOGON'

Yüksek Lisans Tezi

Aslı PALAOĞLU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hatice ORUÇ**

Tez Jürisi Üyeleri

Prof. Dr. Hatice ORUÇ

Prof. Dr. İlhan ERDEM

Doç Dr. Bilal KOÇ

Tez Savunması Tarihi
24.04.2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Hatice ORUÇ danışmanlığında hazırladığım İmparator Julianus ve ‘Misopogon’ (Ankara,2024) adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma süresinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

01.07.2024
Aslı PALAOĞLU

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda sabırla benden tecrübe ve ilgisini eksik etmeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Hatice Oruç’a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca Türk Tarih Kurumu’na destekleri için teşekkür ederim. Bugüne kadar her zaman yanımda, bana destek olan aileme de sonsuz minnet ve teşekkür borçluyum.

ÖNSÖZ

Tez konusunu, Geç Antik Çağ'da yaşamış, 361-363 tarihleri arasında Roma İmparatorluğu yapmış Julianus'un hayatı ve günümüze ulaşan çok sayıdaki eserleri arasından "Misopogon - Sakal Düşmanı"nın Türkçe tercümesi ve değerlendirmesi oluşturmaktadır. Yaklaşık olarak bin altı yüz altmış yıl önce yaşamış ve bunun sadece beş yılı caesar, üç yılı da augustus olmak üzere sekiz yıl imparatorluk görevini yerine getirebilmiş bu kişinin günümüzde dahi incelenmeye ve tartışılmaya devam etmesinin ardında yatan neden tezin en önemli sorularındandır. Julianus'u çağdaşlarından, kendinden önce ve sonra gelen imparatorlardan ayıran özellikleri nelerdir? Yaşadığı dönemden başlayarak yüzyıllar boyu karışık görüşlerin baş aktörü olması ve bu görüşlerin temsil ettiği inançlar ve düşünceler nelerdir? Geride bıraktığı sayısız eser bize Julianus'un düşün dünyası hakkında ne söylüyor? Julianus, Geç Antik Çağın ve dönüşmeye başlayan Roma İmparatorluğu tarihinin neresinde duruyor? Kısa yaşamına ve iktidarına rağmen bu kadar kilit bir figür olması bu geçiş döneminde oynadığı rolle alakalı mıdır? Çalışmada tüm bu sorulara Julianus'un hayatı ve Antakya halkına ithafen yazdığı 'Misopogon' adlı eseri üzerinden yanıt bulmaya çalışılmıştır.

Tezin kapsamını Julianus'un hayatı incelenirken, doğduğu andan itibaren yetiştiriliş şekli, aldığı eğitimler, yaşadığı şehirler, imparatorlukta getirildiği pozisyonlar, bize bıraktığı eserlerinden parçalar ve kısa sayılabilecek hayatının sonuna doğru çıktığı sefer öncesi ziyaret ettiği şehir olan Antakya'da oranın halkına ithafen yazdığı hicivli 'Misopogon' adlı eserin incelenmesi oluşturmaktadır.

Tezin giriş bölümünde öncelikle çağdaşları, modern çağ ile günümüz tarihçilerini de kapsayan bir kitle tarafından Julianus'a dair algının nasıl olduğu ortaya konulmuştur. Julianus'un biyografisine geçmeden önce doğduğu dünyayı etraflica kavrayabilmemiz için Roma İmparatorluğu'nun üçüncü yüzyıl krizinden başlayarak I.

Constaninus'un iktidarı da dâhil olmak üzere siyasi, askerî, ekonomik ve dinî durum değerlendirilmiştir.

Tezin birinci bölümde doğumundan başlayarak eğitimi, caesarlığa uzanan süreç, imparatorluğa yükselişi ve hayatını kaybettiği son Pers seferine kadar Julianus'un biyografisi ele alınmaktadır. İkinci bölümde Misopogon hakkında bilgi verilmiş ve tercümesi yapılmıştır. Son bölümde eserin değerlendirilmesine yer verilmiştir. Tezde kişi isimlerinin Latince, yer isimlerinin Türkçeleştirilmiş versiyonlarının kullanıldığını da belirtmek gerekir. Gerekli görülen yerlerde dipnotta detaylı açıklamalara yer verilmiştir. Sonuç bölümü ile de tez çalışması tamamlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
1. Julianus Algısı	2
2. Üçüncü Yüzyıl Krizi (235-284).....	13
3. I. Constantinus Dönemi (306-337)	22

I. BÖLÜM JULIANUS'UN HAYATI

1.1. Flavius Claudius Julianus	26
1.1.1. Çocukluk.....	27
1.1.2. İlk Gençlik	30
1.1.3. Eğitim	34
1.2. Julianus Caesar	41
1.2.1. Galya.....	46
1.2.1.1. Galya Seferleri ve Askerî Politikaları	47
1.2.1.2. Vergi Politikaları ve İmar Faaliyetleri	52
1.2.1.3. Constantius'a İsyanı.....	54
1.3. Julianus Augustus.....	58
1.3.1. Politika ve Reformları.....	58
1.3.2. Dinî Yaklaşımı.....	66

II. BÖLÜM MİSOPOGON'UN TERCÜMESİ

2.1. Misopogon Hakkında	76
2.2. Misopogon – Sakal Düşmanı.....	80

III. BÖLÜM

ESERİN ANALİZİ

3.1. Fiziksel Görünüm	114
3.2. Tür ve Biçim.....	119
3.3. Dinî Çatışma.....	125
3.4. Siyasi ve Sosyal Gerçeklerin Çatışması	128
3.5. İç Dünya ve Psikoloji	131
3.6. Kalem oyunları (ironi, hiciv, gizli alay)	133
SONUÇ	137
KAYNAKÇA.....	140
EKLER	152
Ek 1. Kronoloji	152
Ek 2. Soyağacı	158
Ek 3. Haritalar ve resimler	160
ÖZET	167
ABSTRACT	168

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

ed. : Editör / Edit: Edited

İbid : Latince ibidemın kısaltması, aynı yerde, aynı eserde, adı geçen eser (a.g.e.)

MÖ : Milattan Önce

MS : Milattan Sonra

No : Numara

Ö. : Ölüm tarihi

Trans. : Translated

Vol. : Volume

GİRİŞ

Antik çağlardan günümüze çok az figür Flavius Claudius Julianus ya da bir diğer adıyla mürted Julianus kadar düşlemimizde yer kaplamıştır. Ona Flavius Claudius Julianus ya da kısaca İmparator Julianus diye hitap edenler aslında onu Roma İmparatorlarının bulunduğu uzun listedeki diğer isimlerden farklı bir yere koymuyor olabilir. Bununla birlikte, aralarında caesar iken Galya'da imparatorluğu Germanlerin elinden kurtarması, çıkardığı yasaların kalıcı olması, vergi yükünü azaltması, yerel yönetimleri güçlendirmesi sebebiyle yönetimde de başarı göstermesi , felsefeye yatkın olması ve Helen kültürünü korumaya gayret göstermesi gibi faaliyet ve özelliklerini takdir edenler de olabilir.

Diğer taraftan çağdaşları arasında Ammianus Marcellinus gibi onu Hristiyanlığın azılı düşmanı olarak gören, hatta bu uğurda kan dökmemiş olmasını taktiksel nedenlere bağlayan veya Nazianzuslu Gregorius gibi mensubu olduğu ailenin inancından ayrılmış bir “dönek” olarak belleyenler var.¹ Özellikle augustus ilan edildikten sonra Hristiyanlığa duyduğu istikrah su götürmez bir gerçektir. Lakin ömrünün erken dönemlerinde gerçekten Hristiyanlığa bağlıydı da daha sonra bir yetişkin olduğunda mı Hristiyanlıktan koptu, yoksa gelişme çağında aldığı tüm dinî eğitimler ve katıldığı ritüeller dış baskılar sonucu katlanmak zorunda olduğu ve dış dünyaya sergilediği bir oyundan mı ibaretti bunu tam anlamıyla bilebilmemiz mümkün değildir. Sadece varsayımlarda bulunabiliriz.

Bu yaklaşımlardan hangisi doğru ya da sadece bir tanesini mi seçmek mecburiyetindeyiz? Hükümdar olduğu 18 ay boyunca tarihin çarklarını sadece geri

¹ Ammianus Marcellinus, *Ammianus Marcellinus*. 3 volumes. Translated by J. C. Rolfe. Loeb Classical Library, (Cambridge, MA: Harvard University Press), 1935, 22.14.3; Gregory of Nazianzus, *Select Orations*, Trans. by Martha Vinson(Washington D.C.: The Catholic University of America Press), 2004, 4.48; Socrates Scholasticus. *Ecclesiastical History: From A.D. 305-439. Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church: Second Series*. Volume II. Translated by A. C. Zenos, (Grand Rapids, MI: WM.B. Eermans Publishing Company, Reprint) 1989, 3.17.

döndürmeye çalışmamış, aynı zamanda attığı adımlar ve aldığı kararlarla o çarkın dişlilerini sonsuza kadar etkilemiştir. Gücünün doruğunda Pers seferinde aldığı yara nedeniyle ölüm döşeğindeyken attığı iddia edilen “Sen kazandın Celileli²!” çığılığı belki de sadece şiirsel bir hayal ürünüdür; ama yine de tarihsel bir gerçekliği de temsil eder.

1. Julianus Algısı

Julianus, döneminin kilise tarihçileri ve müellifleri dâhil olmak üzere modern tarihçilerin de aralarında bulunduğu bir grup tarafından ya Tanrıya ihanet eden bir hain ya da pagan medeniyetinin son savunucusu olan kahraman olarak resmedilmiştir. Lakin tarihi figürlerin birçoğu gibi aslında ne bir hain ne de kahramandır. Bu kadar uzun süre önce yaşamış birinin doğru bir portresini çizmeyi ve onu layıkıyla değerlendirmeyi nasıl başarabiliriz? Hakkında kısıtlı bilgi olan örneklerin aksine Julianus’un hem kendinin bizlere bıraktığı hem de başta çağdaşları olmak üzere hakkında yazılan çok sayıda yazılı kaynak bulunmaktadır. Burada Julianus’un kendi eserlerinden önce, farklı müelliflerin onun hakkındaki söylemlerine göz atalım. .

Julianus’un çağdaşları, Nazianzuslu Gregorius (325-390), Libanius (314-393) ve Ammianus Marcellinus (330-400) idi. Bunlar birbirlerinden farklı dinî inanışlara sahiptirler. Üçü de Julianus üzerine yazmış ve onu öğrenci ve/veya imparator olarak bizzat tanıma fırsatı bulmuştur. Bununla birlikte onunla aynı dönemde yaşamış ya da onu bizzat tanımış olmaları değerlendirmelerinin yüzde yüz doğru olduğu anlamına gelmemektedir. Tüm kaynaklar, hatta belki de müellifleri olayların müşahidi ya da zamansal olarak en yakın olanları dâhil, eleştirel bir bakış açısıyla okunmalıdır.

Libanius, çağdaşları arasında Julianus’un en önemli destekçilerindendir. Antakya doğumlu olan Libanius, 314-393 yılları arasında yaşamıştır. Atina’da Diophantus

² Hristiyanlara Celileliler diye hitap ediyordu.

nezaretinde retorik eğitimi almış olup Geç Antik Çağın önemli hatip sofistlerindendir.³ Libanius, Julianus ile İzmit'te (Nicomedia) retorik üstadı Hecebolius'tan dersler alırken tanışmıştır. Julianus Libanius'un derslerine katılmasa da ilişkileri hep öğretmen-öğrenci ekseninde olmuştur. Julianus Galya'da caesarken Libanius ile mektuplaştığı bilinmektedir.⁴ Pers seferi öncesi sekiz ay boyunca Antakya'da bulunduğu esnada yaşanan gerginliklerde⁵ Antakyalı olan ve şehirde nüfuzu bulunan Libanius, halk ile imparator arasında arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Seferde yaralanıp ölmesi sonrasında kendisine bir cenaze methiyesi yazarak hükümdarlığının detaylarını da ortaya koymuştur.

Julianus'un bir diğer çağdaşı Ammianus Marcellinus, Libanius gibi Antakya doğumlu ve pagan inanişsa sahiptir. Antakya'nın soylu ailelerinden birinin mensubu olan Marcellinus klasik bir eğitim almış, II. Constantius döneminde *protectores domestici*⁶ pozisyonuna gelmiştir. Ursicinus, Gallus ve Julianus'un komutasında Galya, Antakya, Nisibis gibi çeşitli görev yerlerinde bulunmuştur.⁷ 357 yılında bir isyanı önlemek üzere Galya'ya giden orduda yer almış ve Julianus ile ilk defa burada tanışmıştır. 363 yılından Juliyanus'un ölümünden sonra Roma'ya gelerek Res Gestae başlıklı eserini yazmaya başlamış ve 391 yılından önce de bu eseri tamamlamıştır. MÖ 96 yılında Nerva'nın tahta çıkışından 378 yılında Valens'in ölümüne kadar Roma tarihini konu alan⁸ Latince eser 31 kitaptan oluşmaktadır, ancak ilk 13 kitap kayıptır.⁹ Bu eserin on altıncı kitabında da ağırlıklı olarak Julianus'a yer vermiştir. Julianus'a dair Libanius'a nazaran daha objektif

³ Libanius, A Critical Introduction, Ed. By Lieve Van Hoof (Cambridge, MA: Cambridge University Press), 2014, 26.

⁴ Libianus, Julianus'un mektupları yanında günümüze 1600'den fazla mektup, 64 hitabe ve 96 progymnasmata bırakmıştır. Tezde Libianus'un mektupları için Loeb Classical Library tarafından hazırlanan iki ciltlik İngilizce tercümesinden faydalanılmıştır: Libanius. *Autobiography and Selected Letters*. 2 volumes. Translated by A. F. Norman. Loeb Classical Library (Cambridge: Harvard University Press), 1992.

⁵ Julianus 'Misopogon'da bu durumu detaylarıyla anlatmaktadır.

⁶ Hanehalkı muhafızı

⁷ Susan Sorek, *Ancient Historians*, 2012, 179-181.

⁸ Sorek, *Ancient Historians*, 181.

⁹ Tarihçi T.D. Barnes eser sayısının 36 olduğunu iddia eder, bu hesaba göre başlangıçtaki kayıp bölümler 18 kitaptan oluşmaktadır. (Timothy D. Barnes, *Ammianus Marcellinus and the Representation of Historical Reality* (Cornell University Press, 1998.), 28.

bir yaklaşımı olmuştur. Methettiği gibi, katı eleştirileri de söz konusudur. Julianus'u ideal bir imparatora örnek göstermiş, yeteneğini ve yönetme becerisini takdir ettiğini belirtmiştir. Bunun yanında Antakya'daki gıda sıkıntısı sonrası Julianus'un aldığı kararları eleştirmiştir. Bu kararların kentin yerel elitlerini rahatsız edecek düzeyde olması kentin nüfuzlu mensuplarından biri olan Marcellinus'un eleştirisinde yansılabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Dördüncü yüzyıl pagan inanışları birbirinden son derece farklıydı. Bazı Neo-Platoncu anlayışa sahip olanlar pagan inançları ve Helenik kültürel geleneğinin Hristiyanlıkla tamamen uyumsuz görüyorlardı. Julianus'un kendisi de bu uyumsuzluğa vurgu yapmıştır. Julianus, Hristiyanları Yunan Klasikleri öğretmekten menederek¹⁰ iki din arasındaki karşıtlığı derinleştirmiştir. Julianus Hristiyan entelektüellerin Yunan kültürüne derinlemesine bağlı olduğunu ve onu son derece değerli bulduklarını da biliyordu. Yunan kültürünü (Helenizm) sadece paganizmle ilişkilendirecek, böylece Hristiyanlar kendileriyle çelişmemek için her ikisini de reddetmek zorunda kalacaklardı. Buna en büyük tepkilerden birini çağdaşı ve bir dönem beraber eğitim gördüğü Hristiyan din adamı Nazianzuslu¹¹ Gregorius göstermiştir.

Dördüncü yüzyılda yaşamış Constantinapolis Başpiskoposluğu'nda yapmış Nazianzuslu Gregorius kilise babalarındandır.¹² Klasik eğitim almış bir hatip ve filozof olarak eserlerinde Hellenizmin izlerine rastlanmaktadır.¹³ Özellikle teslis teolojisi hususunda önde gelen isimlerdendir. Hem batı hem de doğu kiliseleri tarafından aziz ilan edilmiştir. 431'deki Birinci Efes Konsili'nde hitabelerine atıfta bulunulmuş, Chalcedon Konsili'nde Teolog olarak tayin edilmiştir.¹⁴

¹⁰ 325 yılında bir ferman ile.

¹¹ Nazianzus, Kapadokya bölgesinde Aksaray yakınlarında antik bir Yunan kenti.

¹² John McGuckin. *Saint Gregory of Nazianzus: An Intellectual Biography* (Crestwood, NY: St. Vladimir's Press), 2001, 311.

¹³ Ibid, 393.

¹⁴ Ibid, 297.

Gregorius Julianus'a dair eleştirilerine iktidarının meşruiyetini sorgulayarak başlamıştır. Onu II. Constantius'un tahtını gasp etmeye çalışan biri gibi göstermiştir.¹⁵ Bu durum Constantius'un ölümüne kadar geçerli olabilir gözükse de sonrasında Julianus meşru olarak tahta aday gösterilmiştir. Susanna Elm Gregorius'un tüm Hristiyanların sorduğu temel soru ile karşı karşıya kaldığını iddia etmiştir. Julianus'un saltanatını farklı kılan neydi ve Tanrı neden buna izin verdi? Gregorius'un bu soruya cevabı Tanrının Julianus'u plan dâhilinde dünyaya göndererek nasıl bir Hristiyan Romalı ve özellikle de Hristiyan Romalı lider olunması gerektiğini insanlığa gösterdiği şeklinde olmuştur.¹⁶

Gregorius, kendinden sonraki Hristiyan müellifler gibi Julianus'u günahın ve şeytanın tarafında göstermiştir.¹⁷ Onun için mürted¹⁸ tanımını da ilk Gregorius kullanmıştır. Bu kelime sadece Hristiyanlıktan dönmesine işaret etmez, aynı zamanda İncil'de geçen şeytan ya da deccal¹⁹ anlamını da içermektedir.²⁰

Hristiyan geleneğini oluşturmada özellikle beşinci yüzyıl tarihçilerinin önemi büyüktür. Bunların başlıcaları İznik inanç formülünü benimseyen kilise tarihçileri Sozomenus, Socrates Scholasticus ve Kirros(Cyrrhus)lu Theodoretus'tur. Bu tarihçiler eserlerinde kendilerinden önceki polemiklerle bazı olumlu yorumlara yer verseler de Julianus'u genel olarak Hristiyanları yargılayan, başarısız bir filozof olarak resmetmişlerdir.²¹

¹⁵ Gregory of Nazianzus, *Oration* 4.33-45.

¹⁶ Rebenish, Stefan & Hans-Ulrich Wiemer, *A Companion to Julian the Apostate*, Brill's Companion to the Byzantine World Vol. 5. (Lieden&Boston: Brill), 2012, 365.

Stefan Rebenich ve Hans-Ulrich Wiemer editörlüğünde yayınlanmış olan *A Companion to Julian the Apostate* başlıklı eserde on üç bölüm bulunmaktadır. Heinz-Günther Nesselrath Julianus'un Felsefi Eserlerini, Peter Heather Julianus'un Galya'daki seferleri ve Constantius'a isyanını, Bruno Bleckmann Julianus'un Constantiusa karşı tutumunu, Sebastian Schmidt-Hofner Julianus'un yasa yapıcılığını, Scott Bradbury Julianus ve Yahudileri ve Arnaldo Marcone Julianus'a karşı pagan reaksiyonları yazmıştır.

¹⁷ Gregory of Nazianzus, *Oration* 4.6, 4.90-97.

¹⁸ Dönek, dinden dönen, apostat

¹⁹ Antichrist

²⁰ Rebenish, Stefan & Hans-Ulrich Wiemer, *A Companion to Julian the Apostate*, 364.

²¹ Sozomen, Church History 6.2.9; Theodoret, Church History 3.21.4; Socrates, Church History 3.12.5-6.

Beşinci yüzyılın başlarında yazıları öne çıkan Hristiyan filozof ve teolog Hippolu Augustinus (354-430) ve Hristiyanlık şiirleriyle ilgilenen şair Prudentius (348-405), Julianus'un karakterine saygı gösteren; ancak onu yanlış yönlendirilmiş entelektüel bir lider olarak sunan kısmen bağışlayıcı tanımlamalar kullanmışlardır.²² Bu bize Hristiyanların Julianus konusunda her zaman aynı görüşlere sahip olmadıklarını göstermektedir. Julianus'a dair eleştiriler genellikle doğu metropollerinden gelmiştir. Bu yerlerdeki pagan-Hristiyan rekabeti bazen şiddetli çatışmalara yol açmıştır.²³

Julianus ile ilgili çelişkili anlatıların nedeni aslında açıktır. Hristiyan yazarlar genellikle, İsa'yı ve Hristiyanlığı eşleştirdiği için onu kötülemeye çalışırken, paganlar da Romanitas²⁴ı kavramış bir Roma hükümdarı olduğu için olumlu bir portre sunmuşlardır. Özellikle Julianus'un ölüm şekli söz konusu olduğunda Hristiyanların eleştirileri birbirinden farklıdır. Aynısı pagan anlatılar için de geçerlidir. Atinalı Athanasius gibi Hristiyan liderleri, Julianus'un saltanatının gelip geçici olduğunun altını çizse de²⁵ sonraki yüzyıllarda saltanatına ve ölümüne ilgi devam etmiştir.

Beşinci yüzyıl kilise tarihçileri, dördüncü yüzyılı hep Hristiyanlığın zaferi olarak yazmışlardır. Bu Hristiyan yazarlara göre, imparator I. Constantinus ile birlikte Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu ve ötesinde kesintisiz bir şekilde yayılmaya devam etmiş ve I. Theodosius'un saltanatında paganizmin yasaklanmasıyla pagan tanrıları yenerek zafer kazanmıştır. Peter Brown gibi birçok tarihçinin de dikkati çektiği üzere bu anlatı gerçeklerle örtüşmemektedir. Brown'un ifadesiyle, *Kilise tanrıları yenebilirdi; ancak Hristiyanlıktan önce gelen dinî alışkanlıklara galip gelemezdi.*" Ramsay MacMullen'e göre de bu yeni din-Hristiyanlık kazanmıştır; ancak yüzyıllar boyunca

²² Browning, *Emperor Julian*, 225-226.

²³ Socrates Scholasticus, *Ecclesiastical History: From A.D. 305-439. Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church: Second Series. Volume II.* Translated by A. C. Zenos, (Grand Rapids, MI: WM.B. Eermans Publishing Company, Reprint 1989), 3.13, 5.16, 7.15.

²⁴ Romanitas, Romalıların kendilerini tanımladığı siyasi ve kültürel kavramların ve uygulamaların bir koleksiyonudur. Üçüncü yüzyılda türetilen, "Romalılık" anlamına gelen Latince bir kelimedir ve modern tarihçiler tarafından, Roma kimliği ve öz imgeye kısa bir referans olarak kullanılmaktadır.

²⁵ Sozomen, *Ecclesiastical History of Sozomen: From A.D. 324 to A.D.440.* Translated by Edward Walford, (London: George Bell & Sons, 1855), 5.15.

gerçekleşen olaylar kilisenin düşmanlarının henüz sahadan silinmediğini ve önceki dinî alışkanların hala yaşadığını göstermektedir.²⁶

Dördüncü yüzyılın sonlarından beşinci yüzyılın ortalarına kadar imparatorluğun büyük bir kısmı hala hem Paganlar hem Hristiyanlar arasında çok popüler olduğundan belirli pagan ritüel ve festivallerini gerçekleştirmeye devam etmişlerdir.²⁷ Constantinus'tan bu yana çoğu Roma imparatoru Hristiyan olsa da bu, tüm nüfusun hemen onları takip ettiği anlamına gelmiyordu. Hatta Julianus'un, kısa süreliğine de olsa, paganizmi teşvik etmesinin, geçmişteki pagan tanrıları canlandığı ve onlara imparatorlukta daha geniş bir varlık kazandırdığı söylenebilir. Bununla birlikte, kilise tarihçileri, MacMullen'ın gözlemlediği gibi, “*Paganların yalnızca mağlup olmadığını... aslında tamamının dönüştüğünü tasvir ettiler. Gerçekten de bu durum dışardan görüldüğü gibi değildi.*”²⁸

Dördüncü ve beşinci yüzyıllarda paganlar ve Hristiyanlar, imparatorlukta kendi dinî varlıklarıyla ilgili olarak yoğun çatışmalarına devam ettiler ve Julianus'un saltanatı, hayatı ve ölümü bu anlaşmazlıkların merkezindeydi. Aslında ölümünden neredeyse yetmiş yıl sonra O'nun aleyhinde eser yazan İskenderiyeli Patrik Cyrillus (375-444) gibi Hristiyan müelliflerin de Julianus'un tam Hristiyanlaşmamış bir dünyadaki pagan varlığına dair süregelen kaygılardan etkilenmiş olmaları mümkündür. Hristiyan olarak yetiştirilen, sonradan “dinden çıkan” ve Hristiyan yetiştirilme ve eğitimi kullanarak kiliseyi eleştiren Julianus gibi bir imparator fikri, kilise için tehdit oluşturuyordu. Bu tür saldırılar, pagan filozoflardan beklenebilirdi; ancak bir imparatorundan beklenmezdi. Julianus, Constantinus'un sülalesinden biri olarak, dindar piskoposlar tarafından eğitilmiş, sonrasında Hristiyanlıktan ayrılmış ve kiliseyi zayıflatmaya çalışmıştır.

²⁶ Ramsay MacMullen, *Christianity and Paganism in the Fourth to Eighth Centuries* (New Haven: Yale University Press, 1997), 3.

²⁷ Mary Beard, John North, and Simon Price. *Religions of Rome. Volume I-II*. (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 388.

²⁸ Ramsay MacMullen and Eugene N. Lane, eds. *Paganism and Christianity 100 – 425 CE: A Sourcebook*. (Minneapolis: Fortress Press, 1992), 5.

Julianus'un kilise için tehlike arz etmesi ölümünden sonra bile iktidarının söz ve eylemlerine meşruluk kazandırmasından kaynaklanıyordu. Ayrıca, yönetim biçimi ve aldığı kararlar, eski adetlere dönmenin, Hristiyanlığa alternatif inanışlar yaratmanın ve kiliseyi güçsüz bırakmanın bir örneğidir. Dördüncü ve beşinci yüzyılın Hristiyan yazarlarının iddia ettiği gibi, Hristiyanlığın paganizme karşı bir zaferi varsa, Julianus'un saltanatı ve paganizme teşvik etmesi, başarılı olup olmamasına bakmaksızın, Geç Antik Çağ'daki Hristiyanlık zaferi anlatılarında bir kesintiyi temsil etmiş gibi görünmektedir. Ölümünden sonra bile devam eden saldırılar aslında onun bir tehdit olarak algılanmaya devam ettiğinin göstergesidir. Hristiyan müelliflerin kaygılarını da bir bakıma haklı çıkarmaktadır.

Julianus'un ölümü, uzun süreli tartışmalar için özellikle Hristiyan anlatılarda imparatorluk gücü ile kilise arasındaki ilişkiler konusunda malzeme olarak da kolayca kullanılabilirdi. Constantinus'tan beri, Hristiyan imparatorlar, özellikle disiplin kararları söz konusu olduğunda örneğin Donatist anlaşmazlığı ve öğretisiyle ilgili konularda veya Aryusculuk hususunda, kilise işlerine derinlemesine karışmışlardır.²⁹ Bu özellikle Aryusculuk ortaya çıktığında büyük bir sorun haline gelmiştir. Aryusculuk patlak verdiğinde, İskenderiye psikoposu Aryus ile İskenderiye başpiskoposu Alexander (İskender) arasında Tanrı'nın Oğlu'nun doğumu üzerine çıkan anlaşmazlık, Constantinus'u kiliseye barış getirmek, muhalifleri ve heretikleri bastırmak için tekrar tekrar müdahale etmeye zorlamıştır.³⁰ Anlaşmazlığın devam ettiği dördüncü ve beşinci yüzyıl boyunca Constantinus ve onun halefleri bu tavrı devam ettirmişlerdir.

Kilisenin işlerine imparatorluk müdahalesi gerçekleştiğinde kilisenin buna tepkisi çok net değildi. Bir yandan imparatorun heretikleri, bölücüler ve bazen paganları bastırmaya istekli olmasını memnuniyetle karşılarlarken, diğer yandan özerklik

²⁹ Averil Cameron, *The Later Roman Empire*. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993), 69.

³⁰ Philip Amidon, *Philostorgius: Church History*, Atlanta, Society of Biblical Literature, 2007, xiii.

ve bağımsızlık kaybindan rahatsızdı.³¹ Dördüncü yüzyılın tarihsel anlatıları imparatorluğun kilisedeki yargı yetkisinin yerini almasına dair bu endişeleri birçok şekilde yansıtırken, imparator Julianus'un hayatında ve özellikle ölümünde yaşanan olaylar, Hristiyanlara kilise ve imparatorluk, ilahi ve seküler güçlerle ilgili iddialarda bulunma fırsatı tanımıştır.

Bir önemli ayırım da çağdaş ve sonraki dönem müellifleri arasında yaşanmıştır. Sonraki dönem müellifleri, özellikle de beşinci yüzyıl kilise tarihçileri Julianus'un çağdaşlarının yazdığı eserleri kaynak olarak kullanmışlardır. Örneğin, 440 civarında kilise tarihi yazan Sozomenus, Julianus'un ölümüne dair birkaç hikâyede kaynaklarını açıklamasa da en azından Julianus'un ölümüne dair Libanius'un versiyonlarından birini kullandığı açıktır; çünkü Libanius'a doğrudan atıfta bulunur ve onun *Julianus Hakkında Cenaze Methiyesi*'ni alıntılar. Bazı müellifler artık mevcut olmayan veya isimlendirilemeyen kaynakları kullansalar bile, anlatılarındaki benzerlikler, adlandırılmayan kaynak konusunda tarihçilere bazen bir ipucu vererek, ortak bir kaynağa veya kaynaklara dayandıklarını gösterir.

Ortaçağ boyunca Julianus'a hakkında olumlu görüşler ya eski pagan kaynakları kullanan ya da Julianus'un edebî tarzına hayranlık duyan müellifler arasından çıkmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun sonlarına doğru çıkan 'neo-pagan' akımın önderi Gemistos Plethon (1355-1454)'nın eserlerinde Julianus'a dair daha olumlu değerlendirmelere rastlanmaktadır.³²

Daha batıya gidildiğinde Julianus'a dair kaynaklar sınırlı hale gelmeye başlar. Eusebius Sophronius Hieronymus (Aziz Jerome) dönemin kronik geleneğinin önemli temsilcilerindendir; ancak Julianus'a dair yazdıkları sınırlıdır. Cassiodorus'un *Historia*

³¹ Athanasius, *Historia Arianorum*. Translated by Atkinson M. and Robertson, Archibald. *From Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 4*. Edited by Philip Schaff and Henry Wace. (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing Co., 1892), 7.52.; Eusebius. *Eusebius' Ecclesiastical History*. Trans. By Cruse, C.F. (Massachusetts, Hendrikson Publishers, April 2004), 4.74-75.

³² Rebenish, Stefan & Hans-Ulrich Wiemer, *A Companion to Julian the Apostate*, 381.

Tripartita'sında biraz daha detaylı bilgi bulunur. Eseri, Socrates, Sozomenus ve Theodoretus'un derlemelerinden oluşup altıncı yüzyıl ortalarında kaleme alınmıştır. Bundan iki yüzyıl sonra Julianus eserlerde belleklere daha güçlü girecek şekilde yer almaya başlar. Ya monarşinin kilise üzerindeki olumsuz etkisine örnek ya da Tanrı korkusu olan iyi bir ortaçağ hükümdarı olarak gösterilir.³³

Modern tarihçilerden Robert Browning, Julianus'u, zamanının adamı olarak yani hem batıl inançlarını hem de rasyonalizmini, pragmatizmini ve dogmatizme duyduğu endişeyi paylaşan biri olarak görmektedir.³⁴ Julianus çok az başarı elde etmesine ve reformlarının çoğu ölümünden sonra imparator Jovianus tarafından tersine çevrilmesine rağmen hatırası yüzyıllar boyunca devam eden ve kişiliğinin gizemi birçok neslin zihinlerini ve hayal gücünü uyandıran biriydi.³⁵ Browning eserinin son bölümünde Julianus hakkındaki yazılı eserlerin geç dördüncü yüzyıldan itibaren geniş bir değerlendirmesini yapmaktadır. Bu değerlendirme içinde, Julianus'un nasıl bir mürted haline geldiğinden ve efsanevi figürünün zaman içinde nasıl hatırlandığından bahsetmektedir.³⁶

Glen Bowersock, genellikle Browning'in Julianus'a dair görüşlerine katılmamaktadır. Biyografik yapıdaki eseri aslında Browning'in çalışmasına karşıt görüş olarak yazılmıştır diyebiliriz. Bowersock Julianus'u, çoğu zaman genel pagan geleneklerini takip etmeyen, "katı kurallı bir pagan" olarak görmektedir. Örneğin, Julianus'un bağlı olduğu münzevi Neo-Platonist hareketi³⁷, Roma İmparatorluğu'ndaki çoğunluk için ilgi çekici değildi.³⁸ Nüfusun çoğunluğunun, bir imparatorun yer

³³ İbid, 382.

³⁴ Robert Browning, *The Emperor Julian*. (Berkeley and Los Angeles: University of California Press), 1976, xi.

³⁵ İbid, 218.

³⁶ İbid, 228

³⁷ E. R. Dodds, *Pagan and Christian in an age of anxiety* (Cambridge: Cambridge University Press, 1965) 35.

³⁸ G.W. Bowersock, *Julian the Apostate*. (Cambridge, MA: Harvard University Press), 1978, 79-80.

yatağında yatışını veya sade yemekler yiyişini hayal etmesi kolay değildi.³⁹ Antakyalılar da, Julianus'un münzevi davranışlarını alay konusu yapmışlar, bu davranışları garip bulduklarını ima etmişlerdir.⁴⁰

Bowersock, Julianus'u tasvir etmeye çalışırken, eylemlerini incelemiş ve çağdaş portrelerini analiz etmiştir. Ana düşüncesi, her anlatıyı birbiriyle uyumlu hale getirmek ve Julianus'un en doğru tasvirini bulmak amacıyla anlatıları birleştirmektir.⁴¹ Ancak Bowersock da Browning gibi Julianus'un hayatı ve ölümü üzerine anlatıların niçin birbirinden farklı olduklarına dair bir açıklama yapmamaktadır. Kaynakların Julianus hakkında imge oluşturmaya nasıl dikkat ettiklerini büyük bir özenle ele alırken, özellikle Julianus'un ölümüne dair anlatıların nasıl ortaya çıktıklarını irdelemez. Başka bir deyişle, Browning gibi, Bowersock da bu anlatıların birbirinden neden farklı olduğu ve bu farklılıkların dönemin karmaşık dinî tarihi hakkında ne anlatabileceği konusunu açıklamamışlardır.

Susanna Elm'in *Sons of Hellenism, Fathers of the Church* adlı eseri, Julianus ve kilise babalarından Nazianzuslu Gregorius'a odaklanır ve şunu sorar: Hristiyanlığı bu süre zarfında ne ayakta tutmuştur? Ve Hristiyanlık sürekli değişen dış koşullara uyum sağlarken temel mesajını nasıl korumuştur?⁴²

Susanna Elm'in bu sorularının cevabı Gregorius ve Julianus'un bazı eserlerinin analizinde yatar. Gregorius'un açılış töreni konuşmasına, *Pontus'a Kaçış için Özür* adlı eserine ve Julianus'un saltanatı esnasında kaleme almış olduğu iki adet *Julianus'a Karşı Yergi* adlı eserlerine odaklanır. Ardından, Julianus'un *Misopogon* gibi hicivsel

³⁹ Ammianus Marcellinus. *Ammianus Marcellinus*. 3 volumes. Translated by J. C. Rolfe. Loeb Classical Library, (Cambridge, MA: Harvard University Press), 1935, 25.4.4.

⁴⁰ *The Works of the Emperor Julian*, "Misopogon," 3 vols. Translated by Wilmer Cave Wright. Loeb Classical Library, (Cambridge: Harvard University Press), 1923, 440C-441C.

⁴¹ Bowersock, *Julian*, xi.

⁴² Susanna Elm, *Sons of Hellenism, Fathers of the Church: Emperor Julian, Gregory of Nazianzus, and the Vision of Rome* (Berkeley: University of California Press, 2012), 1.

metinlerine ve örneğin yedinci konuşması olan *Alaycı Heraclius'a*⁴³ gibi eleştirel konuşmalarına da yer verir. Elm, Libanius ve Gregorius'un Julianus konusunda bir diyalog içinde olduğunu düşünmektedir.⁴⁴ Yazar Julianus'un ölümünün farklı versiyonlarını, Libanius ve Gregorius'u, dönemin politik bağlamına yerleştirse de bu anlatıları Hristiyan din adamlarının imparatorun ölümüne dair diğer anlatılarıyla karşılaştırmaz.

Polymnia Athanassiadi ise, Julianus'un tuhaf davranışlarını psikolojik açıdan ilgi çekici bulmaktadır.⁴⁵ Julianus'un mektuplarını ve konuşmalarını kullanarak, onun zihnine girmeye çalışıp, entelektüel biyografisini oluşturmuştur. Julianus'u, Hristiyan kilisesine rakip bir pagan kilisesi inşa etmeye çalışan dahi olarak tasvir etmiştir.⁴⁶

Athanassiadi Julianus'un biyografisini ve dinî reformlarını ele alırken başta *Misopogon* ve *Celilelilere Karşı* olmak üzere belirli eserlerini neden yazdığını açıklamaya çalışmaktadır. Geç dönem Roma İmparatorluğu'nun Hristiyan yazarlarına atıfta bulunurken, *Onun saltanatı sırasında yaşayanlar kurtuluşlarına şükranlarını sunmak istediler*,⁴⁷ der; ancak Libanius gibi Julianus'un anısını bir nevi rehabilite etmeye çalışan pagan yazarları tartışmaz.

Yukarıda Julianus'un çağdaşı kaynaklarda ve tetkik eserlerde nasıl algılandığını açıklanmaya çalışılmıştır. Julianus'un doğduğu dünyayı etraflıca kavrayabilmek için de üçüncü yüzyıl krizinden başlayarak I. Constaninus'un iktidarı da dâhil olmak üzere

⁴³ To the Cynic Heraclius

⁴⁴ Elm, *Sons*, 454-458.

⁴⁵ Polymnia Athanassiadi 1976 yılında Julianus üzerine bir doktora tezi yazmış (Athanassiadi, Polymnia (1976). *An emperor and Hellenism : studies in the thought and action of the Emperor Julian*. Unpublished DPhil thesis, University of Oxford.), bu tezi 1981 yılında basılmıştır (*Julian and Hellenism: An Intellectual Biography*. Oxford: Clarendon Press, 1981). Eserinde, Julianus'un yapıtlarındaki dinî, felsefî ve psikolojik altyapıyı ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Julianus'un özellikle psikolojik motivasyonunu konu alan eser aynı zamanda dönemin değişim gösteren felsefî dünyasına da ışık tutmaktadır. Neo-Platonizm'deki değişimler, Iamblicus'un teolojik yaklaşımları ve bunların Julianus'un üzerindeki etkileri de eserde izlenebilmektedir. Bunun yanında Hristiyan teolojisindeki pagan etkilerine daha az yer verilmiştir.

⁴⁶ Polymnia. Athanassiadi, *Julian and Hellenism: An Intellectual Biography*. (London: Routledge, 1992), 165-168.

⁴⁷ Ibid, 227.

Roma İmparatorluğu'nun siyasi, askerî, ekonomik ve dinî durumuna kısaca değinmek faydalı olacaktır.

2. Üçüncü Yüzyıl Krizi (235-284)

Roma İmparatorluğu'nun dönüm noktalarından birini oluşturan ve tarihçiler tarafından Üçüncü Yüzyıl Krizi olarak bilinen dönem 235-284 yılları arasındaki yaklaşık olarak elli sene devam etmiştir. Bu dönem imparatorluğun birden fazla zorlukla karşılaştığı ve politik istikrarsızlığın yaşandığı bir dönemdir. Severus Alexander'ın 235'te ölümüyle başlayan bu dönem⁴⁸ yaklaşık olarak 284'te Diocletianus'un imparatorlukta tek adam olarak kontrolü sağlamasıyla sona erer.⁴⁹ Daha önceki yüzyıllardan gelen, çözülmemiş sorunlar ile üçüncü yüzyıl itibariyle baş göstermeye başlamış sıkıntıları ve imparatorluğun bunlara bulduğu çözümleri göstermesi açısından incelenmesi önemli bir dönemdir. Bu elli yıllık dönemin en göze çarpan özelliği politik istikrarsızlık, neredeyse her yıl imparatorun değişmesidir.⁵⁰ İmparator ilan edilenlerin haricinde imparatorluk tahtına ortak çıkanlar da dikkat çekicidir. Bireysel olarak bazı generaller sadece kendilerinin Roma İmparatorluğu'nun bu makus talihini düzeltebileceklerini iddia etmişler ve imparatorluk pozisyonuna kendilerini aday göstermişlerdir.⁵¹ Bunların neredeyse hepsi bulundukları askerî lejyonlardaki pozisyonlarından yükselmiş olup, birinci ve ikinci yüzyıldaki gibi sivil kökenden gelmemektedirler.⁵² 235-284 arasındaki süreçte aşağı yukarı yirmi ile yirmi beş arası imparator değişmiştir.⁵³ Bu imparatorların saltanatları da ortalama bir-iki yıl arasındır. Daha öncesiyle kıyaslandığında, MS 96-188 yılları arasında sadece beş farklı

⁴⁸ Alan K Bowman, Peter Garnsey&Averil Cameron. *The Cambridge Ancient History*, Second Ed. Vol. 12 *The Crisis of the Empire AD. 193-337*. (Cambridge: University of Cambridge Press), 2005, 28.

⁴⁹ Ibid, 29; Roger Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, (Edinburgh: Edinburgh University Press), 2013, 3;

⁵⁰ Peter Heather, *The Fall of the Roman Empire_ A New History of Rome and the Barbarians*, (Oxford University Press: USA), 2005; Cameron Averil. *The Later Roman Empire. AD 284-430*. (London: Harper Collins Publishers), 1993, 4.

⁵¹ Bowman, Garnsey& Cameron, *The Crisis of the Empire*, 157.

⁵² Averil, *The Later Roman Empire*, 4; Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 135.

⁵³ Edward Gibbon, *The Decline and Fall of the Roman Empire, Vol. I-III*. (London: Wordsworth Classics), 1998, 124.

imparatorun hüküm sürdüğü görülmektedir. Bu dönem beş iyi imparator dönemi olarak da bilinir. [Nerva (MS 96-98), Trajan (98-117), Hadrianus (117-138), Antonius Pius (138-161) ve Marcus Aurelius (161-180)].⁵⁴

Krizin sebebi olan sorunların birkaç alanda geliştiği söylenebilir. Bunların büyük çoğunluğu, imparatorluğun birinci ve ikinci yüzyıllarda üzerinden pek durulmayan sorunlardır. En önemli etmenlerden biri de imparatorluk dışındaki sorunlardır. Yani, batıda Germen halklarının imparatorluğun sınırlarına baskı yapması, doğuda ise Sasani İmparatorluğu'nun Fırat Nehri sınırını geçerek Roma eyaletlerini işgal girişimleridir. İmparatorluk hem batı hem de doğu cephelerinde dirayetli düşmanlarla karşı karşıyadır.

Artan dış baskılar beraberinde bazı ihtiyaçları da getirmiştir. Bunlardan birincisi, sınırlarda artan baskıyı kontrol edebilmek amacıyla imparatorun mevcudiyetine fiziksel olarak ihtiyaç duyulmaya başlamasıdır. Birinci ve ikinci yüzyıllarda imparatorlar şahsen ordunun başında savaşmıyorlardı, sefere çıktıklarında orduyu yöneten bir pozisyonda bulunuyorlardı. Üçüncü yüzyılda sorunlar arttıkça, imparatorların fiziksel varlıklarına daha fazla ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır.⁵⁵ Bu dönemde birkaç imparatorun savaşta ölmesi durumu da sözkonusudur. Bu aynı zamanda halkların ve ordunun da moralini bozan bir durum haline gelmeye başlamıştır. Daha önceki yüzyıllarda imparatorun generallik vasıfları sembolik iken, bu kriz döneminde somut olarak generallik becerisine sahip olunmasına ihtiyaç haline gelmiştir. Artan baskılar ve saldırılar nedeniyle imparatorun gezici bir şekilde hareket etme zorunluluğu da doğmuştur.⁵⁶ Bunun sonucunda imparatorlar zamanlarını başkentten ziyade sınırlarda ya da sınırlara yakın yerlerde geçirmeye başlamışlardır. Böylece, üçüncü yüzyıldan itibaren bölgesel başkent denebilecek şehirlerin varlığıyla ortaya çıkmıştır. Milano, Selanik, Nikomedia, Antakya

⁵⁴ Ibid, 237.

⁵⁵ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crisis of the Empire*, 213.

⁵⁶ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 252; Cowan Ross. *Roman Legionary AD 284-337, The Age of Diocletian and Constantine*, (Oxford: Osprey Publishing), 2015, 8; Averil Cameron, *The Later Roman Empire AD 284-430*. (London: Fontana Press, HarperCollins Publishers), 1993, 7.

gibi şehirler buna örnek olarak sayılabilir.⁵⁷ Roma artık imparator neredeyse orası olmaya başlamıştır. Bu durum, imparatorla senatonun bağlarının zayıflamasını da beraberinde getirir. İmparatorlar çoğunlukla senatoyu devre dışı bırakarak, kendi silah arkadaşlarından kurdukları konseylerle karar almaya başlıyorlar. Üçüncü yüzyıl öncesinde de *consilium* denilen bu tür konseylere rastlanmakla beraber bunlar kura yoluyla seçilmekte ve sivil ağırlıklı üyelere oluşmaktaydılar. Bu değişimle beraber, hem Roma şehri bir başkent olarak, hem de senato bir yönetim organı olarak zayıflamaya başlıyor. Ayrıca senato üyelerinin sivil ağırlıklı olup, askerî tecrübeden mahrum olmaları da bu süreci hızlandırıyor. Bu da senatörlük ideallerinde ve aristokrasi sınıfında erozyona neden oluyor.

Hem dışarıdan gelen tehditleri durdurabilmek hem de iç savaşları engelleyebilmek amacıyla imparatorlar ordunun boyutlarını gözle görülür düzeyde artırmışlardır. Aşağı yukarı iki katına çıkan ordu 600.000 civarında mensuba sahip olmuştur. Bu boyutta bir orduya sahip olmanın maliyeti de büyüktü. Bunun için de vergileri yükseltebildikleri ölçüde artırdılar.⁵⁸ Aynı zamanda da para biriminin devalüasyonuna da başvurdular.⁵⁹ Tedavüldeki paralarına gittikçe daha az metal koyup, aynı miktar gümüşten daha fazla madeni para elde etmeyi hedeflediler.⁶⁰ Maalesef bu uygulama ve periyodik olarak tedavüldeki paraları geri çekip onları eriterek yeni medeni paralar elde etmek, çok tesirli bir enflasyona neden olacaktı. 260'lar itibariyle medeni parada neredeyse hiç gümüş kalmamıştı.⁶¹ 256-280 arasında Roma İmparatorluğu'nda yaşam maliyetinin %1000 arttığı yönünde tahminler bulunmaktadır.

⁵⁷ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 234; Roger Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, (Edinburgh: Edinburgh University Press), 2004, 24; Simon Corcoran, *The Empire of the Tetrarchs, Imperial Pronouncements and Government AD. 284-324*. Oxford Classical Monographs. (Oxford: Clarendon Press), 1996, 235.

⁵⁸ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 361; Simon Corcoran, *The Empire of the Tetrarchs, Imperial Pronouncements and Government AD. 284-324*. Oxford Classical Monographs. (Oxford: Clarendon Press), 1996, 286.

⁵⁹ Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, 44; Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 330.

⁶⁰ Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, 37-42; Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 353.

⁶¹ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire* 342; Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, 40.

Para değersizleştiği için neredeyse tedavülden kalkmış gibiydi.⁶² İnsanlar alışveriş yaparken para kabul etmemeye başlamışlardı. Hatta, imparatorluğun halktan vergi toplarken artık para kabul etmemesi daha da keskin bir örnektir.⁶³ Vergi olarak bir inek vermek daha makbul hale gelmişti.⁶⁴

Dış etmenler dışında bir de imparatorluğun kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan, aslında üçüncü yüzyılın neden olduğu sorunlardan olmayıp, önceki yüzyıllarda oluşmuş zayıflıkların daha belirgin hale getirdiği sorunlar da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, imparatorluk yönetim sisteminde resmî bir halefiyet kuralının- bir imparator öldükten sonra onun yerine kimin geçeceği ve ne tür yetkilerinin olacağına dair yazılı kuralların olmamasıdır. Bunun sebebi kısmen Roma aristokrasisinin geleneksel olarak monarşiye karşı olan mesafeli tutumu ile alakalıdır. Buna bağlı olarak da o döneme kadar imparatorluk mevkii hiçbir zaman kurumsallaşmamıştır. Bu nedenle, her imparator tahta çıktığında meşruiyetini sağlamak için ya bir önceki imparatorun soyundan geldiğini ya da onun tarafından evlat edinildiğini kanıtlamak zorunda kalmıştır. Üçüncü yüzyıl krizi esnasında soyu muğlak olan birçok imparator da aslında herhangi bir alakaları olmamasına rağmen kendilerini ikinci yüzyıldaki diğer imparatorlarla ilişkilendirip halka ve senatoya karşı meşruiyet kazanmaya çalışmışlardır. Her ne kadar İmparator Augustus (MÖ 27-MS 14) dönemin imparatorların sivil yanları daha öne çıkmış olsa da ordu ile olan ilişkilerini hiçbir zaman kaybetmiyorlar. Ordu, imparatorlar için her zaman desteklerinin alınması gereken bir yapı olmuştur. Üçüncü yüzyıla gelindiğinde ordu, anayasa ya da Roma senatosuna bağlılıktan çok, içlerinden çıkardıkları askerlere aidiyet duymaya başlıyorlar. Tahta ortak çıkanların sayısının artması da bundan kaynaklanmaktadır.

⁶² Corcoran, *The Empire of the Tetrarchs*, 124, 172; Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire* 348.

⁶³ Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, 43; Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 386.

⁶⁴ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 388.

Üçüncü yüzyıl ortalarına gelindiğinde Ren, Tuna ve Fırat sınırlarında bitmek bilmeyen savaşlar yaşıyor, aynı zamanda imparatorluk otoritesi de rakip generalleri açık mücadeleleri nedeniyle en hassas zamanlarını yaşıyordu.⁶⁵ Bu ikisi elbette bir nevi birbiriyle bağlantılıydı. Dışarıda yaşanan tehditler, profesyonel ordunun öne çıkmasına, aristokratik sivil yönetimin kısıtlamalarının da kırılmasına yol açacaktı. İmparatorluk otoritesi ve efektif güç artık zayıflamış, yaşanan çok sayıda kriz ve orduların neredeyse değişken modlarına bağımlı hale gelmişti.

Bu zaman dilimi içerisinde sınırlar da defalarca kez geçilmiş ve imparatorluk neredeyse birçok parçaya bölünmüştü. Bu parçalanmanın değişmez bir parçası da elbette imparatorluğun büyük boyutlara ulaşmasının sonucu olan mesafelerdir. Mesela ordunun Roma'dan Ren sınırına gitmesi sekiz veya dokuz hafta alıyordu.⁶⁶ Bu süre Fırat sınırına gidişte altı aya ulaşabiliyordu.⁶⁷ Hareket raporları ya da emirler süvari hızında hareket ediyordu. Bölünen iletişim ve uzak sınırlardan yaşanan devamlı değişen askerî durumlarla hiçbir imparator yaşananlara dair dayanıklı bir resme sahip olamıyordu ve bunun sonucunda da olaylar üzerinde direkt kontrol sağlayamıyorlardı.⁶⁸ İhtiyaç doğrultusunda sınırlardaki güçler lokalize olmuş ve ana kararlar bölgedeki kumandan tarafından verilmeye başlamıştı.⁶⁹ Elbette, bu iletişim sistemi ve askerî yönetim, dış tehditler eş zamanlı meydana gelmediğinde başarıyla yürütülebiliyordu. Eş zamanlı olduğundaysa her şey dağılıyordu. Devam eden istilaları yarattığı şoklar, daha da kötüye giderek sivil hayatı da mahvediyordu. Tarım, popülasyon, şehirler ve ticaret bu kronik kötüleşmeden nasibini alıyordu. Sınır vilayetlerine yakın şehirlerdeki araziler terk edilmiş, bazı şehirler yağmalanıp harabeye çevrilmişti.⁷⁰ Bunlar yaşanırken imparatorlar yeni ordular kurup, onları teçhizatlandırmak, onlara ödeme yapmak ve onları

⁶⁵ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire* 451; Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, 15.

⁶⁶ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire* 116; Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, 21.

⁶⁷ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire* 117; Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, 22.

⁶⁸ Corcoran, *The Empire of the Tetrarchs*, 258; Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire* 132.

⁶⁹ Corcoran, *The Empire of the Tetrarchs*, 239, 269; Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire* 143.

⁷⁰ Rees, *Diocletian and the Tetrarchy*, 76; Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 212.

milyonlarca kilometre öteye taşımak zorundaydı. İstilacıları her zaman acilen karşı koyamıyorlardı. Bazen durdurmak için rüşvet vermek durumunda da kalıyorlardı ki bu da onlara çok pahalıya mal oluyordu.

Sivil halkın tüm bu yaşanan facialara karşı tepkisi tek bir kelimeyle özetlenebilirdi: kaçmak. İstilacılardan, salgın hastalıklardan, çatışan ordulardan, ağırlaşan vergi yükümlülüklerinden, yağmacı asker ve yetkililerden, zorla yaptırılan iş gücünden... Birçok şehir sakinleri tarafından savunmasız halde terkedilmiş, daha güvenli görülen bölgelere, eski dağ eteklerindeki yerleşimlere geri dönmeye başlanmıştı.⁷¹

Roma imparatorluğu geniş sınırlarında her zaman sıkıntılar yaşamıştır. 3. yüzyılda en önemli tehlikeler özellikle iki bölgede toplanmıştır. Birincisi, imparatorluğun uzak doğu kısmında yer alan Suriye, Filistin ve Mezopotamya çevresindeki Sasani İmparatorluğu'nun Roma'ya saldırması ve bir zamanlar Perslere ait toprakları geri alma çabaları idi. İkinci tehlike ise merkezi Avrupa cephesinde gelmekteydi. Ren-Tuna sınırı boyunca sınırı geçip, Roma İmparatorluğu'na yerleşmeye çalışan Germen kavimleri sorun oluşturunuyordu.

Doğu cephesindeki Pers saldırılarından detaylı bahsedebilmek için öncelikle Part İmparatorluğuna değinmemiz gerekmektedir. Part İmparatorluğu, güçlü aile nüfuz alanı ve süregelen iç gerginliklerin olduğu yarı feodal bir yapıya sahipti. İmparatorluğun batı bölgeleri Helenistik kültür etkisi altındaydı. Hanedanın adı, MÖ 247 yılında Partia bölgesini ele geçirdikten sonra bağımsızlığını ilan eden I. Arşak'tan gelmektedir.⁷² MÖ 140'tan itibaren çok uluslu bir imparatorluk haline gelen Part İmparatorluğu'nun genişlemesiyle zirve zamanlarında yönettiği bölgeler arasında İran'ın tamamı ve günümüz ülkelerinden Irak, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Türkmenistan,

⁷¹ Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 230.

⁷² Maria Brosius, *The Persians, Peoples of the Ancient World*. (London and New York: Routledge), 2006, 75.

Pakistan ve Afganistan'ı kapsamaktadır. İmparatorluk batıya doğru genişledikçe, Armenia Krallığı ve Roma ile çatışmaya başladı. Roma ve Part, Armenia'ya sahip olma için uğraştı ve doğudaki en büyük düşman oldular. Birkaç yüzyıl boyunca Roma-Part Savaşları Romalılar Mezopotamya'yı işgal ederek Silifke ve Tizpon şehirlerini ele geçirdiler; ama hiçbir zaman ellerinde tutamadılar. I. Ardaşir'in ayaklanmasıyla da 224'te Part İmparatorluğu yıkıldı ve İran ve Yakın Doğu'nun çoğu Sasani İmparatorluğu kontrolüne geçti.⁷³ Tüm politik düşmanlarını savaşta yok eden ilk Sasani Kralı Ardaşir "Şehinşah" "Krallar Kralı" ünvanıyla taç giydi.⁷⁴ Sasaniler, güçlü merkezi bir İran devleti oluşturmayı hedefleyerek tüm yabancı etkilerden kurtuldular ve genişlemeci, emperyalist bir politika izlediler. Kadim Zerdüştlük dinini yeniden canlandırıp, devlet ortodoksluğu haline getirdiler. Yahudiler, Budistler, Hindular ve Hristiyanlar bastırıldı. Askerî olarak Sasaniler kendilerinden önce gelenlerden daha agresif ve başarılıydı. Ardaşir, doğudan Punjab'a kadar fetih atakları uyguladı ve kısa bir süre sonra da Roma vilayetlerine saldırılara başlayacaktı. Fırat üzerinden bulunan Roma kale saldırıda ilk defa mayın kullanacaklardı ve bunun dramatik etkileri günümüzde bölgedeki kalıntılarda bile görülmektedir. Ardaşir'dan sonra 241'de kendi kadar enerjik oğlu I. Şapur imparatorluğu devraldı. Ataları Ahameniş İmparatorluğu'na ait toprakları alıp, Roma'nın doğudaki tüm topraklarını ele geçirme hedefinde olduğunu da gözlemliyordu.⁷⁵ İlk saldırısı ile birçok iyi korunan Roma şehirlerini ele geçirdikten sonra nihayet Helenistik Suriye'nin büyük ticaret şehri olan Antakya'ya da el koydu. Roma Antakya'sı daha önce hiç düşman eline düşmemişti. Roma daha sonra zorla da olsa Antakya'yı geri alacaktı; ama Antakya, Roma-Pers satrancından stratejik bir parça olacaktı.

⁷³ İbid, 21-36

⁷⁴ İbid, 187.

⁷⁵ İbid, 125.

Batı cephesine dönersek Perslerin aksine Germen kavimleri herhangi bir toprağı ele geçirme niyetinde değillerdi; ama misafır olarak da kalmaya çalışmıyorlardı. İmparatorluktaki topraklara yerleşme niyetindeydiler. Elbette Roma buna karşıydı, özellikle de bu kavimlerin sayıları düşünülürse. Roma'nın Germen kavimlerine yönelik politikası birleşmelerini engelleyip, parçala-yönet strateji üzerine kurulmuştur.

253'te İmparator Valerianus başa geldiğinde Ren ve Tuna sınırları yerle bir haldeydi. Alemanni, Raetiya⁷⁶'yı ele geçirmiş, İtalya'ya ilerlemişti.⁷⁷ Marcomanni, Panonya'yı yakıp yıkmıştı. Aynı yıl Persler istilalarına devam edip aralarında Antakya'nın da bulunduğu birçok şehri geri almışlardı. Valerianus, Perslerle çarpışmak için ordusunu da alıp doğuya hareket etti, batıdaki krizlerle ilgilenmesi için de Roma'da oğlu Gallienus'u sezar atadı. Karadeniz'de savunmasız Yunan kıyı şehirleri Bizantium, Kalkedon, Nikomedia, Nisya, Prusa, Pitays ve Trabzon, geniş filolu Gotlar ve Boraniler tarafından yağmalanıyordu. Daha sora 259'da felaket Mezopotamya'da gerçekleşti. Pers göçlerine karşı atak yapan ve Antakya'yı geri almış Valerianus'un ordusu Edessa'da kuşatıldı. Bu durumda kurtulma çabaları başarısız olup yüzlerce Romalı ve İmparator Valerianus'un kendisi de rehin alınmıştı. Roma İmparatorluğu tarihindeki en büyük yenilgilerden biriydi. Antakya'yı alıp, hükümdarlık hedeflerini gerçekleştiren Şapur'a karşı batıda bulunan Gallianus'un yapabileceğı hiçbir şey yoktu. Daha önce örneğı görülmemiş tutsak edilmiş bir Roma imparatorunun Pers kralı önünde diz çökmesi dönemin taş yapıtlarına da kaydedilmiştir.⁷⁸

Elbette özellikle arkeolojik kazılar ışığında görülmektedir ki imparatorlukta her bölge ya da sınıfta aynı derecede sıkıntı yaşanmadı.⁷⁹ Ve yine elbette hala daha insani, manevi ve materyal olmak üzere birçok kaynak mevcuttu. Yeterince başarılı bir

⁷⁶ Günümüz İsviçresi

⁷⁷ Edward Gibbon, 298.

⁷⁸ Maria Brosius, 192.

⁷⁹ T.D. Barnes, *The New Empire of Diocletian and Constantine*, (London: Harvard University Press), 1982, 28.

organizasyon sağlanabilirse bu kaynaklarla krizleri çözebilir ve bazı şeyler kurtarılabilir.

İste Diocletianus böyle bir politik dünyaya doğdu. Dönemin askerî görüşü doğrultusunda da kendi gibi birçokları aşağıdan en yüksek pozisyonlara yükselebilmişlerdir. 243'te Dalmaçya'nın Solin şehrinde doğup, Diocles adıyla büyüdüğü tahmin edilmektedir.⁸⁰ Kaynaklara göre ya kendi azat edilmiş bir köledir ya da azat edilmiş bir kölenin oğludur.⁸¹ Her iki durumda da sosyal konumu itibariyle Romalıların bildiği anlamda bir eğitim almış olması mümkün değildir. En fazla bazı pratik beceriler edinip, kendi konumuna uygun başlangıç derecesinde okumaya sahip olabilir. Dalmaçya vilayeti Augustus döneminde fethedilmiş, daha sonra zengin İtalyanlar tarafından kolonileştirilmişti.⁸² Diocletianus'un erken dönem hayatına dair detaylı bilgi bulunmamaktadır. Hayatına önemli derecede yön verecek olan orduya 270'lerden sonra katıldığı bilinmektedir.⁸³

284'te Diocletianus imparator ilan edildiğinde kendinden öncekilerle benzer yollar izleyeceği varsayılmıştır.⁸⁴ Hükümdarlığının ilk 14 yılını yabancılarla savaş, içerideki iç savaşı durdurmaya harcamıştır. 298 itibariyle istilacıları imparatorluktan atmayı başarmış,⁸⁵ Roma sınırlarını eski konumuna getirmiştir. Sadece hayatta ve iktidarda kalmayıp imparatorluğu da yeniden yapılandırmaya gitmiştir.

En büyük yeniliklerinden biri de Tetrarşi adı verilen yeni bir politik sistem yaratmış olmasıdır.⁸⁶ Dört kişinin yönetimi anlamına gelen sistemde, Diocletianus imparatorluğu batı ve doğu olmak üzere ikiye bölmüştür. Her bir yarı kendi

⁸⁰ Stephen Williams, *Diocletian and the Roman Recovery*, (New York&London: Routledge), 2000, 17.

⁸¹ Ibid, 18; Barnes, 32.

⁸² Barnes, 209.

⁸³ Ibid, 53.

⁸⁴ Williams, 62.

⁸⁵ Barnes, 53.

⁸⁶ Rees, 73; Corcoran, 26; Williams, 41; Bowman, Garnsey & Cameron, *The Crises of Empire*, 74; Cameron, 30.

imparatoruna sahip olacak ve her imparator da caesar adı verilen yardımcılara sahip olacaktı.

İmparatorluk, sınırları itibariyle artık tek bir kişinin yönetmesi için fazla büyüktü. İmparator emekliye ayrıldığında ya da öldüğünde yerine otomatik olarak caesar geçecekti. Bu sistemle hem yönetim kolaylığı amaçlanıyor hem de veraset savaşlarının önüne geçilmesi planlanıyordu.

305'te Diocletianus ve Maximianus emekliye ayrıldığında başlayan İkinci Tetrarşi Dönemi Constantius 306'da öldüğünde dağılacaktı. 312'de Milvian Köprüsü Savaşı'nda Constantinus'un Maxentius'u yenmesi ve 324'te de Licinius'u alt etmesi ile Roma'yı tekrar birleştirip kendini tek imparator (augustus) ilan etmesiyle Tetrarşi dönemi tamamen sona ermiştir.

3. I. Constantinus Dönemi (306-337)

“Tanrı'nın Mesih'i, uykusunda ona cennetinde görüldüğü aynı işaretle göründü ve o işaretin bir benzerini yapmasını ve düşmanlarla olan tüm temaslarında bir koruyucu olarak onu kullanmasını emretti.”

Eusebius, Life of Constantine, 1.29⁸⁷

Hristiyanlık inancındaki önemi açısından, birçok kaynak I. Constantinus'un Hristiyanlığa geçişini, rakibi Maxentius'a karşı aldığı Milvian Köprüsü Savaşı'nın zaferi olarak alırlar.⁸⁸ Bu savaş öncesi Constantius'un rüyasında güçlü bir sembol gördüğü⁸⁹ ve askerlerine bu sembol altında savaşmalarını emrettiği söylenir.⁹⁰ Eusebius, bu zaferin tanrının ilhamı olduğunu ve tarihi dönüştüğünü iddia eder.⁹¹ Davidson'ın “The Birth of the Church” kitabında belirttiği gibi “... Hristiyan Kilise için dönüm noktasıdır.” Bu zaferle beraber artık kilisenin de dönüşümüne ve yönetim ile kilisenin

⁸⁷ Melvian Köprüsü Savaşı öncesi Constantinus'un rüyasında gördüğünü belirttiği işaret.

⁸⁸ Ivor J. Davidson, *The Birth of The Church: From Jesus to Constantine A.D. 30-312*. Ed. John D. Woodbridge & David F. Wright. (Grand Rapids: Baker Books), 2005, 339.

⁸⁹ Yunanca'da Chi-Rho harflerinin üst üste yazılması ile oluşan sembol sırasıyla “kh” ve “ro” benzeri sese takabül edip, Khristos ya da Christos kelimesinin de ilk iki harfidir.

⁹⁰ Ibid, 340.

⁹¹ Bruce L. Shelley, *Church History in Plain Language*, (Nashville: Thomas Nelson) 2008, 91.

girift ilişkilerinin başlangıcına tanık oluruz.⁹² Bu zafer aynı zamanda politik ayrışmalar ve rekabetin de sonu olup, yeniden birleşmiş bir Roma'nın da başlangıcıydı. Aslında zafere sadece Hristiyanlar için büyük anlam ifade etmiyordu, pagan halk için de “kutsal bir lütuftu.”⁹³ Roma senatosu tarafından üzerinde savaşın tasviri olan bir hatıra takı dikilmişti.⁹⁴ Hristiyanlar Tanrı'nın oğlu İsa sayesinde bu savaşın kazanıldığına inanırken, paganlar onlara yardım eden ilahi gücün Yenilmez Güneş olduğuna inandılar.⁹⁵

Constantinus takip eden iki buçuk ay boyunca hem mevcut kiliselere para yardımında bulundu, hem de yenilerini inşa ettirdi, eyalet yöneticilerine de aynısının yapılması emrini verdi.⁹⁶ Constantinus'un kilise ile ilişkisi üç katmanlıdır: tarihi, politik ve spiritüel. Aynı zamanda bu ilişki kilise üyeliğinin üç aşamalı spiritüel mevkiliği ile de paralellik gösterir: kateşizm⁹⁷ talebesi, vaftiz edilmiş üye ve azizlik mertebesi. Ve ilahi güce dönüşmenin de üç mertebesine: arınma, aydınlanma ve mükemmeliyet.

Constantinus, Maxentius'a karşı zaferinden sonra aslında çok hassas dengeleri koruyarak ilerlemek zorundaydı. Hem mevcut pagan inanışında olanları isyan ettirmeden hem de Hristiyan inancındakilerin dogmalarına ödün vermeden Hristiyanlığın mevcut Roma kültürü ve toplumuna yayılımını sağlamalıydı. Eski tanrılarının inanışına hala sıkı sıkıya bağlı olan halkını telaşa sokmamaya dikkat etmeliydi; ama bir yandan da zafer sonrası geleneksel olarak Jupiter'a adanan kurban ritüelinde yer almayı reddetti.⁹⁸ Hassas dengeleri koruma örneğini bastırdığı paraların

⁹² İbid, 91-100.

⁹³ Henry Chadwick, *The Early Church*, (New York, NY: Penguin Books) 1993, 125.

⁹⁴ İbid.

⁹⁵ İbid, 126.

⁹⁶ John Julius Norwich, *Byzantium: The Early Centuries*, (New York, NY: Alfred A. Knopf) 1996, 40.

⁹⁷ Hristiyanlıkta vaftiz olmadan önceden alınan dinî eğitime verilen isim. Eusebius'un Constantinus anlatısı da kateşizm talebesi olduğu şeklindedir. (Davidson, Public Faith, 42)

⁹⁸ İbid, 40-43.

üzerinde bulunan Sol Invictus⁹⁹ imgesi ile de görebiliriz.¹⁰⁰ Ayrıca, Pontifex Maximus¹⁰¹ ünvanını korudu.

Milvian Köprüsü'nün ve "chi-rho" simgesinin Hristiyanlık açısından simgesel önemini bir kenara bırakarak Constantinus ile "Constantinus mitini" birbirinden ayırmamız gerekmektedir. 313 Şubat ayında yayınlanan "Milano Fermanı" Hristiyanlığa yasal statü kazandırmışsa da onu devlet dini hale getirmemiştir. Ferman hem Hristiyanlığı hem de Hristiyanlık dışı inançları güvence altına almış ve halka özgürce inançlarını yaşama olanağını sağlamıştır. Ferman sonrası Hristiyanlar inançlarını yerine getirdikleri için cezalandırılmaktan kurtulmalarının yanında, Hristiyan din adamları hem vergilerden ve bazı yasal zorunluluklardan muaf edilmiştir.¹⁰² Daha önce yıkılmış birçok kilise yeniden inşa edilmiştir. Kiliselere büyükçe denebilecek finansal bağışlar da yapılmıştır.¹⁰³ Ayrıca kiliseye bir piskopos huzurunda köleleri yasal olarak azat etme yetkisi verilmiş, bazı piskoposlar da askerî din görevlisi olarak atanmıştır.¹⁰⁴

Constantinus, 330 itibarıyla eski Byzantium şehri üzerine kurulan ve Konstantinapolis¹⁰⁵ adı verilen şehri inşa ettirdi. Yeni senato şehre getirildi ve her pazar Zafer Tanrısı'na tapınmaları ve Constantinus'un dinî ve manevi/etik konulardaki görüşlerini dinlemeleri söylendi.¹⁰⁶ Ayrıca pazar günleri resmî tatil ilan edildi.¹⁰⁷

Atılan adımlar sonucu değişen devlet ve kilise ilişkisi, bir zamanlar yargılanan kilisenin şimdi ayrıcalık görmesi, kilisenin de yeni rolüne alışmasında zorluklar

⁹⁹ Yenilmez Güneş

¹⁰⁰ Earle Edwin Cairns, *Christianity Through the Centuries: A History of the Christian Church*. 3rd ed. (Grand Rapids: Zondervan Pub.) 1996, 120; 2005, 345; Ivor J. Davidson, *A Public Faith: From Constantine to the Medieval World, A.D. 312-600*. Ed. John D. Woodbridge & David F. Wright. (Grand Rapids: Baker Books) 2005, 19; Davidson, *The Birth of the Church*, 345.

¹⁰¹ Latince Yüce Ruhani Lider. Antik Roma'nın en üst rahip pozisyonu. MÖ 254'te ilk kez bir plebin seçilmesine kadar sadece patricilere açık bir pozisyondu. Augustus döneminden itibaren siyasallaşarak sonunda imparatorluk makamına dâhil edildi.

¹⁰² Everett Ferguson, *Church History: Volume One From Christ to Pre-Reformation* (Grand Rapids: Zondervan, 2005), 183.

¹⁰³ Davidson, *The Birth of the Church*, 344.

¹⁰⁴ Davidson, *Public Faith*, 20.

¹⁰⁵ Cairns, *Christianity Through the Centuries*, 120; Shelly, *Church History*, 95-96.

¹⁰⁶ Davidson, *Birth of the Church*, 345; Cairns, 119.

¹⁰⁷ Ferguson, *Church History*, 184.

yaşamasına yol açmıştır. Yeni ilişkiler ağı ve sorumluluklarını anlıkta zorlanmış, yönetiminde kilise ile ilişkileri düzenleme yetkinliği sorgulanmıştır.¹⁰⁸ Constantinus, daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde kilise ve doktrin üzerine yaşanan münakaşalara müdahil olmuştur. Bunlardan dönüm noktası olan İznik Konsülü birkaç açıdan önemlidir. Öncelikle, ilk defa kilise liderleri bir konsil oluşturmuştur, bu da beraberinde piskoposlara sahip olduklarını hissettikleri yeni bir otorite gücü kazandırmıştır. İmparatorluk müdahalesi de bir ilk olma özelliği taşımaktadır ve İmparator Constantinus'un müdahalesi, hem kilise devlet ilişkisi, hem de gelecekte kilise-imparator hiyerarşisinin yeniden yapılanması açısından önemlidir. 325'te İznik'te toplanan konsilde İznik Amentüsü¹⁰⁹ benimsenmiştir.

Modern tarihin Constantinus uzmanlarından Tim Barnes, Constantinus'un imparatorluğu Hristiyanlığa döndürdüğü görüşüne tartışmalı yaklaşmış, Constantinus'tan önce zaten imparatorluğun geri döndürülemez bir şekilde Hristiyan inancını benimseme yolunda ilerlediğini belirtmiştir.¹¹⁰ Hükümdarlığı esnasında Hristiyanlığa geçenlerin olduğu bilinmekle beraber rakamların yüzde 10'dan fazla olmadığı belirtilmektedir.¹¹¹ Ayrıca aristokrasinin erkek mensuplarının çoğunluğu ve ordu da henüz ağırlıklı olarak pagandı. Constantius'u farklı kılan uzun iktidarı boyunca gerek daha sonra iktidar sahibi olacak oğullarının eğitimi, gerek kilise-devlet ilişkileri söz konusu olduğunda attığı adımlar, gerekse devletin diğer inançlarına olan yaklaşımı hususunda izlediği politikalarla Hristiyanlığın ilerleyişine katkı sağlamış ve batı medeniyetinin rotasında kalıcı bir değişime yol açmıştır.

¹⁰⁸ İbid, 186.

¹⁰⁹ Günümüzde İznik Amentüsü diye kabul ettiğimiz versiyonu daha sonra 381'de Constantinapolis'te toplanan İkinci Ekümenik Konsil'de yapılan düzenlemeler ile geline halidir.

¹¹⁰ T.D. Barnes, *Constantine: Dynasty, Religion and Power in the Later Roman Empire*, (Oxford: Oxford University Press) 2011, 294.

¹¹¹ Robin Lane Fox, *Pagans and Christians*, (San Francisco: Harper and Row) 1986, 585-592.

I. BÖLÜM

JULIANUS'UN HAYATI

Bu bölümde Julianus'un biyografisi ilk gençlik, caesarlık ve augustusluk dönemleri şeklinde kronolojik sırayla alınmaktadır. Flavius Claudius Julianus başlığı altında, Julianus'un doğumu, ilk gençlik yılları ve eğitimi ele alınırken, Julianus Caesar başlığı altında Julianus'un caesar ünvanını aldıktan sonra Galya'daki seferleri, askerî, vergi ve imar politikaları ve Constantius'a isyanı anlatılmaktadır. Julianus Augustus başlığı ile de Julianus imparator olduktan sonra izlediği politika ve reformlar ile dinî yaklaşımı konu edilmektedir.

1.1. Flavius Claudius Julianus

Julianus, tarihe damga vurmuş güçlü bir ailede doğmuştur. Bu ailenin mensubu olması talihli görülebileceği gibi, sonradan kendisinin ve bazı aile bireylerinin başına gelenler değerlendirildiğinde pekâlâ talihsizlik olarak da yorumlanabilir. Julianus'un babası Julius Costantius (ö. 337), Flavius Valerius Aurelius Constantinus ya da I. Constantine (306-337) veya Büyük Constantin olarak da bilinen Constantius Chlorus ya da I. Constantius'un (293-306) üvey kardeşiydi. Her ikisi de imparator Constantius Chlorus'un ya da I. Constantius'un oğullarıydı.¹¹² İki prensin farklı anneleri vardı: Julius'un annesi Flavia Theodora, Constantinus'un annesi Flavia Helena idi.¹¹³ Julinus'un çağdaşı tarihçi Libanius'un iddiasına göre, Julius'un tahtta hak iddia etmemesini nedeni kardeşinin daha iyi bir yönetici olacağına inancıydı.¹¹⁴ Julius'un kardeşi Flavius Dalmatius, 333'te konsül olarak görev yaptı ve Julius, 335'te konsül

¹¹² Libanius, *Autobiography and Selected Letters*. 2 vols. Trans. A. F. Norman. Loeb Classical Library (Cambridge: Harvard University Press, 1992), 18.8. Julius Constantius'un taht üzerinde Büyük Constantinus'tan daha sağlam bir hakkı olduğunu iddia eder.

¹¹³ Aile ağacı için bkz. Ek 2.

¹¹⁴ Alice Gardner, *Julian, Philosopher and Emperor, and the Last Struggle of Paganism Against Christianity* (New York, NY: AMS Press, 1978), 25.

oldu.¹¹⁵ Aynı yıl içinde Flavius Dalmatius'un oğlu Caesar unvanına yükseltildi¹¹⁶ ve Trakya ve Moesya¹¹⁷ üzerinde yetki sahibi oldu, kardeşi Hannibalianus ise Armenia kralı ilan edildi.¹¹⁸

1.1.1. Çocukluk

Sonradan İmparator Julianus olarak tanıyacağımız Flavius Claudius Julianus, muhtemelen 331'in sonlarında Konstantinopolis şehrinde doğdu. Julianus'un doğum tarihi ve yılı konusundaki tartışmalar günümüzde de sürmektedir.¹¹⁹ Babasının ismi Julius Constantius'tur. Kendisi bir dönem konsüllük görevi de icra etmiştir. Annesinin ismi de Basilina'dır. Ammianus Marcellinus, Basilina'nın Bitinya'daki aristokrat ailelerden birinin mensubu olduğunu iddia eder.¹²⁰ Julianus, annesini doğduktan birkaç ay sonra kaybeder ve daha sonra annesinin ölümünü Misopogon'da, "Ve o, ilk ve tek çocuğu olan beni doğurduktan birkaç ay sonra henüz genç bir kızken, yaşanacak olan birçok felaketten ötürü [...] bizden koparıldı" şeklinde yazacaktır.¹²¹ Julianus ve parlak geleceği, 337'de güçlü amcası Constantinus'un ölümüyle bir nevi çökmüştür. İmparatorun ölümünden çok kısa bir süre sonra oğulları ordu tarafından ortak imparator ilan edilmişlerdir. Mühim kilise tarihçilerinden olan Kayserili Eusebius da ordunun

¹¹⁵ Shaun Tougher, *Julian the Apostate* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007), 12.

¹¹⁶ Caesar unvanı, İmparator Diocletianus ve Tetrarşi (dört liderli yönetim) döneminde "mirasçı" veya "Genç İmparator"ı temsil eden bir unvandı.

¹¹⁷ Balkanlarda Tuna Nehri'nin güneyinde bulunan bölge.

¹¹⁸ Tougher, *Julian the Apostate*, 12.

¹¹⁹ Julianus'un doğumuyla ilgili tartışma için Robert Browning, The Emperor Julian, 32 ve N.H. Baynes, "The Early Life of Julian the Apostate" adlı makaleye bakabilirsiniz. 331 tarihi yaygın olarak kabul edilen doğum tarihidir. G.W. Bowersock, Wilmer C. Wright, Constance Head, Shaun Tougher ve Rowland Smith gibi birçok önemli bilim insanı bu tarihte doğduğunu iddia ederler. Diğer tarafta, F.D. Gilliard, "Notes on the Coinage of Julian the Apostate" adlı makalesinde (Journal of Roman Studies, 54 [1964] 139-140), 332 yılının Mayıs sonu veya Haziran başında doğduğunu savunmaktadır.

¹²⁰ Ammianus Marcellinus, *Ammianus Marcellinus*. 3 volumes. Translated by J. C. Rolfe. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935), 25. 3. 23.

¹²¹ Julian, "Misopogon," in *The Works of Emperor*, vol. II trans. Wilmer Cave Wright (Cambridge: Harvard University Press, 1923), 352B.

Constantinus'un üç oğlu dışında kimseyi kabul etmeyeceğini iddia etmiştir.¹²² Eusebius tarafından üretilmiş gibi görünen bunun gibi birçok hikâye bulunmaktadır.

İmparatorluğun kontrolü, II. Constantius dâhil olmak üzere kardeşler tarafından, taht için potansiyel rakiplerin cinayetleriyle sağlanmaya çalışılmıştır. Düzeni yeniden sağlamak ve pozisyonlarını sağlamlaştırmak amacıyla gerçekleştirilen bu cinayetlerin kesin tarihi bilinmemekle birlikte, 337 civarında gerçekleştikleri muhtemeldir.¹²³ Julianus, amcası Constantinus'un ölümünden sonra imparatorluk ailesine mensup olmanın tehlikelerini kısa sürede keşfedecektir. Julianus, *Atinalılara Mektup* adlı eserinde, "Tahta çıktıklarında, neredeyse Constantinus'un soyundan diğer tüm erkek üyeler ordu tarafından temizlendiler" iddiasında bulunacaktı.¹²⁴ Katliam olarak adlandırılabilir bu olayda Julianus'un babası Julius Constantius, amcası Flavius Dalmatius ve kuzenleri Dalmatius ve Hannibalianus dâhil birçok kişi öldürüldü. Julianus ve üvey kardeşi Gallus, sadece gençlikleri nedeniyle bağışlandılar.¹²⁵ Athanassiadi ve Tougher gibi antik ve modern tarihçilerin çoğu, Constantius'un aile üyelerinin ölümünde rol oynadığı konusunda şüphe duymamaktadırlar. Antik kilise kaynakları ise Constantius'u akrabalarının katliamıyla ilişkilendirmemekle birlikte, Julianus'un Constantius'un suçunu itiraf ettiği iddiasına yer vermişlerdir.¹²⁶ Buna neden olarak Constantius'un, babasının genişlemiş imparatorluğu üzerinde en kudretli ve bu suikast emrini verme motivasyona en çok sahip olabilecek kişi olması gösterilebilir.

Julianus, Constantius'un suçlu olduğundan emindi. Saldırıyı bizzat emretmiş olsun ya da olmasın, olay sırasında Konstantinapolis'te olduğu halde önlemek için hiçbir şey yapmamıştı. Bu da Julianus'a göre en önemli kanıtlardan biriydi. Diğer iki

¹²² Eusebius, *Life of Constantine*, Translated and edited by Averil Cameron & S. G. Hall. (Oxford: Oxford University Press, 1999), 4.68.

¹²³ Polymnia Athanassiadi, *Julian and Hellenism: An Intellectual Biography*, (New York: Routledge, 1992), 13; Norman Baynes, *Julian the Apostate's Early Life*. The Journal of Hellenic Studies. Vol. 45, Part II (1925). 252.

¹²⁴ Julian, "Letter to the Athenians," 270C-270D. Bkz. Ek 2'deki aile ağacındakiler katledildi.

¹²⁵ Zosimus, *Zosimus: Historia Nova*. Trans. James J. Buchanan and Harold T. Davis (San Antonio, TX: Trinity University Press, 1967) 2.40.

¹²⁶ Julian, "Letter to the Athenians," 271A.

kardeşi ise suçlamadı, onlar zaten uzakta batı eyaletlerindeydiler. Julianus, *Atinalılara Mektup* eserini yazdığında her iki kardeş de çoktan ölmüştü.¹²⁷ Birkaç yıl sonra, imparatorla arasında herhangi bir adım atmazsa bir barış yaşanmayacağını anladığında, büyük şehir senatolarına destek bulma umuduyla mektuplar gönderdi. Bu mektupların içeriği, Julianus'un attığı adımları haklı çıkarmak ve onun gözünde Constantius'un kendisine ve ailesine karşı işlediği suçları neredeyse aklayıp, onun yerine açıklamaktır. Aslında, bu cinayetler Julianus üzerinde çok büyük etkiler yaratacaktı; çünkü annesi doğumundan birkaç ay sonra ölmüştü ve altı yaşına bastığında da babası, birkaç amcası, kuzeni ve üvey kardeşi kendileri gibi Hristiyan bir akrabaları tarafından öldürdüler. Julianus, *Atinalılara Mektup*'ta yaşananları şöyle anlatır:

“Babalarımız kardeşti. Ve ne kadar yakın akraba olursak olalım, bu en insancıl imparator bize nasıl davrandı! Benim ve onun altı kuzeni, kendi amcası olan babam, aynı zamanda babamız tarafından bizim de amcamız olan bir başka amca ve en büyük kardeşim, hepsini yargısız infaz etti; benim ve diğer kardeşim için ise¹²⁸ ölüm cezası vermeyi düşündü; ancak sonunda sürgüne gönderdi...”¹²⁹

Ammianus, Constantius'un soya ya da kan bağına bakmaksızın çıkarlarıyla çatışan herkesi katlettiğini belirtmektedir.¹³⁰ Teknik olarak bu tam doğru bir tespit sayılmaz; çünkü Julianus, abisi Gallus ve aynı zamanda Julianus'un adaşı bir amcaları da hayatta kalanlar arasındadır. Kardeşler, iddia edildiğine göre Gallus'un sağlık durumu ve Julianus'un gençliği nedeniyle bağışlanmıştı.¹³¹ Kardeşlerle birlikte, uzak bir akraba

¹²⁷ Constantin II, kardeşi Constans ile karşı karşıya geldiği 340'ta öldürülür. Constans'ın ölümü ise 350 yılında tahtı gasp eden Magnentius tarafından gerçekleşti. Edward Gibbon'ın *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* adlı eserinin 18. Bölümünde olayın detaylıca anlatılmıştır.

¹²⁸ Burada Julianus, büyük üvey kardeşi Flavius Claudius Julius Constantius Gallus'u kastediyor.

¹²⁹ Julianus'un *Atinalılara Mektubu*, 270 C-270D. Julianus'un *Against the Cynic Heraclius*, 227C-234C eserinde, Constantius'un ölümünden sonraki cinayetleri anlatır ve Constantius'u oğullara erdem öğretmemekle suçlar. Julianus, Constantius'un karakteri hakkında aldatıldığını, ihmal ettiğini ve yaltaklanmalara karşı güçlü bir av olduğunu iddia eder.

¹³⁰ Ammianus Marcellinus, 21.16.8.

¹³¹ Libanius, 18.10.

olan Procopius, Gallus'un Constantius ile evli olan kız kardeşi ve son olarak Julianus'un anneannesi de katillerden kurtulanlardandı.¹³²

1.1.2. İlk Gençlik

Constantius, gençlerin Konstantinopolis'te popülerlik kazanmasını istemediği için onları İzmit'te aile üyelerinin yanına gönderdi, burada eğitim ve yetiştirilmelerine dair sorumluluk, Julianus'un akrabası, İzmit Başpiskoposu Eusebius'a emanet edildi.¹³³ Libanius'a göre, Julianus eğitimi boyunca imparatorun kuzeni olduğu için özel ayrıcalıklar beklememiş ve almamıştır.¹³⁴ Eusebius'a 339'da Konstantinopolis Patrikliği unvanı verildi ve Julianus da Eusebius ile başkente gitti. Kısa bir süre sonra Constantius, Julius Constantius'un çocuğu Julianus'un Konstantinopolis'te olmasından endişe duydu. Bunun üzerine, Julianus'u ve kardeşi Gallus'u Kapadokya'daki ıssız bir imparatorluk mülkü olan Makellum'a sürgüne göndermeye karar verdi.¹³⁵ İki genç, gençliklerinde imparatorluk sınıfına mensup kişiler olmalarına rağmen az sayıda sahip oldukları ayrıcalıkla, imparatorluk içinde bir oraya bir buraya sürüklendiler. Julianus, sürgündeyken içine düştüğü ruhsal çalkantıları sanki bir yabancıнын malikanesinde yaşıyor ve Pers garnizonundalarmış gibi izlenildikleri hissi ile dile getirmiştir. Eski dostlarından hiç kimsenin ziyaretine izin verilmediği, iletişimden yoksun kaldıkları, adeta parıldayan bir kölelik içinde yaşadıklarını belirtmiştir.¹³⁶ Julianus, daha sonraki

¹³² Gallus'un kız kardeşi hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Joseph Bidez, *La Vie de l'Empereur Julien* adlı eserinde ona Constantia derken, diğer yandan Giuseppe Ricciotti, *Julian the Apostate* adlı eserinde ona Fausta diye hitap etmektedir.

¹³³ Ammianus Marcellinus, 22.9.4. Baynes, *Early Life of Julian the Apostate*, *Journal of Hellenic Studies* 45. 2 (1925), 252.

¹³⁴ Libanius, *Autobiography and Selected Letters*. 2 vols. Trans. A. F. Norman (Cambridge: Harvard University Press, 1992), 18.11.

¹³⁵ Sozomen, *Ecclesiastical History: From A.D.323-425. Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church: Second Series*. Volume II Trans. Chester D. Hartranft (Grand Rapids, MI: WM.B. Eermans Publishing Company, Reprint 1989) 5.2.9; Sozomenus, Makellum'un konumunu Kapadokya'dan Kayseri'ye daha yakın olarak belirtmekle kalmaz, aynı zamanda iki çocuğun gönderildiği yer hakkında olumlu bir tablo çizer. Buranın büyüleyici bir saray olduğunu ve banyolar, bahçeler ve daimî çeşmelerle süslendiğini belirtir.

¹³⁶ Julian, "Letter to the Athenians," 271C-272A; gençlerin Macellum'a transfer edildiği tarih olarak MÖ 342 kabul edilmektedir; Eunapius 473, kraliyet hadımlarının (Mardonius değil) iki gencin Hristiyan inancını dikkatlice izlemekle görevli olduğunu belirtir.

yıllarda Gallus'un sorunlu bir karakteri olmasını çok uzun süre neredeyse esaret hayatı yaşamalarına bağlayacaktır.¹³⁷

Altı yıl boyunca sürgünde kalan Julianus, bu dönemde eğitime ve bilgi arayışına yöneldi. Aslında bu süreç, onun hayatında sadece yaşadığı dönem değil, sonrasında da derin izler bırakacaktı. Ayrıca, Makellum'un, Julianus'un Hristiyan kutsal metinleri hakkında derin bilgi edindiği yer olduğu belirtilir. Julianus burada, Aryuscu Hristiyan piskopos Kapadokyalı Georgius'dan kitaplarını ödünç alabiliyordu. Piskoposun, geniş bir Hristiyan ve klasik metinler külliyyatı içeren kütüphanesi vardı.¹³⁸ Julianus, bir arkadaşına yazdığı mektupta, *Çocukluğumdan beri kitaplara karşı tutkulu bir özlemle doluydum'der.*¹³⁹

Julianus'un gençlik çağlarında, Hristiyanlık hikayelerine ilgi duymadığını, buna nazaran Yunan mitlerini daha çok beğendiğini söylemek yanlış olmaz. Genç Julianus'un, Hristiyanlığa karşı çelişkileri ve Hristiyanlık personası teorisine inanırsak, buna bir neden bulmakta zorlanmayız. *"Öldürmeyeceksin"* diyen Hristiyan inancına sahip imparator Constantius, Julianus'un ailesinin hemen hemen tamamını idam etmiş olan kişiydi. Julianus, Hristiyanlıkta hoşlanmadığı başka yanlar da buldu. O dönemde, Hristiyanlar birbirleriyle sürekli kavga halindelerdi ve bir birlikten yoksunlardı. Hatta, farklı teolojilere sahip olan diğer Hristiyan mezheplerine açıkça zulmediyorlardı.¹⁴⁰ Julianus daha sonra bir mektubunda, Hristiyanların birbirleriyle geçinememe sorununu en "sevimsiz özelliklerinden biri" olarak bulduğunu yazdı.¹⁴¹ Julianus'a göre, Hristiyan öğretmenleri- ki hiçbirinin adını zikretmemiştir, - Kutsal Kitap hikayelerinin yanlış bir

¹³⁷ Julian, "Letter to the Athenians," 271D.

¹³⁸ P. Athanassiadi, *Julian: An Intellectual Biography*, 23.

¹³⁹ Julian, "Letter to Ecdicius Prefect of Egypt," (Wright III, 73-75).

¹⁴⁰ Bu dönemde güç için yarışan büyük rekabet eden mezheplerden bahsetmek önemlidir, Athanasiuscu (Ortodoks Hristiyanlar) ve Aryuscu Hristiyanlar. Anlaşmazlıkları İsa'nın özü konusunda çıkıyordu. Aryuscular, İsa'nın Tanrı Baba ile benzer; ama aynı maddeden olmadığını iddia ettiler. Daha sonra Ortodoks olarak anılacak Hristiyanlar ise, Tanrı Baba ve Tanrı Oğul arasında mutlak bir benzerlik ve onların aynı maddeden olduklarını iddia ettiler. Constantinus döneminde Ortodoks Hristiyanlar daha güçlü pozisyondayken, Aryuscular Constantius II iktidarda olduğunda daha üstündü.

¹⁴¹ Julian, "To the Citizens of Bostra, 129"; Ammianus Marcellinus, 22.5.4.

tarihsel ve fakat ilginç bir şekilde tamamen de doğru yorumunu yapıyorlardı. Hristiyanlar, Yunan mitlerini filozoflardan farklı olarak tamamen gerçekmiş gibi yorumladılar. Filozoflar içinse gizem barındıran alegorik öykülerdi. Julianus'un sonrasında Neo-Platonik öğretilerin peşinde koşacak ve Caesar ilan edilmeden önce kesin zamanı bilinmese de Mithras kültüne mensubu olacaktı. Özellikle Mitras'ın onun askerî disipline uyum sağlamasına yardımcı olduğunu da iddia edebiliriz. Aslında, hem hayat yolculuğu düşünüldüğünde Hristiyan öğretilerinden ziyade felsefî ve mistik öğretilere meyiletmesi de son derece anlaşılır.¹⁴²

Julianus'un ilk ve en etkili hocalarından biri, annesinin de eski hocası olan hadım Mardonius'tur. Julianus, pagan olan Mardonius'un rehberliğinde Homeros ve Hesiodos gibi klasik yazarları sevmeyi ve takdir etmeyi öğrenmiştir.¹⁴³ Libanius, Julianus'un öğretmeni Mardonius'u övgüyle anlatır ve onu Julianus'un gençliğinin erdemini yönlendiren ve koruyan bir hadım olarak nitelendirir.¹⁴⁴ Julianus da benzer şekilde, öğretmeni Mardonius'u içtenlikle anar ve onun çocukluğunda ne kadar etkili olduğunu dile getirir. Misopogon adlı eserinde öğretmeni Mardonius hakkında İskit soyundan gelen bir barbar ve hadım olduğu, ona yedi yaşındayken teslim edildiği, o zamandan beri de Mardonius'un onu başka hiçbir yola sapmadan eğitimine odaklandığını dile getirmiştir.¹⁴⁵

Julianus, *Atinalılara Mektup*'ta hayatını bir hapishaneymiş gibi tasvir etmiş olsa da, Nazianzuslu Gregorius, Makellum'da geçen süreyi hem Julianus'un hem de Gallus'un imparatorluk gücü için bir eğitim olarak değerlendirdiğini belirtir ve aynı zamanda onların Hristiyanlıktaki gelişmelerini detaylı anlatır.¹⁴⁶ Hem Gallus hem de

¹⁴² Julian, "Oration IV," 349; Julian, "Hymn to the King Helios," 130C'de Mithras Kültü'ne nasıl üyeliğe kabul olduğunu anlatır.

¹⁴³ Julian, "Misopogon," 351A-352C; Bowersock, *Julian the Apostate* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978), 24; Tougher, *Julian the Apostate*, 14.

¹⁴⁴ Libanius, 18.11.

¹⁴⁵ Julian, "Misopogon," 351A-352C.

¹⁴⁶ Gregory Nazianzus, *Against Julian Oration*, 4.22; Gregorius, Julianus ile aynı dönemde yaşamış, Atina'da öğrenim görmüş, yalnız farklı çevrelerde bulunmuşlardır.; Sozomen, 5.2.9.

Julianus vaftiz edilmişlerdir ve mâlikanelerine yakın bir Aryuscu kilisesinde lektörlük görevi verilmiştir.¹⁴⁷ Gençliğinden yetişkinliğine dikkat çekmeyi seven Julianus, belki de lektörlük yapmayı deneyimlediği tek keyifli şey olarak görmüş olabilir. Yaşı biraz daha ilerlediğinde, kendisini ilahi bir yüksek güce adama arzusuyla dolup taşıdığını ve karşılığında kabul görmek istediğini yazdı. *Helios Kralına İlahi*'de şunları ifade etti: “Çocukluğumdan beri tanrının ışıklarına karşı olağanüstü bir özlem, ruhumun derinlerine işledi... Göksel ışık etrafımı aydınlattı ve... beni onu düşünmeye teşvik etti.”¹⁴⁸ Julianus daha sonra, gençken tanrılar tarafından, özellikle de Helios Mithra tarafından kabul edildiğini söyleyerek, kinik Herakleios'a bir yanıt yazdı.¹⁴⁹

Altı yıl Makellum'da kaldıktan sonra, iki kardeş sürgünden geri çağrıldı. Aslında Gallus için Makellum bir nevi imparatorluk sarayıyla değiştirmişti, yani Makellumda sürgün hayatı yerine şimdi sarayda bir sürgün gibi yaşayacaktı. Gallus'un saraya çağırılması Julianus'un eğitimine vakit ayırabilmesini sağlamıştı.¹⁵⁰ Julianus, ailesinin başına gelenleri bildiğinden, kuzeninin başlattığını tamamlamasından korkmakta ve bu sebeple dikkat çekmemeye çalışmaktaydı. Felsefe öğrencisi olmaya karar vermesi de aslında öğretmeni Mardonius'un yönlendirmesiyle olmuştu. Makellum'dan ayrıldıktan sonraki dönemde görünüşü hiç de bir prens ya da saltanat mensubuna benzemiyordu. Kendisi de asla çok düzenli olmadığını veya kendisini çekici bulmadığını itiraf eder. Hatta çoğu zaman, sınıf arkadaşları gibi giyinmek yerine bir pallium (öğrenci tuniği veya üstü) giyinirdi.¹⁵¹ Tıraş olmanın moda olduğu bir dönemde, genç bir felsefe öğrencisi olarak sakal bırakmaya kararlıydı.¹⁵² İnsanların karakterlerini iyi

¹⁴⁷ Gregory, Julian, and Libanius. *Julian the Emperor: Containing Gregory Nazianzen's Two Invectives, and Libanius' Monody with Julian's Extant Theosophical Works*. Trans. Charles W. King (London: George Bell and Sons, 1888), “Oration,” 4.52 ve “Oration,” 4.23; Sozomen, 5.2.

¹⁴⁸ Julian, “Hymn to the King Helios,” 130C.

¹⁴⁹ Julian, “To Heracleios,” 229C.

¹⁵⁰ Bowersock, *Julian the Apostate*, 27; Tougher, *Julian the Apostate*, 16; Peter Brown, *Power and Persuasion in*

Late Antiquity, (Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1992), 61.

¹⁵¹ Julian, “Misopogon,” 238B-239C.

¹⁵² Julianus'un sakalıyla ilgili detayları, Atinalılara Mektup, 247C'de görebiliriz.

değerlendirebilen biri olduğunu iddia eden Nazianzuslu Gregorius, Julianus’a dair belki de en tek taraflı betimlemelerinden birinde şöyle demektedir:

“Davranışı ve heyecanı... Bana göre kötüye bir işaret gibi göründü, boyunun kararsız olması, omuzlarının sarsılması ve titremesi, gözlerinin yan tarafa kaymasıyla belli belirsiz bir ifade, ayaklarının kararsız ve tökezleyen bir durumda olması, burnundan solurken bile kibir ve aşağılamayla dolu olması, yüzünün gülünç hareketleri, kahkahasının engellenmemesi, onay ve reddetme manasında kafa sallamalarının herhangi bir nedeni olmaması ve konuşması ile sorularının herhangi bir düzeni olmaması ve hepsinin anlamsızlığı.”¹⁵³

Ammianus ise eserinde onu Gregorius’un aksine Constantinus sülalesinin normal bir varisi olarak tanımlıyordu; kalın kaslı bir boyuna ve göğüse ve de oldukça büyük bir alt dudak üzerinde düz bir burna sahip biri olarak.¹⁵⁴

1.1.3. Eğitim

Gallus, 351 yılında caesarlık pozisyonuna getirilmeyi beklerken imparatorluk sarayında neredeyse hala bir mahkûm gibi tutulmaya devam ediyordu. Julianus ise, retorik okuyacağı ve Nicoles ile Hecebolius’un öğrencisi olacağı için Konstantinopolis’in okullarına geri döndü.¹⁵⁵ Hecebolius Hristiyan ve eski tanrılara açıkça muhalif biriydi, Nicoles ise retorik öğretmeni ve Libanius’un pagan rakibiydi.¹⁵⁶ Rakip olmalarına rağmen, Libanius, Julianus’un eğitimi için Nicoles’in önemini kabul etmiştir ve ona "Erkekliğe yaklaştığın zaman, öğretmenin Sparta’dan bir adam [Nicoles] idi, doğruluğun bir rahibi, öğrenmede bir lider, Homeros’un zihninin sırlarını ve

¹⁵³ Gregory Nazianzus, “Oration,” 5.23.

¹⁵⁴ Ammianus Marcellinus, 25.4.22.

¹⁵⁵ Libanius, 15.27 ve 18.12.

¹⁵⁶ Rowland Smith, *Julian’s Gods: Religion and Philosophy in the Thought and Action of Julian the Apostate* (London: Routledge, 1995), 26.

Homeros'un okulunun tümünü bilen biriydi" dedi.¹⁵⁷ Julianus, erkekliğe adım atışının eşiğindeyken, kuzeni Constantius'un da dikkatini çekmeye başladı. Constantius, Julianus'un daha da fazla dikkat çekeceğinden korktu. Hatta, başkentin Julianus'ı neredeyse mükemmelleştirmesinden çekindi, bu nedenle onu tekrardan sürgüne; ama bu sefer İzmit şehrine gönderdi.¹⁵⁸ Tarihçi Eunapius, Constantius'un Julianus'ı gönderdiğini ve onun da kendini kitaplara adamayı tercih ettiğini belirtir; çünkü "kitaplar arasında gezinmeyi... kendi ailesi ve imparatorluk iddiası üzerine düşünmeye" tercih ettiğini söyler.¹⁵⁹ Şehirdeyken Julianus, ünlü pagan Libanius adını duymuş ve onun öğrencisi olmak istemiştir. Libanius, 343'ten beri şehirde öğretim vermekte olan Antakyalı bir hatiptir ve 349'a kadar da orada devam ettirmiştir.¹⁶⁰ Hecebolius, Julianus'a İzmit'e kadar eşlik etmiş ve öğrencisini Libanius'un derslerine katılmaması için yemin etmeye zorlamıştır.¹⁶¹ Julianus, yeminine sadık kalmayı başarır; çünkü birisini onun yerine dersleri almak üzere kiralarak derslerde işlenenlerin kopyalarını edinmesini sağlamıştır.¹⁶² Dolaylı yollardan da olsa Julianus ve Libanius, öğrenci ve öğretmen pozisyonlarına girmişti. Libanius'un eserlerinde bu öğrenci-öğretmen ilişkisine dair izleri Julianus'un retorik tarzının onunkinden etkilenecek oluştuğunu belirtmesi detaylarından anlayabiliriz.¹⁶³ İkilinin öğrenime dayalı ilişkisi çok uzun soluklu olmasa da aralarında bir nevi arkadaşlık bağı kurulduğunu iddia edebiliriz. Nitekim, Julianus'un eleştirilerine ve kalemine güvendiği için Galya'da iken yazdığı methiyelerinin kopyalarını Libanius'a gönderdiği bilinmektedir. Libanius da sonraki dönemlerde yeri geldiğinde onu Antakya halkına bile savunacak ve öldüğünde de belki son görevini yerine getirmek amacıyla ona bir cenaze methiyesi yazacaktır.

¹⁵⁷ Libanius, 15. 27; Socrates Scholasticus, *Ecclesiastical History: From A.D. 305-439. Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church: Second Series. Volume II*. Trans. A. C. Zenos (Grand Rapids, MI: WM.B. Eermans Publishing Company, Reprint 1989), 3.10.

¹⁵⁸ Libanius, 18.13; Bowersock, *Julian the Apostate*, 27-28.

¹⁵⁹ Eunapius, *Lives of the Sophists*. Trans. W. C. Wright (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921), 474.

¹⁶⁰ Bowersock, *Julian the Apostate*, 27.

¹⁶¹ Libanius 18.13-14.

¹⁶² Socrates, 3.12-15; Libanius 18.15.

¹⁶³ Libanius, 18.15.

Constantius'un casusları Julianus'u sürekli takip ediyorlardı dolayısıyla Julianus kilise içindeki görevlerini yerine getirmek zorundaydı ve Makellum'daki gibi İzmit'te de lektör olarak hizmet edecekti.¹⁶⁴

Julianus, öğrenimine İzmit şehrinde devam ederken, Constantius, imparatorluk içinde sorunlarla karşılaştı ve 351'de Gallus'u yükseltmeyi uygun buldu. Gallus, Caesar pozisyonuna getirildi ve Constantius, gözlerini Batı'daki isyanlar ve tahtı ele geçirmeye çalışanlara çevirirken, Perslerin dikkatini dağıtmasında da Gallus yardımcı oldu. Constantius'un her iki kardeşi de resimden çıktığı için, Gallus'tan faydalanmanın mantıklı olacağını düşünmüştü. Tüm bunlar yaşanırken Julianus da Neo-Platonik felsefedeki öğrenimine devam edecekti.¹⁶⁵

Julianus eğitiminde ilerlemek üzere önce Bergama'ya gitti. Onu Bergama'ya çeken şey, Aedesius'un ünüydü ve Alice Gardner'a göre, kendini felsefeye adanmış, hatta Hristiyan inancından tamamen uzaklaştığı tam da bu dönemdir.¹⁶⁶ Eunapius'un anlatısına göre, yaşlı filozof Aedesius, Julianus'un "ruhunun ilahi nitelikleri karşısındaki hayranlığı ve şaşkınlığı" ile etkilenmişti.¹⁶⁷ Aedesius, bir pagan olarak, Platon'un yeni bir yorumunu öğretiyordu ve kökenleri Plotinus'un (204-270) ve öğrencisi Porphyrios'un (233-305) önceki yüzyılda yazdıklarına dayanıyordu.¹⁶⁸ Porphyrios, Neo-Platonik geleneği sürdürdü ve Iamblichus'un (250-325) etkili bir öğrencisi olarak Aedesius'un öğretmeni oldu.¹⁶⁹

¹⁶⁴ Socrates, 3.1; Sozomen 5.2.

¹⁶⁵ Detaylı Neo-platonizm için bkz. Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 5, Plotinos, Yeni Platonculuk ve Erken Dönem Hristiyan Felsefesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 316, Felsefe 11, İstanbul: 2010; *The Routledge Handbook of Neoplatonism*, Ed. by Pauliina Remes and Svetla Slaveva-Griffin. Routledge, 2014.

¹⁶⁶ Alice Gardner, *Julian, Philosopher and Emperor: And the Last Struggle of Paganism against Christianity* (New York. Putnam's, 1923), 60; Tougher, *Julian the Apostate*, 27.

¹⁶⁷ Eunapius, *Lives of the Sophist*, 474.

¹⁶⁸ Stephen Williams, *Diocletian and the Roman Recovery*, (Londra: Routledge, 2000), 159. Ayrıca daha detaylı bilgi için bkz. Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 5*.

¹⁶⁹ G. W. Bowersock, *Julian the Apostate* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978), 28; Tougher, *Julian the Apostate*, 27; Teurjiyi, antik tanrıların ayin ve geleneklerine entelektüel bir yaklaşım olarak görmek mümkündür.

Iamblichus, Neo-Platonik gelenekte hem sihir hem de belirli ritüeller üzerinde durmaktan kaçınıp akla vurgu yapmayı tercih eden ilk filozoftu. Onun öğrencisi olan Aedesius Julianus onun öğrencisi olmayı istediğinde artık oldukça yaşmıştı ve Julianus sırf öğrencisi olabilmek için rüşvet teklif etmesine rağmen, Julianus'u kendisinin eski iki öğrencisi, Sarlı Chrysanthius ve Eusebius'u bulmaya yönlendirdi.¹⁷⁰ Julianus, derslerine düzenli olarak katıldı ve sonucunda iyi bir eğitim aldı. Her bir öğretmenin felsefeye yönelimleri de farklıydı. Eusebius, sadece entelektüel çabalarla ruhun kaynağına yönlendirilebileceğini öğreten geleneksel bir filozof iken, meslektaş Chrysanthius, kehanet, sihir ve mitolojik bilgiyi vurgulayan teürjinin bir takipçisiydi.¹⁷¹ Eunapius'a göre, Julianus, eğitmeni Eusebius'u saygıyla karşılarken, filozofun sahte ritüel ve illüzyon olarak gördüğü için reddettiği Neo-Platonizmin diğer boyutuyla ilgilenmeye başladı.¹⁷²

Aedesius'un bir diğer öğrencisi olan Efesli Maximus ile Julianus'un yollarının kesişmesi, Eusebius'un Julianus'a anlattığı bir teürji¹⁷³ hikayesi sayesinde olmuştur. Eusebius, bu anlattığı hikâyenin Julianus'u klasik görüşlere döndürecek bir etki yapmasını umuyordu; fakat onda tam tersi bir etki yaratmıştır. Hikâye, Maximus'un Tanrıça Hekate'nin heykelini canlandırdığı, onu güldürdüğü ve tuttuğu meşalelerin alev almasını içeriyordu.¹⁷⁴ Eusebius, teürjik harikaların safsata olduğunu ve en büyük ruhsal arınmanın sadece akıl yoluyla elde edilebileceğini iddia etmiştir.¹⁷⁵ Julianus ise

¹⁷⁰ Tougher, *Julian the Apostate*, 26-27; Bowersock, *Julian the Apostate*, 28; Robert Browning, *The Emperor Julian* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1976), 55; Rowland Smith, *Julian's Gods: Religion and Philosophy in the Thought and Action of Julian the Apostate* (London: Routledge, 1995), 29. Aedesius'un yaşından ötürü Julianus'u öğrenci olarak reddetmesinin yanında, Julianus'un Hristiyan İmparator Constantius'un kuzeni olması daha olası bir neden olarak görülebilir.

¹⁷¹ Browning, *The Emperor Julian*, 55-56; Tougher, *Julian the Apostate*, 27.

¹⁷² Eunapius, *Lives of the Philosophers*, 474-475. Tougher, *Julian the Apostate*, 27; Bowersock, *Julian the Apostate*, 28-29; Browning, *The Emperor Julian*, 55-56.

¹⁷³ Kelime karşılığı Klasik Yunanca theourgia yani tanrının eseri. Radcliff'in tanımıyla, ölümlü materyel dünya ile ölümsüz tanrıların dünyası arasında ritüel bir bağlantı yaratma sanatı veya uygulaması. [Radcliffe G. Edmonds III, *Drawing Down The Moon, Magic in the Greko-Roman World*, (Princeton&Oxford: Princeton University Press, 2019), 315.]

¹⁷⁴ Eunapius, *Lives of the Sophist*, 475-476. Browning, *The Emperor Julian*, 56; Bowersock, *Julian the Apostate*, 29; Tougher, *Julian the Apostate*, 27.

¹⁷⁵ Eunapius, *Lives of the Sophist*, 475.

heyecanla *Aradığım adamı bana gösterdin*"diyerek çalışmalarına Efes'te Maximus ile devam etmek üzere ayrılmıştır.¹⁷⁶

Efes'te olduğu süre boyunca, Julianus'u en çok etkileyen kişi Maximus olmuş ve hayatındaki önem sıralamasında Mardonius'tan sonrasına yerleşmiştir. Eunapius, Maximus'u kişisel olarak tanıdığını ve tartışmalarda kimsenin ona karşı çıkmaya cesaret edemediğini yazmaktadır.¹⁷⁷ Maximus'un öğretmenliğinde Julianus'un Hristiyanlıktan paganlığa dönüşünün tamamlaması bekleniyordu. İstekli bir öğrenci olan Julianus'un paganlığa dönüşü, yaklaşık yirmi yaşında olduğu 351 yılına tarihlenir.¹⁷⁸ Ancak, Julianus on yıldan önce açıkça dönüşünü iddia etmeyecekti. Nedeni ise imparatorun dikkatini çekmemek istemesiydi. Julianus'un kuzeni Constantius, 356'da bir kişinin kurbanlara veya putlara tapmaya yönelip kanıtlanması halinde idam cezasına çarptırılacağı şeklinde bir yasa çıkarmıştı.¹⁷⁹

Libanius, ayrıca Maximus'un Julianus'un dönüşümündeki rolünü saygıyla dile getirip, Hristiyan inançlarından vazgeçip tanrıları benimsemesinin Maximus'un etkisiyle olduğunu açıkça belirtir.¹⁸⁰ Maximus'un öğrencisi olarak Julianus, Iamblichus'u incelemeye devam edecektir.¹⁸¹ Julianus, Neo-Platonistleri çalıştıktan sonra Mithras tanrısının kültüne meyiletmiştir.¹⁸² Öğretmeni uygun bulduğunda da, Hekate ve Mithras, güneş tanrısının gizemli kültlerine mensup olmuştur.¹⁸³ Julianus'a karşı kaleme aldığı eserinde Nazianzuslu Gregorius, sanki bu mensubiyete birinci elden tanıklık etmiş gibi yazmaktadır: *"Bütün insanlarca korkulan o kutsal yerlere indi... birçok kutsal yerden*

¹⁷⁶ Ibid. 475.

¹⁷⁷ Eunapius, *Lives of the Sophist*, 473; Browning, *The Emperor Julian*, 56. Browning, Maximus'un her türlü teurji, kehanet ve mucize üretme konusunda uzmanlaştığını iddia ediyor.

¹⁷⁸ Julian, "Letter to the Alexandrians," 434D. Bu pasaj şunu belirtiyor: 'Eğer tavsiyeme kulak vererseniz, kendinizi biraz da olsa gerçeğe yönlendirirsiniz... kendisini yirminci yaşına kadar sizin yolunuzda gezdirmiş olan ve şimdi tanrıların yardımıyla bu yolda seyahat eden birine kulak verin.'

¹⁷⁹ *The Theodosian Code: Studies in the Imperial Law of Late Antiquity*, ed. Jill Harris and Ian Wood (Bristol Classical Press; 2010), 16.10.6.

¹⁸⁰ Libanius, 12.34 and 13.12.

¹⁸¹ Browning, *The Emperor Julian*, 57.

¹⁸² Walter Burkert, *Ancient Mystery Cults*, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987), 23.

¹⁸³ Athanassiadi, *Julian: An Intellectual Biography*, 37; Browning, *The Emperor Julian*, 59; Smith, *Julian's Gods*, 130.

*daha kötü, bu konularda bilge veya daha doğru bir şekilde sofist olarak adlandırılan adamın yanında; bu tür kehanet, karanlıkla ve yeraltı cinleriyle ilişki kurar.”*¹⁸⁴

Julianus, çeşitli kademeleri geçtikten sonra sonunda Mithras'ın himayesine bağlandı.¹⁸⁵

Mithras kültürüne yaptığı atıfları hem *Kral Helios'a İlahisi*'nde, hem de taşlaması *Caesarlar* da görebiliriz. *Caesarlar* adlı eserinde şöyle yazmıştır: *Hermes bana, 'Sana baban Mithras'ın bilgisini verdim. Onun buyruklarına uymalısın ve böylece yaşamın için bir sığınak sağlamalısın, ayrıldığında, umutla onu koruyucu tanrı olarak seçebilirsin.*¹⁸⁶ Tekrardan Maximus ile ilişkisine dönecek olursak, Julianus için Maximus'un ona öğrettikleri üzerinde o kadar büyük etki yaratacak ki imparator olduğunda ilk mektup yazdıkları arasında Maximus olacaktı.¹⁸⁷ Maximus daha sonra yakın çevresine dâhil edilecek, imparatora ders vermeye devam edecek, Julianus'a Perslere yapılan seferde eşlik edecek ve nihayetinde Julianus'un ölüm döşeginde yanında olacaktır.

Gallus, ihanet suçlamalarıyla yargılandıktan sonra 354 yılında Milano sarayına geri çağrıldı ve idam edildi.¹⁸⁸ Gallus'un ölümünün ardından Julianus, bağlılığını göstermesi için Milano'ya çağrıldı. İmparatoriçe Eusebia, Constantius'un aksine ona

¹⁸⁴ Gregory, “Orations,” 4.55. Gregorius'un Julianus'tan nefreti bilinen bir gerçektir, bu nedenle Maximus ve Julianus'un ona birinci elden bilgi vermiş olması şüphelidir. Birisi ya da birilerinin bu bilgiyi sızdırma ihtimali düşüktür keza Julianus'un etrafı Constantius'un casuslarıyla doluydu. 361'de Constantius ile yüzleşmek için üzerine ordu ile gidene kadar da pagan olduğunu gizleyecekti. Bkz. Julian, “Letter to Maximus,” 415C-D.

¹⁸⁵ Mithras ve "Gizem Kültürleri" terimi hakkındaki bilgilerimizin büyük bir kısmını Franz Cumont'a ve Mithraizm üzerine yaptığı çalışmaya borçluyuz. Franz Cumont, *The Mysteries of Mithra*, Trans. Thomas J. McCormack (1903; Reprint New York, 1956). Mithras, genellikle güneş tanrısı Helios ile ilişkilendirilen Pers tanrısıydı. Hikayesi Pers Zerdüş'tin dininden önceye dayanmaktadır. 25 Aralık'ta bir kaya üzerinden doğmuş, etrafında çobanlar toplanmış ve öldürdüğü bir boğanın kanından tüm bitki ve hayvan yaşamını vermiştir. Julianus, Mithras'ı ve Helios'u aynı varlık olarak görmüştür. Mithrascılık, toplantılarını yer altında düzenler, yüksek bir ahlakî davranış standardını benimser ve kardeşliği teşvik ederdi. Mithra'nın doğuş hikayesi, taurobolium (Mithraik vaftiz), Mithraik "kutsal birleşme" ve Mithra'nın ikinci gelişi; tüm bunlar, takipçilerin kutsal gördüğü inançlardı. Stephen Williams, *Diocletian and the Roman Recovery*, (Londra: Routledge, 2000), 158. Pers kahraman-kurtarıcı Mithras kültürü, Roma ordularında da son derece popülerdi. Bu kült, markalama, oruç tutma ve vücudu kamçılama gibi sınavları içeriyordu. Yedi dereceye sahip mensup, yedi gezegen küresine denk gelirken, ana gizem, insanın ölümsüz ruhunun yaşam boyunca yaşadığı yedi aşamayı temsil ederdi; her aşamada bilgi verilir ve öfke (Mars), tembellik (Satürn), hırs (Merkür), şehvet (Venüs), hırs (Jüpiter) vb. gibi erdemleri birer birer terk etme şansı bulurdu.

¹⁸⁶ Julian, “The Casesars,” 335C-336C.

¹⁸⁷ Julian, “Letter to Maximus,” 415C-D.

¹⁸⁸ Ammianus Marcellinus, 14.11. ve 19-23.

yardım etti ve Milano'nun kuzeyindeki Comum'da bir süre tutulduktan sonra eğitimine devam etmesi için Atina'ya gönderilmesini sağladı.¹⁸⁹ Burada Julianus bunun uzun zamandır en içten dileği olduğunu; çünkü Trakya ve Iyonya'da yaşayanların Hellas'ın oğulları olarak atalarını selamlamayı ve Hellas'ın toprağını kucaklamayı uzun zamandır istediklerini belirtti.¹⁹⁰

Julianus, Hristiyan Prohaeresius ve pagan Prusa'lı Himerius'un öğrencisi olarak eğitimine devam etti.¹⁹¹ Sonradan Kayserili Basileos'a hizmetlerini talep etmek amacıyla davetiye gönderdi "size, bilge olduğunuz ve benim için yararlı olduğunuza ikna etmek için bu mektubu gönderdim..."¹⁹² Seyahatleri ve sürgünleri onu nereye götürürse götürsün, her zaman arkadaş edinmeyi başarabilmişse de bazen düşman da edinmiştir. Mesela Atina'da karşısına çıkacak olan Nazianzuslu Gregorius bunlardan biridir. Prohaeresius ve Himerius'un derslerine beraber katılmalarına rağmen sonrasında göreceğimiz bariz sebeplerle aynı arkadaş grubunda değillerdi.¹⁹³ Mesela Julianus, Gregorius'tan farklı olarak, Aedesius'un eski bir öğrencisi olan Priscus ile arkadaş oldu. Priscus bir taraftan Julianus'a teürjik dersler verirken diğer taraftan aynen Maximus gibi onun danışmanlarından birisiydi. Pers seferi sırasında ona yoldaşlık ederken ölümü esnasında yanında olan kişiler arasındaydı.¹⁹⁴ Atina'daki kısa süreli yaşantısı sırasında Julianus, Elefsina'ya seyahat etti ve Elefsina gizemlerinin mensubu oldu.¹⁹⁵ Elefsina gizemleri adı, Demeter ve Persephone kültü için kullanılan terimlerden biridir. Bu kült,

¹⁸⁹ Julian, "Panegyric in Honor of the Empress Eusebia," 118C; Ammianus Marcellinus, 15.2.7; 15.8.3; Bowersock,

Julian the Apostate, 30. Athanassiadi, *Julian*, 45-46.

¹⁹⁰ Julian, "Panegyric in Honor of the Empress Eusebia," 118D.

¹⁹¹ Browning, *The Emperor Julian*, 64. Tougher, *Julian the Apostate*, 18. Julian, "Letter to Prohaeresius"u yazdı ve daha sonra onu öğretim fermanından muaf tuttu.

¹⁹² Julian, "Letter to Basil," 381-382.

¹⁹³ Socrates, 4.26.6; Sozomen, 6.17. Daha sonra hem Basileos hem de Gregorius "Kilise Babaları" olacak ve Azizlikle onurlandırılacaktır.

¹⁹⁴ Ammianus Marcellinus, 25.3.23; Eunapius, *Lives of the Sophist*, 481; Bowersock, *Julian the Apostate*, 29-30.

Smith, *Julian's Gods*, 30.

¹⁹⁵ Eunapius, *Lives of the Sophist*, 476; Smith, *Julian's Gods*, 30; Luther H. Martin, *Hellenistic Religions: An Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 1987), 65.

tarım prensiplerine dayanan ve kökenleri Mikenlilere uzanan en eski kùltlerden biridir. Mithras kùltü ve Kibele kùltüyle beraber antik dũnyanın en üstün üç kùltünden biri olması sebebiyle, ona mensup olmak da büyük bir onur kaynağıydı.

Farklı bir görüŖe sahip olmasına rağmen, kendi güvenliği açısından dinî dönüşümünü dũnyadan gizlemesi gerekiyordu.¹⁹⁶ Libanius, Julianus'un dönüşümünden haberdar olan ve onun yükselmesini uman pagan entelektüeller olduğunu yazmaktadır.¹⁹⁷ Bu noktaya kadar, Julianus'un öğretmenleri, eğitimi ve deneyimleri, Helen kùltürüne olan bağlılığında bir ilerlemeye neden oldu. Aksi Ŗekilde de Hristiyanlar tarafından ona yaŖatılan deneyimler onlara tepki duymasına yol açtı. Belki de küçük yaşlardan itibaren en önemli ailevi figürlerden yoksun ve sürgünde büyüyen Julianus'un ihtiyacı olan tek Ŗey, bir yere ya da bir Ŗeye aidet duyması hissiydi. Bu iç çalkantıları yaŖadıėı dönem Constantius tarafından 354'te geri çağırılmasıyla kısa kesildi. Sarayda konaklayışını şu sözlerle ifade edecekti: *Soyumun tamamını mahvetmeleriyle bilinen ve kendilerinden şüphettiğimle aynı çatı altında yaşamaya razı oldum.*¹⁹⁸ 355 yılına gelindiğinde, Constantius akrabalarının çoğunu gözünü kırpmadan katletmiş olmasına rağmen İmparatoriçe Eusebia'nın da etkisiyle,¹⁹⁹ Julianus'u caesar rütbesine yükseltti.

1.2. Julianus Caesar

Julianus, kardeşi Gallus ile gençliklerinin çoğunu bir nevi hapis hayatında geçirdi, bu konuya önceki bölümde değinmiştim. Julianus, İzmit'e sürgüne gönderildiği sırada Constantius, 351 yılında Gallus'u Caesar rütbesine yükseltmişti.²⁰⁰ Julianus, Neo-

¹⁹⁶ Libanius, 18.19.

¹⁹⁷ Libanius, 13.13-14; Bowersock, *Julian the Apostate*, 30.

¹⁹⁸ Julian, "Letter to the Athenians," 277C.

¹⁹⁹ Zosimus, 3.1.2, Constantius'un Julianus'u yükseltmesinin sadece Eusebia'nın etkisiyle olduğunu iddia eder. Bununla birlikte, hem Julianus kendi eseri "Panegyric in Honor of the Empress Eusebia", 121B-C'de hem de Ammianus Marcellinus 15.8.3'te, onun nüfuzunu yok saymamakla birlikte tek teşvik edenin o olmadığını belirtirler.

²⁰⁰ Libanius, 18. 13; Bowersock, *Julian the Apostate*, 27-28.; Constance Head, *The Emperor Julian* (Boston: Twayne Publishers, 1976), 35.; "Caesar" unvanı aslında ilk imparator ailesinden türetilmişti;

Platonik felsefe üzerine çalışırken, Gallus Pers tehlikesine karşı imparatorluğun en doğu kısmını savunmakla görevlendirildi.²⁰¹ Constantius ayrıca Gallus'u dul kız kardeşi Constantina ile evlendirdi ve ikisini de Antakya'yı yönetmek üzere gönderdi. Burada 351-354 yılları arasında kalacaklardı.²⁰² Sokrates, "Gallus'un 7 Mayıs 351'de Antakya'ya vardığını ve gökyüzünde bir haç görünümü ile karşılandığını" belirtir.²⁰³

Antakya'da Gallus'un popüler olmadığını söylemek aslında olayları çok hafife almak olur. Ammianus'a göre, Gallus ve eşi Constantina'nın zarar verme konusunda uzmanlaşmaları uzun sürmedi.²⁰⁴ Gallus'un bölgenin yönetimindeyken aşırı hızlı öfkelenildiği ve birçok kişiyi zayıf delillere dayanarak idam veya sürgüne mahkûm ettiği bilinmektedir.²⁰⁵ Libanius ve Ammianus, Antakya'nın yerlileriydi ve Gallus'un saltanatına dair birinci elden yazılar bıraktılar. Ammianus, kişilerin yanlış delillere dayanarak ölüme mahkûm edildiklerini ve birçok kişinin mal varlıklarını kaybettiğini ve sürgüne gönderildiğini iddia etmiştir.²⁰⁶ Şehir sakinleri sık sık ayaklanıyordu ve Gallus'un kamu işlerini yönetme konusunda neredeyse hiç eğitimi yoktu.²⁰⁷ Aslında Caesar olarak atanmasındaki amaç bölgede düzeni sağlamaktı. Bunun yanında Constantius, bir gün kendisine karşı kullanamasın diye Gallus'a çok az yetki vermişti.

Gallus, ordularına yiyecek ve ekipman sağlayacak Praetorian Prefect²⁰⁸ üzerinde pek kontrole sahip değildi.²⁰⁹ Gallus'u yalnızca Constantius'a bağlı olan subaylar

ancak Diocletianus'un saltanatı (284-305) ile başlayarak caesarlık kavramı farklı bir mana kazanacak ve imparatorlardan sonra gelen ikinci adamı temsil edecekti. Bu pozisyondaki kişiye geniş sorumluluklar verildi ve bir nevi bir gün tahta geçmek üzere eğitim alan bir varisi gibi davranıldı.

²⁰¹ G.W. Bowersock, *Julian the Apostate*, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978), 28; bu süreçte Constantius'un Batı'da isyancılar ve ayaklanmalarla uğraşması, doğu cephesinde savunma boşluğuna neden olmuştu. Her iki kardeşi de öldüğü için Constantius'un orada gücü temsil edecek birine ihtiyacı vardı.

²⁰² Zosimus, 11.60.

²⁰³ Sokrates, 2.28.2.

²⁰⁴ Ammianus Marcellinus, 14.1.2.

²⁰⁵ Browning, *The Emperor Julian*, 59; Head, *The Emperor Julian*, 36.

²⁰⁶ Ammianus'un 14. Kitabının büyük bir kısmında, özellikle de 1, 6, 7 ve 9. bölümlerde Gallus ve saltanatına odaklanmıştır. Eutropius, *Breviarium*, (Liverpool: Liverpool University Press, 1993) 10.13'te "Gallus'un doğuştan zalim bir adam olduğunu ve aşırı derecede zorbalığa eğilimli olduğunu" iddia eder.

²⁰⁷ Browning, *The Emperor Julian*, 60.

²⁰⁸ Roma İmparatorluğu'nda Praetorian Guard'ın komutanı olarak ortaya çıkan bu görev, zamanla kapsamlı hukuki ve idari fonksiyonlar edindi ve sahipleri imparatorun başlıca yardımcıları haline geldi. I.

kuşatmıştı. Bu durum, imparatorluğun Diocletianus'un saltanatından (284-305) beri sivil ve askerî otoritenin bölünmüş olmasından kaynaklanıyordu. Gallus sınırlarını aştığında, Constantius bunu kendi otoritesine bir başkaldırı olarak gördü. 353'te Mons Seleucus Muharebesi'nde Magnentius'u mağlup edip onu da resimden çıkardıktan sonra,²¹⁰ dikkatini Gallus'a çevirebilirdi. Gallus, görevinden alınacağını ve idam edileceğini biliyordu, bu nedenle Milano'ya çağrıldı. Tutuklanmasından sorumlu olan Praetorian Prefect Domitianus'u infaz etmeleri için Roma askerlerine çağrı yaptı. Sonunda Gallus emirleri yerine getirdi ve yolculuğu sırasında Konstantinopolis'te at yarışlarının başkanlığını yaptı. Constantius Gallus'un bunu, bulduğu destekle tahtı kolayca ele geçirebilme motivasyonu ile yaptığını düşündü²¹¹ ve nihayetinde onu tutuklatıp, Caesarlık görevinden azletti. Gallus ise tüm suçu Constantina'nın üstüne atmaya çalıştı. Suçu karısına atarak olaylardan sıyrılabilceğini sanan Gallus çok yanılıyordu; çünkü bu durum Constantius'un daha da fazla öfkelenmesine neden olmuştu. Sonuçta onu sadece Caesarlıktan azletmekle kalmadı, aynı zamanda idamına da karar verdi. Gallus 28 yaşında vatan haini ilan edildi ve sonra boynu vuruldu.²¹² Julianus için bu yaşananlar sanki geçmişindeki o büyük acıların bir tekrarıydı. Hiçbir zaman Gallus'un adil ve iyi bir yönetici olduğunu iddia etmeyecekti, yine de onun için *Kader ona karşı nazik değildi.*²¹³ diyecekti. Gallus'un yanlış suçlamaların kurbanı olduğuna inanıyor ve tek taraflı bir duruşmanın sonucunda idam edilmesinden rahatsızlık duyuyordu. "Kardeşim şimdiye kadar yaşamış olan tüm insanlar arasında en

Constantinus döneminde, görev gücü büyük ölçüde azaldı ve tamamen sivil bir idari göreve dönüştü, sonraki döneminde ise coğrafi olarak tanımlanmış pretoryan prefektörlükleri imparatorluğun en üst düzey idari bölümü olarak ortaya çıktı. Prefektler, tekrar devletin baş bakanları olarak işlev gördüler ve birçok yasa onlara adlarıyla hitap etti. Bu rolde, pretoryan prefektleri Doğu Roma İmparatorluğu'nda (ve Ostrogot Krallığı'nda) Heraclius'un 7. yüzyılda hükümdarlığına kadar atanmaya devam etti, ancak kapsamlı reformlar güçlerini azalttı ve onları sadece eyalet yönetiminin denetleyicilerine dönüştürdü. Prefektörlüğün son izleri, 840'ların civarında Bizans İmparatorluğu'nda kayboldu.

²⁰⁹ Browning, *The Emperor Julian*, 60.

²¹⁰ Eutropius, 10.12.

²¹¹ Browning, *The Emperor Julian*, 62.

²¹² Ammianus Marcellinus, 14. 11. 19-23; Libanius 18.24; Browning, *The Emperor Julian*, 62; Shaun Tougher,

Julian the Apostate, 4; Gallustan yana bir bakış açısı için bkz. E.A. Thomson, *The Historical Work of Ammianus Marcellinus*, (Cambridge, England: Cambridge University Press, 1947).

²¹³ Julian, "Letter to the Athenians," 271D-272C.

talihsiziydi... Kesinlikle yaşamayı hak ediyordu, hükümeti yönetmeye uygun görünmese bile."²¹⁴ Julianus, Constantius'un ajanları tarafından yakalandı ve yargılanmayı beklerken Como (Comum) şehrine gönderildi. O da üvey kardeşi ve ailesinin diğer fertleri gibi, Constantius'un emirleri altında aynı kaderle karşılaşacağını düşünüyordu.²¹⁵

Gallus'un Caesar pozisyonundan alınması, Constantius'un Doğu cephesinde karşılaştığı sorunları hafifletmedi. Constantius, kısa bir süre içinde Galya'da ortaya çıkan sorunları düzeltmek ve Gallus döneminde devam eden Cermen akınlarına son vermek için Piyade Kuvvetleri Başkomutanı (Magister Peditum) olarak Claudius Silvanus'u atadı.²¹⁶ Bu geçici çözümün hemen ardından, Silvanus, bağımsız orduları tarafından Ağustos 355'te imparator ilan edildi; ancak olası bir iç savaşı önlemek amacıyla Constantius'un ajanları tarafından hemen öldürüldü.²¹⁷ Claudius Silvanus'un ihaneti, Constantius'un askerî komutanlarına duyduğu güveni zedeledi. Bu esnada, Galya'da da durum gittikçe kötüleşiyordu.²¹⁸ Mevcut durumda Julianus, imparatorun yaşayan en yakın erkek akrabasıydı. Hayatının büyük bir kısmını felsefeye adanmış olması ve bu zamana kadar iktidar hırsı göstermemesi, Constantius'un onu kendi otoritesine tehdit görmemesine neden olmuştu.²¹⁹ Julianus yine de Constantius tedbiri elden bırakmadığı için yedi ayı ev hapsinde geçirdi.²²⁰ Bu süreçle ilgili ailemi mahvetmekle suçladığım ve yakında benim aleyhime komplolar düzenleyeceklerinden şüphelendiğim kişilerle aynı çatı altında yaşamayı kabul ettim diyecekti.²²¹

Galya'da bir temsilciye ihtiyaç duyduğu halde, Caesar pozisyonunu daha önceki iki başarısız kişinin işgal etmesinden dolayı Constantius, giderek artan bir paranoya içindeydi. Julianus'un bir mektubunda detaylandığı teorisine göre, Constantius

²¹⁴ Julian, "Letter to the Athenians," 271D.

²¹⁵ Julian, "Letter to the Athenians," 273.

²¹⁶ Adrian Goldsworthy, *In the Name of Rome: The Men Who Won The Roman Empire* (London, England: Phoenix Press, 2004), 383.

²¹⁷ Goldsworthy, *In the Name of Rome*, 384; Browning, *The Emperor Julian*, 68.

²¹⁸ Browning, *The Emperor Julian*, 69.

²¹⁹ Bowersock, *Julian the Apostate*, 33; Browning, *The Emperor Julian*, 70.

²²⁰ Libanius, 18.25.; Ammianus, 18.4.3.

²²¹ Julian, "Letter to the Athenians," 275.

aslında ona bölgede gerçek bir yetki vermek istiyor, onu sadece imparatorluk gücünün bir temsilcisi olarak sembolik görevlendiriyordu.²²² Julianus'un, kendi hizmetkârlarından sadece küçük bir kısmını saraya getirmesine izin verildi. Constantius'un ailesinin diğer üyeleriyle nasıl başa çıktığı göz önüne alındığında, Julianus'un imparatorun ihanetinden korkmak için geçerli sebepleri vardı.²²³ İmparatoriçesi Eusebia, 354-355 yıllarında, hâlâ kapalı kapılar ardında, pagan kayınvalidesinin kurtarıcısı ve savunucusu olarak ortaya çıktı.²²⁴ Eusebia sonunda kocası Constantius'u Julianus'a iktidar yolunda meşru bir şans tanımaya ikna edebildi. Bunun üzerine Constantius da aile bağlarını kuvvetlendirmek amacıyla Julianus'u kız kardeşi Helena ile evlendirdi ve yaklaşık üç yüz altmış askerden oluşan bir birliği Julianus'un korumaları olarak atadı.²²⁵ Bu ilginç bir adımdır; çünkü imparator, Julianus'u sarayda bizzat kabul etmemiştir.²²⁶ Constantius'un hükümdarlığı boyunca kuzeni Julianus'u sadece bir kez görmeyi tercih ettiği için gözden kaçmış bir detay olabilir. Constantius'un kuzeniyle yüz yüze ilk karşılaşması, Makellum'da Julianus ve Gallus'u görmek için yaptığı tek seyahati sırasında gerçekleşti.²²⁷ Galya'daki süre gelen sorunları çözmek için aceleyle, Constantius, Julianus'u 24 yaşında, 355 yılının 6 Kasım'ında Caesarlık pozisyonuna yükseltti.²²⁸ Mor giyinmiş ve coşkulu askerlere takdim edilen Julianus'un, İlyada'dan alıntı yaparak "Mor ölüm beni ele geçirdi ve kader yücedir."²²⁹ dediği söylenir. Çoğu modern bilgin, genellikle bu dönemi göz ardı eder;

²²² Bowersock, *Julian the Apostate*, 34.

²²³ Julian, "Letter to the Athenians," 277D.

²²⁴ Shaun Tougher, 'Ammianus Marcellinus on the Empress Eusebia: A Split Personality?' *Greece and Rome*, 47.1 (2000): 94.

²²⁵ Julian, "Letter to the Athenians," 277D; Browning, *The Emperor Julian*, 74-75; Goldsworthy, *In the Name of Rome*, 384.

²²⁶ Browning, *The Emperor Julian*, 70.

²²⁷ T. D. Barnes, "Imperial Chronology, A. D. 337-350." (Phoenix 34. 2, 1980), 162.

²²⁸ Ammianus Marcellinus, 15.8.4-17; Murdoch, *The Last Pagan*, 38; Rowland Smith, *Julian's Gods: Religion and Philosophy in the Thought and Action of Julian the Apostate* (London: Routledge, 1995), 3; Goldsworthy, *In the Name of Rome*, 384.

²²⁹ Ammianus Marcellinus, 15.8.18, Julianus İlyada'dan alıntı yapıyor.

ancak bu, Julianus'un nasıl bir askerî komutan ve başarılı bir hükümdar haline geldiğini anlayabilmemizde önemli ve temel bir dönemdir.

1.2.1. Galya

Constantius, yeni Caesar atanmış Julianus'u, sadece yanında üç yüz altmış kişi ile 1 Aralık'ta Galya'ya gönderdi.²³⁰ Julianus kendisine verilen pozisyonda Constantius'un kıyafetini ve imgesini taşıma izni olduğunu, generalin astı konumunda bulunduğunu; ama resmen ordunun komutanı olmadığını belirtecekti.²³¹ Julianus, Constantius'un kendisine koruma olarak atadığı askerlerden pek memnun değildi, bunlar yalnızca "dua etmeyi bilen" Hristiyan bir birlikti.²³² Caesar olmasına rağmen, Galya'daki Roma orduları onun kontrolünde değil, Ursicinus ve Marcellus adlı iki generalin kontrolündeydi. Julianus, onlar hakkında “düşman kadar dikkatlice beni izlemeleri için emir verildiğinden” şüphe duymuyorum diyecekti.²³³ Galya'ya vardığında sınırları kaybedilmiş ve orduları savunmaları gereken bölgelerden sürülmüş buldu. Cermenlerin, düzenli olarak Roma topraklarına baskın yaptığını öğrenmenin yanı sıra, Julianus, Almanya'nın aşağı kısmındaki en büyük Roma şehri ve askerî üssü olan Köln'ün (Colonia Agrippinensis) Cermenler tarafından uzun bir kuşatmanın ardından yok edildiğini öğrendi.²³⁴ Ammianus, Roma'nın en büyük şehirlerinden birini ele geçirdiği haberini duyduğunda, yükseltildiği pozisyonuyla elde ettiği her şeyin, onu daha güçlü bir hedef haline getirdiğini belirtecekti.²³⁵

Julianus'un planlı bir başarısızlığa sürüklenişini mektuplarının satır aralarından kolayca anlayabiliriz. Aslında Constantius, Julianus'a aynı kardeşi Gallus'a yaptığı gibi

²³⁰ Galya haritası için bkz. Ek 1.

²³¹ Julian, “Letter to the Athenians,” 277D-278B.

²³² Julian, “The Shorter Fragments, No. 5,” The Works of Emperor Julian vol. III. trans. W.C. Wright (Cambridge: Harvard University Press, 1923), 299; ayrıca bkz. Zosimus, 3.3.

²³³ Julian, “Letter to the Athenians,” 277D.

²³⁴ Ammianus Marcellinus, 15.8.18. Galya haritası için bkz. Ek 1.

²³⁵ Ammianus Marcellinus, 15.8.19.

ciddi yetkiler vermemiş, onu kâğıt üstünde önemli gözüken; ama pratikte hiçbir kontrolünün olmadığı bir pozisyona mahkûm etmiştir. Peşine taktığı birçok ajan sayesinde de olası bir isyan durumunda hemen harekete geçebilme avantajını kendine sağlamıştır.²³⁶ Julianus'u Galya ordularının hiçbirine komutan yapmaması da aslında bu teoriyi kanıtlar niteliktedir. Bunun yerine ordular, imparatorun güvendiği generallere bırakılmıştır. Julianus da Constantius onu 357 baharında ordu komutanlığına atayana kadar güçlü bir pozisyon elde etmeyecekti.²³⁷ Constantius tarafından bir gün kendisine isyan edemesin diye aynı Gallus gibi uzun seneler herhangi bir kamu görevi verilmemiş, askerî konularda herhangi bir eğitim almamış, haliyle deneyime de sahibi olamamıştı. Julianus, çocukluğunu ve gençliğini sürgünde kendini felsefeye adanarak geçirmişti. Ömrünün büyük bir kısmını felsefe üzerine çalışarak geçirmiş olmasına rağmen, Caesarlık görevine hazırlık olarak Julius Caesar ve Plutarkhos'un eserlerini etüt etmeye başlamıştır.²³⁸ 355-356 kışı boyunca günlük olarak kılıç ve kalkanla pratik yaparken, askerîtaktik ve stratejiyi de çalışma programına eklemiştir.²³⁹ Yaklaşık iki ay sonra Caesar olarak atanmasının ardından Julianus, Constantius'un meslektaşı olarak ilk kez konsül oldu.²⁴⁰

1.2.1.1. Galya Seferleri ve Askerî Politikaları

Julianus, imparatorun iyi niyetlerinin değişken olabileceğini biliyordu ve Galya'ya varışından hemen sonra, vatandaşlar arasından gönüllü birlikler toplamak suretiyle işe koyuldu.²⁴¹ Kış boyunca Roma askerleri ile tatbikatlar ve geçit törenleri düzenleyerek bölgede siyasi müttefikler yaratmaya vakit harcadı.²⁴² Alamannilerin

²³⁶ Julian, "Letter to the Athenians," 277D.

²³⁷ Julian, "Letter to the Athenians," 278D-279B.

²³⁸ Bowersock, *Julian the Apostate*, 36.

²³⁹ Ammianus Marcellinus, 16.5. 4-8.

²⁴⁰ Ammianus Marcellinus, 16.1.1; Bowersock, *Julian the Apostate*, 37.

²⁴¹ Zosimus, 3.3.

²⁴² Browning, *The Emperor Julian*, 77.

savaşçı ve baskınlarıyla tanındığını biliyordu.²⁴³ Şüphesiz ki, yaz geldiğinde saldırıların tekrardan başlayacağını ve bunlarla etkili bir şekilde başa çıkarken, bir yandan da imparatorun kıskançlık dolu ilgisini üzerine çekmemesi gerektiğini biliyordu.²⁴⁴ Bölgenin caesarı olarak muhtemelen ilk gerçek sınavını vereceği Haziran 356'ya kadar ne olduğu hakkında çok detay bulunmamaktadır.²⁴⁵

Julianus'un göreve geldiği ilk yılın başarılı olduğu rahatça belirtilebilir. O yılın Haziran ayında, Autun (Augustodunum)'un saldırıya uğradığını öğrenmiştir ve hemen o ayın sonuna kadar başarılı bir şekilde şehri geri alma mücadelesine girişmiştir.²⁴⁶ Askerlerine motivasyon için ölü düşman başına ödül koydu. Askerlerinin bu strateji ile hızlı başarısı onu hemen efsanevi biri haline getirdi ve göreceli olarak küçük bir zafer olmasına rağmen, askerlerinin moralini yükseltmenin yanı sıra ona komutanları olarak inançlarını artırdı.²⁴⁷

Autun zaferini (356) takiben Julianus, Alamannilere karşı bir yaz boyunca zaferler elde etmeye devam etti. Cermenler, Ren Nehri boyunca Strasbourg (Argentorate) ve Mainz (Morgontiacum) gibi Roma şehirlerini işgal etse de, Julianus, bir dizi çatışma boyunca ordusunu zaferle yönetmeye devam etti ve Brumath (Brocomagus) savaşı ile Köln şehrini geri aldı.²⁴⁸ Bazı Cermen krallarıyla ateşkes müzakerelerini başarıyla yürüttü ve 356 yılının geri kalanında, ilk olarak Köln'ü savunmak için bir garnizon kurduktan sonra, aşağı Ren Nehri boyunca Cermenlere karşı ihtiraslı bir sefere katıldı.²⁴⁹ 356 kışının büyük bir kısmını Sens'te (Senones) büyük bir tehlike altında, birkaç askerle karagahtan farklı bir yerde konaklayarak geçirdiğini

²⁴³ John F. Drinkwater, *The Alamanni and Rome (213-496)* (Oxford: Oxford University Press, 2007), 121.

²⁴⁴ Browning, *The Emperor Julian*, 80-81.

²⁴⁵ Bowersock, *Julian the Apostate*, 37.

²⁴⁶ Adrian Murdoch, *The Last Pagan: Julian the Apostate and the Death of the Ancient World* (Stroud: Sutton Publishing, 2003), 48.

²⁴⁷ Murdoch, *The Last Pagan*, 49; Libanius 18.45 bu kısımda askerlerini nasıl motive ettiğini ve düşman başına ödül koyma yöntemini detaylıca anlatır.

²⁴⁸ Ammianus Marcellinus, 16.2.12; Libanius, 18.46.

²⁴⁹ Bowersock, *Julian the Apostate*, 38-39.

belirtmiştir.²⁵⁰ Sonunda, Marcellus'un yardım etmeyi reddetmesine rağmen, Cermenleri mağlup etmeyi başarmıştır.

Julianus'un iktidarındaki ilk yıl imparatorla arasında gerilim yaşanmamış ve uyumlu çalışmışlardır. Buna örnek olarak, Julianus'un orduları Ren'in sol kıyısında Alamanni'ye saldırırken, Constantius'un ordularının güneyde İsviçre üzerinden düşmanı diğer taraftan kesmek üzere hareket etmesini gösterilebilir.²⁵¹ Ayrıca, Marcellus'un Sens kuşatması sırasında Julianus'a yardım etmeyi reddettiği haberleri imparatora ulaştığında derhal görevden alındığı görülmektedir.²⁵² Belki de daha önemli olan, askerî zaferlerinin orduyu giderek kendisine daha da bağlı hale getirmesidir. Yıl boyunca zaferlerine ek olarak, Julianus'un, Sens kuşatması sırasında yiyecek sıkıntısı yaşanan bir dönemde, alt kademesinde bulunanlarla gündüzünü gecesine katarak zorlukları paylaştığı bilinmektedir. Askerlerinin yanında, siperler ve savunma duvarları arasında yaşamıştır. Zorlukları paylaşmaya olan isteği, birliklerine ilham vermiş ve beklenmedik lider özellikleri göstermiştir.²⁵³

357 yılında, Julianus'un askerî başarıları arasında en ünlüsüne şahit olunmuştur. Constantius, itibarı zedelenen Marcellus'u, Severus adında mükemmel bir general ile değiştirdi.²⁵⁴ Önceki yıldan zaferleri, sadece imparatora değil, aynı zamanda adamlarına da Julianus'un yetenekli bir komutan olduğunu kanıtlamıştı.²⁵⁵ Cermen saldırılarına karşı geliştirilen plana göre Julianus ve Severus, Ren Nehri boyunca Strasbourg'a doğru yürüyeceklerdi, diğer bir komutan olan Barbatio ise Basel'e doğru kuzeye ilerleyecekti.²⁵⁶ Ne yazık ki, Barbatio inanılmaz derecede beceriksiz bir komutandı ve

²⁵⁰ Julian, "Letter to the Athenians," 278.

²⁵¹ Bowersock, *Julian the Apostate*, 38.

²⁵² Ammianus Marcellinus, 16.7.1; Libanius, 18.48; Murdoch, *The Last Pagan*, 52.

²⁵³ Ammianus Marcellinus, 16.4.2-5; Gregory of Nazianzus, "Oration," 4.71'de Julianus'un nasıl askerî bir düzende yaşadığına ve onlara başarılı bir lider olduğuna dair nadir bir övgü sunar.

²⁵⁴ David S. Potter, *The Roman Empire at Bay AD 180-395* (London and New York: Routledge, 2004), 501;

Ammianus, 16.11.1: Severus'un önemine ve kalitesine vurgu yapar.

²⁵⁵ Bowersock, *Julian the Apostate*, 40.

²⁵⁶ Browning, *The Emperor Julian*, 84-85.

Julianus'un çabalarına herhangi bir yardımda bulunmayı reddetti.²⁵⁷ Libanius ve Ammianus, hem Barbatio'nun hem de diğer Cermenlerin aldıkları emirlerle Julianus ve Severus'a saldırdığını iddia ederler.²⁵⁸ Barbatio, kolayca mağlup olup, Augst (Augusta Rauracorum) kampına ve ardından Milano'ya (Mediolanum) çekilmek zorunda kaldı.²⁵⁹ Alamanni Kralı Chnodomar liderliğindeki Alamanni, altı diğer kabileyle birleşti ve Julianus ile Severus'a Strasbourg'da saldırmaya yöneldi.²⁶⁰ Vadamarius, diğer Alamannilere katılarak Julianus'a Strasbourg Muharebesi'nde savaş açtı.²⁶¹

357 yılında, Argentoratum Muharebesi (Strasbourg Muharebesi), Julianus'un Galya'da Caesarlık dönemindeki en önemli askerî başarılarından biriydi. Muharebede Roma kuvvetleri neredeyse üçe karşı bir üstünlükteydi, ayrıca Julianus ve Severus, Ren Nehri kıyılarının yüksek zemininde olmalarının taktiksel avantajına da sahiptiler.²⁶² Alamanniler fiziksel olarak daha güçlü ve çevik olsalar da, Romalılar savunma zırhları, kalkanların arkasında sıkı formasyonları ve hem yerlerini koruma hem de kırıldıklarında toparlanma yetenekleri nedeniyle zafer elde ettiler.²⁶³ Üstün eğitim ve konumlandırma ile Julianus, Alamanni ve müttefiklerini bozguna uğrattı. Julianus'un birlikleri, Yunan falanksını anımsatan kilitlenmiş kalkan duvarı oluşturan geleneksel tekniği kullandılar.²⁶⁴ Ammianus, orada bir asker olarak da bulunması sebebiyle, bu formasyona

²⁵⁷ Murdoch, *The Last Pagan*, 54; Constantius tarafından atanan komutan Barbatio'nun doğrudan çok yanlış hamle yaptığını söyleyebiliriz. Julianus ve askerleri, Barbatio'nun savaş çabalarını sabote etmeye çalışan bir ajan olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz. Pusu kurup yakalanan Laeti kabilesini sonrasında serbest bıraktı. Marcellinus, 16.11.3-6; Julianus, Barbatio'dan tekne ve malzemeyi istedi. Barbatio bunun üzerine tüm filosunu ateşe verdi ve destek gönderemediğini bildirdi. Yine Marcellinus, 16.11.8; 357'nin başında, Barbatio'nun kampına tüm ordunun ihtiyaç duyduğu büyük bir gıda sevkiyatı ulaştı, kendi adamları için bir kısmını ayırdı, Julianus ve birliklerine iletilmesi gereken malzemelerin ise ateşe verilmesini emretti.

²⁵⁸ Ammianus Marcellinus, 16.11.12; Libanius, 12.42-43.

²⁵⁹ Ammianus Marcellinus, 16.11.14-15; Libanius, 18.50-51.

²⁶⁰ Ammianus Marcellinus, 16.12.2.

²⁶¹ David Woods, 'Ammianus Marcellinus and the "Rex Alamannorum" Vadamarius,' *Mnemosyne* 53. 6 (2000):

693. Vadamarius, Ren Nehri boyunca yaşayan Brisigavi'nin kralıydı.

²⁶² Battle of Strasbourg.

²⁶³ Bryan Ward-Perkins, *The Fall of Rome and the End of Civilization* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 37.

²⁶⁴ J. E. Lendon, *Soldiers & Ghost: A History of Battle in Classical Antiquity* (New Haven: Yale University Press,

testudo (kaplumbağa) adını verir. Bununla Roma ordusu, sayıca üstün olan Cermen kuvvetlerini geri çekilirlerken nehir içine sürüklemelerine olanak tanıdı.²⁶⁵ Roma kayıpları dört subay dâhil iki yüz kırk yedi olarak belirlenirken, öldürülen Cermenler tahmini altı bin civarındaydı.²⁶⁶ Gün sonunda Roma, Alamanni saldırılarına son vermiş ve Roma şehirlerini geri almış ve Kral Chnodomar'ı esir almıştı;²⁶⁷ ancak bu zafer, Julianus'un statüsünü yükseltmesi yanında kuzeninin de kıskançlığını artırdı. Chnodomar'ı Constantius'a gönderen Julianus, zaferin tüm itibarını imparatorun önüne altın bir tepsiyle sunmuş oldu. Böylelikle Constantius, güvenli bir şekilde sarayında bulunarak Cermenlerin mağlubiyetinde hakkı olmayan itibarın sahibi olmuştu.²⁶⁸

Constantius, Strasbourg civarında yaşanan savaşta, kırk günlük bir mesafede olduğu yerden savaşı düzenlediğini, sancakları arkasına aldığı, Cermenleri kaçırdığını ve Chnodomar'ı önünde diz çöktürdüğünü iddia ediyordu. Utanç verici bir şekilde, Julianus'un görkemli başarılarından bahsetmedi ve onların dillendirilmeden unutulmasını umdu; ancak yaygın bir söylenti sayesinde, ne kadar çok uğraşılsa da bu başarılar gizlenemedi.²⁶⁹

Constantius II. Şapur ile uğraşırken imparatorun kuzeni olan ve saygı gösterilmesi gereken bir askerî lider haline gelen Julianus'un Galya'da beklenenden daha fazla başarı elde etmesi, Julianus'a duyduğu kıskançlığın dozununun giderek artmasına neden oldu.²⁷⁰

2005), 262-263. Yeni Roma kalkanının eski lejyon skutumundan daha küçük ve oval olduğunu ve askerlerin savaşta birbirine yakın savaştığını belirtmek önemlidir. Ön sıradaki erkekler artık uzun kılıç olan spatha'yı taşıyacak, bu da genellikle gladyusu değiştirmişti. Askerler özellikle bir delme mızrağı olan hasta taşırdı.

²⁶⁵ Bowersock, *Julian the Apostate*, 41-42.

²⁶⁶ Ammianus Marcellinus, 16.12.63; Libanius, 18.60 8 bin ölü "barbar" olduğunu iddia etmektedirler.

²⁶⁷ Ammianus Marcellinus, 16.12.65-66; Libanius, 18.61-62; Julian, "Letter to the Athenians," 279D.

²⁶⁸ Julian, "Letter to the Athenians," 279B.

²⁶⁹ Ammianus Marcellinus, 16.12.71.

²⁷⁰ Şah II. Şapur, Sasani İmparatorluğu'nun kralıydı. Saltanatı olan 309-379 dönemi, Pers İmparatorluğu'nun o zamana kadarki en başarılı dönemiydi. Şapur, II. Constantius, Julianus ve Jovianus komutasındaki imparatorluğu mağlup ederek onları tek taraflı bir antlaşma imzalamak zorunda bıraktı. Yine onun yönetiminde, Zerdüş inancının kutsal metni olan Avesta tamamlandı.

Strasbourg Muharebesi, askerî zaferlerinin en önemlisi olsa da Julianus 359 yılının sonuna kadar etkileyici başarılar elde etmeye devam etti. Alamanni, Salii ve Chamavi'ye karşı Ren Nehri'nin karşısına geçerek, kabileleri Roma'dan barış yapmaya zorlayan saldırılar düzenledi.²⁷¹

Caesar olarak karşılaştığı en büyük sorunlardan biri, askerlerine yeterli malzeme sağlayabilmektir. Özellikle de tahıl gibi önemli malzemelerin taşınmasında. Bunu güvenle yapabilmesi Ren Nehri'nin tüm kontrolünü sağlamasına bağlıydı.²⁷² 358'de kuzey Galya'yı tekrar Roma hâkimiyeti altına aldı.²⁷³ Sonrasında artık savaşmaktan ziyade toprakların yönetimine odaklanıldı.

1.2.1.2. Vergi Politikaları ve İmar Faaliyetleri

Julianus teknik olarak bir kamu görevlisi olmayıp, komutan olmasına rağmen, 359 yılına gelindiğinde sadece askerî değil, sivil yönetime dair de bazı sorumluluklar alması gerektiğini fark etti. Bunun için uygulamaya geçtiğinde en büyük başarısını vergi alanında gerçekleştirmiştir. Öncesinde, Galya vatandaşları üzerindeki vergiler tutarlı bir şekilde toplanmıyor ve vergi oranları tamamen güncelliğini yitirmiş bilgilere dayanıyordu.²⁷⁴ Roma vatandaşları üzerinde vergileri artırmak yerine, Julianus, tahsil edilen vergilerin gerçekten toplandığından emin olma yaklaşımını benimsedi. Geçmişte, zengin vatandaşlar vergi tahsildarlarına rüşvet yedirerek mesul oldukları vergiyi ödemekten kaçınmaya çalışıyorlardı.²⁷⁵ Julianus, bu duruma derhal son verdi ve sayesinde vergi akışı o kadar bollaştı ki, birkaç yıl vergi yükü azaldı.²⁷⁶ Başka bir dikkate değer sivil başarısı, Julianus'un hukuki duruşmalara aktif olarak katılmasıydı. Burada amaç,

²⁷¹ Ammianus Marcellinus, 18.2.1, 17.1-2, 17.8, 17.10.

²⁷² Julian, "Letter to the Athenians," 279D-280; Libanius, 18.83.

²⁷³ Bowersock, *Julian the Apostate*, 42-43.

²⁷⁴ Murdoch, *The Last Pagan*, 68.

²⁷⁵ Ammianus Marcellinus, 17.3.6

²⁷⁶ Murdoch, *The Last Pagan*, 69.

zenginlerin cezasız kalmamaları ve suçlu mahkumlara verilen cezaların adil olmasını sağlamaktı.

Julianus'un vergi konusundaki politikaları beraberinde sorunları da getirdi. Reform planları, verginin yönetimini denetleyen sivil yönetici olan Praetorian Prefekt Florentius ile olan ilişkilerine dayanıyordu. Constantius'un atanmış bir memuru olan Florentius'un, Britanya'dan tahıl sevkiyatlarına saldıranları durdurma çözümü olarak krallarına rüşvet ödemekti ki bu da Julianus'un utanç verici bulduğu bir eylemdi. Julianus, sevkiyatları güvence altına almak için bir filo inşa etti ve engellemeye çalışanlara saldırılar düzenledi.²⁷⁷ Florentius, mevcut vergilerin düzgün bir şekilde toplanmasını sağlamak yerine vergileri artırma yoluna gitti. Julianus, zincirde Florentius'u atlayarak insanlardan bizzat makul bir miktar ücret talep ediyor ve bunu gerçekten toplamayı başarıyordu.²⁷⁸ Ek vergileri de kaldırarak, tüm sistemi yeniden düzenledi.²⁷⁹

Julianus'un vilayette görev yaptığı süre zarfında, ordusunu sadece Roma kasabalarını geri almak ve vergi reformlarının uygulanmasının kontrolü için kullanmakta kalmayıp aynı zamanda o şehirlerin yeniden inşası için de kullandı. 362'de konsül ve daha sonra Afrika, İliya ve İtalya valisi olacak olan Claudius Mamertinus, Julianus ve eylemleri ile ilgili Alamannileri yenip, Galya'nın şehirlerinin toz ve küllerinden yeniden doğmasını sağladığını, bu eyaletlerin yangın, işgal ve tahrip edilen hallerinden artık daha müreffeh olduklarını belirtmiştir. Julianus'un yılı iki parçaya bölüp, yazı seferde, kışı da yönetimde geçirerek birinde barbarları ehlileştirip, diğerinde ise yurttaşlara hukukun hükmettiği düzeni geri getirdiğini hem düşmanla hem de yolsuzlukla bir savaş halinde olduğunu dile getirmiştir.²⁸⁰

²⁷⁷ Julian, "Letter to the Athenians," 279D.

²⁷⁸ Ammianus Marcellinus, 17.3.5.

²⁷⁹ Ammianus Marcellinus, 17.3.6.

²⁸⁰ Claudius Mamertinus, *The Emperor Julian: Panegyric and Polemic*, Translated by Marna M. Morgan (Liverpool: Liverpool University Press, 1989), 1.3.2.

Ammianus, Julianus'un hem içeride hem dışarıda büyük bir saygı kazandığını, bilgelikte Vespasian'ın oğlu Titus'un reenkarnasyonu olarak kabul edildiğini, seferlerinin sonuçlarının Trajan'a benzediğini, Antoninus kadar merhametli olduğunu, doğruluk ve mükemmeliyet çabalarıyla eylemlerini ve karakterini model almaya çalıştığı kişi olan Marcus Aurelius'un eşiti olduğunu dile getirmiştir.”²⁸¹

359 yılının sonuna gelindiğinde, Julianus'un Galya'daki yönetimi, bölgeyi sadece istikrara kavuşturmakla kalmamış, aynı zamanda ona bir imparatora layık deneyim ve eğitim kazandırmıştı. Eğitiminin bir kısmını Julius Caesar ve Marcus Aurelius'un askerî kariyerlerini incelemek oluşturmaktadır. Yaptığı askerî tatbikatlarla da yazılı eğitimi bizzat uygulamayla pekiştirmiştir. Tüm bu çabaları karşılıksız kalmamış, askerleri de ona saygı duyup, emirlerini harfiyen yerine getirmiş ve onu aralarına kabul etmişlerdir.

1.2.1.3. Constantius'a İsyanı

Julianus'un Galya yönetimi tüm hesaplamalara göre başarılı kabul edilirken, Constantius doğuda Perslere karşı zorluklar yaşıyordu. Julianus bölgeyi yatıştırdığı için Galya'da artık büyük bir askerî birime ihtiyaç duymadığını düşünerek, onun birliklerini doğu cephesine aktarmayı planladı.²⁸² Constantius, Decentius'u (Magister Officiorum), Julianus'un yardımcı lejyonlarını (Heruli, Batavi, Keltler ve Petulantes) ve ordusunun kalan birimlerinden 300 kişiyi doğudaki Pers seferine yardımcı olmak üzere talep etmek için gönderdi.²⁸³ Petulantes (auxilium palatinum-piyade birliği), suçlular gibi dünyanın sonuna sürülüp, en yakınları tekrar Alamanni'nin kölesi olmaya mahkum ediliyor diye şikayet etmiştir.²⁸⁴ Julianus, birçok kişinin orduya Galya'dan uzaklaştırılmayacaklarına dair güvence verildiği için kaydolduğunu ve bu nedenle adamları adına karara karşı

²⁸¹ Ammianus Marcellinus, 16.1.3.

²⁸² Ammianus Marcellinus, 20.4.1; Libanius, 18.90-93; Zosimus, 3.8.

²⁸³ Ammianus Marcellinus, 20.4.2. Bowersock, *Julian the Apostate*, 46. Çıkarmanın Julianus'un kuvvetlerinin 3'te 2'si olduğunu tahmin etmektedir.

²⁸⁴ Ammianus Marcellinus, 20.4.9.

çıkıtiğı belirtti.²⁸⁵ Ordusunun, Constantius'un ordusuna isyan edip Galya'da onu imparator ilan ettiğı olayların başlamasına neden olan şey, eyaletlerinden çıkarılıp uzak yerlerde savaşmaya zorlanma tehdidiydi. 360'ın ocak ayında, Constantius tarafından ele geçirilmek istenen birliklerin Julianus'u tek imparatorları ilan ettiğı saray önu ayaklanması çıktı.²⁸⁶ Başta bunu reddetmesine rağmen askerlerin direniş sonucunu, sonunda askerleri tarafından kendisine verilen unvanı kabul etti. Julianus, Constantius'tan muhtemelen hızlı ve şiddetli bir tepki alacağını bildiğı için de hazırlıklıydı.²⁸⁷ Socrates ve Sozomenus, Julianus'un askerleri önünde kendisini augustus ilan ettiğini ve daha sonra kuzenine hiçbir müzakere mektubu göndermediğini iddia ediyorlar. Güvendiğı saray kumandanı Pentadius ve baş odacısı Eutherius ise, bize tam tersi bir tablo çizerler.²⁸⁸

Julianus, bir mücadeleye giriştikleri takdirde Constantius'a karşı mutlak güç kazanma olasılığının imparatorun doğudaki Pers tehdidiyle uğraşmasına rağmen düşük bir ihtimal olduğunu biliyordu. Bu nedenle, imparatorla barış arayışına girdi ve imparatorluk gücünün bölüneceğı bir anlaşma olmasını umut etti.²⁸⁹ İmparatora birkaç mektup gönderdi ve ona boyun eğdi, hatta sadece caesar unvanını korumayı teklif etti.²⁹⁰ Julianus *Atinalılara Mektubu*'nda belirttiğı gibi, Constantius'a sadakatini ve masumiyetini ilan etmeye çalıştı ve bu durumun tanrıların işi olduğunu iddia ederek Zeus'a yalvardığını, tanrıdan bir işaret beklediğini ve o işaret geldiğinde de boyun

²⁸⁵ Ammianus Marcellinus, 20.4.4. Bunlar, Cermen kabilelerinin Roma için savaşmaları ve sadece kendi bölgelerinde savaşmak karşılığında erkek vermek için bir süredir devam eden bir anlaşmaydı. Pat Southern ve Karen Dixon'ın "The Late Roman Army" adlı kitabına bakınız. 3. bölüm, "Barbarization of the Army"de detaylı bir açıklamasını sunmaktadır.

²⁸⁶ Bowersock, *Julian the Apostate*, 47; Southern&Dixon, *The Late Roman Army*, 44; Ammianus, 20.4.8. 360 yılında Julianus'un tahta çıkışıyla askerlerine beş solidi (altın sikke) ve bir pound gümüş bağışladığını belirtir.

²⁸⁷ Ammianus Marcellinus, 20.4.15; Libanius, 18.99; Julian, "Letter to the Athenians," 284D; *Delphi Complete Works of Eutropius*. Ed. by Delphi Classics, Translated by John Selby Watson. Delphi Classics, 2010, 10.16.

²⁸⁸ Ammianus Marcellinus, 20.8.19.

²⁸⁹ Browning, *The Emperor Julian*, 105-106; Julian, "Letter to the Athenians," 285D.

²⁹⁰ Julian, "Letter to the Athenians," 286C.

eğdiğini belirtmiştir.²⁹¹ Julianus, Constantius'a imparatorun emrine girmeyi ve elinden geldiğince çok sayıda birlik göndermeyi teklif etti. Bununla birlikte, ilk baştaki emirler doğrultusunda elindeki birlikleri göndermeyi reddetti.²⁹² Libanius, olay ve Constantius'un kıskançlığı hakkında şunları yazdı:

*“Ancak senin düşman üzerindeki ezici zaferin, yalnızca mağlup olanı değil, senin vasıtanla kazananı da üzdü. Kıskançlık denilen öylesine inatçı bir hastalıktır ki yardım edilen kişi yardımcının gücünden nefret eder. Bu hastalık, yıllardır burada imparatorumuzun içinde filizlenip kıvılcımı alevlendirmiştir. İlk olarak, onu dostlarından soydu, ona zarar vermek için; ama o, öğütlerinde eskisi gibi dolup taşı. Sonra, ondan büyük bir kısmını kopardı, onu zayıflatmak için; ama o, yine de aynı güçte kaldı. Sonra bütün kuvvetini istedi, bu en aldatıcı terimler altında Pers'e karşı operasyonlar düzenleme bahanesiyle hem imparatoru hem de şehirleri ihanet ettiğini açıkça gösterdi.”*²⁹³

Julianus, eylemlerinin genel olarak imparator ve İmparatorluğa faydalı olduğunu ve Constantius'un ilk emirlerini yerine getirirse yeni güvence altına alınan eyaletlere zarar vereceğini düşündü.²⁹⁴ Julianus'un Galya'daki Cermenler karşındaki başarısı, Constantius'un elinden deneyimli askerlerini alması ve onları doğu cephesine göndermesi durumunda beyhude olacaktı. Birliklerin elinden alınması, aynı zamanda Ren Nehri'nin karşı tarafından gelebilecek potansiyel saldırılar için de açık bir kapı bırakacaktı. İkili arasındaki uzlaşma görüşmeleri 360 senesi boyunca devam etse de bir sonuca varılamadı.

²⁹¹ Julian, “Letter to the Athenians,” 284C.

²⁹² Ammianus Marcellinus, 20.8.12.

²⁹³ Libanius, 12.57-58.

²⁹⁴ Ammianus Marcellinus, 20.8.13; Bazı tarihçiler, Constantius'un, Julianus'un birliklerinin üçte ikisini Doğu'da savaşmak üzere geri çağırarak amacıyla yaptığı anlaşmaları bozma nedenleri konusunda tamamen farklı görüşlere sahiptir. Athanassiadi, Julian, 70-75, Ammianus ve Libanius'u takip ederek Constantius'un talebinin düşmanca olduğunu iddia ederken, diğerleri, örneğin G. W. Bowersock, *Julian the Apostate*, 46-52, eyaletin iyileşen koşulları ve Doğu'daki durumun birliklere acil ihtiyaç duyduğu yönündedir.

Julianus, Constantius ile barışın mümkün olmadığını ancak kışın başında fark etti. "Kader belirlendi" diyen Julianus, imparatorun kendi birliklerine saldırmak için Cermenlere rüşvet verdiğini öğrendi. Aslında Constantius daha önce Magnentius ve Silvanius'a yaptığından farklı adımlar atmıyordu. Kral Vodomarius Julianus'a saldırıları kışkırtanın Constantius olduğunu itiraf etti.²⁹⁵ Savaş kaçınılmaz hale geldiğinde, Julianus, daha güçlü pozisyonda olacağı Galya'da kalmak veya İtalya ve İlirya'ya bir istilayı riske atmak arasındaki seçeneklerle karşı karşıya kalmıştı. Sonunda, Galya'dan ayırabileceği yaklaşık yirmi üç bin kişilik birliği alıp imparatora karşı yürümeye karar verdi.²⁹⁶ Stratejisi, birlikleri generalleri Nevitta ve Jovinus'un komutası altında doğuya hareket ettikçe, Constantius'a kuvvetlerinin görüldüğünden çok daha büyük olduğuna inandırmaktı.²⁹⁷ Bu illüzyon işe yaradı ve 361 yılının Ekim ayına gelindiğinde, Julianus Sirmium kasabasını hiçbir Romalı kanı dökmeden ele geçirdi. Çiçeklerle ve iyi dileklerle karşılandı.²⁹⁸ Julianus, burada mektuplarını Roma, Atina, Korint ve Sparta'nın yerel konseylerine gönderdi.²⁹⁹ Burası, tüm bölgeyi kavrayabileceği ve güneydoğu Nis'e kadar ilerleme planları yaptığı yerd; burada Aralık ayının başına kadar kalacaktı.³⁰⁰

İşte bu Constantius'un, artık Pers cephesinde kalamayacağını ve Julianus ile başa çıkmaktan başka bir seçeneği olmadığını fark ettiği noktadır.³⁰¹ Julianus, Nis'e yerleşirken imparator, Antakya'dan Konstantinopolis'e doğru seyahat etmeye ve bölgedeki son bir çatışma için birliklerini toplamaya başladı.³⁰² Kasım 361'in başlarında İmparator, Tarsus yakınlarından geçerken ateşli bir hastalığa yakalandı ve artık ölmekte olduğunu bildiği için vaftiz olmak istedi. Vaftizinden kısa bir süre sonra da Julianus'u

²⁹⁵ Julian, "Letter to the Athenians," 286A-B; Ammianus Marcellinus, 21.3.6.

²⁹⁶ Murdoch, *The Last Pagan*, 88-89.

²⁹⁷ Ammianus Marcellinus, 21.8.3.

²⁹⁸ Ammianus Marcellinus, 21.10.1

²⁹⁹ Bkz. Glanville Downey, "Julian the Apostate at Antioch." *Church History*, 8 (1939): 313-314.

³⁰⁰ Bowersock, *Julian the Apostate*, 59; Naissus (günümüzde Sırbistandaki Nis/Nish) İmparatorlar Constantinus ve I. Justinianus'un doğum yerleridir.

³⁰¹ Browning, *The Emperor Julian*, 120.

³⁰² Browning, *The Emperor Julian*, 121.

tek varisi olarak ilan ederek hayata gözlerini yumdu³⁰³ Nazianzuslu Gregorius'un, Constantius'un Julianus'u varisi ilan etmesine yorumu keşke onu çocukken öldürseydi de imparator olmasaydı şeklindedir³⁰⁴ Julianus ölüm haberini alır almaz hem taç giymek hem de her şeye rağmen belki de sırf pozisyonuna olan saygısından ötürü Constantius'a geleneklere uygun bir cenaze töreni düzenlemek için Konstantinopolis'e hareket etti.

1.3. Julianus Augustus

Constantius'un, Julianus'u imparatorluğunun tek varisi olarak ilan etmesinin ardından,³⁰⁵ Jovianus'a, ölmüş bir imparatora uygun şekilde cesedin Konstantinopolis'e taşınmasını emretti.³⁰⁶ Kendisi de Konstantinopolis'e vardığında, geleneklere uyarak eski imparatoru methiyeler eşliğinde gömdü.³⁰⁷

1.3.1. Politika ve Reformları

Julianus'un saltanatı kısa süreli olmasına rağmen, yönetimi Geç Roma İmparatorluğu'nun en iyi belgelenmiş olanlarından biridir. Bunun muhtemel açıklamasını, Hristiyanlığa olan karşıtlığı şeklinde yapanlar vardır.³⁰⁸ Julianus'un, imparatorluğun yönetimi üzerine son derece kafa yorduğu biliniyordu. Tüm politikalarını hızla hayata geçirdi ve bu politikalar, imparatorluğun tamamını ve aynı zamanda pagan ideolojiyi de ilerletmeyi amaçlıyordu.³⁰⁹ Lakin, son pagan imparator olmasının onu tanımlayan tek özelliği olarak anılması ve sadece Hristiyanlık düşmanı

³⁰³ Ammianus Marcellinus, 21.15.2; John Matthews, *The Roman Empire of Ammianus*, (London: Duckworth, 1989), 101.

³⁰⁴ Gregory Nazianzus, "Orations," 4.48. Gregorius, Julianus'un Constantius'u zehirlediğini iddia etse de, elinde hiçbir kanıt yoktur. Eserlerinde Julianus'a nefreti açıkça görüldüğünden, bu ithamlar çok da şaşırtıcı sayılmaz.

³⁰⁵ Ammianus Marcellinus, 21.15.2; Zosimus, 3.11: Zosimus ise ordu sayesinde Julianus'un tek başına imparator olduğunu iddia eder.

³⁰⁶ Ammianus Marcellinus, 21.16.20.

³⁰⁷ Libanius, 18.121.

³⁰⁸ Stephen Mitchell, *A History of the Later Roman Empire A.D. 284 – 641*, (Oxford: Blackwell Publishing, 2007), 73.

³⁰⁹ Mitchell, *Later Roman Empire*, 76.

olarak algılanması çok büyük haksızlık olacaktır. Zira, vergi toplama konusunda da ustaydı. Akılcı ve pratik çözümleriyle yerel yönetimlere vergi toplama haklarını iade ederek merkezin yükümlülüklerini hafifletti, hem de daha vergilerin daha efektif toplanmalarını sağlamış oluyordu. Vergi haricinde ilk yaptığı işlerden biri de dinî af ilan etmekte.³¹⁰

Julianus Constantinopolis'e vardığında hem vatandaşları hem de senato tarafından coşkuyla ve tezahüratla karşılandı.³¹¹ Bu tür tezahüratlar, hükümdarları onurlandırmak için kullanılıyor ve dördüncü yüzyılda törenlerin bir parçası olarak giderek daha fazla önem kazanıyordu.³¹² Ammianus şunları yazdı:

*“Bu, olgunluğa yeni ermiş, hafif yapılı bu adamın, soylu başarılar ve kral ve halklar üzerindeki kanlı zaferler dizisi sonrasında, şehirden şehre duyulmamış bir hızla uçuğunu, sonunda hiçbir kayba uğratılmadan gökyüzünün kararına göre imparatorluk gücünü alması, bir rüya gibi gözüktü.”*³¹³

Julianus'un dinî reformları genellikle en çok dikkat çeken konular olmasına rağmen, imparatorluk reformları da önemliydi. İlk reformu, Khalkedon şehrinde birçok imparatorluk yetkilisinin yargılanması ve cezalandırılması üzerine olmuştur.³¹⁴ Geleneklere uygun olarak Julianus, iç savaşın kaybedenleri üzerinde yargılama yapmak için bir mahkeme kurdu.³¹⁵ Bunun gerçekleşmesi, Salustius Secundus tarafından başkanlık edilen askerî bir mahkemeye oldu. Daha önceki rejim altında suç işleyenleri yakalamak ve cezalandırmak için tam yetkilere sahiptiler.³¹⁶ Selefinden gelen intikam duygusunu göstermemek için Julianus, mahkemelerin başkanlığını kendisi yapmak

³¹⁰ Ammianus Marcellinus, 22.5.1.

³¹¹ Ammianus Marcellinus, 22.2.3.

³¹² Charlotte Roueché, “Acclamations in the Later Roman Empire: New Evidence from Aphrodisias,” *The Journal of Roman Studies* 74 (1984): 182. “Özel dernekler kendilerini tanıtmak için tezahüratları kullanıyorlardı. Dördüncü yüzyıl ortalarına gelindiğinde, kilise konseylerinin önerileri tezahüratla onaylama pratiği yerleşmiş gibi görünmektedir.”

³¹³ Ammianus Marcellinus, 22.2.4.

³¹⁴ Bowersock, *Julian the Apostate*, 66-67.

³¹⁵ Socrates, 3.78.17-20.

³¹⁶ Ammianus Marcellinus, 22.3.1-8. Browning, *The Emperor Julian*, 124.

yerine bu görev için sadık askerî generallerini atadı.³¹⁷ Julianus'un atadığı altı hâkim vardı: Salustius Secundus, Nevitta, Jovianus, Agilo, Arbito ve Claudius Mamertinus.³¹⁸ Constantius'un bakanlarının askerî mahkeme tarafından yargılanması büyük ölçüde başarılı oldu. Kalkedon'daki mahkûm sayısı, önceki imparatorların yargıladıkları kişi sayısına kıyasla aslında fazla sayılmazdı. Çoğunun sürgün edilmesi dışında anılması gereken birkaç önemli infaz var. Constantius'un saraybaşı Eusebius, ihbarcı Paul ve Constantius'un magister officiorum'u Apodemius, diğer suçlarının yanında aslında en çok Gallus'un idamına karıştıkları için diri diri yakıldılar.³¹⁹ Julianus'un Galya'daki rakibi Florentius mahkemede hüküm giymesine rağmen ortadan kaybolduğu için cezasını çekemedi.³²⁰ Mahkemeler, Julianus'un sadık arkadaşı ve maliye bakanı Ursulus'u idama mahkûm ettiler. Ammianus, bunun Perslere düşen Amida'nın (360) ardından doğu ordusunun etkinliğini küçümseyen açıklamalar yaptığı için olduğunu belirtti.³²¹

Ursulus'un ölüm cezasını belirtmek özellikle önemlidir; çünkü tarihçiler Julianus'un tahta çıkışında mutlak bir güç eksikliği olduğunu belirtirler.³²² Ursulus, Julianus'un Galya'da caesar olduğu dönemde hazinesinden sorumluydu ve Constantiusla anlaşılmadığı dönemlerde Ursulus, Julianus'un başarısında önemli bir rol oynadı.³²³ En sadık destekçilerinden birinin ölümü, Julianus'un doğu generalinin desteği karşılığında ödemesi gereken bir bedeldi.³²⁴ Julianus, ölüm cezasının uygulanmasını engellemek için hiçbir şey yapmasa da, mahkemenin kararına karşı memnuniyetsizliğini ifade etti ve

³¹⁷ Browning, 124. Julianus, hukuki otoriteye coercitio rubrikasını -bir Roma magistrasının devlet işleri için gerekli olanı yapma hakkı- vermişti. Ayrıca bkz. Bowersock, *Julian the Apostate*, 69.

³¹⁸ Ammianus Marcellinus, 22.3.1-3; Bowersock, *Julian the Apostate*, 67-68; Tougher, *Julian the Apostate*, 45.

³¹⁹ Ammianus Marcellinus, 22.3.10; Browning, *The Emperor Julian*, 125: Paul ve diğerlerinin yakılmaktan ziyade diri diri gömüldüklerini iddia eder.

³²⁰ Ammianus Marcellinus, 22.7.5: Florentius'un, Julianus'un muhbirleri tiksindirmesinden dolayı hayatta kaldığı iddia eder.

³²¹ Ammianus Marcellinus, 22.3.8; Libanius, 18.152. Hem Marcellinus hem de Libanius'un iddiasına göre Ursulus kendisinden nefret eden bir ordunun kurbanı olmuştu.

³²² Bowersock, *Julian the Apostate*, 66-68. Bowersock, Julianus'un Constantius'un ordusunu kazanmaya çalıştığını iddia eder.

³²³ Bowersock, *Julian the Apostate*, 69.

³²⁴ Browning, *The Emperor Julian*, 125.

mâhkum arkadaşının ailesine mülklerini iade ederek bu karara karşı çıktığını sembolik de olsa göstermiş oldu.³²⁵ Julianus'a çok yüksek bir değer biçen Ammianus'un, Khalkedon mahkemelerine eleştirel yaklaştığı ve Julianus'a saldırgan bir dille hitabı önemli bir detaydır; mahkemelerin adaletsiz olduğunu ve cezaların çok sert olduğunu belirtir. Ammianus, Ursulus'un mâhkumiyetinin nankörlük olduğunu ve Julianus'un hayatta kalmak için doğu ordusuna boyun eğmek zorunda kaldığını gösterdiğini söyler. İfadesini "Adalet'in kendisinin bile ağladığı" şeklinde tamamlar.³²⁶ Bu önemlidir zira önceki yönetimlerde, örneğin Caligula'nın (37-41) ve Domitianus'un (81-96) saltanatlarında, yeni bir Augustus'un göreve başlaması genellikle yeni imparatora karşı çıkan herkesin ölüm cezasına çarptırılması anlamına gelirdi. Ursulus, Julianus'un ödedeği ufak bir bedeldi.

Khalkedon mahkemeleri Julianus'un uygulamaya dönük yanını gösteriyor; hükümetini kurmak için, doğu ordularının desteğini sağlayarak tavizler vermesi gerekiyordu.³²⁷ 362 yılı başlarına gelindiğinde, mahkeme çalışmalarını tamamlamış ve dağılmıştı. Julianus'un uygulamaya koyduğu reformlardan biri de Konstantinopolis'e vardıktan sonra sarayda hizmette bulunanların değerlendirilip, aşırılığa kaçan sayıda ve ücretteki personelin görevlerinden alınmasıydı. Kendisi de böylelikle Augustus olarak daha mütevazı bir yaşam tarzını benimseyebilecekti.³²⁸ Julianus, yetiştirilme tarzı nedeniyle asker ve filozof gibi mütevazı bir yaşam sürmeye çalıştı. Caesarlar eserinde açıkça hayranlığını anladığımız Marcus Aurelius'a öykünüyordu.³²⁹ Hem örnek aldığı imparator hem de kendi felsefî anlayışı gereği şaşaa ve aşırılıklarından kaçınan biriydi. Constantius döneminde, imparatorluk sarayında birçok aşçı, berber ve diğer yüksek

³²⁵ Ammianus Marcellinus, 22.3.8; Libanius, 18.152; Bowersock, *Julian the Apostate*, 69. Libanius, Julianus'un Ursulus'un ölümünden rahatsızlık duyduğunu belirtir.

³²⁶ Ammianus Marcellinus, 22.3.8. Cf. Ammianus, "Adaletin kendisi, gözyaşı döküyormuş gibiydi." der.

³²⁷ Tougher, *Julian the Apostate*, 46.

³²⁸ Claudius Mamertinus, 1.11.3-4. Burada, Claudius Mamertinus hem mahkemelerin savurganlığını hem de Julian'ın hayata geçirdiği reformları açıklar.

³²⁹ Julianus, aynen Marcus Aurelius gibi, hükümdar ve yönetilenleri ayıran bu törensel seramonilere son vermek ve gerçekten Primus Inter Pares (Eşitler Arasında Birinci) olmak istedi. Julian, "Letter to Themistius," 253B; Libanius, 18.190-1; Ammianus Marcellinus, 16.1.4.

maaşlı hizmetçi bulunuyordu. Julianus, saray berberini çağırdığında kılık kıyafeti nedeniyle onu devlet yetkilisi sanarak şok oldu. Berber, imparatora yıllık yüksek bir meblağa aldığını açıkladı.³³⁰ Julianus da bu aşırılıklarından rahatsız olduğu için, saray personelini derhal kovdu.³³¹ Nazianzuslu Gregorius'a göre, Julianus'un uyguladığı reformlar Constantius'un sarayında çalışan Hristiyanlara yönelikti. Bu iddianın yanlışlığı hem Hristiyanların hem de paganların kovulmasından anlaşılabilir.³³² Julianus yönetiminde, iç casusların da sayıları azaltılmıştı.³³³ Saray görevlilerinin hemen hemen hepsi, Julianus'un imparator olarak tahta çıkmasının ardından işsiz kaldı.³³⁴ Julianus da bu şekilde büyük miktarlarda kaynağı serbest bırakarak diğer reformlara katkıda bulunabildi.

Julianus Galya'dayken uygulamaya koyduğu restorasyonların benzerini imparatorluğun geri kalanına da taşıdı. Claudius Mamertinus, Julianus'a yazdığı methiyede Makedonya, İlirya ve Peloponez'in tüm şehirlerinin, güçlü imparatorlarının elinden çıkan bir mektup sayesinde aniden canlanma yaşadığını, taze duvarlarla, halkla dolup taşan meydanların, neşeli ve mutlu insanlarla dolu olan jimnasyumların olduğunu, tüm eski bayramların tekrar kutlanmaya başladığını ve Julianus onuruna adanmış yeni bayramların olduğunu dile getirir.³³⁵ Ayrıca bu iyileştirme çalışmaları sonucunda hiç kimsenin herhangi bir malî yük hissetmemesin şahaneliğinin, diğerlerinin kişisel zevklere harcamış olduklarının aksine Julianus'un bunları toplum yararına harcadığının altını çizir.³³⁶ Libanius, Ammianus Marcellinus ve hatta daha sonraki yüzyılın tarihçisi Zosimus da Mamertinus'un Julianus'un finansal yönetim becerilerine övgülerini

³³⁰ Ammianus Marcellinus, 22.4.8. Berberin durumu bunlardan biriydi. Browning, *The Emperor Julian*, 126'da imparatorluk aşçısının mükemmel giysisinden dolayı Julianus'un onu senatör sandığı bir hikâyeden bahseder.

³³¹ Libanius, 18.130; Ammianus Marcellinus, 22.4.10.

³³² Gregory Nazianzus, "Oration," 4.64. Hristiyanları kovmak yegâne amacı olsaydı sarayında görev vermek istediği önde gelen Hristiyanlara mektuplar göndermezdi. Bkz. Julian, "Letter to Aetius," 404C; Julian, "Letter to Basil," 381-382; Julian, "Letter to Prohaerius," 373D-374B.

³³³ Browning, *The Emperor Julian*, 126.

³³⁴ Ammianus Marcellinus, 22.4.1.

³³⁵ Claudius Mamertinus, "Panegyric to Julian," 1.9.2-4.

³³⁶ Claudius Mamertinus, "Panegyric to Julian," 1.10.1-3.

desteklemektedirler. Hristiyan eleştirmenler ise, Julianus'un malî yetenekleri konusunda ne lehte ne de aleyhte argüman sunmamışlardır.

Julianus'un yeme alışkanlıkları, alkol tüketimi, giyim tarzı ve cinsellikle ilgili olarak ölçülü bir yaklaşım belirlemesi norm haline gelmiştir. Julianus'un öncülleri gibi doyana kadar yiyip ve ardından kusarak devam etmesi ona alışılmışın dışında geliyordu.³³⁷ Ondan önceki birçok imparator da neredeyse her öğünde sarhoş olmayı seçti ve kendilerini çeşitli pahalı imparatorluk süsleriyle donatmayı tercih ettiler. Libanius, Julianus'un *İmparator kostümünü giydiği ve saltanatının mutluluğunu mor renginin derinliğiyle ölçmediği zamanlar oldu*" diye belirtti.³³⁸ Julianus, nadiren alkol içer ve hatta törenlerde bile bilinçli bir şekilde sade bir tarzda giyinirdi.³³⁹ Son olarak, eşi Helena'nın 360 yılında ölümünün ardından iffet yemini etmiş ve ölümüne kadar bu yemini tutarak münzevi bir hayat yaşamıştır.³⁴⁰ Bazıları, imparator olduktan sonra yeniden evleneceğine inanıyordu; ancak Julianus bir daha hiç evlenmedi.³⁴¹

Julianus'un mütevazı imparatorluk tarzı eleştiriye de uğradı. Temmuz 362 ile Mart 363 arasında Antakya'daki konaklaması esnasında Julianus'un alışkanlıklarının imparatorluk imajını zedelediği belirtildi.³⁴² Halk, kişisel görünüşünü, eğlencelere katılmama alışkanlığını ve önemli ölçüde daha mütevazı yaşam tarzını alaya aldı.³⁴³ Güç gösterisinden uzak duran ve takdir görmeyi o kadar da önemsemeyen bir adam

³³⁷ Julian, "Misopogon," 340C.

³³⁸ Libanius, 18.191.

³³⁹ Ammianus Marcellinus, 25.4.4. cf. Julianus'un yeme içme alışkanlıkları için: Libanius, 18.171-174

³⁴⁰ Helena, bir nevi aile arasındaki bağları güçlendirmek amacıyla Julianus ile evlendirilmişti. II. Constantius'un kız kardeşi ve aslında Julianus'un da kuzeniydi. Julianus yazılarında ondan neredeyse hiç bahsetmezken İmparatoriçe Eusebia'ya methiye kaleme almıştır. Helena, 360 yılında Galya'da Quinquennial Oyunları esnasında yaşamını yitirmiştir.

³⁴¹ Libanius, 18.179; Ammianus Marcellinus, 25.4.2-4.

³⁴² Tougher, *Julian the Apostate*, 48.

³⁴³ Adrian Murdoch, *The Last Pagan: Julian the Apostate and the Death of the Ancient World*, (Stroud: Sutton Publishing, 2003), 105; Tougher, *Julian the Apostate*, 48-49.

beklemiyorlardı.³⁴⁴ Julianus, bu yaşam tarzını, kendisini emanet ettikleri Mardonius'un gözetiminde yetişerek öğrenmişti.

Julianus'un ikinci büyük reformu, imparatorluk genelinde kent konseylerinin genişletilip, Konstantinopolis'teki senatoya eski görevlerinin iade edilmesi idi. Şehri besleyen ana damarın güçlü bir konsey olduğunun bilincindeydi.³⁴⁵ Hizmet verebilecek vatandaş sınıfını genişleterek daha çeşitli gruplarda insanın hizmet edebilmesini sağlamaya başladı.³⁴⁶ Hristiyan rahiplerine verilen deküryon (konsey üyesi) görevinden muafiyeti kaldırdı.³⁴⁷ Bu muafiyetleri hem Hristiyanlardan hem de paganlardan alarak, şehirler için daha fazla gelir yaratmayı ve eyaletler arasındaki aşırı vergileri hafifletmeyi başardı. Hristiyan tarihçi Sozomenus, bu hareketin Julianus'un ilk anti-Hristiyan politikası olduğuna inanıyordu.³⁴⁸ Julianus için ise sadece konseylerin kontrolünü varlıklı ve zeki vatandaşlara geri kazandırmak anlamına geliyordu.³⁴⁹ Julianus, bu adamları atama kararını politik etki atlında kalmadan ve sosyal bağlantılara dayanmadan askerî atamalarda deneyimlerinden faydalanarak aldı. Sivil görevlere atamaları serveti ya da aile mirasını göz önünde bulundurarak değil, profesyonel ve eğitilmiş olmalarını değerlendirerek yapıyordu. Hatta atamak yapmak istedikleri arasında Aziz Basileos gibi Hristiyanlar bile vardı. Julianus, 26. *Mektubu*'nda Basileos'a yönetimi kendisiyle paylaşacak dürüstlük, zekâ ve yetenekte olduğuna inandığını belirtmiştir.³⁵⁰ Maalesef bu gelişmelerin imparatorluk genelinde hoşnutsuzluğa neden olduğu söylenebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, şehir konseylerinin restore edilmesi öncesinde de dile getirilen bir

³⁴⁴ Potter, *The Roman Empire at Bay AD 180-395*, 515.

³⁴⁵ Libanius, 18.147.

³⁴⁶ Julian, "Misopogon," 367D; Libanius, 18.148; Bowersock, *Julian the Apostate*, 73.

³⁴⁷ Theodosian Code, 12.1.50; Bowersock, *Julian the Apostate*, 73-74. Deküryonlar, yerel elitlerden seçilen ve toplulukların çıkarları ve adına hizmet veren şehir konseylerinin üyeleriydi.

³⁴⁸ Sozomen, 5.5: Sozomenus, bu kanunun Hristiyan karşıtı olduğu iddia eder; çünkü Constantinus'un onlara verdiği muafiyeti iptal eder.

³⁴⁹ Bowersock, *Julian the Apostate*, 74; Murdoch, *The Last Pagan*, 109. Julian Misopogon, 368A'da Antakyalıların, pozisyonlarını haketmeyecek kişileri seçtiklerini iddia etmektedir.

³⁵⁰ Julian, "Letter to Basil," 381B-382D. Basileos, Julianus'un saray erkanına katılma davetini kabul etmemiş olsa da ikisi de birbirleriyle her zaman samimi ilişkiler içinde kaldılar. Bu durum, Nazianzuslu Gregorius, Sozomenus ve Socrates'in yaklaşımından son derece farklıdır.

fikirdi. Julianus, sadece bu fikri hayata geçirmekte seleflerinden daha fazla adım atmıştı.³⁵¹

Diğer bir reformu, imparatorluk hazinesi ile ilgiliydi. Julianus, önceki yönetimlerde gerçekleşen yolsuzluktan kesinlikle bıkmıştı ve bunu özellikle vergi toplayıcıları arasında ortadan kaldırmaya çalıştı. Constantius'un, özellikle eyalet sakinleri arasındaki vergilendirme konusunda kötü bir ünü vardı.³⁵² Ammianus, Galya'da sistemin çağdışılığına çağın acıları, vergi toplayanların doyumsuz açgözlülüğü tarafından arttığını, taleplerinin Constantius'a gelir yerine daha çok nefret kazandırdığını belirterek dikkat çekecektir. Bu durumun birçok kişi için tahammülsüz hale gelmesinin, Constantius'un hiçbir vergi davası ile ilgilenmemesi veya eyaletlerin yükünü hafifletmek için hiçbir adım atmaması nedeniyle olduğunu dile getirir.³⁵³

Galya'daki deneyimlerinden dolayı Julianus, vergi toplayanları sorumlu tutmaya başladı. Tüm vergi toplayanların, beş yıllık hizmet sürelerinin ardından resmi incelemelere tabi tutulmasını emretti. Bu, yolsuz olanların soruşturulabileceği ve uygun bir şekilde cezalandırılabilmesi anlamına geliyordu.³⁵⁴ Julianus'un Galya'da caesar olarak sıkça karşılaştığı mali sorunlardan biri olan yolsuzluğu ortadan kaldırmasının gerekliliği augustus olduğunda da önemini sürdürmektedir. Yeni vergi konulamayacağını ve onun onayı olmadan hiçbir verginin affedilemeyeceğini ilan etti.³⁵⁵ Hristiyanlığın faydasına olan çeşitli kısıtlamalar ve ağır vergileri, paganlar ve Yahudilerin ödeme zorunluluğunu kaldırdı.³⁵⁶

³⁵¹ A.H.M. Jones, *The Later Roman Empire 284-602: A Social, Economic and Administrative Survey*, (Oxford: Blackwell Press, 1964), 748.

³⁵² Ammianus Marcellinus, 21.16.17.

³⁵³ Ammianus Marcellinus, 21.16.18.

³⁵⁴ Ammianus Marcellinus, 21.16.18.

³⁵⁵ Theodosian Code, 11.6.7

³⁵⁶ Theodosian Code, 11.16.10. Bu aynı zamanda ilave vergileri almayı deneyen imparatorluk yetkililerinin yolsuzluğunu ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktı.

İmparatorluğun aşırı harcamalarından kaçınmak için, *cursus publicus*'u (devlet taşıma sistemi) yeniden düzenlemeye karar vererek,³⁵⁷ dört bir yanında kullanılan resmi kurye seyahatini sınırladı. Bu, imparatorluğun her yerindeki tedarik, iletişim ve seyahat hatlarını sağlayan hayvanlar ağıydı. Zengin vatandaşlar ve Hristiyan piskoposları, imparatorluk postasını istismar etmiş ve sistemden ücretsiz faydalanma imkânı bulmuşlardı. Ammianus, *ḡiskopos kalabalığının, çeşitli sinodlarda kamu posta atlarını kullanarak sömürdüğünü*"iddia etmektedir.³⁵⁸ Hristiyan rahiplerinin bu sınırsız kullanım ayrıcalığı hem Constantinus hem de oğlu Constantius döneminde vardı.³⁵⁹ Aşırı kullanım nedeniyle imparatorluk postası resmen çökme noktasına gelmişti. Yollar aslında ilk başta ve en önemlisi orduların ihtiyaçlarını karşılamak için döşenmişti. Devletin taşıma sistemi için yetkisiz olarak insan, hayvan, araç, konaklama ve diğer olanakların ele geçirilmesi, bize tekrarlayan bir temayı göstermektedir.³⁶⁰ Aynı zamanda şehirler de bu tür faaliyetler için gereken hayvanları temin etmenin maliyetini taşıyordu. Sistem kötüye kullanıldıkça, temin edilen hayvanlar da sık sık aşırı çaba nedeniyle ölüyordu.³⁶¹ İmparator, *cursus publicus*'un sadece resmî devlet işlerinde kullanılması sınırlamasını getirdi. Kendisi ve birkaç diğer yetkili için *evectiones* (geçiş kartları) çıkarma hakkını da korudu.³⁶²

1.3.2. Dinî Yaklaşımı

Julianus, lider olmayı istemekle birlikte bu liderliğin *primus inter pares* "eşitler arasında birinci" şeklinde olması gerektiğini düşünmekteydi.³⁶³ Aslında Julianus'un bu

³⁵⁷ Libanius, 18. 145. İmparatorluk boyunca seyahat etmek ve posta göndermek için bir araç olarak kullanılıyordu.

³⁵⁸ Ammianus Marcellinus, 21.16.18.

³⁵⁹ Ammianus Marcellinus, 21.16.19.

³⁶⁰ Stephen Mitchell, "Requisitioned Transport in the Roman Empire: A New Inscription from Pisidia," *The Journal of Roman Studies* 66 (1976): 106. Ayrıca bkz. Ayrıca bkz. *Apuleius' The Golden Ass*, trans. Robert Graves, (New York: Penguin Press, 1950).

³⁶¹ Libanius, 18.143; Bowersock, *Julian the Apostate*. 75-76.

³⁶² Theodosian Code, 13.5.12; Libanius, 18.145.

³⁶³ Peter Brown, *Power and Persuasion in Late Antiquity*, (Madison, WI: University of Wisconsin Press, 1992), 58.

kadar araştırma konusu yapılmasının dinî reformlarından ziyade, belki de imparatorluk politikalarından ileri geldiğini söylemek mümkün. Hristiyan olmamasının yanı sıra, Julianus'un inancını uygulama biçiminde sıra dışı bir şey yoktu. Hristiyanlığa karşı eylemleri, kişisel davranışları, imparatorluk kararları ve yazılı eserler bazındaydı.

Dikkat çeken bir diğer eylemi de pagan tanrılara düzenli olarak kesilen kurbanlardır. Birçok imparatorluk eylemi, gençliği ve eğitimi nedeniyle Julianus'a atfedilebilir; ancak kurban pratiği oldukça tartışmalı bir araştırma alanıdır.³⁶⁴ Julianus'un yetişme dönemindeki eğitimi, Iamblicus'un ekolüne dayanıyordu, kurban kesmesinin gerekçesini buna bağlayabiliriz. Yaşamı geniş anlamda felsefeyle tanımlanabilir olsa da teurji pratiği, mistik ritüeller ve kurban pratiğiyle benzerlik gösteren sihir numaraları içeriyordu. Julianus'un muhtemelen kurban kesme yöntemlerini Neo-Platonistlerden öğrendiği düşünülmektedir.³⁶⁵

Helenistik tanrılara ibadet etmek için Roma'nın erken dönemlerinde var olan kanlı ve de kansız kültler vardı ve her birinin kendine has ibadet yöntemi mevcuttu. Birçok yaygın kült, tanrılarını memnun etmek için şarkı söyleme, lamba ve tütsü yakma gibi eylemlerle kansız bir kurban düzenlerlerdi.³⁶⁶

Julianus'un saltanatı boyunca kestiği kurban sayısının da abartıldığı sıkça görülmektedir. Ammianus; *Şunakları çok sayıda kurbanın kanıyla suladı, bazen tek seferde yüz öküz, bazen de sayısız başka türde hayvan sürülerini kesiyordu.*³⁶⁷ demiştir. Julianus'un sunduğu kurbanların sayısı, onun "dönek" lakabının yanı sıra Antakya halkı tarafından "katil" olarak da anılmasına neden oldu.³⁶⁸ İmparatorun tüm konularda ölçülü

³⁶⁴ Franz Cumont, *Oriental Religions in Roman Paganism*, (New York: Dover Publications, 1956), 286. Plotinus'un Iamblichus tarafından da uygulanan prensiplerinden biri, tanrıların canlı varlıkların kurbanlarıyla onurlandırılması gerektiği idi.

³⁶⁵ Bowersock, *Julian the Apostate*, 77.

³⁶⁶ Scott Bradbury, "Julian's Pagan Revival and the Decline of Blood Sacrifice." *Phoenix*. 49. 4 (1995): 336.

³⁶⁷ Ammianus Marcellinus, 22.12.6-7 ve 25.4.17 Bu bize Ammianus'un Julianus'un biraz fazla ileri gittiğini düşündüğünü göstermektedir.

³⁶⁸ Ammianus Marcellinus, 22.14.3; Socrate, 3.17. Socrates, Nazianzuslu Gregorius Julianus'a 'öküz yakıcı' lakabını taktığını iddia eder.

olmaya bu kadar vurgu yapmasına rağmen neden böyle büyük kamusal bir harcamayı içeren uygulamaya ısrarla devam ettiği sorusu kafaları kurcalar. Julianus'a göre, tanrılara duayı layıkıyla yapabilmek için kurban kesmek zaruridir. Düzenli kurban kesmek, yeni imparatorun Hristiyanlığı ortadan kaldırma isteğinin daimî bir hatırlatıcısı olarak da hizmet etmiş olabilir. Devamlı olarak pagan sunaklarında bulunması, Hristiyanları, yeni augustustan himaye bekliyorlarsa pagan anıtları önünde görünmeye zorlamıştır.³⁶⁹ Zorlama iması baskıcı bir tutumu çağrışırsa da aslında bu resmi bir uygulama değildi. Diocletianus örneğinde olduğu gibi daha önceki hükümdarlar kurban sunmayan Hristiyanları idam ederken, Julianus'un hepi topu vereceği ceza onlara kutsama ve imparatorluk desteği vermeyi kesmek olurdu. Dördüncü yüzyılda dinî uygulamalar, kurban kesimleri açısından tartışmalı bir dönemdi. Julianus, eski geleneklerin yeniden tesisine yönelik olarak hem dindarlığı hem de politikaları aracılığıyla hareket etmiştir.³⁷⁰

Julianus, kesinlikle hoşuna gitmediği halde, Hristiyanlığı yasaklamadı ve Hristiyanlara zulmetmeyi desteklemedi. Aslında, Julianus, Hristiyanlara yönelik şiddet eylemlerine açıkça karşı çıkacaktı. 361'de, Julianus'un çocukluğundan tanıdığı Hristiyan piskopos Kapadokyalı Georgius, bir pagan ayaklanmasında öldürüldü.³⁷¹ Julianus, Georgius'un Mısır halkına karşı suçlu bulunduğunu yazdı; ancak yine de işlediği eylemler için bir mahkemeyi hak ettiğini belirtti.³⁷² İskenderiye halkını şu şekilde azarlamaya devam etti: "Tanrılar adına, sizi övmek istiyorum; ama yasaları çiğnediğiniz için içimden gelmiyor. Siz bir insanı, köpeklerin kurdu parçalamasına cüret ettiği gibi parçalara ayırdınız."³⁷³

³⁶⁹ Libanius, 18.121. ve 18. 161-163.

³⁷⁰ Libanius, 18.160.

³⁷¹ Athanassiadi, *Julian: An Intellectual Biography*, 24.

³⁷² Julian, "To the People of Alexandria," 380A; Athanassiadi, *Julian*, 23-24.

³⁷³ Julian, "Letter to the People of Alexandria," 379D; Ammianus Marcellinus, 22.11.1-9; Ammianus, şehrin paganları tarafından gerçekleştirilen korkunç cinayeti anlatır. Darphane müdürü Dracontius ve Kont Diodorus da George'un yanında öldürülmüştür. Browning, *The Emperor Julian*, 136; Browning,

Julianus, en çok tepki toplayan yasasını çıkardığında, Hristiyanların da tam anlamıyla düşmanlığını kazandı.³⁷⁴ Bu, Julianus'un yalnızca Hristiyanları hedef alan tek yasası olmuştur. Fiziksel cezaların yerine Julianus, Hristiyanlığın kamusal alanındaki rolünü azaltmayı amaçlayan hükümleri tercih etti. Haziran 362'de, Hristiyanlara retorik ve dilbilgisinde öğretmen olmalarını yasaklayan bir ferman yayınladı.³⁷⁵ Julianus'un yasası, Hristiyanların klasikleri öğretmelerini engellemek amacıyla oluşturulmuştu. *Hristiyan Öğretmenler Üzerine Cevap*'ta³⁷⁶ Julianus bir insanın düşünceleri ve öğrencilerine öğrettikleri birbiriyle çelişiyorsa, bunun onu hem dürüst bir insan hem de eğitmen olma hususunda başarısız kıldığını yazmıştır. Daha sonra şu şekilde devam eder:

*“Tanrılar, Homeros, Hesiodos, Herodotos ve Thukydides öğrenmeye aç herkesin rehberleri idi... Bu yazarların eserlerini açıklayanların, onları onurlandırmış olan tanrılara hakaret etmeleri çok saçma. Homeros'un ve Hesiodos'un bir günah işlemediğine öğrencilerini ikna etmek istiyorlar ise ya öğretmeyi bırakmaları ya da önce kendilerini eğitmeleri gerekir.”*³⁷⁷

Din ve eğitimin birbirine sıkı sıkıya bağlı ve kaderlerinin birbirine karışmış olduğunu düşünmesi şaşırtıcı değildi.³⁷⁸ 362'de çıkardığı fermanın içeriği, nasıl Hristiyanlar kutsal kitapları kendilerine paganlar tarafından öğretilmesin istiyorlarsa, bu minvalde klasik metinlerin de Hristiyanlar tarafından paganlara öğretilmemesine yönelikti.

Öğretmenlerle ilgili yasa, birkez daha Nazianzuslu Gregorius'un öfkesini imparatora yönlendirmesine neden olmuştu. Juliaus'un "bütün bir kültürü kendi dininin

George'un “alçak bir herif” olduğunu ve mazur gösterilebilecek tek iyi özelliğin kitap koleksiyonu olduğunu savunuyor.

³⁷⁴ Tougher, *Julian the Apostate*, 57; Browning, *The Emperor Julian*, 130; Athanassiadi, *Julian: An Intellectual Biography*, 128; Bowersock, *Julian the Apostate*, 85.

³⁷⁵ Theodosian Code, 13.3.5; Athanassiadi, *Julian: An Intellectual Biography*, 124.

³⁷⁶ Rescript on Christian Teachers.

³⁷⁷ Julian, “Rescript on Christian Teachers,” 422A-423C.

³⁷⁸ Libanius, 18.157.

iyileştirilmesi için çaldığını ve Hristiyanların hakkını elinden aldığını" iddia etti.³⁷⁹ Kilise tarihçisi Socrates, *Historia Ecclesiastica* başlıklı eserinde "inançlarına karşı duyduğu nefret yoluyla kiliseyi mahvetme fırsatını her zaman kullandığını" yazdı.³⁸⁰ Sozomenus, Julianus'u şu şekilde eleştirdi: "Çok kısa bir süre içinde Hristiyan gençlerinin eğitimi için, Kutsal Kitap'ı kendi destanlarına, trajedilere, komedilere, kasidelere ve diyaloglara dönüştürdü."³⁸¹ Bazı kilise tarihçileri, Julianus'un tüm Hristiyanları klasik eğitimi almaktan men ettiğini iddia eden yanıltıcı iddialarda bulundular.³⁸² Aslında yasa, sadece kimin öğretebileceğini belirtiyordu. Julianus fermanda, "okullara devam etmek isteyen hiçbir genç dışlanmamalıdır... Atalarının inançlarını bilmek için henüz çok cahil olan çocukları bu yoldan dışlamak mantıksız olurdu" dedi.³⁸³ Onun için, Hristiyanlığı iyileştirmenin, çocukların zihinlerini Helenizm ile doldurmaktan daha iyi bir yolu yoktu. Pagan tarihçi Ammianus, Julianus'un Hristiyan eğitimcileri bastırmaya yönelik girişimine duyduğu nefreti şaşırtıcı bir şekilde dile getirir ve bunu "ebedi sessizliğe gömülmeyi hak eden sert bir önlem" olarak nitelendirir.³⁸⁴

Julianus'un Hristiyanlara ve inançlarına büyük zulümler uygulayan biri olduğunu iddia eden Hristiyan kaynakları doğru değildir. Hükümdarlığı altında Hristiyanların "aslanlara atılma" günleri sona ermişti. Julianus, insanları öldürmek yerine, etrafında birleşecekleri bir neden vermek istemişti. Lakin, Sozomenus, imparatorun Hristiyanlara başka yollarla zulmettiğini, şiddet ve zorla dönüşümler yerine, onların kendilerini entelektüel olarak savunma olanaklarını elinden aldığını iddia eder. Julianus'un ününün Hristiyanlara daha önce zulmedenler gibi vücutlarına kötü muamele ederek, denize atarak veya düşüncelerini değiştirmeye zorlamak için canlı

³⁷⁹ Gregory of Nazianzus, "Oration," 4.101.

³⁸⁰ Socrates, 3.12.

³⁸¹ Sozomen, 5.18.

³⁸² Socrates, 3.16; Sozomen, 5.18.

³⁸³ Julian, "Rescript on Christian Teachers," 425B.

³⁸⁴ Ammianus Marcellinus, 22.10.6. Ammianus, bu konudaki eleştirisini tekrardan 25.4.20'de dile getiriyor. Libanius ise yasayı eleştirmemiş, aksine Gregorius ve Basileos ile barbarlar diye alay etmiştir.

gömmek yerine, argüman ve ikna yoluna başvurmasından geldiğini dile getirmiş, beklenmedik iyilik göstererek amaçlarına daha kolay ulaşmayı umuyordu diye belirtmiştir.³⁸⁵

Julianus, bu fermanın adaletsiz yanını görmekte başarısız oldu. Bir vilayet valisine yazdığı mektupta, öğretmenlerle ilgili ferman konusundaki tutumunu savundu ve tanrılar adına Hristiyanların öldürülmesini, haksız bir şekilde dövülmelerini veya başka herhangi bir zarara uğramalarını istemediğini belirtmiştir.³⁸⁶

Öte yandan, Julianus'un Hristiyanlara duyduğu aşağılama, aslında onu dinî özgürlük konusunda bir öncü haline getirmiştir. O zamana dek böylesi duyulmamış olan bu ferman, 362'de sadece paganlara değil, Hristiyanlara ve Yahudilere de dinî özgürlük tanımıştır.³⁸⁷ Çeşitli Hristiyan mezheplerinin teolojik ince ayrımlar üzerinde çekişmeye meyilli olduklarını bilen Julianus, birbirlerine karşıt anlayışlara sahip Hristiyan piskoposları, birbirleriyle geçinmeyi öğrenebilsinler diye sarayına çağırıştır. Bu davetinde muhtemelen samimi değildi. Her türlü görüşten heretik sürgünden geri çağrıldı: Aryuscular, Donatistler ve birbirleriyle çatışmaya hazır olan Hristiyanlığın çeşitli mezhepleri.³⁸⁸ Ammianus, Julianus'un Hristiyan mezheplerinin karşıt fraksiyonların birbirlerine karşı ne kadar vahşi olduklarını bildiğini ve düşmanlarını bölen şeyler üzerinde oyunlar oynadığını yazmıştır.³⁸⁹

Julianus Hristiyan tebaasına da nispeten nazikti. Constantius tarafından Ortodoks dışı mezhebe mensup Hristiyanlara verilen cezaları affetti. Bu, birçok piskoposun evlerine ve görev yerlerine geri dönmesi anlamına geliyordu. Hristiyan liderler, Roma topraklarına geri dönebildiği gibi, şayet geride kalmışsa, paganlar da tapınaklarını

³⁸⁵ Sozomen 5.4.

³⁸⁶ Julian Letter to Artabius, 376C; Bowersock, Julian the Apostate, 83; Wright, Julian, 313. Julianus, stoacı filozof Epiktetos gibi (55-135), Hristiyanları her zaman "Celileliler" olarak anar. Bunun yerel bir inançtan ve Yahudiliğin bir kolundan öteye gidemeyeceğine vurgu yapar. Yine bu sebepten İsa'yı da Nazereli İsa olarak anar. Böylelikle, küçük bir mezhebin evrensel bir dine dönüşünü reddetmiş olur.

³⁸⁷ Julian Rescript on Christian Teachers, 422A-424A.

³⁸⁸ Adler, "The Emperor Julian and the Jews," 594.

³⁸⁹ Ammianus Marcellinus, 22.5.3-4. Ammianus, bunun sinsi bir hamle olduğunu ima eder.

yeniden açma ve kamusal alanda ibadet etme olanağına sahip olmuşlardı. Belirtmek gerekir ki, Julianus dinî hoşgörüsünü yürürlüğe koyduktan sonra birçok Donatist lider adeta zaferle Afrika'ya döndü. Donatizm, Numidya ve Mağrip'i aynı bir orman yangını gibi sardı. Aziz Augustine'in zamanına kadar Katolik mezhebi güç kazanamayacaktı.³⁹⁰

Dikkat çekici bir diğer nokta, Julianus'un Yahudilere yönelik politikalarıydı ki Hristiyanlara yönelik olanlardan daha olumluydular. Julianus, Constantius ve Gallus'un politikalarını tersine çevirdi.³⁹¹ Antakya'daki bir Yahudi topluluğuna yazdığı mektupta onlara uygulanan ağır vergileri eleştirmiş, sadece eski vergileri terk etme değil, aynı zamanda Yahudi halkına karşı herhangi bir ek vergi koymayacağını da sözünü vermiştir. Yahudiler, Alexander Severus'tan bu yana ilk kez özgürlük havasını soludular; önceki imparatorların tüm zalim fermanları, özellikle Hadrianus'unki iptal edildi.³⁹² Julianus'un Kudüs'teki tapınağı yeniden inşa etme ve Kudüs'ü Yahudilere iade etme planları vardı.³⁹³ Yahudi dinine, disiplinine ve tanrılarına kurban sunma biçimlerine saygı duyuyordu.³⁹⁴ Nazianzuslu Gregorius, olağan retorisiyle Julianus'un Hristiyanlara karşı Yahudi ulusunu kışkırttığını, onlarda baştan beri kıvılcımlanan nefreti, iyilik adı altında, kendi topraklarına geri dönmeleri ve tapınaklarını yeniden inşa etmelerine fırsat vererek beslediğini dile getirmiştir.³⁹⁵

Julianus'a göre Yahudiler, tapınaklar, kutsal korular, kurban ritüelleri ve kehanetler içeren eski bir tek tanrılı din pratiğini uyguluyorlardı ve Julianus'u onlara saygı duyuyordu.³⁹⁶

Bowersock'un *Julian the Apostate* adlı eserinde olduğu gibi diğer bazı tarihçiler, Julianus'un bunu "düşmanımın düşmanı dostumdur" düsturunda yaptığını iddia ederler.

³⁹⁰ W. H. C. Frend, *The Early Church*, (Minneapolis, MN: Fortress Press, 1982), 167.

³⁹¹ Sozomen, 4.7.

³⁹² Adler, "The Emperor Julian and the Jews," 594.

³⁹³ Julian, "Fragment of a Letter to a Priest," 295C.

³⁹⁴ Julian, 313.

³⁹⁵ Gregory of Nazianzus, 5.3.

³⁹⁶ Alder, "The Emperor Julian and the Jews," 601.

Ben bu görüşe katılmıyorum; çünkü Julianus, bir yandan eski dinlere güçlü bir takdir duyuyordu, bir yandan da Hristiyan inancının yazılarını ve doktrinlerini sorguluyordu. Julianus, bunları çoğu kişiden daha iyi biliyordu. Eunapius, Julianus'un kraliyet kızlarını "onların kitaplarını kalpten tamamen ezberlediği için" utandırdığını yazmıştı.³⁹⁷ Julianus'un eğitimi aracılığıyla öğrendiği Hristiyan belgeleri bilgisi sayesinde Hristiyanlarla başa çıkabiliyordu.

Julianus Hristiyanlığa karşıt olarak *Celilelilere Karşı* (Klasik Yun. Κατὰ Γαλιλαίων; Lat. Contra Galilaeos; İng. Against the Galileans) adlı eserini kaleme almıştır.³⁹⁸ Hristiyanları her zaman Celileliler olarak ve İsa'yı da Nazareli olarak anar; çünkü Hristiyanlığın, Yahudilikten kopma küçük bir yerel inanç veya "balıkçıların inancı" olduğunu aşılama istemiştir.³⁹⁹ Julianus, Celileli inancını "insanın uydurduğu ve kelime kelime alınırsa canavarca bir hikaye" olarak görüyordu.⁴⁰⁰ Esas amacı, Eski Ahit'te Hristiyanlık fikri için hiçbir kanıt olmadığını göstermektir. Aslında Hristiyanların öğretilerini Yahudilikten türemiş bir gelişme olarak görmeye ve Hristiyanların evrensel bir din ilan etme iddialarına hakları olmadığına inanıyordu.⁴⁰¹ Maalesef, eserin büyük bir kısmı kaybolmuş ve günümüze sadece ilk üç kitabın bazı bölümleri kalmıştır. Julianus, burada Hristiyanlık argümanını yıkmak için geçilmesi gereken üç aşamayı anlatmaktadır. Önce genel olarak tanrılık konusunu tartışmıştır. İkinci olarak, Yunan ve Yahudi tanrılık kavramlarını karşılaştırmıştır. Son olarak da Hristiyanların önceden

³⁹⁷ Eunapius, 473. İncilden pasajları alıntılama yeteneği, "Against the Galileans" adlı eserinde açıkça görülmektedir.

³⁹⁸ Libanius, 18.178'a göre, Julian, 362-363 kışında Against the Galileans adlı eserini yazdı. Julianus, Eski ve Yeni Ahit'in tutarsızlıklarına, Hristiyanların kutsal metinleri yorumlarken, kelime anlamı ve çelişkileri açıklarken mantıksızlıklarına saldırır. Julianus, bu tutarsızlıklardan çocukluğundan başlayarak eğitimi boyunca ve 362'de yazmaya başladığı zamana kadar rahatsız olmuştur.

³⁹⁹ Gregory Nazianzus, "Oration," 4.76; Socrates, 3.12.

⁴⁰⁰ Julian, "Against the Galileans," 39A-39B.

⁴⁰¹ Julian, 313.

tercih ettikleri Yahudi tanrılık kavramını terk ederek kendi yeni kavramlarını benimsemelerinin nedenini sorgulamıştır.⁴⁰²

Julianus, argümanına tüm insanların, Yunan veya Yahudi olsun, ilahi olanla ilgili doğal bir farkındalığa sahip olduklarını belirterek başlar. Bu ifade, Hristiyanların iddia ettikleri İsa'nın varoluşuna dair vahinin gerekli olmadığını ima eder.⁴⁰³ İkinci argümanı, Yunan ve Yahudi öğretilerinin karşılaştırmasıdır. Bu bölümün ilk ve temel işlevi, Yahudilerin ilahi anlayışlarının Yunanlardan çok daha aşağı düzeyde olduğunu göstermektir. Hatta, bu hesaba göre Hristiyan anlayışın daha da aşağıda olduğunu belirtmektedir. Ona göre Hristiyanlar Yahudi öğretilerine bağlı kalsalardı "tamamen kötü bir durumda olmazlardı"⁴⁰⁴ ve "yaşayan tanrıları Yahudi cesedinin yalnızca leşleri için terk etmişlerdi".⁴⁰⁵

Son olarak, Eski Ahit'i kullanarak argümanını Yahudi tanrısının yalnızca Yahudi halkını umursadığı, haliyle Yunanları veya bir başka halkı umursamadığını iddia etmek üzerine geliştirmiştir.⁴⁰⁶ Yahudilerin putlara tapmaktan cezalandırılıp Yunanların cezalandırılmamasının anlamsız bulduğunu belirterek, Yahudi tanrısının her şeyin efendisi olmayıp diğer birçok tanrıdan biri olmasını kanıt olarak gösterdi.⁴⁰⁷ Argümanının üçüncü kısmında Julianus, İbrani tanrısının sadece bir tanrı olduğunu iddia ederek Mesih'in bir referans olamayacağını belirtti.⁴⁰⁸ İsa'nın mucizelerine yönelik yaptığı eleştiriler, Zeus ve diğer pagan tanrıların gerçekleştirdiği mucizelere göre çelişkili ve aşağı düzeyde bulduğunu gösterir.⁴⁰⁹

⁴⁰² Julian, "Against the Galileans," 42E-43A; Rowland Smith, *Julian's Gods: Religion and Philosophy in the Thought and Action of Julian the Apostate*, (London: Routledge, 1995), 192.

⁴⁰³ Julian, "Against the Galileans," 52B-C; Julianus'un düşmanlığı aslında İsa'ya değil, Hristiyanların onun hakkında yaptığı iddialara yöneliktir. Julianus'a göre İsa, bir Roma vatandaşı değil, bir Roma konusu olarak doğmuştur. İsa, birçok kişiyi dönüştüremeyen fethedilmiş bir eyaletin sakinidir ve bu nedenle Julianus'a göre pek tanrısal görünmemektedir: "Against the Galileans," 210A-213A.

⁴⁰⁴ Julian, "Against the Galileans," 201E.

⁴⁰⁵ İbid. 197C-198B.

⁴⁰⁶ İbid. 106B-106D.

⁴⁰⁷ İbid. 100C.

⁴⁰⁸ Julian, "Against the Galileans," 253C; Smith, *Julian's Gods*, 201.

⁴⁰⁹ Julian, "Against the Galileans," 193C-194C; Smith, *Julian's Gods*, 203.

Julianus'un zulme dair meseleyi ele alışı önemlidir. Hem İsa hem de Pavlus, zulüm fikrini önermemiş olsalar da Hristiyanlar Konstantinos yönetimi altında Roma İmparatorluğu'nda üstünlük elde ettiklerinde paganlara zulmetmeye başladılar. Bunun da ötesine geçerek, Julianus Hristiyanların sıkça diğer Hristiyanlara zulmettiğini gözlemledi.⁴¹⁰ Constantius'un saltanatı sırasında Julianus, birçok 'sapkın' topluluğun aslında katledildiğini, köylerin yağmalandığını ve tamamen tahrip edildiğini hatırlatmıştır.⁴¹¹ Yahudi tapınaklarının ve sunaklarının devirdiğini ve tüm erkekleri öldürdüğünü belirtmiştir.⁴¹²

Julianus'ın deneyimlerinin ve eğitiminin onun yönetim biçimini nasıl etkilediğine dair birçok şeyi göz önünde bulundurmak önemlidir. Constantius'un Julianus'un ailesine zalimliği, Hristiyanlara duyduğu düşmanlığın meşru bir nedeni sayılabilir; çünkü hayatı boyunca Hristiyanların öğretileriyle ters düşecek şekilde sürekli çatışmalarına şahit olmuştur. Elbette, muhtemelen bundan fazlası vardı. Resmî felsefe eğitimi de Hristiyanlıktan uzaklaşmasında büyük rol oynamıştır. Galya'da caesar olarak yönetimde pratik deneyime sahip olmasına rağmen, Julianus'un büyük olasılıkla o atamayı aldığı zamana kadar, en azından dışarıya karşı, Hristiyan olduğunu söylemek mümkündür. Pers seferinde kendisine isabet eden mızrak tarafından yaralanıp ölünce hem saltanatı hem de yaşamı kısa ömürlü olsa da bu bölümde açıklanan birçok başarıyla, aslında Roma İmparatorluğu'nun tarihinde önemli bir iz bıraktığını söylemek mümkündür.

⁴¹⁰ Julian, "Against the Galileans," 206A-206B.

⁴¹¹ Julian, "Letter to the Citizens of Bostra," 436B.

⁴¹² Julian, "Letter to the Citizens of Bostra," Julianus, Hristiyanların heretikleri katletmesine atıfta bulunuyor. Ayrıca bkz. Julian, "Letter to the Citizens of Bostra," 436B.

II. BÖLÜM

MİSOPOGON'UN TERCÜMESİ

2.1. Misopogon Hakkında

Julianus'un dinî görüşü üzerine sayısız çalışma yapılmış olmasına rağmen kendi eserleri üzerine incelemelerinin sayısı kısıtlıdır. Dinî görüşlerini açıkça anlayabildiğimiz metinleri *Caesarlar*, *Misopogon-Sakal Düşmanı*, *Helios Kralına İlahi*, *Tanrının Annesine İlahi* ve *Celilelilerle İlgili* bunlardan başlıcalarıdır. Julianus *Misopogon*'da eseri yazdığı esnada yedi aydır Antakya'da bulunduğunu belirtmiştir.⁴¹³ Julianus'un Antakya'ya ulaştığı tarihin 18 Temmuz olduğu bilindiğinden eserin 18 Şubat ile 5 Mart arası bir tarihte yazıldığı söylenebilir.⁴¹⁴ Julianus eseri yazarak sadece Antakya halkına öfke ve hayal kırıklığını ifade etmemiş, aynı zamanda fikir ve hedeflerini de dile getirmiştir. Glanville Downey, eserin sarayın girişinde halka okunduğunu belirtir. Her ne kadar Antakya halkı özelinde yazılmış gibi görünse de aslında kullanılan itibar yıkıcı ve kaba ifadelerle rağmen Julianus'un imparatorluk nezdindeki teşebbüslerinin genel bir propagandası olması amacıyla yazıldığını iddia etmektedir.⁴¹⁵

Misopogon'un edebî türü konusunda bir uzlaşma sağlamak da zordur; çünkü eser çeşitli edebî türlerden ve formlardan öğeler içerir -otobiyografi, iambik geleneği,⁴¹⁶ spoudaiogeloion,⁴¹⁷ prosimetrum,⁴¹⁸ diyalog, hiciv ve komedi-, bu da dördüncü yüzyıl

⁴¹³ Julian, "Misopogon", 344A.

⁴¹⁴ Glanville Downey, *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest*, (New Jersey: Princeton University Press, 1961), 393.

Glanville Downey katılmış olduğu 1932-1939 yılları arasındaki arkeolojik kazıların ardından on dokuz bölümden oluşan bu eserini kaleme almıştır. Haritalar, mimarî yapılar, tarihi eserlerin yanı sıra Antakya'nın antik çağlarda kuruluşundan Heraclius dönemine kadar tarihini de detaylı şekilde ele almıştır. On üçüncü bölüm, Julianus ve Antakya kilisesinin Julianus hükümdarlığı altındaki durumuna yer verir.

⁴¹⁵ İbid. 394.

⁴¹⁶ İambus ya da iambik şiir, iambik ölçüyü içerse de sınırlı kalmayan, kökenleri modern bilim adamları tarafından Demeter ve Dionysus kültlerine kadar izlenen antik Yunan şiirinin bir türüdür. Bu tür, hakaret içeren ve müstehcen dil içeren eserlere ev sahipliği yapmıştır ve bazen "suçlama şiiri" olarak adlandırılır.

⁴¹⁷ Spoudaiogeloion, tarz olarak ciddi ve komik öğelerin karışımını ifade eder. Kelime, Yunanca "spoudaion"- "ciddi", ve "geloion"- "komik" kelimelerinden gelmektedir. Spoudaiogeloion, genellikle

sonrası yazarların edebî sınırlar konusunda bir nebze liberal olduklarını gösterir.⁴¹⁹ Metnin hangi türe ait olduğu bu kısımda detaylandırılmayacaktır.⁴²⁰ Bununla birlikte, Arnaldo Marcone'nin spoudaiogeloion geleneğine bağlı kalarak oluşturduğu “ters methiye” tanımının yeterli çarpıcılıkta olduğunu söylemek gerekir. Marcone'ye göre, eserin başlığı olan “Sakal Düşmanı” zaten bir paradoksu içermekte ve bütün kompozisyon, eserin alt başlığı da olan -Antakya'ya Methiye Nutku-nun 'ters methiye' türünde bir yorumu olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. İmparatorluk methiyeleri konusunda deneyimiyle⁴²¹ Julianus, bu tür bir söylemin ortak kısımlarını (soy, eğitim, karakter, erdemler) ustalıkla manipüle edebilmiştir.⁴²²

Misopogon, Julianus'un diğer eserleri gibi Klasik Yunanca yazılmıştır. Amerikalı klasik filolog ve tarihçi olan Emily Wilmer Cave Wright (1865-1951) tarafından Loeb Kütüphanesi için üç cilt olarak hazırlanan *İmparator Julianus'un Eserleri*'nin ikinci cildinde bu eserin de İngilizce çevirisi yayınlanmıştır.⁴²³ İlk baskısı 1913 yılında yapılan tercümenin, 24 Nisan 2015 tarihinde dijital kopyası yayınlanmıştır. İkinci kitap,

hicivli şiirlerde veya halk masallarında kullanılırdı; bunlar komik olmasına rağmen genellikle ciddi, sıklıkla etik bir temaya sahipti.

⁴¹⁸ Prosimetrum (çoğul prosimetra), düz yazı (prosa) ve ölçü (metrum) kombinasyonunu kullanarak oluşturulan bir şairane kompozisyonudur; özellikle düz yazı ve ölçüden oluşan ardışık bölümlerden meydana gelir. Bu tür, Batı ve Doğu edebiyatında geniş bir şekilde bulunmaktadır. Tarih kronikleri ve yıllıklar gibi eserler, önceden başka yazarlar tarafından yazılmış şiirleri alıntılایanlar genellikle "gerçek" prosimetra olarak kabul edilmez; ancak Eski Norse-İzlandaca geleneğinde, diğer yazarlara ait beyitleri alıntılایan yerel tarihler ve aile destanları genellikle prosimetra olarak kabul edilir.

⁴¹⁹ A. Quiroga, “Julian's Misopogon and the Subversion of Rhetoric,” *AnTard*, 17, 2009, sf. 128.

⁴²⁰ Bunun için bkz. otobiyografi: R. Kirschner, *The Vocation of Holiness in Late Antiquity*, in Vol. 38, 1984, 105; iambik geleneği: Carvarzere, A. Aloni and A. Barchiesi(eds.), *Iambic Ideas: Essays on a Poetic Tradition from Archaic Greece to the Late Roman Empire* (Oxford, 2001), 227-229; spoudaiogeloion: A. Marcone, “Pagan Reactions to Julian” *A Companion to Julian the Apostate* (Brill, 2020), 326-360; posimetrum: F. Curta, *Atticism, Homer, Neoplatonism, and Fürstenspiegel: Julian's Second Panegyric on Constantius*, in *GRBS*, 36/2, 1995, 187.; dialogue: S. Lieu, *The Emperor Julian. Panegyric and Polemic*. Claudius Mamertinus, John Chrysostom, *Ephrem the Syrian*, Liverpool, 1986, 58-59. Satir ve komedi: J. Bouffartigue, *L'empereur Julien*, 244-250.

⁴²¹ Örn. İmparator Constantius'a Methiye, İmparatoriçe Eusebia'ya Methiye

⁴²² A. Marcone, “Pagan Reactions to Julian,” 340.

⁴²³ *The Works of the Emperor Julian*. 3 vols. Translated by Wilmer Cave Wright. Loeb Classical Library, (Cambridge: Harvard University Press), 1923.

Loeb Classical Library'den çıkan bu üç ciltlik eser, birinci ve ikinci ciltleri 1913, son cildi de 1923 yılında basılmıştır. Birinci cildi ilk beş söylevini içermektedir. İkinci cilt, 6-8 arası söylevleri, Themistius, Senato ve Atinalılara Mektuplar, Caesarlar ve Misopogon adlı eserleri kapsar. Son ciltte ise elli sekizi tarihli, on dördü tarih içermeyen, dokuz tanesi de doğruluğu ispatlamayan mektup içermektedir. Ayrıca, kısa taşlamaları ve günümüze sadece belli kısımları kalan Hristiyanlık eleştirisi ‘Celilelere Karşı’ adlı eseri de bu ciltte bulunmaktadır.

Julianus'un VI, VII ve VIII. Methiyeleri, Themistius, Senato ve Atinalılar'a Mektuplar, Caesarlar ve de Misopogon adlı eserlerini içermektedir. Her bölüm öncesi esere dair kısa bilgiler verilmesine rağmen eserin detaylı analizi bulunmamaktadır. Wilmer Cave Wright, Misopogon tercümesi öncesi Julianus'un Antakya'ya geliş nedeninden, Antakya'nın onun için öneminden ve Antakyalıların onu hayal kırıklığına uğratma sebebinden bahsetmiştir. Eserde sayfalar sağ tarafta orijinal metnin Klasik Yunanca versiyonu ve solda İngilizce tercümesi olacak şekilde düzenlenmiştir. Misopogon, 421-511 sayfaları arasında orijinal metni hariç tutarsak 45 sayfalık bir tercümedir. Aralarında Fransızca, İtalyanca ve Almanca'nın da bulunduğu birçok dile tercüme edilmesine rağmen eserin ilk ve tek İngilizce tercümesi Wilmer Cave Wright'a aittir. Tezde kullanılan kaynak da Wilmer Cave Wright'ın bu tercümesidir.

Eserin Fransızca çevirisi 1930 yılında, İngilizce tercümeyi yapan Wright gibi imparator Julianus üzerinde çalışmalarıyla tanınan Belçikalı klasik filolog ve tarihçi Joseph Marie Auguste Bidez (1867-1945) tarafından *L'empereur Julien, Discours De Julien Empereur*⁴²⁴ adlı eser içerisinde *Le Misopogon* başlığı altında yayınlanmıştır. Bidez tercümenin başında eser hakkında bilgi vermektedir. Oluşumunun herhangi bir gizemle çevrelenmediğini söylediği eseri, Julianus'un Perslere karşı girişeceği ve geri dönmeyebileceği bir savaş öncesi alelacele yazdığını belirtmektedir. Joseph Bidez'e göre imparator bu eser ile 362 yılının ikinci yarısını geçirdiği bu neşeli şehrin kalbini kazanmayı umut ediyordu.⁴²⁵ Eserin yazım tarihini tam olarak belirlemeye yarım edecek bilgileri değerlendirerek, Julianus Antakya'ya 18/19 Temmuz 362 tarihinde girmiş ise, Misopogon'un 363 yılı Şubat ayının ikinci yarısında yazılmış olabileceğini

⁴²⁴ L'empereur Julien, Oeuvres Completes, Tome II – 2e Partie, Discours De Julien Empereur, Les Césars-Sur Hélios-Roi-Le Misopogon, Paris Société D'Édition “Les Belles-Lettres”, Paris, 1964.

⁴²⁵ “La genèse du Misopogon — l'ennemi de la barbe — ne s'entoure d'aucun mystère. Dans ce discours d'Antioche (Ἀντιόχεια), que Julien rédige hâtivement au moment où il va quitter la ville avant d'engager contre les Perses une guerre dont il ne reviendra pas, il justifie sa conduite et donne libre cours à son dépit. Il comptait conquérir le cœur de cette riante cité, où il vient de passer le second semestre de 362.” Julien, L'Empereur, 231.

ortaya koymaktadır.⁴²⁶ Bidez'in eserinde Julianus'un insan, düşünür ve hükümdar olarak çok kapsamlı bir portresini çizdiğini belirtmek gerekir.

İngilizce tercümesinde olduğu gibi eserin Klasik Yunancası, Fransızca tercümeyi takip eden sayfada yer almaktadır. İngilizce tercümesinden farklı olarak Fransızca tercümede paragraflar numaralandırılmıştır. Bu çalışmada Les Belles Lettres'in 2012 yılındaki üçüncü baskısı kullanılmıştır.⁴²⁷

Tercüme sadece insanların dillerini kullanma alışkanlıklarıyla değil, aslında gelişim çağında dil ve okuma merakı oluşurken şekillenen kişilikleri ve oluşturdukları temel ifade biçimleri ile alakalıdır. Bu çalışmada Türkçe çeviride devrik ve uzun cümleler, artık sık kullanılmayan eski kelimeler ve kalıpların tercih edilmesinin sebebi de buna bağlanabilir. Ayrıca siyah yerine kara, iyi niyet yerine hüsnüniyet vb. kelimelerin kullanımı metnin ruhuyla da uygun düşmektedir.

Devrik cümlelerin sebebi ise eserin hem yazım dili olan Yunanca ve hem İngilizce tercümesindeki dil özellikleridir. İngilizcede cümle kurulumu, özne, yüklem, nesne, ardından eylemi açıklayan cümleler şeklindeyken Türkçede, bunun tam tersi, yüklem sona olduğu bir kurgu mevcuttur. Eserin orijinal dili olan Klasik Yunancadaki cümle kurulumu da İngilizcede olduğu gibidir. Eser tercüme edilirken, Türkçe dilbilgisi kurallarına ve estetiğine mi sadık kalınmalı, yoksa İngilizce/orijinal Klasik Yunanca metnin dizilimine mi? Bu çalışmada tercih ikincisinden yana olmuştur. Bu tercihi Harry Potter serisinin de aralarında bulunduğu birçok eseri tercüme etmiş, aynı zamanda sinema eleştirmenliği de yapan Kutlukhan Kutlu'nun "cümlelerin polisiyesi"⁴²⁸ tanımı ile açıklayabiliriz. Kutlu'nun dile getirdiği gibi, yazar özünde cümleden cümleye, sayfadan sayfaya okuyucuda merak duygusunu ayakta tutarak, bir

⁴²⁶ "Ce simple indice permet de fixer avec exactitude la date de rédaction de l'ouvrage. Si l'on retient, pour l'entrée du prince à Antioche, celle du 18 /19 juillet 362, il en résulte que le Misopogon a été composé dans le courant de la seconde quinzaine de février 363." Julien, L'empereur, 232.

⁴²⁷ Joseph Bidez, *La Vie de L'Empereur Julien*, (Paris: Les Belles Lettres), 2012.

⁴²⁸ Kutlukhan Kutlu, "Çevirmenlik, Yazar Olma Simülasyonudur", <https://keciyedebiyat.com/cevirmenlik-yazar-olma-simulasyonudur/>.

nevi o eserin kendine has polisiyesini oluşturur. Kutlu buna, cümlenin polisiyesi adını veriyor. Tercümanların da aslında bunu yapması gerektiğini, böylece gerilimlerini yitirmiş olacaklarını belirtir. İşte bu nedenle, bu eserde çoğunlukla o gerilim ve mistik havayı kaybetmemek için tercümedeki cümle dizilimini orijinal metninkine uygun yapılmıştır.

2.2. Misopogon – Sakal Düşmanı

Şair Anacreon, Mireler'in kendisine lüks bir yaşam tahsis etmesinden birçok şahane şarkı bestelemiştir; ancak Alcaeus ve Tanrı Paroslu Archilochus kendi ilhamlarını neşe ve zevke adamaya izin vermemişlerdir. Zoraki olarak şimdiye değin bir çeşit, şimdiye değin bir başka çeşit, meşakkate katlanmak için, şiirlerini bu meşakkati teskin etmeye kullandılar ve Cennet tarafından kendilerine tarh edilen yükleri hafifletmek için onlara yanlış yapanları suiistimal ettiler. Benim için ise, onlara herhangi bir yanlışım olmamasına rağmen bana hasımlık gösterenleri isim vererek suçlamam yasa tarafından menedilmiş ve diğer bir taraftan şimdilerde soylular arasında hüküm süren günün eğitim modası şarkılardaki müziği kullanmaktan beni mahrum bırakıyor. Bugünlerde insanlar müzik öğrenmenin geçmişte sahtekârlık vasıtasıyla zenginleşme olarak görmelerinin aksine aşağılayıcı olduğunu düşünmekteler. Buna rağmen, bu hesapta kendi gücümde olan ilham perilerinden yardım almaktan feragat etmeyeceğim. Gerçekten de Ren boyu sıra barbarların bile haşin sesli kuşların vakvaklamasına benzeyen dilde bestelenmiş yabani şarkıları söylemeleri ve bu şarkılardan haz almalarını gözlemledim. Bence, bayağı müzisyenlerin, her ne kadar dinleyicilerinin sinirini bozsalar da kendilerine büyük haz verdikleri her zaman bir gerçektir. Ve bunu akılda tutarak, kendime her zaman dile getiririm ki, Ismenias gibi, gerçi yeteneklerim onunkine eşdeğer olmasa da kendimi benzer özgürlükte bir ruha ikna ederim, “İlham perileri ve kendim için şarkı söylerim.”

Mamafih, şu an söylediğim şarkı döz yazı olarak şiirsellikten uzak bestelenmiş ve şiddetli suiistimal içermekte; başkalarına karşı Zeus tarafından değil, ki yasa bunu engellemişken zaten nasıl olabilir; ancak şair ve yazar tarafından kendi aleyhinde. Üstelik, kişinin kendisine övgü ya da yergiyi engelleyen bir yasa bulunmazken. şimdi, benim kendime methiyeme gelirsek, her ne kadar buna bir gerek olmasa da bundan son derece memnun olmam lazım; fakat kendimi tenkit için sayısız sebebim var ve buna ilk olarak suratımla başlamak istiyorum. Her ne kadar doğa onu fazla yakışıklı ya da güzel yapmadıysa da veyahut ona gençliğin baharını bahşetmediyse de ben kendim düpedüz huysuzluk ve aksilik ile ona bu sahip olduğum uzun sakalı ekledim. Öyle görünüyor ki bunu yaratılıştan yakışıklı olmaması suçunun cezası olarak yaptım. Her nedense üstünde vahşi hayvanların çalılığında kaçışıyor gibi görünen bitlere katlandım. Açgözlölükle yemek yememe veya ağzım açık bir şeyler içmeme gelirsek, bu benim gücümde değil; sanırım bunun icabına bakmak zorundayım ya da bir bakmışım daha ne olduğunu anlamadan ekmek parçalarımla beraber kendi kıllarımı da yiyivermişim. Ve zira başka maksatlardan olduğu gibi bundan da sakal apaçık bir şekilde meşakkatlidir; Pan ve Calliope'un yardımıyla Daphnis şerefine şiirler yazarların da halihazırda dile getirdiği gibi sakal, tıraş edilmiş dudakların başka dudaklara nazikçe, ki sanırım bu pürüzsüz olmalarından kaynaklıdır, bastırmalarına izin vermez. Gel gör ki sizler sakallarımın halatlar bükmem gerektiğini söylüyorsunuz. Pekâlâ, eğer onları çekecek gücünüz varsa ve onların pürüzleri hassas ve aşınmamış ellerinize ürkütücü zararlar vermeyecekse sizlere halatlar sağlamaya razıyım. Ve kimsenin varsaymasına izin verilmemelidir ki, sizlerin hicvinizden alınmadım. Galiba, bazı gençlerin kullandığı ve yaratılıştan güzellik bahşedilmiş tüm kadınlar gibi çenemi pürüzsüz ve el gibi tüysüz kullanabilecekken, sizlere bahanede bulunarak keçilerin bıraktığı gibi sakallı kullanıyorum. Ancak sizler, ileri yaşınızda bile narin ve nazik yaşam biçimlerinize kendi oğullarınıza ve kızlarınıza öykünüyorsunuz ya da muhtemelen efemine yaradılışınız gereği çenenizi dikkatlice

pürüzsüzleştiriyor ve erkekliğinizi benim gibi çeneniz vasıtasıyla değil, zar zor ortaya çıkaran ve kısmen belirten alınlarınız ile yapıyorsunuz.

Lakin, sadece sakalımın uzunluğu yetmezmiş gibi, bunun yanında saçlarım da dağınık ve nadiren saçlarımı ya da tırnaklarımı keserim, zaten tırnaklarım hemen hemen her zaman kalem kullanmaktan karalar. Ve şayet çoğu zaman sır olan bir şey öğrenmek isterseniz, memelerim sarkık ve kılla dolu, vahşi canavarlar arasında benim gibi hükümdar olan aslanların memeleri gibi ve hayatımda hiçbir zaman onları pürüzsüz yapmadım, kötü durumda ve pejmürde olarak, ne de vücudumun herhangi bir parçasını pürüzsüz ve yumuşak yaptım. Cicero gibi bir siğilim olsa idi size söylerdim; ancak şans bu ya yok. Ve müsaadenizle sizlere bir başka şey daha söyleyeceğim. Vücudumun bu kabaca koşulda olmasından hoşnut değilim; fakat buna ilaveten meşk ettiğim hayat biçimi gerçekten de çok katı. Tiyatrolardan kendimi menediyorum, ne kadar da alığım ve merhametsiz efendisine kısıtlı imkanlarından vergi veya haraç veren taşralı gibi kıymetini bilemeyecek kadar ahmak olduğumdan sarayında thymele⁴²⁹’ye yılın ilk günü hariç izin vermiyorum. Ve tiyatroya adım attığımda bile işlediği suçun kefareti ödleyen bir adama benziyorum. Kaldı ki, kudretli imparatorluğa hakkım olsa da pantomimleri idare etmeyle ve meskûn dünyanın başından sonuna teğmenim ya da generalim olarak savaş arabacısıyla kimseyi görevlendirmedim. Ve yakın zamanda gözlemlediğim üzere ‘sizler şimdi bunu gençliğinin, kıvrak zekasının ve bilgeliğinin bir parçası olarak anımsıyorsunuz.’

Muhtemelen, sizler diğer başka sıkıntı sebebi ve mizacımdaki değersizliğe kesin bir kanıt sahibisiniz, halihazırda yine de garip karakter özellikleri eklemeye devam ediyorum, yani pazar yerine borcu olan adamların oraya nefreti gibi at yarışlarından nefret ediyorum. Haliyle, bunlara nadiren katılıyorum, sadece tanrıların festivalleri

⁴²⁹ Antik Yunan’da tiyatro orkestrasının ortasında duran küçük Dionysos sunağı.

esnasında ve kuzenimin⁴³⁰ ve amcamın⁴³¹ ve erkek kardeşimin ve babamın oğlunun⁴³² yaptığı gibi tüm gün kalmıyorum. Kalıp izleyeceğim kadarı altı adet yarış ve hatta onu da ne bu sporu sevenlerin havasında ne de bunlardan nefret edip, tiksинmeyen Zeus havasında izliyorum ve sonrasında sıvışabilmeme memnunum.

Tüm bu bahsettiklerim harici unsurlar ve doğrusu sizlere karşı suçlarımın ufak bir bölümünü betimledim. Amma velakin saray içindeki özel yaşamıma dönmek. Ot şilte üzerinde geçirilen uykusuz geceler ve tokluktan başka her şey olan bir beslenme biçimi, lüks şehir yaşamındaki sizlere kıyasla mizacımı haşın ve mesafeli yapıyor. Halbuki, tüm bu alışkanlıkları sizlere örnek teşkil etmek için benimsemedim. Çocukluğumda garip ve hissiz bir vesvese üzerime çöktü ve beni mideme savaş açmaya ikna etti, böylece onun mühim miktarda yemekle dolmasına izin vermedim. Böylelikle, insanoğlu arasında nadiren gerçekleşen yediklerini çıkarmak benim de başıma geldi. Ve gerçi Caesar olduktan sonra bunu bir kez deneyimlediğimi hatırlıyorsam da yaşananlar bir kazaydı ve aşırı yemek tüketimi nedeniyle değildi. Her ne kadar hikâyenin bizatihi pek zarif olmasa da anlatma zahmetine değer, sadece bu nedenden dolayı bilhassa bana uygun.

Sevgili Lutetia'daki karargahımda bulunuyordum, Keltler burayı Parislilerin başkenti olarak adlandırırlar. Nehirde yatan küçük bir adadır; çevresini tamamen bir duvar sarar ve ahşap köprüler her iki tarafına da ulaşım sağlar. Nehir nadiren yükselip, alçalır; ancak genellikle yaz ayındaki seviyesiyle kış aynıdır ve göze son derece berrak gelen suları ihtiyacı karşılar ve içmek isteyenlerin hoşuna gider. Sakinleri bir adada yaşadığından su ihtiyaçlarını başlıca nehirden karşılarlar. Kışlar da oldukça ılıman geçer, muhtemelen okyanusun ısısından ki 900 birimden⁴³³ daha uzak sayılmaz ve

⁴³⁰ Constantius.

⁴³¹ Antakya Valisi olan Kont Julianus. Bkz. Julian, "Letter 13".

⁴³² Üvey kardeşi Gallus.

⁴³³ Stade (çoğul stades) Stadionun sinonimi: eski Yunan mesafe birimi, aşağı yukarı 1 stade 150-210 metreye tekabül eder.

sudan hafif bir esintiyi belirli bir mesafeye kadar sürükler; deniz suyu temiz sudan daha sıcaktır. Ya bu sebepten ya da benim için anlaşılmaz başka bir nedenden, hakikat söylediğim gibidir ki orada yaşayanların kışı daha ılımandır. Ve o civarda iyi bir çeşit üzüm asması yetişir ve hatta bazıları kış rüzgarlarının yol açtığı hasarlardan korumak için kullanılan bir yöntem olan buğday hasırı veya ona benzer şeylerle ağaçları kaplayarak incir ağaçlarının yetişmesini bile sağlamışlardır. Daha önce de dile getirdiğim gibi kış her zamankinden sertti ve nehir mermere benzer bloklar taşıyıp duruyordu. Sanırım bilirsiniz, Frigya'dan gelen beyaz taşları; buz blokları da büyük boyutları ile böylelerdi ve birbirlerini takip ederek aşağıya doğru sürükleniyorlardı; aslında, nehri kesintisiz bir yol ve köprü yapmaları muhtemeldi. O zamanki kış daha öncekilere göre daha sertti; ama benim uyuduğum oda, çoğu evin altındaki ocaklarla ısıtıldığı şekilde ısıtılmıyordu ve bu, öyle bir ateşten gelen ısıya uygun bir şekilde düzenlenmiş olmasına rağmen böyleydi. Ama sanırım o zaman da şimdi olduğu gibi beceriksizdim ve kendime karşı önce, doğal olarak, insaniyet dışı davranışlar sergiledim. Soğuk havaya bu yardıma ihtiyaç duymadan dayanmaya alışmak istedim. Ve kış hava koşulları ağırlaşarak devam ettiği halde, hizmetkarlarımın evi ısıtmalarına izin vermedim; çünkü duvarlardaki nemin çıkmasından korktum, bunun yerine, yanmış ateş taşlarını içeri taşımalarını ve odaya çok az miktarda sıcak kömür koymalarını emrettim. Ancak, kömürler çok az olsa da duvarlardan bol miktarda buhar çıkmasına neden oldu ve bu da beni uykuya daldırdı. Ve ondan sonra kafam dumanla dolduğundan neredeyse boğuluyordum. Bunun üstüne dışarı çıkarıldım ve sonrasında doktorlar az önce yuttuğum yiyeceği kismamı önerdiler, ki Zeus'a şükürler olsun çok azdı ve hemencecik rahatlardım, böylece daha rahat bir gece geçirdim ve ertesi gün istediğim her şeyi yapabildim.

Bu şekilde, hatta Keltler arasında olduğum zamanlar bile, Menander'deki huysuz adam gibi, "kendime sorunlar yaratmaya devam ettim." Ama yontulmamış Keltler

benim bu hallerime kolaylıkla müsamaha edebilirken, sayısız dansçı ve flütçü ve sıradan vatandaşlardan daha fazla pantomim bulunan, zengin ve neşeli ve kalabalık ve kendilerini yönetenlere hiç saygısı olmayan bir şehirde doğal olarak tepki görürler. Utangaçlık, utangaç olmayanlar için uygundur; ancak sizin gibi erkekler için sabahın erken saatlerinde eğlencelerinize başlamak, gecelerinizi zevk ile geçirmek ve sadece sözlerinizle değil, eylemlerinizle de kanunlara saygı duymadığınızı göstermek uygundur. Doğrusunu söylemek gerekirse kanunlar yalnızca yetkililer tarafından korku uyandıracak şekilde uygulanır; bu nedenle, yetkilisi olan birini küçümseyen kişi, ilaveten kanunları çiğnemiş olur. Ve bu tür davranışlardan keyif aldığınızı birçok durumda açıkça gösteriyorsunuz; ama halk kitleleri özellikle pazar yerlerinde ve tiyatrolarda alkışları ve bağırışlarıyla, yetkililer ise bu tür eğlencelere harcadıkları paraların miktarından dolayı, Lydia kralı Croesus ile yaptığı görüşmesi dolayısıyla bilinen Atinalı Solon'dan bile daha fazla bilinir ve konuşulur olmuşlardır. Ve hepiniz yakışıklı ve uzun boylu ve pürüzsüz tenli ve sakalsızsınız; sizin gibi genç ve yaşlı herkes, Fenikelilerin mutluluğuna gıpta ediyorsunuz ve dürüstlükten ziyade "üst başın değiştirilmesini ve sıcak banyo ve yatakları" tercih ediyorsunuz.

“Peki ne oldu?” diye soruyorsun, “Gerçekten yabaniliğinin, kaba saba tavırların ve beceriksizliğinin bu şeylerle uyumlu olacağını mı düşündün? Ey en bilgisiz ve en geçimsiz adam, zayıf ruhlu adamların ılımlı diye nitelendirdiği, çelimsiz ve hakikaten itidalle süslemek ve düzenlemekle görevli olduğunu düşündüğün ruhun, bu kadar manasız ve aptal mı? Yanılıyorsun; çünkü evvela, itidalin ne olduğunu bilmiyor ve sadece adını duyuyoruz, halbuki gerçek varlığını göremiyoruz. Ancak eğer şimdi uygulamaya koyduğun şey bu ise, eğer insanların tanrılara ve yasalara köle olmaları gerektiğini biliyorsan, eşit rütbedeki insanlara adil davranarak ve onların arasında herhangi bir üstün tavra ılımlı bir tahammül sergiliyorsan; fakirlerin zenginlerin elinden hiçbir haksızlığa uğramaması için düşünüyor ve çaba gösteriyorsan; ve bunu elde etmek

için, doğal olarak karşılaşacağın tüm rahatsızlıkları, nefreti, öfkeyi ve kötü muameleyi tolere ediyorsan; ve ardından bunları da kararlılıkla taşıyarak, kızmaksızın veya öfkenle yüzleşmeksizin, kendini mümkün olduğunca düzenli olarak disipline edebiliyorsan; ve eğer tekrar bu da, her ne kadar aşırı derecede yakışık almasa da, veya açıkça talep edildiğinde kınanabilir olmasa da, itidalinin bir sonucu olarak tanımlanabilir; çünkü kamusal alanda açıkça ahlaksız ve tiyatrolardan keyif alan biriysen, özel hayatında gizlice itidalli olmanın mümkün olmadığına iknasındır, kısacası açıkça; itidal gerçekten bu tür bir şey ise, o zaman kendini mahvetmekle kalmıyor, ayrıca bizleri de mahvediyorsun; çünkü her şeyden önce esaret kelimesinin adını duymak bile, tanrıların veyahut yasaların esareti olsun, istemiyoruz. Çünkü özünde tatlı olan her manada özgürlüktür!"

"Ama senin ne kadar yapmacık bir alçakgönüllülüğün var! Kendini efendimiz olarak adlandırmadığını, hatta öyle adlandırılmak istemediğini söylüyorsun, hatta bu fikri rahatsızlık bile duyarak reddediyorsun, o kadar ki, buna alışmış çoğunluğu, 'hükümet' kelimesi sanki gücendirici bir şeymiş gibi, kullanmaktan vazgeçirdin; ama yine de bizi memurlara ve yasalara köle olmaya mecbur ediyorsun. Gel gör ki, efendi adını kabul etmen ne kadar da iyi olurdu; ama işin doğrusu, sen ki kullanacağımız hitaplar konusunda son derece hoşgörülü; ancak yaptıklarımız hususunda bu kadar katı iken, bize özgür olma iznini vermen! Ama sonra tekrardan, zenginleri mahkemelerde ölçülü davranmaya zorlayarak bizleri taciz ediyorsun, gerçi fakirleri de ihbar ederek para kazanmalarını engelliyorsun. Sahne sanatlarına ve danslara ve pantomime aldırış etmeyerek şehrimizi mahvettiniz, öyle ki elimizde sertliğiniz haricinde iyi bir şey kalmadı; bu durumu son yedi aydır çekmek zorunda kaldık, onun için mezarlarda sürünen acuzelerin bizi bu büyük beladan tamamıyla kurtulabilmemiz için dua etmesine bıraktık; lakin çözüme giden başarıyı maharetli küstahlığımızla hicivlerimizi adeta ok

gibi sana fırlatarak sağladık. Sayın efendi, bizim alaycılığımızdan firar ederken, Perslerin oklarına nasıl karşı koyacaksın?"

Gelin, kendimi suistimale taze bir başlangıca hazırım. "Sen, efendi, hırçın, ters ve tamamen değersiz olmana rağmen, düzenli olarak tapınaklara gidiyorsun! Halkın kutsal alanlara akın etmesinin sebebi sensin, evet ve birçok yargıcın da ve onlar da sana şatafatlı bir karşılama yapıyorlar, tiyatrolarda oldukları gibi çılgık atarak ve alkışlayarak tapınakları dolduruyorlar. O halde neden onlara nazik davranmıyor ve onları övmüyorsun? Bunun yerine bu tür meselelerde Pythian tanrısından⁴³⁴ daha bilge olmaya çalışıyor ve kalabalığa vaaz veriyor ve bağırانları da sert sözlerle azarlıyorsun. Onlara kullandığın kelimeler aynen şöyle: "Tanrılara saygı göstermek için nadiren tapınaklarda toplanıyorsunuz; ama beni onurlandırmak için kalabalıklar halinde buraya akın ediyor ve kargaşaya neden oluyorsunuz. Mamafih, sağduyulu insanların düzenli bir şekilde dua etmesi ve sessizce tanrılardan bereket dilemesi gerekir. Hiç Homeros'un "sessizce, kendi kendinize" vecizesini duymadınız mı? Ya da Eurycleia Odysseus'un büyük başarısının şaşkınlığına yakalanınca, onu nasıl susturduğunu "Sevin, yaşlı kadın, kalbinde sevin ve kendini tut, yüksek sesle bağırma." Ve yine, Homeros bize Truva kadınlarının Priam'a ya da kızlarından veya oğullarından birine bile dua ettiğini göstermez, hatta Hector'a bile dua edilmediğini söyler (lakin Troyalıların Hector'a tanrıya dua eder gibi itiyat ettiklerini söyler); ama şiirlerinde kadınların ya da erkeklerin dua edişlerini göstermez; ancak tüm kadınların ellerini açarak yüksek sesle Athene'ye ağladıklarını söyler ki bu başlı başına barbarca bir eylemdir ve sadece kadınlar için münasıptır, şüphesiz her halükarda tanrılara sizin davranışlarındaki saygısızlığı göstermedi. Siz, tanrıları değil, âdem evladını alkışlıyorsunuz, ya da bilakis tanrıları övmek yerine beni, önemsiz bir adamı, övüyorsunuz. Muhakkak en iyisi, tanrıları bile övmek yerine olanlara mutedil yüreklerle tapınmak olacaktır."

⁴³⁴ Antakya yakınlarındaki Defne'de tapınılan Apollo.

Bakın yine ben, alışagelmış tabir-üretimim ile meşgulüm. Kendime bile rahatça ve korkusuzca övecek sözler söylemeye izin vermiyorum; ama her zamanki çekingenliğimle kendimi ele veriyorum. Böylelikle ve bunun benzeri sözlerle, özgür olmak isteyen ademoğluna, sadece kendilerini yönetenlerden değil, tanrılardan bile özgür olmak isteyenlere, hitap etmek gerekir ki onlara karşı iyi düzenlenmiş sayılsın, “müsamahakar bir baba gibi” her ne kadar kişi doğası gereği benim gibi maraza olsa da: "Onlara sabır gösterin zira, sizden gizlice ve dahi açıkça nefret ettiklerinde ve sizi istismar ettiklerinde; çünkü tapınaklarda tek bir ağızdan alkışlayanların sizi sadece pohpohladığını düşündünüz. Onların çıkarları, hayatları ya da karakterleri ile uyumlu olacağınızı düşünmediniz elbette. Bunu bağışlıyorum. Ne var ki senin diğer kötü alışkanlığına kim katlanacak? Her gece yalnız uyuyorsun ve yabani ve medeniyetsiz mizacının yumuşatılması için hiçbir yol yok- çünkü yaradılışının daha çekici bir hale gelebilmesine giden her yol kapanmıştır- ve bütün bu musibetlerin en kötüsü, bu tür bir hayattan zevk alman ve zevki genel bir yasağın altına sermen. O halde, böyle sözlerle adınızın anıldığını duysanız üzülmü müydünüz? Hayır, nüktedan bir şekilde feilün vezni ile sizi uyararak yanaklarınızı pürüzsüz tıraş eden teveccüh sahibi kimselere minnet duymalısınız, ve sonra kendinizden başlayarak, öncelikle gülmeyi seven bu halka her türde gösteriler sunun, pantomimiler, dansçılar, edepsiz kadınlar, güzellikleri ile kadınlara öykünen erkekler ve çeneleri gibi tüm vücutlarını da pürüzsüz tıraş etmiş erkekler; evet, şölenler ve genel festivaller de dâhil, Zeus'un adak günü gibi ağırbaşlı davranılması mecburi kutsal olanlarda değil. Hayır, artık onlardan gına geldi, atasözündeki meşe ağacı gibi, onlara tamamen tokuz. İmparator bir kez Zeus tapınağında, sonra da Fortune tapınağında kurban kesmişti; ardından Demeter tapınağını üç kez üst üste ziyarete gitmişti. (Aslında Daphne tapınağına kaç kez girdiğimi unuttum, önce bekçilerinin ihmalkarlığından terk edildi, sonra imansızların küstah eylemleri

nedeniyle yıkıldı.⁴³⁵) “Suriye'nin yeni yılı geldi ve İmparator tekrar Dost Canlısı Zeus Tapınağı'na gitti. Daha sonra genel festival geldi ve İmparator Fortune Tapınağı'na gitti. Yasak günde uzak durduktan sonra,⁴³⁶ tekrar Dost Canlısı Zeus Tapınağı'na gitti ve atalarımızın geleneğine uygun dualarını sundu. Şimdi, yalnızca bir ya da iki kez tanrıları rahatsız etme gücünde olduğu halde tapınaklara bu kadar sık giden, tüm halkın ortak, sadece tanrılar hakkında bilgi sahibi meslek mensuplarının değil, şehre akın etmiş insanların da katılabildiği, genel festivalleri kutlayan bir imparatora kim dayanabilir ki? Burada bolca zevk ve meyvelerini sürekli olarak tadabileceğiniz keyifler var; örneğin erkekler ve güzel çocukların dansları ve her türlü cazibe dolu kadın.”

Tüm bunları hesaba kattığımda, gerçekten de sizi şanslı görüyorum; ama kendimi de suçlamıyorum. Bir ihtimal kendi yolumu tercih etmemi sağlayan bir tanrı vardır. Emin olun bunun üzerine hayat tarzım ve tercihime kabahat bulanlara karşı bir şikâyetim yok. Ama olabildiğince kendime yönelik alayları artırarak ve daha cömert bir şekilde başımdan aşağı tacizkâr suçlamaları yağdırarak katkıda bulunuyorum. Başlangıçtan beri bu şehrin ruh halinin ne olduğunu anlamamayı kendi aptallığıma borçluyum ve bununla birlikte, kendi yaşımdaki herhangi bir erkek kadar çok kitap karıştırdığıma ikna olduğum halde. Bu şehre adını veren kral hakkında anlatılan hikayeyi elbette biliyorsunuz- ya da daha doğrusu, kolonize edildiğinde kimin adını aldığını, Seleucus tarafından kurulmuş olsa da, Seleucus’un oğlunun⁴³⁷ adını aldığı için; söylenene göre, bundan daha taşkın bir cıvıklık ve lüks nedeniyle, sonradan gelen⁴³⁸ sürekli aşık olur ve sevilir, ve nihayetinde kendi üvey annesine haysiyetsiz bir tutku besler. Ve durumunu gizlemek istediği halde başaramaz, yavaş yavaş vücudu zayıflamaya, saydamlaşmaya, gücü azalmaya ve solunumu olağandan daha zayıf hale

⁴³⁵ Hristiyanlar Daphne (Defne)'deki Apollo tapınağını istila ettiler, bunun üzerine Apollo'nun rahipleri tapınağı terk ettiler. Julianus, yerine inşa edilen Hristiyan Kilisesini yok etti ve Apollo'nun pantheonunu yeniden inşa ettirdi.

⁴³⁶ Klasik Yunanca'dan harfi harfîne çevrilirse “bahsedilmemesi gereken gün”, metinde “kutsal olmayan gün”, “nefandus dies”, “ticaretin askıya alındığı gün” anlamında kullanılıyor.

⁴³⁷ Antiochus.

⁴³⁸ Oğul.

gelmeye başlar. Fakat sorunu ne olabilirdi, sanırım bu bir tür bilmeceydi; çünkü hastalığının görünür bir nedeni yoktu veya daha doğrusu, hastalığın doğası ispatı vücut olmadı, lakin gençliğinin zayıflığı dışı vurmuştu. Bu durumda, Samos'un doktoru,⁴³⁹ zor bir problem ile karşı kaşıyaydı, şöyle ki bu illetin doğasını keşfetmeliydi. Şimdi, Homer'ın sözlerinden "uzuvları tüketen endişelerin" doğasının ne olduğunu ve birçok durumda vücudun zafiyetine neden olanın bedensel değil, ruhun dermansızlığı olduğundan şüphelenerek; ayrıca, gençliğin aşka karşı son derece duyarlı olduğunu gördüğünden, yaşı ve alışkanlıkları dolayısıyla hastalığın izini şu şekilde sürdü. Gencin yatağının yanına oturdu ve yakışıklı gençlerin ve kraliçenin⁴⁴⁰ kendisinden başlayarak kadınların yanlarından geçmelerini emrettikten sonra onun yüzünü izledi. Şimdi, kraliçe görünüşe göre onun nasıl olduğunu öğrenmek için içeri girdiğinde, genç adam defaten hastalığının belirtilerini göstermeye başladı. Boğuluyormuş gibi nefes alıyordu; solunumunu kontrol etme telaşında olsa da başaramadı, soluğu düzensizleşti ve yüzüne derin bir kızarıklık yayıldı. Doktor bunu görünce, elini göğsüne koydu ve kalbinin son derece hızlı attığını ve göğüs kafesinden dışarı fırlamaya çalıştığını fark etti. Bunlar, kraliçe oradayken gösterdiği belirtilerdi; ama o gittikten sonra ve diğerleri içeri girdiğinde sakın kaldı ve normal sağlıklı bir adama dönmüştü. Bunun üstüne, Erasistratus onu neyin hastalandırdığını gördü ve bunu krala bildirdi ve kral oğluna olan sevgisinden dolayı karısını ona vereceğini söyledi. Genç adam şimdilik reddetti; ama babası çok geçmeden öldüğünde, ona ilk teklif edildiğinde onurlu bir şekilde reddettiği lütfu azami bir hararetle aradı.⁴⁴¹

Antakyalıların tutumu böyle olduğundan, kurucularına veya şehre adını veren kişiye öykündüklerinde, onların soyundan gelenlere kızmaya hakkım yok. Çünkü bitkilerin uzun bir zaman boyunca niteliklerinin aktarılması doğaldır veya genel olarak

⁴³⁹ Erasistratus.

⁴⁴⁰ Stratonice.

⁴⁴¹ Plutarkhos'un versiyonunda Antiochus, Stratonice ile babası hayattayken evlendi.

takip eden nesil atalarına benzemelidir; insanlar için de torunların ahlakının atalarınınkini andırması doğaldır. Kendim de örneğin, Atinalıların tüm Yunanlılar arasında şerefi hususunda en hırslı ve en insancıl kişiler olduğunu buldum. Gerçekten de bu niteliklerin tüm Yunanlılar arasında takdire şayan bir düzeyde olduğunu gözlemledim ve tüm uluslardan daha fazla tanrıları sevdiklerini ve yabancılara misafirperver davrandıklarını söyleyebilirim; yani genel olarak tüm Yunanlılar, ama şahit olduğum gibi bilhassa onlar arasında Atinalılar. Ve şayet hala karakterlerinde antik erdemlerinin görüntüsünü koruyorlarsa, kuşkusuz aynı şeyin Suriyeliler için de geçerli olması doğaldır ve Araplar ve Keltler ve Trakyalılar ve Panonyalıların ve Trakyalılar ile Panonyalılar arasında ikamet edenler için de kendi ailemin de kökeni olan, Tunanın tam kıyısındaki Misyalılar, tamamen yabani, hoşgörüsüz, beceriksiz, cazibeden yoksun ve kararlarında baki bir sülale; tüm bu nitelikleri korkunç bir görgüsüzlüğün göstergesidir.

Bu sebeple, öncelikle kendim için bağışlanma diliyorum ve karşılığında sizi de bağışlıyorum, atalarınızın adetlerini taklit etmenizden dolayı, size "Yalancılar ve dansçılar, koroda dans edecek kadar yetenekli" diye sitemde bulunduğumda bunu karşınıza bir suçlama olarak çıkarmıyorum, aksine atalarınızın uygulamalarını taklit ettiğiniz için size bir methiye yerine isnat ediyorum. Homer de Autolycus'u, "hırsızlık ve yalancı şahitlikte" tüm insanları geride bıraktı diye överken, aslında bunu yapmaktadır. Kendi kaba beceriksizliğim ve cahilliğim ve huysuzluğum ve tesir altında kalamayıp, insanlar bana yalvarsa bile kendi işime bakışım veya beni kandırmaya çalışsalar bile, onların yaygarasına boyun eğmemem gibi serzenişleri bile memnuniyetle kabul ediyorum. Ancak sizin yolunuz mu, benim yolum mu daha dayanılabilir, belki tanrılar açısından açıkça bellidir; çünkü insanlar arasında anlaşmazlıklarımızı karara bağlayabilecek kimse yoktur. Çünkü öylesi bir öz-sevgiyle doluyuz ki, başkalarına inanmayız, her birimiz doğal kendi yoluna hayranlık besleyip,

başkalarınınkini küçümser. Aslında, kendi hedeflerinden tamamen farklı hedeflere sahip bir kişiye hoşgörü gösteren, bana göre en anlayışlı kişidir.

Ancak şimdi konu üzerine kafa yorduğumda, başka korkunç günahlar da işlediğimi fark ediyorum. Çünkü hırpani saçlara müsamaha edemeyen özgür bir şehre, tıraşsız ve uzun saçlı bir şekilde, sanki berberin yolunu unutmuş erkekler gibi geldim. Görenin Smicrines ya da bazı Thrasyleon gibi, aksi bir ihtiyar ya da kaçık bir asker olduğumu sanması mümkündü, kendimi güzelleştirerek serpilten bir genç gibi görünebilir ve yaşa göre değilse de en azından görgü ve efemine çehre ile kendimi gençleştirebilirdim. "Bilmiyorsun." diye cevap verdin, "İnsanlarla kaynaşmayı, Theognis'in özdeyişini onaylayamıyorsun; çünkü çıktığı kayanın renklerini alan ahtapot gibi davranmıyorsun". Dahası ziyadesiyle herkese meşhur Myconian⁴⁴² yabaniliği ve cehaleti ve aptallığıyla davranıyorsun. Burada Keltlerden ya da Trakyalılardan ya da İliryalılardan uzak olduğumuzun farkında değil misin? Oysa, esnaf tarafından halka ve şehri ziyarete gelenlere arzu ettikleri yükseklikte bir fiyattan erzak satmalarına izin vermediğin için nefret ediliyorsun. Esnaf yüksek fiyatlardan arazi sahiplerini mesul tutuyor; ama sen bu adamları da adil olmalarına mecbur bırakarak düşmanın haline getiriyorsun. Ayrıca, şehirde görev yapanlar her iki cezaya da maruz kalıyorlar; yani sen gelmeden önce açıkçası her ikisinden de hem arazi sahibi hem de esnaf olarak kar elde ediyorlardı, bu nedenle doğal olarak iki hesaptan birden mutazarrır oldular; çünkü her iki kaynaktan elde ettikleri karları ellerinden alındı. Ardından, Suriye vatandaşlarının tamamı, sarhoş olamadıkları ve cordax⁴⁴³ dansı yapamadıkları için memnuniyetsizler. Halbuki sen, onlara bol miktarda tahıl sağlarsan, onları yeterince iyi beslediğini düşünüyorsun. Senin hakkında bir başka albenili şey de şu ki, şehrin deniz ürünlerine sahip olması hususiyle ilgilenmiyorsun. Dahası, geçen gün biri pazarda ne deniz ürünü ne de fazla kanatlı hayvan bulunamadığından şikâyet ettiğinde, son derece kötü niyetli

⁴⁴² Mykonos (Mikanos).

⁴⁴³ Grek komedisindeki uygunsuz/ölçsüz bir dans türü.

bir şekilde güldün ve iyi yönetilen bir şehrin sadece ekmek, şarap ve zeytinyağına ihtiyaç duyduğunu, etin ise yalnızca lüksleştiğinde gerektiğini söyledin. Çünkü sen, balık ve kanatlı hayvanlar hakkında konuşmanın, Ithaca'daki talipler için bile ulaşılamayacak aşırılıkta bir lüks ve sefahat göstergesi olduğunu söyledin; ve domuz ve kuzu eti yemeyi sevmeyen birisi için sebzeye yönelmesinin iyi geleceğini dile getirdin. Bu kuralları koyduğunu düşündüğün kendi hemşerilerin Trakyalılar ya da kültürsüz Galyalıları seni -bizim için çok daha kötü! - "akça ağaç gibi bir kalp, meşe gibi bir kalp" diye eğitirken, gerçi "Marathon'da savaştan" olmasa da senin yarısı Acharnian⁴⁴⁴ ve tamamı nahoş ve kaba bir kişi olmanı tercih eder. Pazar yerine yürüdüğünüzde merağacı kokulu bir yer olması ve arkanda seni takip eden, vatandaşların bakış atabileceği güzel bir grup genç ve şehrimizde kendilerini her gün sergileyen kadın korosu olsa daha iyi olmaz mıydı?

Hayır, benim doğam sizin gözünüzde güzel görüneceğim diye, gerçekte ruhta değil; ama çehrede, istekli bir şekilde gözlerimi her yere daldırarak, hafif meşrep olmama izin vermez. Sizin hükmünüzde ise gerçek güzellik hafif meşrep bir yaşamda bulunur. Halbuki, bana öğretmenim bile okula kafamı yerden kaldırmadan gitmeyi öğretti; tiyatroya ise çene altındaki tüylerim kafamdakilerden daha fazla olana kadar gitmedim, ve o yaşta bile kendi arzum ve hükmümle değil, yakın akrabam olan vali, "Patroclus'a iyilik yapıyor" diye emrettiği için gittim; o zamanlar henüz sivil vatandaşım.⁴⁴⁵ Buna binaen beni bağışla. Sana benden de adilce tiksineceğin birini sunuyorum, huysuz öğretmenimi kastediyorum, o zamanlar bile beni bezdirerek zorla düz bir patikadaymışçasına yürümeyi öğretti ve şimdi seninle olan münakaşamda da sorumlu olan odur. O, ruhumu adeta çekiçle dövüp, o zamanlar henüz arzulamadıklarımı oraya oymuş olandı, gerçi sanki cazip bir karakter özelliği yaratıyormuşçasına gayretle yerleştiriyordu; yabaniliği ağırbaşlılık, lezzetsizliği ayıklık, kişinin arzularına kolayca

⁴⁴⁴ Aristophanes'in üçüncü oyunu.

⁴⁴⁵ Caesarlık görevine atanmadan önce.

teslim olmamasını ya da bu yolla mutluluğa ulaşmamayı yiğitlik olarak nitelendiriyordu. Seni Zeus ve ilham perileri huzurunda temin ederim ki, henüz küçük bir çocukken bana sıklıkla: "Tiyatrolara akın eden oyun arkadaşlarının kalabalığı seni bu temaşaları arzulama hatasına sürüklemesin. At yarışlarına mı meraklısın? Homeros'ta çok akıllıca betimlenmiş bir tane var. Kitabı al ve ona çalış. Pantomimdeki dansçılar hakkında konuşmalar mı duyuyorsun? Onları yalnız bırak! Finikeli gençler daha erkeksi bir üslupla dans ederler. Ve sithara için Phemius var, şarkıcı olarak Demodocus. Dahası Homeros'ta görebileceğimiz çok daha hoş bitkileri duyabiliyoruz. "Hatta Delos'taki Apollo sunağının yakınında bir hurma ağacının filizini görmüştüm. Ve Calypso'nun ormanlık adasını, Circe'in mağaralarını ve Alcinous'un bahçesini göz önünde bulundur; bunlardan daha latif herhangi bir şey göremeyeceğinden emin ol."

Ve şimdi, size bu sözleri söyleyen adamın adını ve milliyetini de söylememi istiyor musunuz? O, bir barbardı, tanrılar ve tanrıçalar tarafından; doğuştan bir İskitli ve Xerxes'i Yunanistan'a saldırmaya ikna eden adamla aynı adı taşıyordu. Dahası, bir hadımdı, bu öyle bir kelime ki, yirmi ay önce⁴⁴⁶ sürekli olarak duyulup saygıdeğer addedilen; ancak şimdi hakaret ve suistimal için kullanılan. Büyükbabamın himayesi altında anneme⁴⁴⁷ Homeros ve Hesiodos'un şiirlerini öğretmek için yetiştirilmişti. Ve o, ilk ve tek çocuğu olan beni doğurduktan birkaç ay sonra henüz genç bir kızken, yaşanacak olan birçok felaketten ötürü, öksüz bekar kız⁴⁴⁸ tarafından bizden koparıldı, ben de yedinci yaşımın ardından ona teslim edildim. O zamandan beri beni görüşleri ile kazandı ve tek doğru yol olan okula öncülük etti ve ne kendisi başka bir yolu öğrenmek istedi ne de başka bir yoldan gitmeme izin verdi, hepiniz tarafından nefret edilmeme neden olan odur. Gelgelelim, eğer kabul ederseniz, siz ve ben, onunla ateşkes yapalım ve anlaşmazlığımızı sona erdirelim. Çünkü o ne bu ziyaretin gerekliliğini biliyordu ne

⁴⁴⁶ Constantius'un sarayı güçlü hadımların etkisi altındaydı, Julianus imparator olunca saraydan menedildiler. Mardonius onun nezdinde bir istisnaydı.

⁴⁴⁷ Basilina.

⁴⁴⁸ Athena.

de seziyordu, buraya gelmem olasılığında dahi, Tanrıların üzerime bahsettiği kadar büyük bir imparatorluğun hükümdarı olarak geleceğimi öngöremedi; gerçi Tanrılar, inanın bana, imparatorluğu sunarken, bunu hem veren hem de alan arasında büyük bir baskı uygulamadan yapmadılar. Her ikimizde de hevesli havası yoktu; çünkü o onuru veya iyiliği ya da adına ne dersiniz sunan kişi, bunu vermeyi istemeyen biriydi, alan kişi ise isteksizce kabulünde samimiydi. Ne var ki bu konu Tanrıların istediği gibi oldu ve olmalıdır. Ancak belki de hocam, bunu öngörebilmiş olsaydı, sizin gözlerinize hoş görünebilmem için mümkün olduğunca çok tedbirli davranırdı.

“Peki, şimdi soracak olursanız, karakterimi bir kenara bırakıp daha evvelinden iliklerime işlemiş yabaniliğimden benim bile tövbe etmem mümkün değil mi?” Tıynet, ikinci tabiattır derler. Ancak doğayla savaşmak zordur ve otuz yıllık alışkanlıklarınızdan kurtulmak çok zordur, özellikle bu alışkanlıklar böylesi acı verici bir çabayla sürdürüldüyse ve ben zaten otuz yaşından büyüğüm. “Peki, iyi” diye cevapladın “sana ne oldu da sözleşmeler hakkında davaları dinleyip karar vermeye çalışıyorsun? Hiç kuşku yok ki öğretmenin sana bunu da öğretmedi; çünkü senin hüküm süreceğini bilmiyordu.” Evet, beni böyle yapmam gerektiğine ikna eden o korkunç yaşlı adamdı ve sen de onu kötülemeden yardım etmekten bana iyilik yapmış olursun; çünkü hayat tarzımın en büyük sorumlusu olan o adamdır; ancak onun da başkaları tarafından yanlış yönlendirildiğini bilmelisiniz. Onların isimleri, komedide alay edildiklerinde sık sık karşılaştığınız isimlerdir- Platon ve Sokrates, Aristoteles ve Theophrastus. Bu yaşlı adam kendi ahmaklığıyla önce onlar tarafından ikna edildi ve sonra benim yakama yapıştı; çünkü toydum ve edebiyatı seviyordum ve beni, her hususta bu ünlü adamlara öykünürsem daha iyi olacağım konusunda ikna etti, belki diğer insanlardan değil-zira yarışmam gereken onlar değil- ama kesinlikle evvelsi şahsiyetimden. Bu doğrultuda, seçim şansım da olmadığından, ona itaat ettim ve şimdi karakterimi değiştiremiyorum, yine de bilakis sık sık bunu diliyorum ve tüm insanlara hatalarını bağışlama

dokunulmazlığı bahşetmediğim için kendimi suçluyorum. Ancak daha sonra Plato'daki Atinalı yabancının sözleri aklıma geliyor: 'Kendisi hata yapmayan kişi saygıya değer olsa dahi, hınzırların hata yapmasına izin vermeyen, iki katı fazla saygıya değerdir. Buna göre ilki sadece tek bir kişiden sorumludur, ikincisi ise kendi dışındaki birçok kişiden; diğerlerinin yanlış davranışlarını yetkililere bildirdiğinde. Ve aynı sitayışı itidal, hikmet ve bu tür bir adamın sahip olduğu diğer tüm iyi vasıflarla ilgili olarak da yapmalıyız; bu vasıflara, sadece kendisi sahip olmakla kalmayıp aynı zamanda onları diğer insanlara da aktarabilme yeteneğine sahip olduğu için.”

"Bu şeyleri bana öğrettiğinde sivil bir vatandaş olacağımı düşünmüştü. Çünkü o kesinlikle öngörmüyordu ki Zeus, bana bu kaderi tahsis edecek ve beni oraya yerleştirecek. Ancak, yönetici olarak sivil bir vatandaşken sahip olduğumdan daha az erdemli oluşumdan utandığım için ben, bilinçdışı kendi yabaniliğimi menfaatinize sunmuş oldum; ancak buna gerek yoktu. Ve başka bir Platon kanunu beni kendimle alakalı düşünmeye zorladı ve böylece gözünüzde nefret uyandırdım: Kastettiğim kanun, yönetenlerin ve ayrıca yaşlı erkeklerin, kendilerini öz-denetim ve başkaları hususunda eğitmeleri gerektiğidir ki halk, onlara bakarak kendi yaşamlarını gereğince düzenleyebilsin. Şimdi, yalnızca ben veyahut birkaç kişi tarafından izlenen bu istikametın sonucu çok farklı oldu ve doğal olarak bana serzenişe döndü. Burada sizin şehrinizdeki sadece yedi kişiyiz, yabancı ve yeni gelenler- gerçi aramızda sizin vatandaşınız olan, Hermes ve benim için kıymetli, harika bir söylev ustası var.⁴⁴⁹ Ve herhangi biriyle bir iş ilişkimiz yok, ne de bizi sonunda tanrıların tapınaklarına götürmeyen hiçbir yoldan geçmiyoruz ve nadiren ve her birimiz de değil, tiyatrolara gidiyoruz; çünkü en görkemsiz tutum ve en az popüler hayat tarzını ve amacını benimsedik. Yunan bilgeler, ne demek istediğimi açıklamak için sizler arasında güncel bazı deyişleri tekrarlamama izin vereceklerdir; çünkü kendimi ifadenin daha iyi bir yolu

⁴⁴⁹ Julianus burada ünlü hatip Libanius'a atıfta bulunuyor. Diğer yedi kişi arasında Efesli Maximus, Priscus, Himerius ve hekim Oreibasius bulunmaktadır.

yok. Kendimizi yolun tam ortasına konumlandırdık, sizi memnun etmek ve pohpohlamak yerine, sizinle zıt düşmek ve sizin tarafınızdan tasvip edilmeme fırsatını son derece mükâfatlandırıcı bulduk. "Falanca, falancaya zulmetmiş." "Ahmak! Bunun seninle ne ilgisi var? Onun yanlışına ortak olarak kazanabileceğin hüsnüniyetten ilk önce istifade edemedin ve bunun yanı sıra nefreti de üstüne çektin ve sen bunu yaparken doğru bir şey yaptığını ve kendi ilişkilerin söz konusu olduğunda mahir olduğunu düşünüyorsun. Hesaba katman gereken şudur ki, birisi haksızlığa uğradığında, hiçbir zaman yargıçları suçlamaz, sadece kendisine haksızlık edeni suçlar; ama kötü niyetle başkalarına zarar vermek isteyen kişi, bu niyetini gerçekleştiremeyince, hedef aldığı kişiyi değil, yargıçları suçlar.

Ardından, bu itinalı muhakeme yardımıyla bizi adil olanı yapmaya zorlamaktan kaçınmak gücünüz dâhilindeyken, herkesin istediğini yapmasına ve yapma gücüne sahip olmasına müsaade edebilecekken, -çünkü şehrin ruhu kesinlikle öyle, alabildiğine hür- peki siz, diyorum, bunu anlamamakta direniyor ve vatandaşların bilgece yönetilmesi gerektiğini mi iddia ediyorsunuz? Yurttaşlar arasında ne kadar büyük bir özgürlük olduğunu gözlemlemediniz mi, hatta eşekler ve develer arasında bile? Onları kiralayan insanlar bile bu hayvanları avlularında sanki gelinlermiş gibi çıkarıyorlar. Çatısız ara sokaklar ve engin anayollar kesinlikle yük hayvanları için yapılmadı, yalnızca gösteriş ve israf için tedarik edildi; ancak, özgürlüklerine düşkün oldukları için eşekler avluları kullanmayı tercih ediyorlar ve kimse onları özgürlüklerinden mahrum bırakmak istemiyor; şehrimiz o kadar hürdür! Ve yine de şehirdeki cazibeli gençliğin uslu durmaları gerektiğini düşünüyorsunuz ve mümkünse sizin hoşunuza gidecek şekilde düşünmeli; ancak her halükârda dile getirmeleri gereken bir şey olursa sizin duymaktan memnun olacağınız şeyler olmalıdır diye düşünüyorsunuz! Ancak, özgürlükleridir onları alemler düzenlemeye iten ve bunu her zaman şık bir şekilde yaparlar, festivaller esnasında her zamankinden daha da fazla."

Bir zamanlar, Tarentum vatandaşları Roma'ya bu tür şakaların cezasını ödemişlerdir, hazır Dionysus bayramında sarhoşken, Roma elçilerine hakaret ettikleri için.⁴⁵⁰ Ama siz her bakımdan Tarentum vatandaşlarından daha şanslısınız; çünkü sadece birkaç gün değil, bütün yıl boyunca kendinizi zevke bırakıyorsunuz; ve yabancı elçiler yerine, kendi hükümdarınıza, hatta çenesindeki tüylere ve sikkelerindeki sembollere bile hakaret ediyorsunuz.⁴⁵¹ Harika, ey bilge vatandaşlar, böyle şakalar yapanlar ve böyle şakaları hoş karşılayanlar! Çünkü bunları söylemek, öncelikle ilk grup için zevk vericiyken, ikinci grup için bu tür şakaları dinlemek sevinç vericidir. Ben de bu zevkteki fikir birliğini sizinle paylaşıyorum ve böyle konularda tek bir zihin olarak iyi yapıyorsunuz, neticede gençlerin ahlaksızlığını sınırlamak ve cezalandırmak hiçbir şekilde şık veya kıskanılacak bir görev değildir. İnsanları yapmak ve söylemek istedikleri şeylerden mahrum bırakmak, özgürlüğün temel prensibini elinden almak ve kısıtlamak demektir. Bu nedenle, insanların her bakımdan özgür olması gerektiğini bildiğiniz için, ilk olarak kadınların kendilerini yönetmelerine izin verdiniz, aşırı özgür ve ahlaksız olmalarından faydalanmak için; ikinci olarak, onlara çocukları büyütmek görevini vermeyi, daha sert bir otoriteye maruz kalmaları halinde daha sonra köle olabileceklerinden korktuğunuz için yaptınız; ve büyüdükçe çocuklara, öncelikle yaşlılara saygı göstermeyi öğretmek mümkündü, bu kötü alışkanlığın etkisi altında da hâkimlere karşı fazla saygı gösterebilirlerdi, ve nihayetinde, sadece köleler olarak değil, insanlar olarak sınıflandırılmak zorunda kalabilirlerdi; ve ölçülü, iyi huylu ve düzenli hale gelirken, farkına varmadan tamamen bozulmuş olabilirlerdi. Kaldı ki, kadınların çocuklar üzerindeki etkisi nedir? Onları zevk aracılığıyla kendileri gibi saygı göstermeye ikna ederler, ki bu, görünüşe göre en mübarek ve ziyadesiyle müşerref bir şeydir, sadece insanlar tarafından değil, hayvanlar tarafından da. İşte bu yüzdendir ki, çok mutlusunuz; çünkü her türlü köleliği reddediyorsunuz, ilk olarak, tanrılara köleliği

⁴⁵⁰ MÖ 272'de Romalılar Tarentum'u ele geçirdi.

⁴⁵¹ Antakyalılar, Julianus'un sikkelerine kazıttığı Güneş Tanrısı Helios gibi Pagan simgeleri alay konusu yaptılar.

reddetmeyle başlıyorsunuz, ikincisi yasalara ve üçüncüsü de yasaların bekçisi olan bana. Gerçekten de tanrılar şehrin bu kadar hür olmasına izin verdiklerinde ve onu cezalandırmadıklarında, ben kızgın ve öfkeli olursam, gerçekten tuhaf olurum. Emin olun ki, tanrılarla paylaştığım bir şey var, o da şehrinizde bana gösterilen saygısızlıktır.

"Chi dedikleri şey" dedi vatandaşlar, "şehre hiçbir zarar vermedi, Kappa da öyle". Şimdi, bilgeliğinizin uydurduğu bu bilmecenin anlamı zor anlaşılır; fakat şehrinizden tercümanlar edindim ve bana bu harflerin isimlerin ilk harfleri olduğu belirtildi ve ilkinin İsa⁴⁵²'yı, ikincisinin ise Constantius⁴⁵³'u temsil etmeyi amaçladığı. O halde, açıkça konuşmama izin verin. Constantius'un size tek kötülüğü şudur ki, beni Caesar olarak atadığında infazımı gerçekleştirmedi. Şimdi geri kalan için, tanrıların, Roma'nın birçok vatandaşı arasından sadece size Constantius'un bir sürü tamahkarlığını tecrübe etmeyi bahşetmesi dileğiyle, ya da daha doğru bir ifadeyle, onun arkadaşlarının tamahkarlığını. Bu adam benim kuzenimdi ve benim için değerliydi; ama sonra dostluk yerine bana düşmanlığı seçti ve sonra tanrılar, olanca iyilikseverlikleriyle aramızdaki anlaşmazlığa arabuluculuk etti; ben, ona düşmanı olmadan önce onun beklediğinden daha sadık bir arkadaş olduğumu kanıtladım. O halde neden onu methederek canımı sıkacağınızı düşünüyorsunuz, gerçekte ona iftira atanlara öfkeliyken? Ama siz, İsa'yı sevdiğinizi ve onu şehrinizin koruyucusu olarak benimsediğinizi söylüyorsunuz, Zeus ve akıllı icadınızı ortaya çıkaran Daphne ve Calliope'un⁴⁵⁴ tanrısı yerine. Celilelilerin mezarlarını ateşe veren İsa'yı mı özlediniz Emesa vatandaşları?⁴⁵⁵ Ama ben Emesa vatandaşlarından kimi rahatsız ettim? Gel gör ki, sizi, hatta neredeyse tüm Senato'yu, zengin vatandaşları ve halkı rahatsız ettim. Halk, ateizmi seçtikleri için çoğunlukla benden nefret ediyor veya daha doğrusu hepsi benden nefret ediyor; çünkü görüyorlar ki ben, atalarımızın gözlemlediği kutsal törenlerin düzenlemelerine bağlıyım; güçlü

⁴⁵² Chi yani Christ.

⁴⁵³ Kappa, Constantius'un Klasik Yunan alfabesindeki yazılışının baş harfi.

⁴⁵⁴ Antakya'da Calliope'nin pazar yerinde yerinde bir heykeli bulunmaktadır.

⁴⁵⁵ Emesa halkı bir tanesi hariç tüm Hristiyan kiliselerini yaktı, yakılmayanı da Dionysus tapınağına dönüştürdüler.

vatandaşlar, her şeyi yüksek fiyata satamadıkları için benden nefret ediyorlar; ama hepiniz dansçılardan ve tiyatrolardan dolayı benden nefret ediyorsunuz. Başkalarını bu zevklerden mahrum bıraktığım için değil, bir gölette kurbağaların vraklamasından daha az önem verdiğim için.⁴⁵⁶ O zaman, nefretinize bu kadar çok kulp döşemişken, kendimi suçlamam doğal değil mi?

Roma'lı Cato, yine de -sakalını nasıl tıraş ettiğini bilmiyorum; ancak o, nefsin hakimiyeti, ruhun asaleti ve her şeyin üzerinde cesareti ile övünen herhangi biriyle karşılaştırıldığında methedilmeyi hak ediyor- o, söylemeliyim ki, bir zamanlar bu kalabalık, lüks ve zengin şehri ziyaret etti ve gençleri mahallede adeta bir askeri gösteri gibi, tam bir düzen içinde gördüğünde ve onlarla hakimleri de atalarının tüm bu hazırlıkları onun şerefine yaptığını düşündü. Bunun sonucunda, atından indi ve ileri atıldı, aynı zamanda, kendisinden önce giden ahabplarına vatandaşlara Cato'nun yaklaştığını bildirdikleri için sinirlenmişti ve bu nedenle onları acele etmeye teşvik etti. Ve tam bu pozisyondayken ve hafifçe utanmış ve kızarmışken, lisenin müdürü yanına koştu ve "Yabancı, Demetrius nerede?" diye seslendi. Şimdi, bu Demetrius, Pompey'in azad ettiği, çok büyük servet edinen biriydi; ve onun ne kadar serveti olduğunu öğrenmek isterseniz, - çünkü şimdiye kadar anlattıklarım arasında en çok bunu merak ettiğinizi farz ediyorum- hikaye kiminle ilişkili size söyleyeceğim. Bitinya'dan Damophilus, bu türden kompozisyonlar yazmış ve birçok kitaptan anekdotları seçerek, genç veya yaşlı, dedikodu dinlemekten haz duyan herkese masallar üretmiştir. Yaşlılık, gençlerde doğal olan bu dedikodu sevgisini yaşlılarda yeniden canlandırır ve bu, yaşlıların da gençler gibi masallara eşit derecede düşkün olmasının nedenidir diye düşünüyorum. Öyleyse, Cato'ya geri dönecek olursak. Lise müdürüne nasıl karşılık verdiğini söylememi istiyor musunuz? Şehrinizi karalamakta olduğumu düşünmeyin; çünkü hikâye bana ait değil. Herhangi bir dedikodu sizin bile kulağınıza çalınmışsa,

⁴⁵⁶ Tam bir umursamazlığı ifade etmek için kullanılan bir deyimdir.

şarlatanlar tarafından filozoflar olarak adlandırılanlardan o kıytırık insan sınıfına mensup Karonyalı adamı⁴⁵⁷ bilirsiniz, -ben kendim o sınıfa ulaşamadım; ancak cehaletimle onun bir üyesi olduğumu ve içinde payım olduğunu iddia ettim,-dediğim gibi, Cato'nun hiçbir şey söylemediğini, sadece akıllı çıkmış bir deli gibi, "Bu talihsiz şehre yazık!" şeklinde bağırdığını söyledi ve oradan ayrıldı.

Bu sebeple şimdi size karşı duyduğum hislere şaşırmayın; çünkü ben ondan daha medeniyetsizim ve Keltlerin Romalıları kıyasla daha vahşi olduğu oranda vahşi ve inatçıyım. O, Roma'da doğdu ve yaşlılığın eşiğine gelene kadar Roma vatandaşları arasında terbiye edildi. Bana gelince yetişkin sayıldığım andan başlayarak, Keltlerle, Cermenlerle ve Herkinyan ormanı ile uğraşmak zorunda kaldım ve şimdiye deyin orada uzun zaman geçirdim, adeta vahşi hayvanlar arasında dolaşan ve onlarla ilişki kuran bir avcı gibi. Keza, orada, insanlara kur yapan ve yaltaklanan değil, sadece herkese aynı şekilde yalın ve samimi davranmayı bilen mizaçtakilerle karşılaştım. Çocukluğumda terbiye sürecimden sonra, genç bir çocukken ki yolum beni Platon ve Aristoteles'in söylemlerine götürdü; ancak bu eserler, lükslerinden dolayı kendilerini dünyanın en mutlu insanları olarak gören toplulukların okumaları için hiç uygun değildir. Daha sonra, en savaşçı ve ateşli ulusların arasında kendim de çok çalışmak zorunda kaldım, bu insanlar evlilik tanrıçası Afrodit'in sadece evlenmek ve çocuk yapmak amacıyla, Dionysos, içki tanrısının ise herkesin tek yudumda ne kadar şarap içebileceği belirlemek için var olduğu düşünürdü. Ve onların tiyatrolarında ne ahlaksızlık ne de küstahlık vardı ve sahnede hiç kimse cordax dansı yapmazdı."

Bir hikâye anlatılır onlarla ilgili, yakın zamanda belirli bir Kapadokyalının buradan oraya sürülmesiyle ilgili, şehrinde kuyumcunun evinde büyütülmüş olan adam - tabii ki kimi kastettiğimi biliyorsunuz- ve o da doğal olarak öğrendi ki, kadınlarla ilişkiye girmemek; ama gençlere ilgi göstermek gerektiğini. Ve ne vakit burada ne

⁴⁵⁷ Plutarkhos.

yaptığını ve çektiğini bilmediğim bir şeyden sonra, o ülkedeki kralın sarayına gitti, buradaki alışkanlıklarını hatırlatmak için yanında bir grup dansçı ve bu şehirden diğer keyif verici şeyleri götürdü; son olarak, hala bir kotiliste⁴⁵⁸ ihtiyacı olduğundan, - kelimeyi ve o şeyi de biliyorsun- seninle yürürlükte olan öz-denetimli yaşam tarzına duyduğu özlem ve sevgiden dolayı onu buradan da davet etti. Şimdi Keltler, kotilist ile saraya kabul edildiğinden beri hiç tanışmadılar; ama dansçılar tiyatrodaki sanatlarını icra etmeye başladıklarında, onları yalnız bıraktılar; çünkü nimfolepsiye⁴⁵⁹ yakalanmış erkekler gibi göründüklerini düşündüler. Ve tiyatro, o ülkedeki adamlara son derece gülünç geliyordu, aynen bana da olduğu gibi; ama Keltler birkaç kişinin birçoklarıyla alay ettiği durumdayken, ben burada, birkaç başka kişiyle birlikte, sizin gözünüzde her türlü açıdan absürt görünüyorum.

"Bu kızgın olmadığım bir gerçektir. Ve gerçekten de Keltler arasındaki yaşamaktan o kadar keyif aldıktan sonra, şu anki durumu en iyi şekilde değerlendirmemem haksızlık olurdu. Özelliklerimizin benzerliği nedeniyle bana çok sevgi gösterdiler, sadece benim adıma silahlanmaya cesaret etmekle kalmayıp, bana yüksek meblağlarda para da verdiler ve kabul etmediğimde, neredeyse almam için zorladılar ve her durumda istekli bir şekilde bana itaat ettiler. Ve en harikulade olansa, hakkımda büyük bir söylenti şehrinize kadar ulaştı ve herkes yüksek sesle benim cesur, bilge ve adil olduğumu ilan etti, sadece savaşta karşılaşılabilecek kadar korkutucu değil, aynı zamanda yeri geldiğinde barışı kullanma konusunda da yetenekli, ulaşılabilir ve yumuşak huylu. Ama şimdi onlara buradan haber gönderdiniz, ilk fırsatta tüm dünyevi işler tarafımdan alaşağı edildi diye, -her ne kadar herhangi bir şeyi, isteyerek ya da istemeyerek, altüst ettiğimin bilincinde olmasam da ikinci olarak sakalımdan halatlar burmalı ve Chi'ye karşı savaşmalıyım ve siz de Kappa'dan pişmanlık duymaya başlamalısınız."

⁴⁵⁸ Bir kotilistin ne tür bir performans sergilediğini bilmiyoruz, pantomim olabilir.

⁴⁵⁹ Antik çağlarda perilerin sebep olduğuna inanılan delirme hali.

"Şimdi bu şehrin koruyucu tanrıları sana Kappa'nın iki katı payını bağışlasın! Çünkü bunun yanı sıra, tanrıların kölesi ve kutsal olan komşu şehirleri haksız yere suçladınız, benim gibi, aleyhimde yazılmış hicivleri üretmiş olmakla; gerçi biliyorum ki, o kentler beni kendi evlatlarından bile daha çok seviyorlar; geçen gün tarafımdan verilen tek bir işaretle bir çırpıda tanrıların tapınaklarını onardılar ve tanrısızların mezarlarını yıktılar;⁴⁶⁰ ve zihinleri o kadar coşkun ve ruhları o kadar yüceydi ki, tanrılara karşı suç işleyenleri benim dileyebileceğimden

"Şimdi kendi davranışlarınızı bir değerlendirin. Birçoğunuz henüz dikilmiş olan tanrıların sunaklarını devirdiniz ve hoşgörülü tavrım sizi anca sakinleştirdi. Ve Defne'den bedeni gönderdiğimde,⁴⁶¹ bazılarınız tanrılara olan davranışınızın kefareti olarak, bedenin kalıntılarından rahatsız olanlara Defne tanrısının tapınağını teslim ettiler ve geri kalanlarınız, kazaen veya kasıtlı olarak, ziyaret eden yabancıları ürperten o ateşi tapınağa doğru savurdunuz; fakat bu ateş, vatandaşlarınızın çoğuna zevk verdi ve senatonuz tarafından görmezden gelindi ve hala görmezden geliniyor. Benim görüşüme göre, o ateşten bile önce, tanrı tapınılmış yerini terk etmişti; çünkü adımımı attığımda kutsal imajı bana bununla ilgili bir işaret verdi. Bunu inkâr eden herkesin önünde güçlü Helios'u şahit olarak çağırıyorum. Ve şimdi sizlere bana olan nefretinizin başka bir nedenini hatırlatmak istiyorum ve sonra kendimi suistimal etmek -bunu genellikle oldukça iyi yaparım- ve bu nefretle ilgili olarak hem kendimi hem de sizi suçlamak ve kınamak istiyorum."

"Onuncu ayda, sizin hesabınıza göre Loos adını verdiğiniz ayda, atalarınızın onuruna bu tanrı için kurulan bir festival var ve Defne'yi ziyaret etmek için gayretli

⁴⁶⁰ Hristiyan kiliselerinin inşa edildiği mezarlar.

⁴⁶¹ Antakya Başpiskoposu Babylas Defne koruluğuna gömülmüştü. Julianus tarafından mezarın üzerine inşa edilen kilise yıkıldığında, Aziz Babylas'ın bedenini Antakya'ya taşıdı; o gece (22 Ekim 362) Antakya halkı, Julianus'un restore ettiği Apollon tapınağını yaktı.

olmanız gerekiyordu. Bu nedenle Zeus Kasios⁴⁶² tapınağından aceleyle oraya gittim, Defne'de herhangi bir yerde sizin zenginliğinizi ve yurtseverliğinizi görmenin keyfini çıkaracaksam orası olmalıydı. Ve zihnimde, bir adamın düşlerinde gördüğü tasavvurlar misali, kurban için hayvanlar, toprağa dökülen şaraplar, tanrı şerefine koro şarkıları, tütsü ve şehrinizden gençlerin, ruhları safi kutsallıkla bezenmiş, beyaz ve görkemli kılıklerle tapınağı çevreleyeceği bir tören alayı hayal ettim. Ancak tapınağa adım attığımda ortada tütsü falan yoktu, çok değil bir kek, kurban için bir tane bile hayvan yoktu. O an şaşırıp kaldım ve bir an hala tapınağın dışındayım zannettim ve şehir benden bir işaret bekliyordu; yüksek rahip olduğum için bu onuru bana bahsetmişlerdi. Fakat şehrin, tanrıyı onurlandırmak için yıllık düzenlediği bu festivalde ne tür bir kurban sunacağını sorduğumda, rahip şöyle cevap verdi: "Kendi evimden bir kaz getirdim ve tanrıya sunacağım, lakin şehir bu sefer bir hazırlık yapmadı."

Bunun üzerine, düşman kazanmaktan hoşnut biri olarak, Senato'da oldukça uygunsuz bir konuşma yaptım ki, belki şimdi size alıntı yapmak uygun olabilir. "Bu korkunç bir şey." dedim. "Böylesine önemli bir şehrin, tanrılara Pontus sınırlarındaki herhangi bir köyden daha duyarsız olması garip. Şehriniz on bin özel mülkiyet arazisine sahip ve lakin tanrılar ateizm bulutunu dağıttığından beri, atalarının tanrısı için düzenlenen yıllık festivalin ilk defa kutlanacağı zaman geldiğinde, kendi adına tek bir kuş bile kurban etmiyor, her kabile için bir öküz kesmesi gerekirken, ya da o kadar zor ise, şehrin tümü adına tek bir boğa sunacaktı. Buna rağmen her biriniz ziyafet ve şöenlere gayri resmi para harcamaktan zevk alıyorsunuz ve Mayıs festivali boyunca birçok kişinin ziyafetlere müsrifçe para harcadığını çok iyi biliyorum. Yine de vatandaşlardan hiçbiri kendi adına veya şehrin refahı için özel bir kurban sunmazken, sadece bu rahip sunuyor! Oysa ben onun, sizin tanrıya sunduğunuz birçok hayvanın bölümleriyle eve gitmesinin daha adil olacağını düşünüyorum. Çünkü tanrılar tarafından

⁴⁶² Kasios, Antakya yakınında bir dağın adı (günümüzde Kel Dağı). Burada bir Zeus tapınağı bulunmaktaydı.

rahiplere verilen görev, asil karakterleri ve erdem pratiğiyle onları onurlandırmak ve onlara hizmet etmek için yapılması gerekenleri yerine getirmektir; ancak şehir için hem özel hem de kamu kurbanı sunmak uygun olur diye düşünüyorum. Mamafih, şu an durum şu; her biriniz karınızın evden her şeyi Celilelilere taşımasına izin veriyorsunuz ve eşleriniz yoksulları sizin masraflarınızla beslediğinde, bu kişilere ihtiyaç duyanlarda tanrıtanımazlık hususunda büyük bir hayranlık uyandıracağını düşünüyorum, -insanların büyük çoğunluğu da zaten bu şekilde-, ve sizler, öncelikle tanrıların layık olduğu şerefi onlara sunmada kusurluyken, kendiniz olağanın dışında bir şey yaptığınızı düşünmüyorsunuz, ve ihtiyaç sahiplerinden hiçbiri bir tapınağın yanına bile yaklaşmıyor, -bildiğim kadarıyla, orada onları besleyecek herhangi bir şey yok- ve yine de sizden biri doğum günü şöleni düzenlediğinde, sınırsız bir akşam yemeği ve kahvaltı sunar ve arkadaşlarını pahalı bir sofraya davet eder; ancak yıllık festival zamanı geldiğinde, hiç kimse tanrıya lamba için zeytinyağı temini, toprağa şarap, kurban için hayvan veya tütsü sağlamadı. Şimdi, düzgün bir insanın böyle şeyleri şehrinizde görmeye nasıl dayanabileceğini bilmiyorum ve benim açımdan da tanrılara hoşnutsuzluk verdiğinden eminim."

Bunları o zaman söylediğimi hatırlıyorum ve tanrı da sözlerimin doğruluğuna şahitlik etti- keşke etmeseydi! - uzun süredir koruduğu banliyö bölgenizi terk ettiğinde ve o fırtına ve baskı zamanında⁴⁶³ o dönemde iktidarda olanların zihinlerini yanlış yöne çevirdi ve onların ellerini zorladı. Ama size antipatik görünmek için aptalca davrandım. Buraya gelen birçokları gibi sessiz kalmalı ve karışmamalı veya kusur aramamalıydım. Ancak ben başını alıp giden öfkeli doğam yüzünden ve saçma bir iltifat arzusundan dolayı tüm bu suçlamaları başınızdan aşağı boca ettim – sizlere o zaman iyi niyetle o sözleri söylediğime inanmak elbette mümkün değil; ancak ben, sanırım, tanrılara hürmet ve sizlere hüsnüniyet sahibi olduğuma dair bir ünün peşinde koşuyordum, ki bu,

⁴⁶³ Julianus muhtemelen 354'teki kıtlık nedeniyle Antakya'da meydana gelen ayaklanmaya atıfta bulunuyor; halk, Vali Theophilus'u öldürdü ve cinayet nedeniyle Constantius tarafından cezalandırıldı.

bence en abes komplimandır. Bu nedenle, eleştirilerime karşı kendinizi savunduğunuzda ve savunmanızı yapmak için farklı bir yer seçtiğinizde bana hak ettiğim şekilde davranmış oluyorsunuz. Çünkü ben, az sayıda tanığın da önünde, tanrının heykeli yakınındaki sunağında ve kutsal suretinin ayak izlerinin yanında sizlere hakaret ettim; ama sizler bana pazar yerinde, tüm halkın önünde, sizin gibi hoş nükteden vatandaşların yardımıyla hakaret ettiniz. Farkında olmalısınız ki, beni küçük düşüren sözleri söyleyenlerle dinleyenler aynı sorumluluğu taşıyor ve bu iftiraları zevkle dinleyenler, söyleyenden daha az çaba sarfetmiş olsalar da aynı zevkin eşit payına sahip oldukları için, suçu paylaşmak zorundadırlar.

Şehrin her yerinde, bu bedbaht sakalımla ilgili yapılan tüm alayları hem söylediniz hem de dinlediniz ve sizin önünüzde çekiciliğini hiçbir zaman göstermemiş ve göstermeyecek olan biri hakkında. Çünkü sizin aranızda her zaman yaşamak istediğiniz ve yönetenleriniz arasında da görmek istediğiniz yaşam türünü asla size göstermeyecek. Sonra da hem hususi hem de umumi olarak başımdan aşağı yağdırdığınız feilün dizinle beni alay konusu yaptığınız iftiralara istinaden, ben de kendimi suçladığım için, sizin o yöntemi daha büyük bir açıklıkla kullanmanıza izni veriyorum; bu hususta sizi katletmeyeceğim ya da dövmeyeceğim ya da prangaya vurmayacağım veya hapse atmaya ya da başka bir şekilde cezalandırmaya çalışmayacağım. Sahiden neden yapayım ki? Şimdi madem ki, arkadaşlarımla yanında size ağırbaşlı tavrım gösteriyor ki, - sizler için en müteessir ve nahoş manzara- sizlere ahım şahım bir temaşa sunmayı başaramadım, bu şehirden ayrılmaya ve buradan emekli olmaya karar verdim; gerçi, gideceğim kişileri her yönden memnun edeceğime inandığım için değil; ancak, eğer başarısız olursam, en azından onlara saygın ve iyi bir insan gibi görünmek daha arzu edilebilir bir seçenektir, sırayla herkese nahoşluğumdan pay vermek için, ve bu mutlu şehri, ölçülülüğümün ve arkadaşlarımla aklı başında davranışlarının şer kokusuyla rahatsız etmemek için.

Hiçbirimiz, şehrinizde bir arazi ya da bahçe satın almadık, ya da ev inşa etmedik, ya da izdivaç etmedik, ya da aranızdan birilerini baş göz etmedik, ya da yakışıklı gençlerinizden hiçbirine meftun olmadık, ya da Asur'un servetine gıpta etmedik veya saray himayesiyle mükafatlandırılmadık; ne de, makam sahiplerinden herhangi birinin bize nüfuz etmesine izin vermedik, veya halkı ziyafetlere ya da tiyatro gösterilerine teşvik etmedik; hayır, daha ziyade onlar için öyle lüks bir rahatlık sağladık ki, tüm ihtiyaçlarından arınmış olmalarından ötürü, bu refahlarının gerçek yaratıcısına karşı feilün yazacak vakit bulabildiler. Defaatle, altın para toplamadım veya gümüş para talep etmedim ya da vergileri artırmadım; hatta vadesi geçmiş borçların yanı sıra düzenli vergilerin beşte birini bile affettim. Dahası, kendime hâkim olmayı uygulamamın yeterli olduğunu düşünmüyorum, bu nedenle benimle Zeus ve diğer tanrılar tarafından yeterince ölçülü olduğuna inandığım bir kapı bekçim var, fakat o, yaşı ilerlemiş ve önden hafifçe kel olduğu ve arkasını, Homeros'un Abantes'lerin saçlarını uzattığı gibi, uzatmayı pervasızlık saydığı için tarafınızdan güzelce bir azar yemiştir. Ve sarayımda, ondan aşağı kalmayan en az iki veya üç adam daha var, hatta istirham ederim, şimdi dört ya da beş.

Ve amcam ve adaşıma gelecek olursak, tanrıların bana eşlik ve çalışmalarında yardım etmesine izin verdiği sürece, sizi en adil şekilde yönetmedi mi? Şehrin tüm ticaretini azami öngörüyle yürütmedi mi? Kendi açımdan, bunların hayranlık uyandıran şeyler olduğunu düşündüm, yönetenlerdeki hilmiyet ve itidali kastediyorum ve bunları uygulayarak sizin de gözlerinizde hayranlık uyandıracağımı zannettim. Gel gör ki, sakal uzunluğumun sizi gücendirmesi ve dağınık saçlarım ve tiyatrolara teşrif etmemem ve insanlardan tapınaklarda saygılı olmalarını beklemem ve hepsinden öte mütemadiyen duruşmalara katılmam ve piyasadan kazanç hırsını sürmeye çalıştığım gerçeği sizi hoşnut etmiyorsa, isteyerek şehrinizi terk eder ve onu size bırakırım. Sanırım, yaşlılıkta insanın alışkanlıklarını değiştirmesi, kaderden kaçması kolay değildir, çaylak kuşu

hakkında anlatılan efsanedeki gibi. Anlattıklarına göre, çaylak kuşu bir zamanlar diğer kuşlar gibi şarkı söylerdi; ancak enerjik bir at gibi kişnemeye çalıştı; sonra önceden söylediği şarkıyı unuttu ve tam olarak diğer sesi elde edemediğinden her ikisinden de mahrum kaldı ve şimdi çıkardığı ses, kulağa herhangi bir kuşunkinden daha az müzikal geliyordu. İşte bu kader, benim kaçınmaya çalıştığım; yani sadece ister gerçekten yabancı ya da gerçekten muvaffakiyetli olmayı başaramama. Zaten halihazırda, gördüğünüz üzere, gökyüzünün dilediği yaşa yakın ve şair Teos'un dediği gibi, “Beyaz saçlarımın siyahlarla karıştığı yaştayım.”

Bu kadarı yeter. Lakin şimdi, pazar yerinin tanrısı ve şehrin koruyucusu, Zeus'un adına, vefasızlığınızın hesabını verin. Tarafımdan herhangi bir şekilde bireysel olarak ya da ortaklaşa haksızlığa uğradınız mı ve açıkça intikam alamadığınız için mi, beni şimdi feilün nazımlarla pazar yerlerinde, tam olarak komedyenlerin Herakles ve Diyonisos'u sahneye taşıyarak onlar üzerinden halka gösteri yapması gibi kötölemeye çalışıyorsunuz? Yoksa, size karşı sert davranmaktan kaçındığım halde, kötölemekten kaçınmadığım için, siz de karşılığında, kendinizi aynı yöntemlerle mi savunuyorsunuz? Düşmanlığınızın ve bana olan nefretinizin asıl sebebi nedir? Çok eminim ki, sizlerden hiçbirine, ayrı ayrı bireysel ya da bir bütün olarak şehrinize, korkunç veya tedavi edilemez bir zarar vermedim; ne herhangi aşağılayıcı bir kelime sarf ettim, hatta olması gerektiği gibi sizleri övdüm ve sizlere bazı avantajlar sağladım, birçok insana mümkün olduğunca fayda sağlamak isteyen birinin doğal olarak yapacağı budur. Yalnız bildiğiniz gibi, vergi mükelleflerinin tüm borçlarını affetmek ve hediye almaya alışkınlarla her şeyi vermek imkansızdır. Bu nedenle, imparatorluk hazinesinin alışkın olduğu kamu bağışlarından hiçbirini azaltmadığım, bununla birlikte vergilerinizin sadece bir kısmını affettiğim fark edildiğinde, bu iş size de bir bilmece gibi görünmüyor mu?

Amma velakin, aleni olarak tüm vatandaşlarım için yaptıklarım hususunda sessiz kalmam gerektiğine inanıyorum, kendi dudaklarımla övgüler şakıyormuşum gibi

görünmeyeyim diye, üstelik başımdan aşağı çok aşağılayıcı hakaretleri yağdıracağımı duyurduktan sonra. Ama sizi ferdi olarak ilgilendiren eylemlerimle ilgili, her ne kadar üslubu ihtiyatsız ve ahmakça olsa da, yine de herhangi bir şekilde tarafınızdan vefasızlıkla karşılanmayı hak etmiyorlardı, sanırım onları kendime karşı suçlamalar olarak ortaya koymak münasip olacaktır; ve bu serzenişlerin, daha önce dile getirdiklerimden daha sunturlu olması gerekir; paçoz görünümüm ve albeni eksikliğimle ilgili olanları kastediyorum, ruha mahsus bir telmihe sahip oldukları göz önünde bulundurularak daha sahici olduklarını söyleyebiliriz. Demek istediğim, buraya gelmeden önce, hakkınızda mümkün olduğunca en kuvvetli övgülerde bulunurdum, sizinle bilfiil bir tecrübe yaşamayı beklemeksizin, ne de birbirimize karşı nasıl hissedeceğimizi düşünmeden; hayır, Yunanlıların oğulları olduğunuzu düşündüğümünden ve ailem Trakyalı olsa da alışkanlıklarım itibariyle bir Yunanlı olduğumdan, birbirimizi azami muhtemel şefkatle önemseyeceğimizi varsaydım. Bu ihtiyatsızlık örneği, bu sebepten bana karşı bir sitem olarak addedilmelidir. Ardından, bana elçilik gönderdikten sonra -ve bu diğer elçiliklerin tümünden daha geç gelmişti, hatta Mısır'da yaşayan İskenderiyelilerin elçiliğinden bile geç- büyük miktarlarda altın ve gümüşü de dâhil olmak üzere, sizin için, diğer şehirlerden ayrı olarak, tüm haraçlarınızı bağışladım ve ayrıca Senatonuzun kaydını iki yüz üye artırdım ve hiç kimseyi esirgemedim; çünkü şehrinizi daha büyük ve daha kuvvetli yapmayı planlıyordum.

Buna binaen, kişisel hasılatımı idare eden ve mütedavil para basma görevini üstlenen kişiler arasından en zenginleri senatonuza seçme ve hizmetini talep etme fırsatını size sundum. Sizler ise, bu kişiler arasından kabiliyetleri olanları seçmediniz, lakin size verilen fırsatı hiçbir suretle düzenli olmayan bir şehir gibi davranarak kullandınız, ki bu cibilliyetinizle oldukça uyumluydu. Bir örnekle hatırlatmamı ister misiniz? Bir senatör adayı belirlediniz ve henüz adı kayda alınmadan ve karakter taraması hala devam ederken, bu kişiyi kamusal hizmete zorladınız. Ardından pazar

yerinden bir başkasını sürüklediniz; fakir bir adamdı ve herhangi başka bir şehirde süprüntü olarak addedilebilecek bir sınıfa aitti; ancak sizin aranızda, aşırı bilgeliğinizle çerçöpü altınla değiştirmenizden ötürü, orta halli bir servetin keyfini sürüyor ve bu adamı meslektaşınız olarak seçtiniz. Tayinler hususunda buna benzer birçok kusur işlediniz ve ardından ben her şeye razı olmadığım, işlediğim tüm hayırlar için hak ettiğim şükranlardan mahrum edilmekle kalmadım, aynı zamanda, kaçındığım tüm adaletsizlikleri hesaba katarak antipatinizi kazandım.

Şimdi, bunlar çok önemsiz konulardı ve şehri bana karşı düşmanca hale getiremezlerdi. Muhakkak, en büyük kabahatimin kaynağı ve sizde uyandırdığım şiddetli kinin nedeni şuydu: Tiyatroda aranızda katıldığım, zenginler tarafından ezilen halkın bağrıışları yükseldi: "Her şey bereketli; her şey pahalı!" Ertesi gün nüfuzlu vatandaşlarınızla görüştüm ve onlara, haksız kazançlara tepki gösterip, şehrinizdeki vatandaşlar ve yabancılar için faydalı olmanın daha iyi olacağına ikna etmeye çalıştım. Ve onlar, bu konuda sorumluluğu üstlerine alacaklarına söz verdiler; fakat üç ardışık ay boyunca hiç mühimsemedim ve bekledim, onlar meseleyi kimse tarafından mümkün olduğu düşünölmeyecek bir şekilde ihmal ettiler. Ve halkın feryadının gerçek olduğunu ve piyasadaki baskının herhangi bir kıtlıktan değil, zenginlerin doymak bilmez açgözlölüğünden kaynaklandığını gördüğümde, her şey için adil bir fiyat belirledim ve herkese duyurdum. Ve şehirdeki vatandaşlar her şeye fazlasıyla sahip olduğu için, örneğin şarap ve zeytinyağı ve diğer tüm şeyler; ancak önceki kuraklıklardan dolayı korkunç bir mahsul kıtlığı yaşandığı için mısırın kâfi gelmemesi göz önünde bulundurarak, size Halkida ve Hiyerapolis'ten ve civar şehirlerden dört yüz bin ölçü mısır ithal etmeye karar verdim. Ve bunun da tüketilmesinin ardından önce beş bin, daha sonra yedi bin ve şimdi tekrar on bin ölçek -benim memleketimde "modii" olarak adlandırılır- ki bunların hepsi tamamen benim malvarlığımı; ayrıca benim için Mısır'dan getirtilen mısırı da şehre verdim ve ona eski fiyattan değil, on beş yerine on

ölçü için bir gümüş para fiyatını koydum. Ve şayet yaz aylarında, şehrinizde aynı miktarda mısır için o fiyata satıldığında, makul surette sezonda ne bekliyordunuz, Boetyalı şairinin dediği gibi, “Kıtlığın evinde olması zalim bir şeydir.” O zaman o fiyata beş ölçü alabildiğiniz için minnettar olmaz mıydınız, özellikle de kışın böyle şiddetli gelip çattığında?

Ancak zenginleriniz ne yaptı? Buğdayı gizlice ülke içinde şişirilmiş bir fiyata sattılar ve özel kişilerin karşılamak zorunda kaldığı masraflar nedeniyle topluluğu sıkıntıya soktular. Ve sonuç olarak, sadece şehirli değil, çoğu köylü de ekmek almak için akın ediyor ki bu kadar bol ve ucuz bulunan tek şey. Ve gerçekten de şehir refah içindeyken bile bir altın karşılığında on beş ölçü buğday satıldığını aranızdan kim hatırlar? İşte bu davranış nedeniyle sizin nefretinizi kazandım; çünkü insanlara size altın karşılığı şarap ve sebze ve meyve satmalarına veya ambarlarında kilitli mısırın onların yararına aniden sizin tarafınızdan gümüş ve altına dönüştürülmelerine izin vermedim. Onlar da şehir dışında işlerini güzelce yönettiler ve insanlara "fanileri ezen kıtlık" tedarik ederek, tanrının, böyle davrananları suçladığında söylediği gibi. Ve şehir şu anda sadece ekmek konusunda bolluk yaşamakta, başka bir şey değil.

Şimdi, biliyordum ki, böyle davrandığımda herkesi memnun edemeyecektim; ancak benim için bunun bir önemi yoktu. Görevimin haksızlığa uğrayan halkın çoğunluğuna ve hem benim hem de yanımdaki üst düzey yetkililer nedeniyle şehre gelen yabancılara yardım etmek olduğunu düşündüm. Lakin şu anda, sanırım, yetkililer şehirden ayrılmışken ve şehir benimle ilgili bir konuda birleşmişken -bazılarınız benden nefret ediyor ve beslediğim diğerleri de nankör- her şeyi Adrasteia'nın⁴⁶⁴ ellerine bırakıyorum ve başka bir millete ve farklı nitelikteki vatandaşlara yöneleceğim. Hatta dokuz yıl önce haklarınızı savunduğunuzda birbirinize nasıl davrandığınızı size hatırlatmayacağım; nasıl ki halk, yaygara kopartarak iktidardakilerin evlerini ateşe verdi

⁴⁶⁴ Daha çok Nemesis olarak bilinen intikam tanrıçası.

ve valiyi öldürdü ve nasıl ki daha sonra bu eylemleri yüzünden cezalandırıldılar; öfkelerinde haklı olmalarına karşın, yaptıklarında sınırları aşmışlardı.⁴⁶⁵

Neden, tekrarlıyorum, cennet adına, neden nankörlükle karşılanıyorum? Sizleri kendi cebimden beslediğim için mi, ki bugüne kadar hiçbir şehirde görülmemiş bir şey ve dahası sizi bu kadar cömertçe beslediğim için mi? Senatörlerin sayısını artırdığım için mi? Yoksa sizi hırsızlık yaparken yakaladığımda sizlere karşı önlem almamam nedeniyle mi? Lütfen, izin verin, size bir veya iki örnek hatırlatayım, böylece kimse söylediklerimin bir bahane, sadece retorik ya da yanlış bir iddia olduğunu düşünmesin. Yanılmıyorsam, üç bin arazinin işlenmediğini söylemiştiniz ve bunları size vermemi talep etmiştiniz; aldıktan sonra, hiç ihtiyacınız olmasa bile hepsini aranızda paylaştınız. Bu konu şüphesiz incelendi ve ortaya çıkarıldı. Sonra, haksız bir şekilde ellerinde tutanlardan bu arsaları aldım ve önceden edindikleri ve vergi ödemedikleri araziler hakkında soruşturma açmadım, gerçi kesinlikle vergiye tabi tutulmaları gerekiyordu ve bu kişileri şehirdeki en pahalı kamu hizmetlerine atadım. Ve şu anda sizin için her yıl at yetiştirenler, vergiden muaf tutulan neredeyse üç bin arsayı ellerinde bulunduruyorlar. Bu, ilk olarak amcam ve adaşımın yönetim ve değerlendirmesine, aynı zamanda kendi iyi niyetime de dayanıyor ve hergele ve haramileri cezalandırmanın yolu bu olduğu için, size tabiatıyla dünyayı altüst etmiş gibi görünüyor olabilirim. Biliyorsunuz ki, bu tür insanlara gösterilen merhamet, insanoğlu arasında kötülüğü artırır ve ona teşvik eder.

⁴⁶⁵ 354'te, Antakya'da yiyecek sıkıntısı nedeniyle bir ayaklanma yaşandı; Constantius, Suriye Valisi Theophilus'un cinayeti nedeniyle şehir halkını cezalandırmak için asker gönderdi.

Peki, Şimdi söyleyim, ulaşmak istediğim noktaya tekrar döndü. Demek istediğim, bana yapılan tüm haksızlıklardan bizzat ben sorumluyum;       nezaketinizi nezaketsizliğe dönüştürdüm. Bu demek ki, her Şey kendi ahmaklığımdan kaynaklanmakta ve sizin müsaadenizden değil. Bu yüzden gelecekte, sizinle olan ilişkilerimde bilakis daha makul olmaya çaba göstereceğim; ancak size, bana gösterdiğiniz hüsnüniyet ve alenen Őereflendirmeniz mukabilinde, tanrıların layıkıyla karşılığını tazmin etmesini dilerim!

III. BÖLÜM

ESERİN ANALİZİ

‘Misopogon’, ilk bakışta Antakya halkına ithafen yazılmış hicivli bir metin olarak gözükmemektedir; ancak daha dikkatli incelendiğinde çok katmanlı bir metin olduğu anlaşılmaktadır. İlk okunduğunda hem melodik tınısı hem kelime oyunları hem de birbiri ardına kullanılan ironik ifadeler eğlenceli bir metin olduğu hissedilmektedir. Bu metnin ilk katmanını oluşturur. İkinci katmana inildiğinde, okuyucuya hem Julianus’un yaşamından parçalar hem de dönemin Roması ve Antakya şehrine dair bilgiler verir. Üçüncü katmanda Julianus’un yönetim ve dinî anlayışının izleri görülmektedir. Dördüncü katmanda ise kelime oyunlarının, ironik ifadelerin ardında Julianus’un hem duygu durumunu hem de duygulanımı yer almaktadır. Bazen bir cümle ya da paragraf birden çok katmanı içinde barındırır. Aşağıda bu katmanlar çeşitli başlıklar altında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1. Fiziksel Görünüm

Geç antik çağda filozofların belirgin bir tarzları olduğunu söylemek mümkündür. Kendilerini entelektüel olarak diğerlerinden üstün gören filozoflar fiziksel görünüşleri ve yaşayış biçimleri itibariyle de halktan ayrılmayı ve böylece bir nevi öteki olmayı önemsiyorlardı. Fiziksel özelliklerin ayrışmasında sıkça karşılaşılan olgu, özellikle sakal başta olmak üzere belirli görsel farklılıklara gönderme yapmaktır ki bu çoğunlukla dördüncü yüzyılın Atinalı entelektüelleri arasında sık rastlanan bir olgudur. Tıraş olmak, ironik bir şekilde Julianus’un yaşamı boyunca öykündüğü Büyük İskender’in saltanatı esnasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu nedenle, 4.yüzyılda sakal bırakmak felsefî geleneklere bağlılık bağlamında muhafazakarlık sayılırken, sakallı kişinin de aslında siyasetin dışında olduğu imajını bilinçdışı vermiş oluyordu. Yani, bir nevi filozofun ötekiliğini vurguluyor ve duruşlarını ondan önce gelenlerin geleneklerine başvurarak

meşrulaştırıyordu. Ayrıca, filozofların sakal bırakmayı tercih etmelerinin bir diğer nedeni de çenenin üzerindeki tüyleri kendi hallerine bırakmanın aslında doğal olduğu ve onu tıraş etmenin doğal düzeni reddetmek ve doğadan sapmak olduğu yönündeki görüşleriydi. Bununla birlikte tıraş olan bir erkek, kendisine daha efemine bir görünüm sağlamış oluyordu. Bu durum, cinsel arzu ve lükse düşkünlüğe sahip olmaya dair şüpheleri artırabiliyordu ki filozofların bu tür dünyevi zevklerden arınmış olmaları bekleniyordu.⁴⁶⁶ Sakal, aynı zamanda bir filozofun hangi ekolden etkilendiğini de gösteriyordu; ancak filozoflar, sakal ve vücut tüylerinin uzamasının doğal olduğunu ve aslında bu durumun ahlaklarına veya karakterlerine bir etkisi olmadığını belirtmişlerdir.⁴⁶⁷ Antik çağın tıraş olan erkekleri için, filozofların sakalı alay konusu olmuştur. İlkeler açısından klasik toplum filozofu ahlakî bir otorite figürü olarak tanınan da şüphe ve kriz zamanlarında filozofun otoritesi her zaman sorgulanan ilk şey olmuştur. Bundan dolayıdır ki, Antakya halkının Julianus'un sakalına gösterdikleri alaycı tepki şaşırtıcı değildir.

Julianus'un filozof-kral olarak statüsü genellikle tevazusuna, münzevi yaşamına, yoğun çalışmasına ve yönetim tarzının sadeliğine atfedilmiştir. Yaşamının erken dönemlerinde, yetiştirildiği öğretmenler tarafından ölçülülük, özen ve öğrenme sevgisini vurgulayan bir dizi erdem ve değerle tanıştırılmıştır.⁴⁶⁸ Julianus'un bu erdemleri yeterince içselleştirdiği sonraki reformlarında da anlaşılmaktadır. Klasik eğitimin idealize edilmiş kavramları dışında, Julianus'un öğrenme arzusunu tetikleyen koşullardan bir diğeri de kuzeni Constantius'un imparatorluk rakiplerini ortadan kaldırmadaki kararlılığı ve kana susamışlığıdır.⁴⁶⁹ Julianus, gelişim çağında siyasetten uzak durmuş ve kendini çalışmaya adanmıştır. Gerçekten de skolastik halefi Claudius gibi, Julianus'un öğrenme sevgisi, kardeşi Caesar Gallus'un Constantius'u devirmesine

⁴⁶⁶ P. Zanker, *Mask of Socrates: The Image of the Intellectual in Antiquity*, 1995, sf. 108

⁴⁶⁷ *Ibid.* Sf. 112

⁴⁶⁸ S. Tougher, *Julian the Apostate*, 2007, 26.

⁴⁶⁹ *Ibid.* 29.

yardım etmekle suçlandığında, hayatını kurtarmış olabilir. Bu olayda imparatorun karısının da duruma müdahale ettiği ve Julianus'un tehlikeli olmaktan ve komplo kurmaya çalışmaktan ziyade daha çok çalışmayla ilgilendiğini belirtmesinin etkili olduğu söylenebilir. İşte, Julianus'un bu felsefe sevgisi, yıllar içinde üzerinde taşıdığı sakal ile görsel olarak da onu ifade eden bir unsur haline gelmiştir. Bir dönem hayatında tıraş olmak zorunda kalmasına rağmen, çoğu tasviri de bize onu sakallı gösterir.⁴⁷⁰

Julianus'ın durumunda, onun "Hadrianus sakalı"⁴⁷¹ filozof stereotipine de uygun düşüyordu ve dolayısıyla bu figürle ilişkilendirilen ahlakî ve kültürel değerlerle de uyumluydu.⁴⁷² Yani, imparator Constantine'in tıraşsız politikasına kıyasla, güçlü bir hatip olma, felsefeye hâkimiyet ve bazen Yunan kültürüne aşırı sevgi. Ammianus Marcellinus'a göre, Julianus'un sakalıyla alay etme, Antakya'daki olaylardan çok önce, onun hanedanlık ailesindeki zayıf konumuyla ilintilidir. Constantius'un sarayında Julianus "Geveze köstebek, mor maymun ve Yunan edebiyatçısı"⁴⁷³ olarak biliniyordu.

Misopogon'da Julianus'un fiziksel görünümü ve sakalı pek çok satırda kendisine yer bulmuştur.

*"...Şimdi, benim kendime methiyeme gelirsek, her ne kadar buna bir gerek olmasa da bundan son derece memnun olmam lazım; fakat kendimi tenkit için sayısız sebebim var ve buna ilk olarak suratımla başlamak istiyorum. Her ne kadar doğa onu fazla yakışıklı ya da güzel yapmadıysa da veyahut ona gençliğin baharını bahşetmediyse de ben kendim düpedüz huysuzluk ve aksilik..."*⁴⁷⁴ Bu satırlarda çarpıcı

⁴⁷⁰ F. D. Gilliard, Notes on the Coinage, 136'a göre, 1 Ocak 362 civarında Julian'ın sakallı olduğunu düşünmek olası ve uygun olabilir.

⁴⁷¹ P. Zanker, The Mask of Socrates, 198-266.

⁴⁷² R. R. R. Smith, Cultural Choice and Political Identity in Honorific Portrait Statues in the Greek East in the Second Century A.D., in JRS, 88, 1998, 59-61. Smith, eserinde dönemde entelektüeller haricinde de birçok kişinin sakallı olduğunu belirtmiştir.

⁴⁷³ Ammianus Marcellinus, XVII.11.1. Marcellinus, Julianus'un bedeni ve jestleri hakkında birçok bölüm sunar. E. Evans, "Roman Descriptions of Personal Appearance in History and Biography" adlı makalesinde (HSCP, vol. 46, 1935, 73), Ammianus Marcellinus'un Julian'ın vücuduyla ilgili referanslarının, Adamantius, Polemon, Pseudo-Aristoteles gibi fizyonomist teorilere tamamen uygun ve övgü amaçlı olduğunu kanıtlar.

⁴⁷⁴ Julian, "Misopogon," 339B.

nokta Julianus'un kendisini yakışıklı ve güzel bulmamasından ziyade, fiziksel görünüm ve estetik güzellikten bahsederken kendini benzetmek için kullandığı huysuz ve aksi kavramlarıdır. Her ikisi de fiziksel özellik değildir. Huysuz ve aksi insanları düşündüğümüzde zihnimize çatık kaş, somurtkan, memnuniyetsiz görünüm gibi bir takım fiziksel yansımalar düşse de bunlar o karakter özelliklerinin insan yüzüne yansımalarıdır. Bu benzetme ile aslında Julianus için güzellik kavramının salt fiziksel olmaktan öte, karakter özelliği olduğu ve daha derin bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır.

*“...Galiba, bazı gençlerin kullandığı ve yaratılıştan güzellik bahşedilmiş tüm kadınlar gibi çenemi pürüzsüz ve el gibi tüysüz kullanabilecekken, sizlere bahanede bulunarak keçilerin bıraktığı gibi sakallı kullanıyorum.”*⁴⁷⁵ Tıraş olmayı kadınsı gördüğü “kadınlara bahşedilmiş”, “pürüzsüz”, “el gibi tüysüz” ifadelerinden anlayabiliyoruz. Kendi sakallarını da keçilerinkine benzetmekte.

*“...Lakin, sadece sakalımın uzunluğu yetmezmiş gibi, bunun yanında saçlarım da dağınık ve nadiren saçlarımı ya da tırnaklarımı keserim, zaten tırnaklarım hemen hemen her zaman kalem kullanmaktan karalar. Ve şayet çoğu zaman sır olan bir şey öğrenmek isterseniz, memelerim sarkık ve kılla dolu, vahşi canavarlar arasında benim gibi hükümdar olan aslanların memeleri gibi ve hayatımda hiçbir zaman onları pürüzsüz yapmadım, kötü durumda ve pejmürde olarak, ne de vücudumun herhangi bir parçasını pürüzsüz ve yumuşak yaptım.”*⁴⁷⁶ Paragraf boyunca sadece uzun sakallarından değil, saçlarının dağınıklığından, uzun olmalarından, saçları gibi kesmediği ve yazı yazmaktan hep kalem karası olan tırnaklarından, tıraş olmamış göğsünden bahsederek fiziksel görünümünü detaylıca anlatmaktadır. Memelerini aslan memelerine benzetirken kullandığı “vahşi canavarlar arasında benim gibi hükümdar olan” tanımlamasıyla kendini kudretli bir hayvan olan aslana benzetmektedir.

⁴⁷⁵ Julian, “Misopogon,” 339C.

⁴⁷⁶ Julian, “Misopogon,” 339B.

“...Ve hepiniz yakışıklı ve uzun boylu ve pürüzsüz tenli ve sakalsızsınız; sizin gibi genç ve yaşlı herkes, Fenikelilerin mutluluğuna gıpta ediyorsunuz ve dürüstlükten ziyade üst başın değiştirilmesini ve sıcak banyo ve yatakları”tercih ediyorsunuz...”⁴⁷⁷

Bu ifadelerle estetik anlayışın yakışıklı, uzun boylu, cildi pürüzsüz ve sakalsız olmakla eşleşmesini, elbisenin, sıcak banyo ve yatağın dürüstlükten daha çok tercih edilir olmasını eleştirmektedir.

“...Ancak şimdi konu üzerine kafa yorduğumda, başka korkunç günahlar da işlediğimi fark ediyorum. Çünkü hırpani saçlara müsamaha edemeyen özgür bir şehre, tıraşsız ve uzun saçlı bir şekilde, sanki berberin yolunu unutmuş erkekler gibi geldim. Görenin Smicrines ya da bazı Thrasyleon gibi, aksi bir ihtiyar ya da kaçık bir asker olduğumu sanması mümkündü, kendimi güzelleştirerek serpilen bir genç gibi görünebilir ve yaşa göre değilse de en azından görgü ve efemine çehre ile kendimi gençleştirebilirdim.”⁴⁷⁸ İşlediği korkunç günahlara örnek için hırpani, uzun saçlı ve tıraşsız olma halini vermekte görenin bu görünümü aksi bir ihtiyar ya da kaçık bir askere benzetebileceğini söyleyerek aslında halkın fiziksel görünümüne verdiği öneme gönderme yapmaktadır. Korkunç günah betimlemesiyle halkın yaptığı eleştiriler karşısında en korkunç günah bunlar olmalı düşüncesiyle betimlemeler yapmış olması ihtimal dâhilindedir.

“...Gel gör ki, sakal uzunluğumun sizi gücendirmesi ve dağınık saçlarım ve tiyatrolara teşrif etmemem ve insanlardan tapınaklarda saygılı olmalarını beklemem ve ...”⁴⁷⁹ Julianus halkın kendisine yönelttiği eleştirilerin sadece fiziksel özelliklerinden kaynaklanmadığını, kişiliğinden duyulan rahatsızlık ya da eleştirileri de bu şekilde dile getirmektedir. Bu betimleme kişiliğine dair eleştirilerin fiziksel görünümünün eleştirisine dönüşmüş olma olasılığını akla getirmektedir.

⁴⁷⁷ Julian, “Misopogon,” 342B.

⁴⁷⁸ Julian, “Misopogon,” 349B.

⁴⁷⁹ Julian, “Misopogon,” 365D.

3.2. Tür ve Biçim

Misopogon'un başlangıç kısmı, hatip Menander'in imparatorluk methiyesi üzerine oluşturduğu formulasyonu ilham alır (basilikos logos).⁴⁸⁰ Menander, methiyenin, imparatorun erdemlerini içermesi gerektiği ve bu erdemlerin de evrensel olarak iyi olan vurgusunun önemine işaret eder. Misopogon'un başlangıcına bakıldığında ise, Marcone'nin "ters methiye" tanımının nedenini açık olarak görülmektedir; çünkü Julianus, daha eserin başında⁴⁸¹ "*Şimdi, benim kendime methiyeme gelirsek, her ne kadar buna bir gerek olmasa da bundan son derece memnun olmam lazım; fakat kendimi tenkit için sayısız sebebim var ve buna ilk olarak suratımla başlamak istiyorum.*" diyerek kendini eleştirme nedenlerini sıralamaya başlar. Böylece, metnin formülasyonunu ters çevirip, hicivle yergiyi övgünün yerine kullanır.

Misopogon'un başlangıcındaki bu şaşırtıcı yergi, Julianus'un diğer retorik anlatılarında, özellikle İmparator Constantius ve İmparatoriçe Eusebia'ya methiyelerinde- bu eserden ayrılmalarına neden olur; çünkü bu methiyelerin başlangıçları, Menander'in formülasyonunu sapmadan uygulamıştır.⁴⁸² Julianus'un, İmparator Constantius'a Saygı methiyesinin girişi ise, Menander formülasyonu göz önünde bulundurulacaksa, aşırı ifadeler içermesi bakımından diğer methiyelerinden ayrılabilir. Örneğin, "sözlerim başarılarınızın bir parça gerisinde kalır"⁴⁸³, "yapacağım konuşma, gerçeklerin basit bir anlatısını talep eder ve süslemeye ihtiyaç duymaz"⁴⁸⁴ ve "bazıları, her bir başarıınızı, zamanın solgun dokunuşundan korumak için olağanüstü çabadan kaçınmadı."⁴⁸⁵

⁴⁸⁰ T. Burgess, *Epidictic Literature*, New York-London, 1987, 113-142.

⁴⁸¹ Julian, "Misopogon," 336B.

⁴⁸² S. Tougher, *In Praise of an Empress: Julian's Speech of Thanks to Eusebia* adlı eserinde, bu iki methiyenin Menander'in formülasyonunu aslında o kadar da sıkı sıkıya uygulamadığını iddia etmiştir.

⁴⁸³ Julian, *Panegyric in Honour of Constantius*, 1A

⁴⁸⁴ *Ibid.* 2D

⁴⁸⁵ *Ibid.* 3A

İlham perileri, şairler ve hatipler, Constantius'un üstünlüğünü kutlamak için çağrılırken,⁴⁸⁶ Misopogon'da, sert sesli kuşların çatlak ötüşleri, vahşi şarkılar ve düşük kaliteli müzisyenler,⁴⁸⁷ Julianus'un öfkesini ifade etmek için daha uygundur. Yine benzer bir karşıtlık, Eusebia'nın methiyesinde amaç mümkün olan en çok dinleyici toplamak⁴⁸⁸ iken Julianus'un Thebaili Ismenias'ın "Musalar ve kendim için şarkı söylüyorum" atasözünü uyarlamasında görülmektedir. İmparator Constantius'un Yunan mitolojisinden Achilles ve Agamemnon ile olumlu bir karşılaştırılmasının yapıldığı yerde⁴⁸⁹, Misopogon'da, Julianus imparator ilan edildikten sonra, kendisinin, kendilerine haksızlık edenlere karşı şiirlerini kullanan şairlerden çok daha az özgür olduğunu⁴⁹⁰ belirtmektedir.

Misopogon'un, başlangıcı ve sonundaki anlatı farkı da eseri aslında klasik bir hicivden çıkarıyor. Sarkastik bir şekilde, eseri yazmasına neden olan sakaldan bahsetmeye başlayıp, metin boyunca sözde özür dileyen ve ironik bir tonda devam ederken, sonlara yaklaştığımızda⁴⁹¹ ton ve tarzda bir değişiklik söz konusudur. Bu değişiklik, Julianus'un öfkesini ateşleyen gerçek olayların kısa bir açıklamasıyla metnin tesadüfî olmadığını göstermektedir. Metnin genelindeki ironi ve alay, imparatorun argümanlarını gizler ve yönlendirmesine yardımcı olurken, son kısımda acımasızlık ve azarlamanın devralması da bir dönüm noktasını işaret etmektedir.

“Pan ve Calliope’un yardımıyla Daphnis şerefine şiirler yazanların da halihazırda dile getirdiği gibi sakal, tıraş edilmiş dudakların başka dudaklara nazikçe, ki sanırım bu pürüzsüz olmalarından kaynaklıdır, bastırmalarına izin vermez. Gel gör ki sizler sakallarımın halatlar bükmem gerektiğini söylüyorsunuz. Pekâlâ, eğer onları çekecek gücünüz varsa ve onların pürüzleri hassas ve aşınmamış ellerinize ürkütücü

⁴⁸⁶ İbid. 2B-C

⁴⁸⁷ Julian, “Misopogon,” 336C.

⁴⁸⁸ Julian, “Panegyric in Honour of Empress Eusebia,” 104A.

⁴⁸⁹ Julian, “Panegyric in Honour of Constantius,” 49C-50C.

⁴⁹⁰ Julian, “Misopogon,” 337A-B.

⁴⁹¹ Özellikle, Julian, “Misopogon,” 363A-C.

zararlar vermeyecekse sizlere halatlar sağlamaya razıyım. Ve kimsenin varsaymasına izin verilmemelidir ki, sizlerin hicvinizden alınmadım...”⁴⁹² Bu alıntıda Julianus Roma’nın kalends festivali kutlamalarına atıfla başlamaktadır. Çünkü mitolojik karakterler olan Tanrı Pan ve ilham perisi Calliope’un yardımıyla Daphnis şerefine şiir yazmak bu kutlamaların bir parçasıdır. Daha sonra Antakyalıların sakalıyla alay etmelerini tanımlarken Homeros’a referans vermektedir. Odysseus’da Penelope’nin ilk taliplerinden Leiodes’in Odysseus’un yayını germekteki başarısızlığını anlatan “*Yayı geremedi; çünkü yayın girişini çekiştirmesi hassas ve aşınmamış ellerine zarar verdi.*”⁴⁹³ ifadesine gönderme yapmaktadır. Julianus’un Homeros’a direkt bir referans vermesi çok bilgili olduğunu gösterme çabasından değildir. Burada Julianus’un benzerlik kurmaya çalıştığı, Penelope’nin talipleri gibi Antakyalıların da sonu gelmek bilmeyen bir festivale talip olduklarına dikkat çekmektir. Antakyalılar o talipler gibiyse, Julianus da gerçek gücü ortaya çıkmış öç alan Odysseus olmalıdır. Homeros’un kahramanı gibi Julianus da kendisine kayıtsız kalan bir şehre adım atmıştır. Her ikisi de meşru bir yönetici olarak kabul edilmemiş, yine her ikisi de bozulmuş sosyal düzeni onarmak istemiştir. Homeros’un hikayesinde taliplerin başına gelenler Antakyalılara aslında üstü kapalı bir tehdit içermektedir.

“... bu şehirden ayrılmaya ve buradan emekli olmaya karar verdim; gerçi, gideceğim kişileri her yönden memnun edeceğime inandığım için değil; ancak, eğer başarısız olursam, en azından onlara saygın ve iyi bir insan gibi görünmek daha arzu edilebilir bir seçenektir, sırayla herkese nahoşluğumdan pay vermek için ve bu mutlu şehri, ölçülülüğümün ve arkadaşlarımla aklı başında davranışlarının şer kokusuyla rahatsız etmemek için...”⁴⁹⁴ Metin tamamlanıp sesli bir şekilde halka okunduğunda Julianus orada olmayacaktı. Julianus Pers Seferi sonrasında bir daha Antakya’ya dönmeyi

⁴⁹² Julian, “Misopogon,” 338C.

⁴⁹³ Homer, The Odyssey, Trans. by E. V. Rieu, Revised trans. by D.C.H. Rieu (London: Penguin Books), 2003, 21.150-51.

⁴⁹⁴ Julian, “Misopogon,” 366C.

düşünmüyordu. Kent halkı ile yaşadığı problemi çözüme kavuşturamamış ve yokluğu ile onları cezalandırmayı hedeflemiştir.

Julianus, Misopogon'da, kendi erdemlerini övme veya yerme işini belirli bir nizamda yapmamıştır. Anlatıdaki keskin dönüşlerden de bunu anlayabiliyoruz. Metinde ironinin yerini gerçekliğe bırakması, halkın imparatorlarının iyi niyetini dobralık altında suistimal etmesi üzerine onlara hitaben söylediği cümlede kendini gösteriyor. “*bu hususta sizi katletmeyeceğim ya da dövmeyeceğim ya da prangaya vurmayacağım veya hapse atmaya ya da başka bir şekilde cezalandırmaya çalışmayacağım.*”⁴⁹⁵ derken, alay ediyor olabilecekken, bir yandan da aslında halka ceza verme yetkisi ve gücüne sahip olduğunun altını çiziyor. Aynı zamanda kendi merhametini de incelikle bir şekilde yüceltiyor.

Julianus'un, karakteri için suçu öğretmeni Mardonius'a⁴⁹⁶ attığı ve onun şerefine övgüler düzdüğü kısmın analizinde de dikkatli olmak gereklidir; çünkü oradaki cümleleri aslında çift amaca hizmet eder. Bir yandan Mardonius'u överken, ki bu övgü, Mardonius'un eylemlerini vurgulayarak başlar ve biter; bir yandan da övgünün çekirdeğinde onun milliyet ve tanımlama kavramları yatar. Julianus, aynı zamanda kendisinin bir yönetici olarak erdemlerini de yüceltmektedir. Her durumda, retorik konuların altüst edilmesi, bu çift övgünün de temelinde bulunmaktadır.⁴⁹⁷

Julianus ve Antakyalılar arasındaki çatışmanın merkezinde, ekonomi, siyaset ve din gibi konulardaki görüş ayrılıkları yatıyordu. Antakya'ya yönelik eleştirilerini ya şehre övgüyü tersten yaparak veya alternatif olarak, Cermenlerin mizaçları ile Antakyalılarını kıyaslayarak gerçekleştirmiştir. Bu anlamda, Julianus bu şehre düşmanlığını ve hoşnutsuzluğunu, onu sürekli olarak Keltlerle karşılaştırarak ortaya koymuştur. Keltlerle Julianus arasında bir simbiyotik ilişki kurulmuştu; çünkü Keltler

⁴⁹⁵ Julian, “Misopogon,” 366C.

⁴⁹⁶ P. Athanassiadi, *Julian and Hellenism*, 18-22.

⁴⁹⁷ Julian, “Misopogon,” 352C, 352D, 353C

onu hayranlıkla karşılamışlardı ve de onu takip etmeye istekliydiler, zamanla Julianus da onlara karşı daha sevgi dolu hale geldi. Julianus, Antakyalılarla uyumsuzluğuna dikkat çekerken aynı zamanda Keltlere olan karşılıklı hayranlık ve sadakatini de vurguladı:

“Ve gerçekten de Keltler arasındaki yaşamaktan o kadar keyif aldıktan sonra, şu anki durumu en iyi şekilde değerlendirmem haksızlık olurdu. Özelliklerimizin benzerliği nedeniyle bana çok sevgi gösterdiler, sadece benim adıma silahlanmaya cesaret etmekle kalmayıp, bana yüksek meblağlarda para da verdiler ve kabul etmediğimde, neredeyse almam için zorladılar ve her durumda istekli bir şekilde bana itaat ettiler. Ve en harikulade olansa, hakkımda büyük bir söylenti şehrinize kadar ulaştı ve herkes yüksek sesle benim cesur, bilge ve adil olduğumu ilan etti, sadece savaşta karşılaşılacak kadar korkutucu değil, aynı zamanda yeri geldiğinde barışı kullanma konusunda da yetenekli, ulaşılabilir ve yumuşak huylu... ilk fırsatta tüm dünyevi işler tarafımdan alaşağı edildi diye, -her ne kadar herhangi bir şeyi, isteyerek ya da istemeyerek, altüst ettiğimin bilincinde olmasam da ikinci olarak sakalımdan halatlar burmalı ve Chi'ye karşı savaşmalıyım ve siz de Kappa'dan pişmanlık duymaya başlamalısınız.”⁴⁹⁸ Julianus'un Keltleri ve Tuna Nehri'nin ötesindekileri tanımlamak için kullandığı soylu vahşi vurgusu, aynı zamanda neo-platonik erdemlerine göre Antakya'ya karşı-övgü eklemesi, Antakya'nın medeniyet ve din açısından özellikle geçmiş Helenik yapısını yeniden inşa etmek için güçlü bir stratejidir. Aslında Julianus'un şehre bakış açısı, MÖ 4. yüzyılın bazı yazarlarının Antakya'yı dinî ve sosyal mücadelenin bir metaforu olarak görme eğilimiyle uyumludur.⁴⁹⁹

Julianus'u bu eseri yazmaya sevk eden ilham kaynağı ne olursa olsun ister mizah duygusu ister öfke ister hayal kırıklığı görünüşe göre bu duygular süreklilik teşkil

⁴⁹⁸ Julian, “Misopogon,” 361C.

⁴⁹⁹ Libanius'un Antakya'ya yaklaşımı için bkz. Or. XI, 42-131 ve 196-271; ayrıca S. Swain, *Sophists and Emperors: The Case of Libanius*, in S. Swain and M. Edwards (eds.), *Approaching Late Antiquity. The transformation from early to Late Empire*, Oxford, 2003, 370.

ediyordu. Eserin ruhuna uygun olarak, Misopogon'un bitişı de retorik prensiplerden, konuyu alaya alarak olur. Sonuç olarak Julianus, retorik prensipleri altüst ederek, methiyenin formülasyonunda olması beklenen imparator için övgü veya iyi dilekler yerine, ironik bir şekilde kendisini suçlamaya devam eder:

“... Demek istediğim, bana yapılan tüm haksızlıklardan bizzat ben sorumluyum; çünkü nezaketinizi nezaketsizliğe dönüştürdüm. Bu demek ki, her şey kendi ahmaklığımdan kaynaklanmakta ve sizin müsaadenizden değil.”⁵⁰⁰ Menander'ın önerdiği imparatorun uzun saltanatı için yapılan dua kısmı bile, Julianus tarafından alaycı bir şekilde tersine çevrilmiştir:

“...ancak size, bana gösterdiğiniz hüsnüniyet ve alenen şerefleştirmeniz mukabilinde, tanrıların layığıyla karşılığını tazmin etmesini dilerim!”⁵⁰¹ Julianus'un Misopogon ile farklı edebî türleri birleştirmedeki yeteneği, retorik kurallardan sapmasına neden olmaz. Aksine, onlara bağlı kalarak, onları alt üst etmek üzerinde durur ve bu da Misopogon'u, Julianus'un diğer anlatılarından ayıran⁵⁰² ve onu dinamik bir metin haline getiren özelliğidir.⁵⁰³

Misopogon'da kullanılan tüm teknikleri bir kenara bırakırsak, eserin yazılmasındaki amaç Antakyalıları iddialarının ve alaylarının aksine ikna etmekten ziyade, imparatorun buna tepkisi ve ileride yapacağı planlarını ortaya koymaktır. Zira eser tüm halkın karşısında sesli olarak okunmuştur. Julianus'un bu eserini, bilgeliğini sergileyerek, saldırgan bir ortamda politik ve dinî ajandasını açıklamanın bir aracı olarak okunmak yerinde olacaktır.

⁵⁰⁰ Julian, “Misopogon,” 371C.

⁵⁰¹ Julian, “Misopogon,” 371C.

⁵⁰² Julianus'un Constantius'a ikinci methiyesi de bir takım retorik anormaliteleri içinde barındırır, F. Curta, *Atticism, Homer*, 188-191.

⁵⁰³ J. Long, *Structures of Irony in Julian's Misopogon*, in *The Ancient World*, 24, 1993, 20.

3.3. Dinî Çatışma

Julianus, 362’de İskenderiyelilere hitaben kaleme aldığı mektubunda yirmi yaşına kadar Hristiyanlığın yolunda yürüdüğünü belirtmiştir.⁵⁰⁴ Bu da demek oluyor ki Makellum’da bulunduğu süre zarfında kendini Hristiyan inancına bağlı görmektedir. Düzenli olarak kilise ayinlerine katılmış ve İzmit Kilisesi’nde lektörlük görevi üstlenmiştir. Julianus, geleneksel paganizmi eski konumuna getirmek istediğinde bunun temelinde Hristiyanlığa beslediği kötü niyet yatmıyordu. Iamblic Neo-Platonist olarak dünya görüşünün kökü Helenizm’in felsefî mirasından gelmekteydi.⁵⁰⁵

*“Tüm bu bahsettiklerim harici unsurlar ve doğrusu sizlere karşı suçlarımın ufak bir bölümünü betimledim. Amma velakin saray içindeki özel yaşamıma dönmek. Ot şilte üzerinde geçirilen uykusuz geceler ve tokluktan başka her şey olan bir beslenme biçimi, lüks şehir yaşamındaki sizlere kıyasla mizacımlı haşin ve mesafeli yapıyor.”*⁵⁰⁶ Bu satırlarda Julianus’un benimsediği ve diğer pagan inanışlardan farklılaşan münzevi anlayış yansımaktadır. Dünya zevklerine dalmamayı, sadece hayatta kalmak için beslenmeyi, koşullar zorlu olmasa bile mütevazı bir hayat sürmeyi seçtiği anlaşılmaktadır. Julianus’un benimsediği bu hayat Athanassiadi’nin deyiimiyle klasik pagan bir modelden ziyade münzevi bir manastır hayatını andırmaktadır.⁵⁰⁷ *“...Ve kış hava koşulları ağırlaşarak devam ettiği halde, hizmetkârlarımın evi ısıtmalarına izin vermedim; çünkü duvarlardaki nemin çıkmasından korktum, bunun yerine, yanmış ateş taşlarını içeri taşımalarını ve odaya çok az miktarda sıcak kömür koymalarını emrettim...”*⁵⁰⁸ satırlarında açıkça görüldüğü üzere bir imparatorun talep edeceği lüks içinde yaşamak bir yana, soğukta temel ısınma ihtiyacını bile talep etmeden hava koşullarına dayanmaya çalışmaktadır.

⁵⁰⁴ Julian, “Letter to the Alexandrians,” 435A.

⁵⁰⁵ P. Athanassiadi, *Mutations of Hellenism in Late Antiquity*, (London&New York: Routledge), 2015, 126.

⁵⁰⁶ Julian, “Misopogon,” 340B.

⁵⁰⁷ Athanassiadi, *Mutations of Hellenism*, 231.

⁵⁰⁸ Julian, “Misopogon,” 341C.

“...Onlara kullandığın kelimeler aynen şöyle: Tanrılara saygı göstermek için nadiren tapınaklarda toplanıyorsunuz; ama beni onurlandırmak için kalabalıklar halinde buraya akın ediyor ve kargaşaya neden oluyorsunuz. Mamañih, sağduyulu insanların düzenli bir şekilde dua etmesi ve sessizce tanrılardan bereket dilemesi gerekir. Hiç Homeros’un...”⁵⁰⁹, “...Siz, tanrıları değil, âdem evladını alkışlıyorsunuz, ya da bilakis tanrıları övmek yerine beni, önemsiz bir adamı, övüyorsunuz. Muhakkak en iyisi, tanrıları bile övmek yerine olanlara mutedil yüreklerle tapınmak olacaktır.”⁵¹⁰ Buradaki iki örnekle şehirdeki dinî anlayışın dönüşümü de anlaşılabilir. Julianus halka tapınaklara gitmedikleri için kızmakta, kendisini onurlandırmak için toplananları bu ilgiyi tanrılara değil, fani bir kula gösterdikleri için eleştirmektedir. O’na göre halkın önceliği imparator da olsa insanlara değil tanrılara saygı göstermek ve övmek olmalıdır. Hatta övgünün de ötesinde onlara tapınılmalıdır. Julianus bu ifadelerin devamında tapınakların artık ziyaret edilmediğinden ve eskisi gibi tanrılar adına kurban kesilmediğinden de şikâyet etmektedir.⁵¹¹

“...Şehriniz on bin özel mülkiyet arazisine sahip ve lakin tanrılar ateizm bulutunu dağıttığından beri, atalarının tanrısı için düzenlenen yıllık festivalin ilk defa kutlanacağı zaman geldiğinde, kendi adına tek bir kuş bile kurban etmiyor, her kabile için bir öküz kesmesi gerekirken, ya da o kadarı zor ise, şehrin tümü adına tek bir boğa sunacaktı. Buna rağmen her biriniz ziyafet ve şöenlere gayri resmi para harcamaktan zevk alıyorsunuz ve Mayıs festivali boyunca birçok kişinin ziyafetlere müsrifçe para harcadığını çok iyi biliyorum. ... ancak şehir için hem özel hem de kamu kurbanı sunmak uygun olur diye düşünüyorum...”⁵¹² Bu alıntı da yine tanrılar adına kurban kesilmediği ve onlar adına festivaller düzenlenmediğne dair ifadeler içermektedir. Burada Julianus Tanrılar adına festivaller düzenlenmez, kurbanlar kesilmezken halkın

⁵⁰⁹ Julian, “Misopogon,” 344C.

⁵¹⁰ Julian, “Misopogon,” 344C.

⁵¹¹ Julian, “Misopogon,” 345D.

⁵¹² Julian, “Misopogon,” 362B.

kendi zevkleri adına ziyafet ve şölenlerde para harcamalarını ve festivaller düzenlemelerini eleştirmektedir.

“...Halk, ateizmi seçtikleri için çoğunlukla benden nefret ediyor veya daha doğrusu hepsi benden nefret ediyor; çünkü görüyorlar ki ben, atalarımızın gözlemlediği kutsal törenlerin düzenlemelerine bağlıyım; güçlü vatandaşlar, her şeyi yüksek fiyata satamadıkları için benden nefret ediyorlar; ama hepiniz dansçılardan ve tiyatrolardan dolayı benden nefret ediyorsunuz. Başkalarını bu zevklerden mahrum bıraktığım için değil, bir gölette kurbağaların vraklamasından daha az önem verdiğim için.”⁵¹³ Burada Julianus’un ateizmden kastı Hristiyanlıktır. Bu anlatıya göre Hristiyanlar, atalarının kutsal törenlerine bağlı olduğu için, güç sahibi kimseler mallarını fahiş fiyata satamadıkları için Julianus’tan nefret etmektedir. Halkın geneli ise, kendilerini bu zevklerden men etmemesine karşın dans ve tiyatroya ehemmiyet vermediği için O’na karşı nefret beslemektedirler.

“...her biriniz karınızın evden her şeyi Celilelilere taşımasına izin veriyorsunuz ve eşleriniz yoksulları sizin masraflarınızla beslediğinde, bu kişilere ihtiyaç duyanlarda tanrıtanımazlık hususunda büyük bir hayranlık uyandıracağını düşünüyorum, - insanların büyük çoğunluğu da zaten bu şekilde-, ve sizler, öncelikle tanrıların layık olduğu şerefi onlara sunmada kusurluyken, kendiniz olağanın dışında bir şey yaptığınızı düşünmüyorsunuz, ve ihtiyaç sahiplerinden hiçbiri bir tapınağın yanına bile yaklaşmıyor, -bildiğim kadarıyla, orada onları besleyecek herhangi bir şey yok- ve yine de sizden biri doğum günü şöleni düzenlediğinde, sınırsız bir akşam yemeği ve kahvaltı sunar ve arkadaşlarını pahalı bir sofraya davet eder; ancak yıllık festival zamanı geldiğinde, hiç kimse tanrıya lamba için zeytinyağı temini, toprağa şarap, kurban için hayvan veya tütsü sağlamadı. Şimdi, düzgün bir insanın böyle şeyleri şehrinizde görmeye nasıl dayanabileceğini bilmiyorum ve benim açımdan da tanrılara

⁵¹³ Julian, “Misopogon,” 357C.

hoşnutsuzluk verdiğiinden eminim."...⁵¹⁴ Julianus burada Hırsitiyanlardan Celileli olarak bahsetmektedir. Yoksulların kendilerini doyuran Hırsitiyanlar ile onlara sunacak hiçbirşeyi olmayan tapınaklara yaklaşımını değerlendirmekte, halkın festivallerde tanrılara kurban kesmemesini eleştirerek mevcut durumdan onları sorumlu tutmaktadır.

3.4. Siyasi ve Sosyal Gerçeklerin Çatışması

Misopogon'u Platon'un *Devlet* adlı eserindeki siyaset teorisini göz önünde bulundurarak okursak, Antakyalıların bu eserde çizilen en kötü durumdaki kaotik demokrasi içerisinde olduğunu görebiliriz. Eserde, hayalî şehir sınırsız özgürlükler sonucunda önce sosyal çöküntüye daha sonra da anarşiye gidiyordu. Ümitsizlik içinde debelenen şehrin aydınlanmış bir otokratın önderliğine ihtiyacı vardı.

Julianus'un Platonik referansları metinde Atinalılara atıf yaptığı kısımlarda da kendini göstermektedir. "...*Kendim de örneğin, Atinalıların tüm Yunanlılar arasında şerefî hususunda en hırslı ve en insancıl kişiler olduğunu buldum*..."⁵¹⁵ Atina ve Antakya kıyaslamasına girerken Antakya yergisinde Platon'un *Devlet*'de Atinalılara yaptığı bir benzerini yapmaktadır. Platon da Atinalıları 'tiyatrokrasi'⁵¹⁶ olmakla suçlarken, Julianus da çok benzer bir şekilde Antakyalıların Platon, Sokrates ve Aristoteles'i onları aşağılayan komedi sahnelerinden bildiğini belirtmektedir: "...*Onların isimleri, komedide alay edildiklerinde sık sık karşılaştığınız isimlerdir-Platon ve Sokrates, Aristoteles ve Theophrastus*..."⁵¹⁷ Antakya'da da aynı Atina'da olduğu gibi 'tiyatrokrasi', hatta Roma'ya yakışır şekilde at yarışları sosyal hayatın önemli bir kısmını kapsamaktadır.

Julianus tiyatroya gitmemektedir ve bir imparatorun beklenen tiyatroya gitme, pantomim izleme gibi aktiviteleri yerine getirmediği için halk tarafından garip

⁵¹⁴ Julian, "Misopogon," 363B.

⁵¹⁵ Julian, "Misopogon," 348C.

⁵¹⁶ Plato, *Complete Works*, Ed. by John M. Cooper, Asso. Ed. D.S. Hutchinson, (Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company), 1997, *Laws* 1318, 701a.

⁵¹⁷ Julian, "Misopogon," 353C.

karşılandığının da farkındadır (“...Tiyatrolardan kendimi menediyorum.... *Ve tiyatroya adım attığımda bile işlediği suçun kefareтини ödeyen bir adama benziyorum*”).⁵¹⁸ Julianus münzevî bir hayat tarzı benimsemiş ve imparator olduğu vakit de bundan vazgeçmemiştir. Kendisinden beklenen tiyatro izleme ya da at yarışlarına katılma gibi aktivitelere sadece zorunlu olduğu için ve çok kısa süreli katıldığını Misopogon’da dile getirmektedir (“...at yarışlarından nefret ediyorum. Haliyle, bunlara nadiren katılıyorum, sadece tanrıların festivalleri esnasında ve kuzenimin ve amcamın ve erkek kardeşimin ve babamın oğlunun yaptığı gibi tüm gün kalmıyorum”).⁵¹⁹

Eserin pek çok yerinde Antakya halkının dans ve tiyatroya merak ve ilgisine vurgu yapılmaktadır (“sayısız dansçı ve flütçü ve sıradan vatandaşlardan daha fazla pantomim bulunan, zengin ve neşeli ve kalabalık ve kendilerini yönetenlere hiç saygısı olmayan bir şehir.... ancak sizin gibi erkekler için sabahın erken saatlerinde eğlencelerinize başlamak, gecelerinizi zevk ile geçirmek ve sadece sözlerinizle değil, eylemlerinizle de kanunlara saygı duymadığınızı göstermek uygundur”⁵²⁰; “halk kitleleri özellikle pazar yerlerinde ve tiyatrolarda alkışları ve bağırıışlarıyla, yetkililer ise bu tür eğlencelere harcadıkları paraların miktarından dolayı”⁵²¹; “Sahne sanatlarına ve danslara ve pantomime aldırış etmeyerek şehrimizi mahvettiniz”⁵²²). Julianus Antakyalıların zevk ve eğlenceye düşkünlüklerini şiddetle eleştirmektedir. İmparatoru karşılamak adına tapınaklara koşuşturan halkın tapınaklardaki çığlık atışları ve alkışlarını da tiyatrodaki davranışlara benzetmektedir: “...Halkın kutsal alanlara akın etmesinin sebebi sensin, evet ve birçok yargıcın da ve onlar da sana şatafatlı bir karşılama yapıyorlar, tiyatrolarda oldukları gibi çığlık atarak ve alkışlayarak tapınakları dolduruyorlar”.⁵²³ Halkın zevk ve sefa içerisinde yaşamasını, “özgür”lük

⁵¹⁸ Julian, “Misopogon,” 339C.

⁵¹⁹ Julian, “Misopogon,” 340B.

⁵²⁰ Julian, “Misopogon,” 360B.

⁵²¹ Julian, “Misopogon,” 342C.

⁵²² Julian, “Misopogon,” 351D.

⁵²³ Julian, “Misopogon,” 344D.

kavramı ile hicvetmekte, eşek ve deve gibi yük hayvanlarının dahi aynı özgürlüğe sahip olup, yollarda ve sokaklarda çalışmak yerine evlerin avlularında olmayı tercih ettiklerini yazmaktadır: *ancak, özgürlüklerine düşkün oldukları için eşekler avluları kullanmayı tercih ediyorlar ve kimse onları özgürlüklerinden mahrum bırakmak istemiyor; şehrimiz o kadar hürdür!*”⁵²⁴

Julianus eserinde kendisinden nefret edilmesinin sebepleri arasında pazarta satış fiyatlarını kontrol etmesini, onların istedikleri yüksek fiyatlarla satış yapmalarını engellemesini göstermektedir. Esnafın yüksek fiyatlardan arazi sahiplerini sorumlu tuttuklarını, oysa adil olmaya zorlayarak arazi sahiplerini de kendisine düşman ettiğini söylemektedir.⁵²⁵ Adil yönetim anlayışının uygulamaları kâr sağlama peşinde olanlar için kabul edilmesi zor bir durumdur. Julianus halkın refah düzenini artırdığını düşünmekte “*Defaatle, altın para toplamadım veya gümüş para talep etmedim ya da vergileri artırmadım; hatta vadesi geçmiş borçların yanı sıra düzenli vergilerin beşte birini bile affettim...*”⁵²⁶ diyerek yine adil yönetim anlayışını vurgu yapmaktadır. Julianus eserde Antakya’yı ekonomik anlamda daha büyük ve güçlü yapma planından da bahsetmektedir. Şehrin haracını almadığı gibi senatoya da yeni üyeler kaydına izin vermiştir.⁵²⁷ Ancak Antakyalılar senato üyesi seçiminde kabiliyet sahibi kimseleri seçmek konusunda yetersiz kalmışlardır: “*Tayinler hususunda buna benzer birçok kusur işlediniz ve ardından ben her şeye razı olmadığım, işlediğim tüm hayırlar için hak ettiğim şükranlardan mahrum edilmekle kalmadım, aynı zamanda, kaçındığım tüm adaletsizlikleri hesaba katarak antipatinizi kazandım.*”⁵²⁸

Julianus piyasa fiyatlarını kontrol etmeye çalışırken halkın gıda temini konusuyla da ilgilir. Yazdıklarından beslenme konusunda da halk ile farklı düşünceye sahip olduğu görülmektedir. Bol tahıl temininin, halkın iyi beslenmesi için yeterli

⁵²⁴ Julian, “Misopogon,” 355B.

⁵²⁵ Julian, “Misopogon,” 350B.

⁵²⁶ Julian, “Misopogon,” 365B.

⁵²⁷ Julian, “Misopogon,” 367D.

⁵²⁸ Julian, “Misopogon,” 368B.

olduğunu düşünmektedir. Halktan birinin pazarda deniz mahsulü ve fazla kanatlı hayvan bulunmadığından şikayet etmesi üzerine *“iyi yönetilen bir şehrin sadece ekmek, şarap ve zeytinyağına ihtiyaç duyduğunu, etin ise yalnızca lüksleşildiğinde gerektiğini”* söylemiştir. Balık ve kanatlı hayvanlara ulaşmanın aşırı lüks ve sefahatin göstergesi olduğunu belirten imparator, *“domuz ve kuzu eti yemeyi sevmeyen birisi için sebze yönelmesinin iyi geleceğini”* de ilave etmektedir.⁵²⁹

3.5. İç Dünya ve Psikoloji

Antakyalıların Julianus ile alay edip, onu hakettiğini düşündüğü gibi bir lider olarak kabul etmeyişleri Julianus’da önce şok etkisi yaratmış, daha sonra duyguları hayal kırıklığı ve kızgınlığa dönmüştür. Haksızlığa uğramış bir çocuk misali satır aralarında kendini de eleştirerek; Antakyalılara yaptıklarının ne kadar da yanlış olduğunu göstermek istemiştir. Metin ilk bakışta klasik satir gibi gözükse de satırlara sıızan tutku ve otobiyografik öğeler sınıflandırmasını sıra dışı bir noktaya taşınmasına neden olmuştur. Antakya’da geçirdiği süre boyunca yaşananların Julianus’un özgüvenini son derece zedelediği aşikardır. Metin boyunca Keltler tarafından kabullenilip, sevildiğini sürekli vurgulaması da aslında Antakyalıların onu sevip kabullenmeyişini anlayamayışındandır. *“...Bu şekilde, hatta Keltler arasında olduğum zamanlar bile, Menander'deki huysuz adam gibi, kendime sorunlar yaratmaya devam ettim.” Ama yontulmamış Keltler benim bu hallerime kolaylıkla müsamaha edebilirken...*⁵³⁰ Eğitilmemiş, yontulmamış şeklinde tanımladığı Keltlerin hatta Galya’daki diğer halkların Julianus’u her haliyle nasıl benimsemiş olduklarını cümlelerinden görebiliyoruz. Antakyalılardan beklediği; ama göremediği bu kabullenme, aksi şekilde alaya ve eleştiriye dönmüştür.

⁵²⁹ Julian, “Misopogon,” 350C.

⁵³⁰ Julian, “Misopogon,” 342B.

“...Ve gerçekten de Keltler arasındaki yaşamaktan o kadar keyif aldıktan sonra...Özelliklerimizin benzerliği nedeniyle bana çok sevgi gösterdiler; sadece benim adıma silahlanmaya cesaret etmekle kalmayıp, bana yüksek meblağlarda para da verdiler ve kabul etmediğimde, neredeyse almam için zorladılar ve her durumda istekli bir şekilde bana itaat ettiler. Ve en harikulade olansa, hakkımda büyük bir söylenti şehrinize kadar ulaştı ve herkes yüksek sesle benim cesur, bilge ve adil olduğumu ilan etti, sadece savaşta karşılaşılabilecek kadar korkutucu değil, aynı zamanda yeri geldiğinde barışı kullanma konusunda da yetenekli, ulaşılabilir ve yumuşak huylu...”⁵³¹ Bu ifadelerde Julianus’un Keltler tarafından kabulüne ve onlar arasındaki saygın yerine işaret etmektedir. Bu satırlarda açıkça kendine övgü de var; ancak övgüde kullanılan kelimeler Julianus’un kendine atfettiği değil, aralarında yaşadığı, onunla yan yana savaşan ve ona kucak açan bir halkın onun için söyledikleridir. Julianus, ailesine, eğitimlerine ve sahip olduğu herşeye rağmen, yaşadığı dünyanın Keltler gibi vahşi ve medeniyetsiz saydığı pek çok halka kendisini daha yakın hissettiğini eserindeki diğer ifadelerden de anlamak mümkündür.⁵³²

“...suçlamıyorum. Bir ihtimal kendi yolumu tercih etmemi sağlayan bir tanrı vardır. Emin olun bunun üzerine hayat tarzım ve tercihime kabahat bulanlara karşı bir şikâyetim yok. Ama olabildiğince kendime yönelik alayları artırarak ve daha cömert bir şekilde başımdan aşağı tacizkâr suçlamaları yağdırarak katkıda bulunuyorum. Başlangıçtan beri bu şehrin ruh halinin ne olduğunu anlamamayı kendi aptallığıma borçluyum ve bununla birlikte, kendi yaşımdaki herhangi bir erkek kadar çok kitap karıştırdığıma ikna olduğum halde...”⁵³³, “...Kendi kaba beceriksizliğim ve cahilliğim ve huysuzluğum ve tesir altında kalamayışım, insanlar bana yalvarsa bile kendi işime bakışım veya beni kandırmaya çalışsalar bile, onların yaygarasına boyun eğemem

⁵³¹ Julian, “Misopogon,” 360D.

⁵³² Julian, “Misopogon,” 358B.

⁵³³ Julian, “Misopogon,” 347B.

*gibi serzenişleri bile memnuniyetle kabul ediyorum...*⁵³⁴ Bu alıntılar Julianus'un yaşadığı iç-çelişkileri, ulaşmak ya da olmak istediği ideal insanı, Antakya şehrinin ruhunu ve halkı nasıl anlamadığını ve bunun onda yarattığı şok ve şaşkınlığa anlatması açısından önemlidir. Julianus Antakyalıların kendisine karşı olumsuz tutumlarını, eleştiri, hakaret ve nefretlerini sorguluyor, anlamaya çalışıyor. Kendisine ağır hakaret edenler kadar, onları dinleyip müdahale etmeyenleri de suçluyor. Antakyalıların bu eleştiri ve hakaretlerine karşılık vermesi için bizzat onlar tarafından tahrik edildiğini, nezaketsiz davranmışsa bunu yapmaya kendini onların zorladığını belirtiyor.⁵³⁵

3.6. Kalem oyunları (ironi, hiciv, gizli alay)

Julianus metninde Antakyalıların kendine yönelttiği eleştirilerden derlediği seçkilerle klasik satır tekniklerini zıtlıklar kullanarak, satır araları çift yönlü okunabilecek cümlelerle okuyucuya⁵³⁶ sunmaktadır. Buna bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır.

*“...sakal, tıraş edilmiş dudakların başka dudaklara nazikçe ki sanırım bu pürüzsüz olmalarından kaynaklıdır, bastırmalarına izin vermez. Gel gör ki sizler sakallarımın halatlar bükmem gerektiğini söylüyorsunuz. Pekâlâ, eğer onları çekecek gücünüz varsa ve onların pürüzleri hassas ve aşınmamış ellerinize ürkütücü zararlar vermeyecekse sizlere halatlar sağlamaya razıyım...”*⁵³⁷ Tanımlamalarında tıraş edilmiş dudaklar pürüzsüz olmalarından ötürü nazik, sakalları halatlar bükecek kadar yoğun ve uzundur. Sakallarından halatlar bükmesi önerisine ellerinize zarar verir diyerek de ironi yapmaktadır.

“...Galiba, bazı gençlerin kullandığı ve yaratılıştan güzellik bahşedilmiş tüm kadınlar gibi çenemi pürüzsüz ve el gibi tüysüz kullanabilecekken, sizlere bahanede

⁵³⁴ Julian, “Misopogon,” 349B.

⁵³⁵ Julian, “Misopogon,” 364B, 367B, 371C.

⁵³⁶ Metin Antakyalılara ithafen yazılmış ve sonrasında onlara da yüksek sesle okunmuştur; ancak metnin İmparatorluğun diğer yerlerine de ulaşacağını göz ardı edilmiş olması söz konusu değildir.

⁵³⁷ Julian, “Misopogon,” 339D.

bulunarak keçilerin bıraktığı gibi sakallı kullanıyorum. Ancak sizler, ileri yaşınızda bile narin ve nazik yaşam biçimlerinle kendi oğullarınıza ve kızlarınıza öykünüyorsunuz ya da muhtemelen efemine yaradılışınız gereği çenenizi dikkatlice pürüzsüzleştiriyor ve erkekliğinizi benim gibi çeneniz vasıtasıyla değil, zar zor ortaya çıkaran ve kısmen belirten alınlarınız ile yapıyorsunuz."⁵³⁸ Bu paragraftaki kilit nokta Antakyalıların ona yönelttiği fiziksel eleştirileri, onların fiziksel görünümleri ile kıyaslarken kelime oyunları ile bir yandan da mizaç ve zekasına vurgu yapmasıdır. "...erkekliğinizi benimki gibi çeneniz ile alınlarınızla yapıyorsunuz." derken hem kendi hitabet kuvvetine vurgu yapmakta hem de o hitabetin kaynağı olan ve sakallı diye alay ettikleri çeneye dikkat çekmektedir.

*"...memelerim sarkık ve kılla dolu, vahşi canavarlar arasında benim gibi hükümdar olan aslanların memeleri gibi ve hayatımda hiçbir zaman onları pürüzsüz yapmadım..."*⁵³⁹ Justinaus yine kendisi ile alay eder gibi görünse de övmektedir. Memelerini hayvanlar aleminin hükümdarı aslanınkine benzeterek, kendisinin de Antakya dâhil Roma'nın hükümdarı olmasına işaret ettiği düşünülebilir.

*"...şekilde, hatta Keltler arasında olduğum zamanlar bile, Menander'deki huysuz adam gibi, kendime sorunlar yaratmaya devam ettim."Ama yontulmamış Keltler benim bu hallerime kolaylıkla müsamaha edebilirken, sayısız dansçı ve flütçü ve sıradan vatandaşlardan..."*⁵⁴⁰ Kaba ve medeniyetsiz varsayılan Keltlerin, kendisini daha medeni sayan Antakya halkından nazaran daha anlayışlı oldukları bu ifadelerle vurgulanmaktadır

*"...Başlangıçtan beri bu şehrin ruh halinin ne olduğunu anlamamayı kendi aptallığıma borçluyum ve bununla birlikte, kendi yaşımdaki herhangi bir erkek kadar çok kitap karıştırdığıma ikna olduğum halde..."*⁵⁴¹ Her ne kadar kendi yaşlıları kadar

⁵³⁸ Julian, "Misopogon," 339D.

⁵³⁹ Julian, "Misopogon," 339D.

⁵⁴⁰ Julian, "Misopogon," 342B.

⁵⁴¹ Julian, "Misopogon," 347B.

kitap karıştırdığını iddia etse de aslında hem kendi yaşlılarından hem de diğer imparatorlardan çok daha fazla eğitim almış olan Julianus tüm bunlara rağmen Antakya şehrinin dönüştüğü hali, şehrin ruhunu anlayamamasını kinayeli bir dille kendi aptallığına yoruyor. Bu cümle bize Peter Brown'un dikkati çektiği dönemin değişen kültürel ve eğitim yapısına dair de bir örnek vermektedir. 4. yüzyıl ortalarına geldiğinde klasisizm her ne kadar ölmediyse de 'pastorize edilmiş bir başarı kültürüne' dönüşmüş ve erkekler Yunan edebiyatını tanrılarla ilgili bir şeyler öğrenmek için değil, 'centilmenlik becerilerini kazanabilmek için' tercih ediyorlardı.⁵⁴²

*"...Antakyalılar...onların soyundan gelenlere kızmaya hakkım yok. Çünkü bitkilerin uzun bir zaman boyunca niteliklerinin aktarılması doğaldır veya genel olarak takip eden nesil atalarına benzemelidir; insanlar için de torunların ahlakının atalarınıninkini andırması doğaldır. Kendim de örneğin, Atinalıların tüm Yunanlılar arasında şerefli hususunda en hırslı ve en insancıl kişiler olduğunu buldum..."*⁵⁴³ Bu alıntıda Antakyalıların atalarının ahlakını almalarının doğal olduğunu belirtirken, Atinalıları Yunanlar arasında şerefli ve insancıl olarak betimleyerek aslında aynı erdemlere Antakyalıların sahip olmadığını da belirtmeye çalışmaktadır.

*"...Sizin hükmünüzde ise gerçek güzellik hafif meşrep bir yaşamda bulunur..."*⁵⁴⁴ Dönemin güzellik anlayışını hafif meşreplik gibi olumsuz bir betimlemeyle yaparak ahlak yoksunu, yüzeysel ve basit olduğunu vurgulamaktadır.

*"...karakterimi bir kenara bırakıp daha evvelinden iliklerime işlemiş yabaniliğimden benim bile tövbe etmem mümkün değil mi?..."*⁵⁴⁵ İliklerime işlemiş yabanilik tanımıyla burada da ironi yapmaktadır.

"...Demek istediğim, bana yapılan tüm haksızlıklardan bizzat ben sorumluyum; çünkü nezaketinizi nezaketsizliğe dönüştürdüm. Bu demek ki, her şey kendi

⁵⁴² Brown, *The World of Antiquity*, 90.

⁵⁴³ Julian, "Misopogon," 348C.

⁵⁴⁴ Julian, "Misopogon," 346D.

⁵⁴⁵ Julian, "Misopogon," 352C.

*ahmaklığımdan kaynaklanmakta ve sizin müsaadenizden değil. Bu yüzden gelecekte, sizinle olan ilişkilerimde bilakis daha makul olmaya çaba göstereceğim; ancak size, bana gösterdiğiniz hüsnüniyet ve alenen şereflemdirmeniz mukabilinde, tanrıların layıkıyla karşılığını tazmin etmesini dilerim!”*⁵⁴⁶ Karşılaştığı nezaketsizlik ve eleştirilerin kendi ahmaklığından kaynaklandığını, bu nezaketsizliklere kendisinin de aynı şekilde özellikle de bu metinle karşılık verdiğini dile getirmiş. Son cümlede kendisine gösterilen “iyi niyet” ve “şereflemdirmenin” tanrılar tarafından onlara da aynı şekilde verilmesini dilemesi kızgınlığının da tekrar dile gelişidir.

⁵⁴⁶ Julian, “Misopogon,” 371C.

SONUÇ

‘Misopogon’da Julianus’un sert eleştirisinin altında yatan stratejiyi görebiliyoruz. Antakya halkının Julianus’un sakalı ile alay etmesiyle başlayan süreç, Julianus’un kuvvetli kalemi ve zeki yaklaşımı ile ilk bakışta onunla alay eden halka ithafen yazılan hicivli bir metin olarak kendisini göstermekteydi. Eleştirilere cevabı sonucunda ortaya çıkan Antakya portresi ise övgüye değer olmaktan çok uzaktadır. Acımasız, zevke düşkün, ahlakî değerleri erozyona uğramış, geleneksel Helenistik ideallerinden uzaklaşmış bir halk ve Hristiyanlaşmış bir kent. ‘Misopogon’ bu açıdan bakılınca aslında Julianus’un gelecekte imparatorlukta uygulamak istediği kültürel ve dinî reformların bir yol haritası da olarak okunabilir. Dikkatli deşifre edildiğinde imparatorun toplumu yeniden inşa etmek istediği felsefi, mutedil ve geleneksel temel gözler önüne serilmektedir. Julianus’un tüm Antakya halkını tek bir ünite gibi varsayması ve herkesin Hristiyan inancına bağlı olduğunu ve bununla paralel geleneksel değerlerin kaybına uğradığını düşünmesi, Antakya’da yaşadığı hayal kırıklığından kaynaklı tek yönlü bir bakış açısıdır. Ve şayet Odysseus’daki Penelope’nin talipleri gibi Julianus da Antakyalılardan intikam alacaksa bu onların fütursuz tavrına tezat biçimde katı olacaktır.

Yaşanan nahoş deneyimden sonra Julianus Pers Seferi için şehri terk ettiğinde yerine acımasız bir yönetici atamıştır. Antakya halkı da aslında ne kadar kırılgan bir pozisyonda olduklarını ve imparatorlarının gönlünü almaları gerektiğini anlamıştır. Ne yazık ki, Julianus seferde ölecek ve ne Antakya halkı onu tekrar ve belki de ilk defa bağrına basabilecek ne de imparator hayalini kurduğu kültürel ve dinî dönüşümü sağlayacak planlarını yürürlüğe koyabilecekti.

Julianus’un tarihteki önemi daha uzun yaşayıp imparatorluğa devam edebilseydi acaba tarih nasıl farklı olurdu sorusunda yatan cevap değildir. Roma’yı ileri götürmek

için Helenizm'e dönüş çabaları artık kurumsallaşmaya başlayan Hristiyan kilisesini derinden sarsmıştır. Her ne kadar Augustus olduğu süre boyunca uygulamaya koyduğu politik ve dinî reformlar kısa süreli olsa ve birçoğu kendisinden sonra tahta geçen Jovianus tarafından iptal edilse de etkileri bugün bile Hristiyan teolojisinde görülmektedir. İktidara yükseldiğinde Greko-Roman dünyayı ortak mirasın çatısı altında toplamayı hedeflerken, bunun ilk etkileri Hristiyan ve pagan dünya çatışmasının doğması olmuştur. İlginçtir ki, ölümünden sonra onun mirası ve adını devam ettirenler, Julianus'un kendini özdeşleştirdiği paganlar değil, on sekiz ay süren hükümdarlığı boyunca müdanasız çok tanrılı yönetim biçimi ile hayatları temelinden sarsılan Hristiyanlar olmuştur. Kısa süreliğine de olsa oturduğu tahtın güç girdabı, Hristiyanların imparatorluğun geleceğindeki konumlarını tekrardan gözden geçirmelerine neden olmuştur. Şayet varlıklarına ehemmiyet veriyorlarsa, Hristiyan ve Greko-Roman kimliklerinin kesişimini göz ardı etmemeleri gerektiğini görmüşlerdir. Julianus, mevcudiyetinde sıra dışı bir tarihi figürü temsil etmektedir. Geç Antik Çağda imparatorluktaki dönüşüme karşı durmuş, asıl dönüşümün eski inanç ve değerlere olması gerektiğini savunmuş ve bu konuda hareket etmiştir. Aslında bir paradoks gibi gözükse de Julianus Geç Antik Çağın insan formunda vücut bulmuş halidir.

Hristiyanlık, doğduğu tarihten Constantinus dönemine kadar klasik gelenekler ve kendi tanrı inanışları arasındaki o ince çizgiyi korumaya çalıştı. Bir yandan Hristiyan bakış açısını oluşturabilmek için Helenizm'le bağlarını koparmaları bir yandan da Grek kültürel mirasını bir yönüyle kaidelerinin içine katmaları gerekmektedir. Bu iki zıt gibi görünen ideoloji aslında bu bağlamda beraber var olmaya başlamışlardı. Dengeleri Constantinus ve II. Constantius bozunca, paganlar ilk defa imparatorluktaki yargılamaların hedefinde kendilerini buldular. Bununla birlikte, Eusebius gibi Hristiyanlar da bir anda Greko-Roman mirasın elçileri haline geldiler. Bu nedenledir ki birçok Helenistik gelenekçiye göre Julianus'un tahta çıkışı ilahî bir işaret, Hristiyanlar

için de Constantinus'tan sonra sonsuza kadar devam edeceği düşnlen Hristiyan imparator iktidarı beklentisinin yıkılışı olarak görülebilir.

Bu ıraksak ilişkiyi en iyi Julianus ve dönem entelektüellerinden olan ve daha sonra da Kilise babalarından biri haline gelecek Nazianzuslu Gregorius arasındaki ilişki ile anlayabiliriz. Gregorius'un tüm çalışmaları temelinde Julianus'un iktidarı ve felsefesi üzerine kurulmuştur. Hatta tüm yapıtları Julianus'un yazım, yasa ve fermanlarının kelimesi kelimesine aksini ispatı üzerine kuruludur. Bununla birlikte aslında Gregorius ve Julianus felsefi olarak sadece ilahî lnn temelinde ayrışırılar.

İki rakip de aslında imparatorluk için aynı soyut gayelere sahiptir. O gayeleri somutlaştırmak söz konusu olunca bir diğerinin ideolojisini boyun eğdirme gereği doğar. Gregorius için Roma artık bir Hristiyan imparatorluğu haline gelmiş, Julianus ve onun Helenik modeli imparatorluğu sadece kargaşa ve bölünmeye götürecek yanlış bir yoldur. Buradan tek çıkış da İsa'nın ışığıdır. Julianus içinse, imparatorlukta yanlış olan ve düzgün gitmeyen ne varsa Hristiyanlığın başarısızlığındandır.

Julianus, hayatının bir noktasında kendisini Roma'nın kurtarıcısı ve Helenizm'in son umudu olarak görüyordu. lrken haykırdığı iddia edilen "Sen kazandın Celileli" cümlesi ise bize yenilmiş bir adamın portresini çizmektedir. Bu cümleyi gerçekten söyledi mi ya da kendini yenilmiş hissederek mi bu dünyaya veda etti bilemeyiz. Yine sadece bizlerin değil, kendisinin bile öngöremeyeceği ve hatta istemeyeceği şekilde mirası Hristiyan teolojisinde yaşamaktadır. Paganizm olmadan Hristiyanlık olmayacağı gibi, Julianus'un eserleri olmadan da Nazianzuslu Gregorius olmazdı. Julianus'u Hristiyanlığı terk etti diye mürted ilan ederken bile onu Kilise Tarihinin en önemli aktörlerinden biri haline getirmiştir.

KAYNAKÇA

Kaynak Eserler

- Ammianus Marcellinus. *Ammianus Marcellinus*. 3 volumes. Translated by J. C. Rolfe. Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935.
- . *The Later Roman Empire* (AD 354 – 378). Selections, Translated by Walter Hamilton. Intro. by Andrew Wallace-Hadrill. New York: Penguin Books, 1986.
- Athanasius, *Historia Arianorum*. Translated by Atkinson M. and Robertson, Archibald. *From Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 4*. Edited by Philip Schaff and Henry Wace. Buffalo, NY: Christian Literature Publishing Co., 1892.
- Eunapius. *Lives of the Sophists*. Translated by Wilmer Cave Wright. Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.
- Eusebius. *Eusebius' Ecclesiastical History*. Trans. By Cruse, C.F. Massachusetts, Hendrikson Publishers, April 2004.
- Gregory, Julian, and Libanius. *Julian the Emperor: Containing Gregory Nazianzen's Two Invectives, and Libanius' Monody with Julian's Extant Theosophical Works*. Translated by Charles W. King. London: George Bell and Sons, 1888.
- Homer, *The Odyssey*, Translated by E. V. Rieu, Revised Translation by D.C.H. Rieu, London: Penguin Books, 2003.
- Mamertinus, Claudius. *The Emperor Julian: Panegyric and Polemic*, Translated by Marna M. Morgan, Liverpool: Liverpool University Press, 1989.
- McGuckin, John. *Saint Gregory of Nazianzus: An Intellectual Biography*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Press, 2001.
- Julian. *The Works of the Emperor Julian*. 3 vols. Translated by Wilmer Cave Wright. Loeb Classical Library, Cambridge: Harvard University Press, 1923.
- Libanius. *Autobiography and Selected Letters*. 2 volumes. Translated by A. F. Norman. Loeb Classical Library, Cambridge: Harvard University Press, 1992.
- Plato, *Complete Works*. Ed. by John M. Cooper, Asso. Ed. D.S. Hutchinson. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 1997.
- Socrates Scholasticus. *Ecclesiastical History: From A.D. 305-439. Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church: Second Series*. Volume II. Translated by A. C. Zenos, Grand Rapids, MI: WM.B. Eermans Publishing Company, Reprint 1989.

Sozomen. *Ecclesiastical History: From A.D.323-425. Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church: Second Series*. Volume II Translated by Chester D. Hartranft, Grand Rapids, MI: WM.B. Eermans Publishing Company, Reprint 1989.

Sozomen. *Ecclesiastical History of Sozomen: From A.D. 324 to A.D.440*. Translated by Edward Walford, London: George Bell & Sons, 1855.

Theodoret. *Theodoret of Cyrus*. Translated by Gerard H. Ettlinger Oxford: Clarendon Press, 1975.

Harris, Jill and Ian Wood eds. *The Theodosian Code: Studies in the Imperial Law of Late Antiquity*, Bristol: Classical Press, 2010.

Zosimus. *Zosimus: Historia Nova*. Translated by James J. Buchanan and Harold T. Davis San Antonio, TX: Trinity University Press, 1967.

Tetkik Eserler

Adler, Michael. "The Emperor Julian and the Jews." *The Jewish Quarterly* 5.4 (1983): 591-651.

Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi 5, Plotinos, Yeni Platonculuk ve Erken Dönem Hristiyan Felsefesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 316, Felsefe 11, İstanbul: 2010.

Amidon, Philip. *Philostorgius: Church History*, Atlanta, Society of Biblical Literature, 2007, xiii.

Ando, Clifford. *Imperial Ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire*. Berkeley, California: University of California Press, 2000.

Apuleius. *Apuleius' The Golden Ass*, Translated by Robert Graves, New York: Penguin Press, 1950.

Athanassiadi, Polymnia. *Julian and Hellenism: An Intellectual Biography*. London: Routledge, 1992.

---. *Mutations of Hellenism in Late Antiquity*. London & New York: Routledge, 2015.

Auer, Martin Auer and Christoph Hinker eds. *Roman Settlements and the Crisis of the 3rd Century AD*. Germany: Otto Harrassowitz GmbH & Co. KG, Wiesbaden, 2012.

Barnes, Timothy David. *Ammianus Marcellinus and the Representation of Historical Reality*. Ithaca: Cornell University Press, 1998.

---. *Constantine and Eusebius*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981.

- . *The New Empire of Diocletian and Constantine*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982.
- . *Constantine: Dynasty, Religion and Power in the Later Roman Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- . *Early Christianity and the Roman Empire*. London: Variorum Reprints, 1984.
- Baynes, Norman H. "The Early Life of Julian the Apostate." *Journal of Hellenic Studies* 45. 2 (1925): 251-254.
- Beard, Mary, John North, and Simon Price. *Religions of Rome*. Volume I-II. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Bidez, Joseph. *La Vie de l'Empereur Julien*. Paris: Les Belles Lettres, 2012.
- Blockley, R. C. "The Panegyric of Claudius Mamertinus on the Emperor Julian." *The American Journal of Philology* 93. 3 (1972): 437-350.
- Bouffartigue, J. "L'empereur Julien et la culture de son temps." *Collection des Études Augustiniennes: Série Antiquité*, vol. 133. Brepols, 1992, 244-250.
- Bowder, Diana. *The Age of Constantine and Julian*. New York: Harper and Row, 1978.
- Bowersock, G. W. *Julian the Apostate*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
- . "Review of Julian and Hellenism, by Polymnia Athanassiadi." *The Classical Review* 33.1 (1983): 82.
- Bradbury, Scott. "Constantine and the Problem of Anti-Pagan Legislation in the Fourth Century." *Classical Philology* (The University of Chicago Press) 89, no. 2 (April 1994): 120-139.
- Bradbury, Scott. "General Introduction." In *Selected Letters of Libanius: from the Age of Constantius and Julian*, by Libanius, translated by Scott Bradbury. Liverpool: Liverpool University Press, 2004.
- Brosius, Maria. *The Persians, Peoples of the Ancient World*. London and New York: Routledge, 2006.
- Brown, Peter. *The World of Late Antiquity: AD 150-750*. London: Thames and Hudson, 1971.
- Brown, Peter. *Power and Persuasion in Late Antiquity: Towards a Christian Empire*. Madison:

University of Wisconsin Press, 1992.

Browning, Robert. *The Emperor Julian*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1976.

Brownworth, Lars. *Lost to the West: The Forgotten Byzantine Empire that Rescued Western*

Civilization. New York: Three Rivers Press, 2010.

Bowman, Alan K, Peter Garnsey & Averil Cameron eds. *The Cambridge Ancient History, Second Ed. Vol. 12 The Crisis of the Empire AD. 193-337*. Cambridge: University of Cambridge Press, 2005.

Buck, David. "Socrates Scholasticus on Julian the Apostate." *Byzantion* 73 (2003): 301-318.

Burckhardt, Jacob. *The Age of Constantine the Great*. Translated by Moses Hadas, New York: Pantheon Books, 1949.

Burgess, Theodore C. *Epideictic Literature*, New York-London: University of Chicago Press, 1987, 113-142.

Burkert, Walter. *Ancient Mystery Cults*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987.

---. *Greek Religion*. Translated by John Raffin. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1985.

Burns, Thomas S. *Rome and the Barbarians, 100 BC – AD 400*. Baltimore: Johns Hopkins

University Press, 2003.

Cairns, Earle Edwin. *Christianity Through the Centuries: A History of the Christian Church*. 3rd ed. Grand Rapids: Zondervan Publications, 1996: 150-155.

Cameron, Averil. *The Later Roman Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993.

Carlà-Uhink, Filippo and Christian Rollinger eds. *The Tetrarchy as Ideology Reconfigurations and Representations of an Imperial Power*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2023.

Cavarzere, Alberto, Antonio Aloni and Alessandro Barchiesi. *Iambic Ideas: Essays on a Poetic Tradition from Archaic Greece to the Late Roman Empire*. Greek studies. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2001.

- Chadwick, Henry. *The Early Church*. New York, NY: Penguin Books, 1993.
- Chuvin, Pierre. *A Chronicle of the Last Pagans*. Translated by B.A. Archer. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.
- Clark, Gillian. *Christianity and Roman Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Corcoran, Simon. *The Empire of the Tetrarchs, Imperial Pronouncements and Government AD. 284-324*. Oxford Classical Monographs. Oxford: Clarendon Press, 1996.
- Cowan, Ross. Illustrated by O'Bragain Sean. *Roman Legionary AD 284-337, The Age of Diocletian and Constantine*. Oxford: Osprey Publishing, 2015.
- Cumont, Franz. *The Mysteries of Mithra*. Translated by Thomas J. McCormack. 1903; reprint New York: Dover, 1956.
- . *Oriental Religions in Roman Paganism*. Into. Grant Showerman. New York: Dover, 1956.
- Curran, John. "Constantine and the Ancient Cults of Rome: The Legal Evidence." *Greece & Rome* 43.1 (1996): 68-80.
- Curta, Florin. "Atticism, Homer, Neoplatonism, and Fürstenspiegel: Julian's Second Panegyric on Constantius." in *GRBS*, 36/2, 1995.
- Davidson, Ivor J. *A Public Faith: From Constantine to the Medieval World, A.D. 312-600*. Ed.
- John D. Woodbridge & David F. Wright. Grand Rapids: Baker Books, 2005.
- . *The Birth of The Church: From Jesus to Constantine A.D. 30-312*. Ed. John D. Woodbridge & David F. Wright. Grand Rapids: Baker Books, 2005.
- Eutropius. *Delphi Complete Works of Eutropius*. Ed. by Delphi Classics, Translated by John Selby Watson. Delphi Classics, 2010.
- Dillon, John and Lloyd P. Gerson. *Neo Platonic Philosophy: Introductory Readings*. Indianapolis, IN: Hackett Publishing, 2004.
- Dixon, Karen R. And Patricia Southern. *The Late Roman Army*, London and New York: Routledge, 2014.

- Dodgeon, Michael and Samuel N.C. Lieu. *The Roman Eastern Frontier and the Persian Wars*
(AD 226-363): *A Documentary History*. London and New York: Routledge, 1991.
- Downey, Glanville. "The Emperor Julian and the Schools." *Classical Journal* 53. 3 (1957): 97-103.
- . *Ancient Antioch*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1963.
- . *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1961.
- Edbrooke, Robert Owen. "Review of The Emperor Julian, by Robert Browning." *The American Journal of Philology* 98. 3 (1977): 318.
- Edmonds III, Radcliffe G. *Drawing Down the Moon, Magic in the Greko-Roman World*, Princeton&Oxford: Princeton University Press, 2019.
- Elm, Susanna. *Sons of Hellenism, Fathers of the Church, Emperor Julian, Gregory of Nazianzus, and the Vision of Rome*, California: University of California Press, 2012.
- Emerson, Haven. "Wilmer Cave Wright, Phd, 1865-1951, Contributor to the History of Culture and Medicine", *Bull N Y Acad Med*, vol. 30(3); March 1954, 223.
- Evans, Elizabeth Cornelia. *Roman Descriptions of Personal Appearance in History and Biography*. Harvard Studies in Classical Philology, Vol. 46. Department of the Classics, Harvard University, 1935, 43-84.
- Ferguson, Everett. *Church History: Volume One: From Christ to Pre-Reformation*. Grand Rapids: Zondervan Academic, 2005.
- Ferrill, Arther. *The Fall of the Roman Empire: The Military Explanation*. London: Thames and Hudson, 1991.
- Freud, W. H. C. *The Early Church*, Minneapolis, MN: Fortress Press, 1982.
- Gardner, Alice. *Julian, Philosopher and Emperor: And the Last Struggle of Paganism against Christianity*. New York. Putnam's, 1923.
- Gibbon, Edward. *The Decline and Fall of the Roman Empire*. London: Wordsworth Classics, 1998.

Gilliard, Frank D. "The Birth Date of Julian the Apostate." *California Studies in Classical*

Antiquity 4 (1971): 147-151.

---. "Notes on the Coinage of Julian the Apostate." *Journal of Roman Studies* 54. 1 and 2

(1964): 135-141.

Goffart, Walter. *Barbarians and Romans AD 418 – 584: The Techniques of Accommodation*.

Princeton: Princeton University Press, 1980.

Goldsworthy, Adrian. *In the Name of Rome: The Men Who Won The Roman Empire*. London:

Phoenix Press, 2004.

---. *How Rome Fell: Death of a Superpower*. New Haven: Yale University Press, 2009.

Graham, Mark. *News and Frontier Consciousness in the Late Roman Empire*. University of Michigan Press, 2006.

Gregory, Timothy. "Review of *The Age of Constantine and Julian*, by Diane Bowder." *The*

American Historical Review 85.3 (1980): 608.

Griffith, Sidney H. "Ephraem the Syrian's Hymns 'Against Julian': Meditations on History and

Imperial Power." *Vigiliae Christianae* 41. 3 (1987): 238-266.

Halporn, James. "Review of *The Emperor Julian*, by Robert Browning." *The Classical Journal*

72.4 (1977): 365-366.

Head, Constance. *The Emperor Julian*. Boston: Twayne Publishers, 1976.

Heather, Peter. *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians*.

Oxford: Oxford University Press, 2006.

Hunt, E. D. "Review of Julian and Hellenism, by Polymnia Athanassiadi." *The Journal of*

Hellenistic Studies 104 (1984): 221.

---. "Review of *The Age of Constantine and Julian*, by Diana Bowder." *The Classical Review* 30.1 (1980): 100-102.

--. "Christians and Christianity in Ammianus Marcellinus." *The Classical Quarterly* 35.1

(1985): 186-200.

Jones, A. H. M. *The Later Roman Empire, 284 – 602: A Social, Economic, and Administrative*

Survey. 2 volumes. Oxford: Oxford University Press, 1964.

Jordan, David P. "Gibbon's 'Age of Constantine' and the Fall of Rome." *History and Theory* 8.1 (1969): 71-96.

Kaegi, Walter Emil. "Research on Julian the Apostate 1945 – 1964." *Classical World* 58.8 (1965): 229-238.

---. "Review of *Julian the Apostate*, by G.W. Bowersock." *The American Historical Review* 84.1 (1980): 131.

Kelly, Gavin. *Ammianus Marcellinus: The Allusive Historian*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Kirschner, Robert. "The Vocation of Holiness in Late Antiquity," in Vol. 38, Brill, June, 1984, 105-124.

Kutlukhan Kutlu, "Çevirmenlik, Yazar Olma Simülasyonudur",
<https://keciyedebiyat.com/cevirmenlik-yazar-olma-simulasyonudur/>

Lane Fox, Robin. *Pagans and Christians*. San Francisco: Harper and Row, 1986.

Lenski, Noel. *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*. Cambridge: Cambridge

University Press, 2006.

Libanius. *Libanius, A Critical Introduction*. Ed. By Van Hoof, Lieve. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2014.

- Liebeschuetz, J. H. W. G. *Antioch: City and Imperial Administration in the Later Roman Empire*. Oxford: Oxford University Press, 1972.
- Lieu, Samuel N. C. *The Emperor Julian Panegyric and Polemic: Claudius Mamertinus, John Chrysostom and Ephrem the Syrian*. Liverpool: Liverpool University Press, 1986.
- Lieu, Samuel N. C., and Dominic Montserrat, eds. *From Constantine to Julian: Pagan and Byzantine Views; A Source History*. New York and London: Routledge, 1996.
- Lendon, J. E. *Soldiers & Ghosts: A History of Battle in Classical Antiquity*. New Haven: Yale University Press, 2005.
- Long, John. *Structures of Irony in Julian's Misopogon*, in *The Ancient World*. vol. 24, 1993.
- MacMullen, Ramsay, and Eugene N. Lane, eds. *Paganism and Christianity 100 – 425 CE: A Sourcebook*. Minneapolis: Fortress Press, 1992.
- MacMullen, Ramsay. *Paganism in the Roman Empire*. New Haven: Yale University Press, 1981.
- . *Christianizing the Roman Empire (AD 100 – 400)*. New Haven: Yale University Press, 1984.
- . *Corruption and the Decline of Rome*. New Haven: Yale University Press, 1988.
- Matthews, John. *The Roman Empire of Ammianus, with a New Introduction*. Ann Arbor, MI: Michigan Classical Press, 2007.
- Mathisen, Ralph. *Roman Aristocrats in Barbarian Gaul*. Austin, TX: University of Texas Press, 1993.

- Mennen, Inge. *Power and Status in the Roman Empire, AD 193-284*. Impact of Empire, Vol. 12. Brill, 2011.
- Miranda, Joseph. *Julian: The Roman Empire in the 4th Century A D*. Bakersfield, CA: Strategy & Tactics Vol. 266. Jan-Feb. 2011.
- Mitchell, Stephen. "Requisitioned Transport in the Roman Empire: A New Inscription from Pisidia." *The Journal of Roman Studies* 66. (1976): 106-131.
- . *A History of the Later Roman Empire AD 284-641*. Oxford: Blackwell, 2007.
- Murdoch, Adrian. *The Last Pagan: Julian the Apostate and the Death of the Ancient World*. Thrupp, Gloucestershire, UK: Sutton, 2003.
- Norwich, John Julius. *Byzantium: The Early Centuries*. New York, NY: Alfred A. Knopf, 1996.
- Nulle, Stebelton. "Julian and the Men of Letters." *The Classical Review* 54. 6 (1959): 257-266.
- . "Julian in America." *The Classical Journal* 61. 4 (1966): 165-173.
- O'Donnell, James. "Review of Julian the Apostate, by G. W. Bowersock". *The Catholic Historical Review* 66.3 (1980): 471.
- Quiroga, Alberto. "Julian's Misopogon and the Subversion of Rhetoric." *AnTard*, 17, 2009, 127-135.
- Rebenish, Stefan & Hans-Ulrich Wiemer eds. *A Companion to Julian the Apostate*, Brill's Companion to the Byzantine World Vol. 5. Lieden&Boston: Brill, 2012.
- Rees, Roger. *Diocletian and the Tetrarchy*, Edirburgh: Edinburgh University Press, 2013.
- Roueché, Charlotte. "Acclamations in the Later Roman Empire: New Evidence from Aphrodisias," *The Journal of Roman Studies* 74, 1984.
- Remes, Pauliina and Svetla Slaveva-Griffin eds. *The Routledge Handbook of Neoplatonism*. Routledge, 2014.
- Ricciotti, Giuseppe. *Julian the Apostate: Roman Emperor 361 – 363*. Translated by M. Joseph

Costelloe. Rockford, IL: Tan Books, 1960.

Romer, F.E. "Review of The Emperor Julian, by Robert Browning." *The American Historical Review* 85.1 (1980): 97.

Scarre, Chris. *Chronicle of the Roman Emperors: The Reign-by-Reign Record of the Rulers of*

Imperial Rome. London: Thames and Hudson, 1995.

Shelley, Bruce L. *Church History in Plain Language*. Nashville: Thomas Nelson, 2008.

Smith, Rowland. *Julian's Gods: Religion and Philosophy in the Thought and Action of Julian*

the Apostate. London: Routledge, 1995.

Smith, R.R.R. *Cultural Choice and Political Identity in Honorific Portrait Statues in the Greek East in the Second Century A.D.* in *JRS*, Vol. 88, Cambridge University Press, 1998, 59-61.

Starr, Chester. "Review of The Emperor Julian, by Constance Head." *The Classical World* 71.3

(1977): 209-210.

Swain, Simon. *Sophists and Emperors: The Case of Libanius*, in S. Swain and M. Edwards (eds.), *Approaching Late Antiquity. The transformation from early to Late Empire*. Oxford: 2003, 370.

Thompson, E. A. *The Historical Work of Ammianus Marcellinus*. Cambridge: Cambridge

University Press, 1947.

---. "Julian's Knowledge of Latin." *The Classical Review* 64. 2 (1950): 51-53.

Tougher, Shaun. *Julian the Apostate*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.

---. "Ammianus Marcellinus on the Empress Eusebia: A Split Personality?" *Greece and Rome*

47.1 (2000): 94-101.

---. "In Praise of an Empress: Julian's Speech of Thanks to Eusebia. The Propaganda of Power, The Role of Panegyric in Late Antiquity." Vol. 183. Brill, 1998, 103-123.

Ward-Perkins, Bryan. *The Fall of Rome and the End of Civilization*, Oxford: Oxford University Press, 2005.

Williams, Stephen. *Diocletian and the Roman Recovery*. London: Routledge, 2000.

Wolfram, Herwig. *The Roman Empire and Its Germanic Peoples*. Translated by Thomas Dunlap, Berkeley, CA: University of California Press, 1997.

Woloch, Michael. "Review of Julian the Apostate, by G. W. Bowersock." *The Classical Review* 75.4 (1980): 367.

Woods, David. "Ammianus Marcellinus and the "Rex Alamannorum" Vadamarius." *Mnemosyne* 53.6 (2000): 690-710.

Zanker, Paul. *Mask of Socrates: The Image of the Intellectual in Antiquity*. University of California Press, 1995.

EKLER

Ek 1. Kronoloji

Mayıs 331/332 – Flavius Cladius Julianus, Julius Constantius ve Basilina'nın oğlu. Constantinopolis'te doğdu. (Ammianus Marcellinus, Res Gestae 22.9.2; Libanius, Orations, 18.9.)

332 – Basilina'nın ölümü. (Julian, Misopogon, 352B.)

22 Mayıs 337 – Büyük Constantine'in ölümü. (Eusebius, Life of Constantine, 4.61.)

Ağustos/Eylül 337- Julian ve Gallus (üvel kardeş), Constantine'in erkek akrabalarının askerleri tarafından yapılan bir katliamın tek sağ kalanlarıydı. Bu katliam muhtemelen Constantius II tarafından başlatılmış veya kışkırtılmıştı. (Julian, Letter to the Athenians, 270C-D; Eunapius, Lives of the Sophist, 7.1.6; Libanius, Orations, 18.10; Gregory Nazianzus, Oration 4, 21.)

337-341- Julianus, Eusebius adlı Nicomedia'nın Ariusçu piskoposu tarafından öğretmenlik yapılması ve eğitime başlaması için annesinin ailesine gönderildi. (Ammianus Marcellinus, 22.9.4; Sozomen, Ecclesiastical History, 5.2.)

339- Eusebius'a Constantinopolis Piskoposu unvanı verildi ve Julianus, başkente geri dönmesi için onunla birlikte seyahat etti. (Socrates, Ecclesiastical History, 2.7; Sozomen, Ecclesiastical History, 2.4.3.)

338/339- Mardonius, Julianus'un öğretmeni olur. Mardonius, annesi Basilina'nın da eski öğretmeni ve hadım. Julianus üzerinde ve eğitiminde güçlü bir etkisi olacaktır. (Julian, Letter to the Athenians, 274D; Julian, Misopogon, 20-22; Libanius, Orations, 18.11.)

341/342- Julianus ve üvey kardeşi Gallus, Kapadokya'daki Macellum'daki imparatorluk malikânesinde sürgüne gönderildi. (Julian, Letter to the Athenians, 271B; Ammianus Marcellinus, 15.2.7; Sozomen, 5.2. ve 9-10.)

347- Gallus, imparatorluk sarayına çağrılır ve Julianus Constantinopolis'e döner. Julianus, retorik Nicoles'in derslerine katılır ve sofist Hecebolius tarafından eğitilir. (Libanius, Orations, 15.27 ve 18.12; Julian, Misopogon, 353B.)

347- Julianus, Hecebolius ile birlikte Nicomedia'ya geri gönderilir ve burada ünlü pagan filozof Libanius ile temas kurar. Julianus'un, Libanius'un derslerine katılmasına izin verilmez; ancak derslerin yazılı kopyalarını satın alır. (Libanius, Orations, 13.10-11 ve 18.13-15; Socrates, 3.1.13-15.)

350- Magnentius'un tahtı gasp etmesi ve Constans'ın ölümü. (Zosimos 2.42.3-5; Julian, Panegyric In Honor of Constantius, 26B-D ve Oration II - The Heroic deeds of the Emperor Constantius, 55D.)

Mart 351- Gallus, kuzeni Constantius II tarafından caesar pozisyonuna yükseltilir. (Ammianus Marcellinus, 14.1.1.)

351- Julianus, pagan filozoflar ve teurjistlerle temas kurar ve gizlice paganlığa dönüş yapar. (Julian, Letter to Maximus Number 8.)

28 Eylül 351- Constantius II, Mursa Muharebesi'nde Magnentius'u yener. (Julian, Oration-In Honor of Constantius, 35D-37A.)

353- Magnentius, Mons Seleucus Muharebesi'nden sonra intihar eder. (Julian, Oration 1, 40B.)

354- Gallus'un görevi elinden alınır ve idam edilir. Julianus, Milano'daki imparatorluk sarayına çağrılır. (Ammianus Marcellinus, 14.11.19-23; Julian, Letter to the Athenians, 270D-271A.)

354- Julianus, filozof Libanius ve Themistius ile yazışmaya başlar. (Julian, Letter to Themistius, 259D.)

355- Silvanus'un tahtı gasp etmesi ve isyanı. (Ammianus Marcellinus, 15.5.1-35.)

Mayıs 355- Julianus'a, Atina'daki çalışmalarına devam etme izni verilir. (Julian, Letter to the Athenians, 273D ve 275A; Oration III- Panegyric in Honor of the Empress Eusebia, 118C- 119D; Libanius, Oration 18.27-30.)

6 Kasım 355- Julianus, Constantius tarafından Kayzar ilan edildi. Constantius'un kız kardeşi Helena ile evlendi. (Julian, Letter to the Athenians, 274A-277D; Libanius, Oration 18.32-39; Ammianus Marcellinus, 15.8.5-18.)

1 Aralık 355- Julianus, küçük bir koruma ekibiyle Galya'ya gönderildi ve Viyana'da konuşlandırıldı. (Ammianus Marcellinus, 15.8.8-19; Libanius, Oration 18.42-44.)

1 Ocak 356- Constantius Julianus'u konsül ilan edildi. (Ammianus Marcellinus, 16.1.1.)

356- Julianus'un Galya'daki ilk seferi (Alamannilere karşı). Julianus, Rheims'te zafer kazanır, Cologne'u geri alır ve Sens'te kışını geçirir, burada dayanmayı başarır ve bir ay süren kuşatmaya karşı zafer elde eder. (Ammianus Marcellinus, 16.2-4; Libanius, Oration 18. 48.)

- Julian, ilk methiyesini Constantius'a yazdı. (Oration I. Panegyric in Honor of the Emperor Constantius) Bu methiye, Julianus'un saray görevlisi Eutherius tarafından sunuldu. Julianus, itaatsizlikle suçlanıyordu ve kendini savunması için Milano'da sunuldu. (Ammianus Marcellinus, 16.7.2-3) İmparatoriçe Eusebia'ya methiye ile aynı zamanda kaleme alınmıştır.

Nisan 357- Constantius Roma'yı ziyaret etti. Son 32 yıldır bir Roma imparatoru tarafından yapılan ilk ziyaret. Sonuncusu babası Büyük Constantine tarafından yapılmıştır. (Ammianus Marcellinus, 16.10. 9-17.)

25 Ağustos 357- Julianus, Galya'da konuşlanmışken ikinci seferini düzenler. Alamanni krallarından biri olan Chnodomarius'u ele geçirerek Strasbourg Muharebesi'nde kritik bir zafer kazanır. Chnodomarius'u savaş ganimeti olarak Constantius'a gönderir ve ardından Mayence'de Ren Nehri'ni geçer ve nehir boyunca savunmaları düzeltir. (Ammianus Marcellinus, 16.11.1, 17.3.6; Julian, Letter to the Athenians, 278B-D; Libanius, Oration 18.49-74.)

358 – Julianus Constantius II'ye ikinci methiyesini yazar. (Julian, Oration II - The Heroic Deeds of the Emperor Constantius.)

358- Yaz aylarında, Julianus Galya'da üçüncü seferine çıkar. Salian Frankları ve ardından Chamavi üzerindeki zaferleriyle başarılarına devam eder. (Julian, Letter to the Athenians, 280A; Ammianus Marcellinus 17.8.1.)

358- Nicomedia depremde yok olur. (Ammianus Marcellinus, 17.7.1-8.)

358- Kış aylarında, Julianus'un danışmanı Salutius, Constantius II'nin kıskançlığı nedeniyle geri çağrılır. (Julian, Letter to the Athenians, 281D ve 282C; Libanius, Oration 12.58 ve 18.85.)

359- Julian'ın Cermenlere karşı dördüncü seferi. Britanya'dan mal sevkiyatları düzenledi, Ren Nehri boyunca kalelerin duvarlarını onarabildi ve Alamannia'nın düşman bölgelerini mağlup etti. (Ammianus Marcellinus, 18. 2. 3-9.)

Ekim 359- 73 günlük kuşatmanın ardından önemli bir şehir olan Amida, II. Shapur'un eline geçer. (Ammianus Marcellinus, 18. 9.-19.8.)

359- Julianus Paris'te ve Constantius II Constantinopolis'te garnizon kurar. (Ammianus Marcellinus, 20.1.1.)

360- Julianus, general Lupicinus'u Pictler ve İskoçlarla mücadele etmek üzere Britanya'ya gönderir. İmparatoriçe Eusebia'nın ölümü. (Ammianus Marcellinus, 20.1.2-3 ve 21.6.4.)

Şubat 360- Julianus, Doğu Cephesi'ne transfer edilmeyi reddeden askerleri tarafından Augustus ilan edilir, başlangıçta reddetmeye çalışır; ancak Zeus'un işareti üzerine razı olur. (Julian, Letter to the Athenians, 282B-D, Libanius, Oration, 12.58-61 ve 18.90-102; Ammianus Marcellinus, 20.4.1-3.)

- Julianus'un eşi Helena ölür. (Ammianus Marcellinus, 21.1.5; Libanius, Oration, 18.179.)

- Julianus, hem Pentadius'u hem de Eutherius'u barış ve müzakereler için Constantius II'ye elçi olarak gönderir. (Ammianus Marcellinus, 20.8.19.)

Nisan 360- Constantius, Konstantinopolis'i terk eder, Julianus'un elçileriyle buluşur ve kendi elçisini Leonas'ı gönderir. (Libanius, Oration, 18.126.)

Haziran-Ağustos 360- Barış müzakerelerini beklerken Julianus seferlere devam eder. Attuarian Franklarını takip eder. (Ammianus Marcellinus, 20.7.17-18.)

Ekim 360- Julianus caesar olarak beşinci yılını kutlar ve diadem takar. (Ammianus Marcellinus, 21.1.1-4.)

361- Julianus, Alamanni kralı Vodomarius'u ele geçirir. Kralın Constantius II tarafından Julianus ve Batı ordusuna saldırı düzenlemek için ödendiğini öğrenir. (Julian, Letter to the Athenians, 286A; Libanius, Oration, 12.62 ve 18.107-108; Ammianus Marcellinus, 21.5.2-8.)

361- Julian, birliklerine hitap ederek yeni pozisyonunu güç kullanarak savunacağını belirtir. (Ammianus Marcellinus, 21.8.9.)

361- Julian Sirimum (Libanius 18.111-112), Succı Pass (Ammianus Marcellinus 21.10.1),

ve Naissus'u alır. (Ammianus Marcellinus, 21.10.5.)

3 Kasım 361- Constantius, Julian ile iç savaşta yüzleşmek üzereyken Mopsucrena'da ölür. (Ammianus Marcellinus, 21.15.2-3; Libanius, Oration, 18.117.)

11 Aralık 361- Julian Constantinopolis'e ayak basar.

17 Haziran 362- Julian, Hristiyan öğretmenlere karşı ferman yayımlar. (Theodosian Code, 13.3.5.)

362- Julianus, Pers seferi için karargahını Antakya'da kurar. (Ammianus Marcellinus, 22.9.15.)

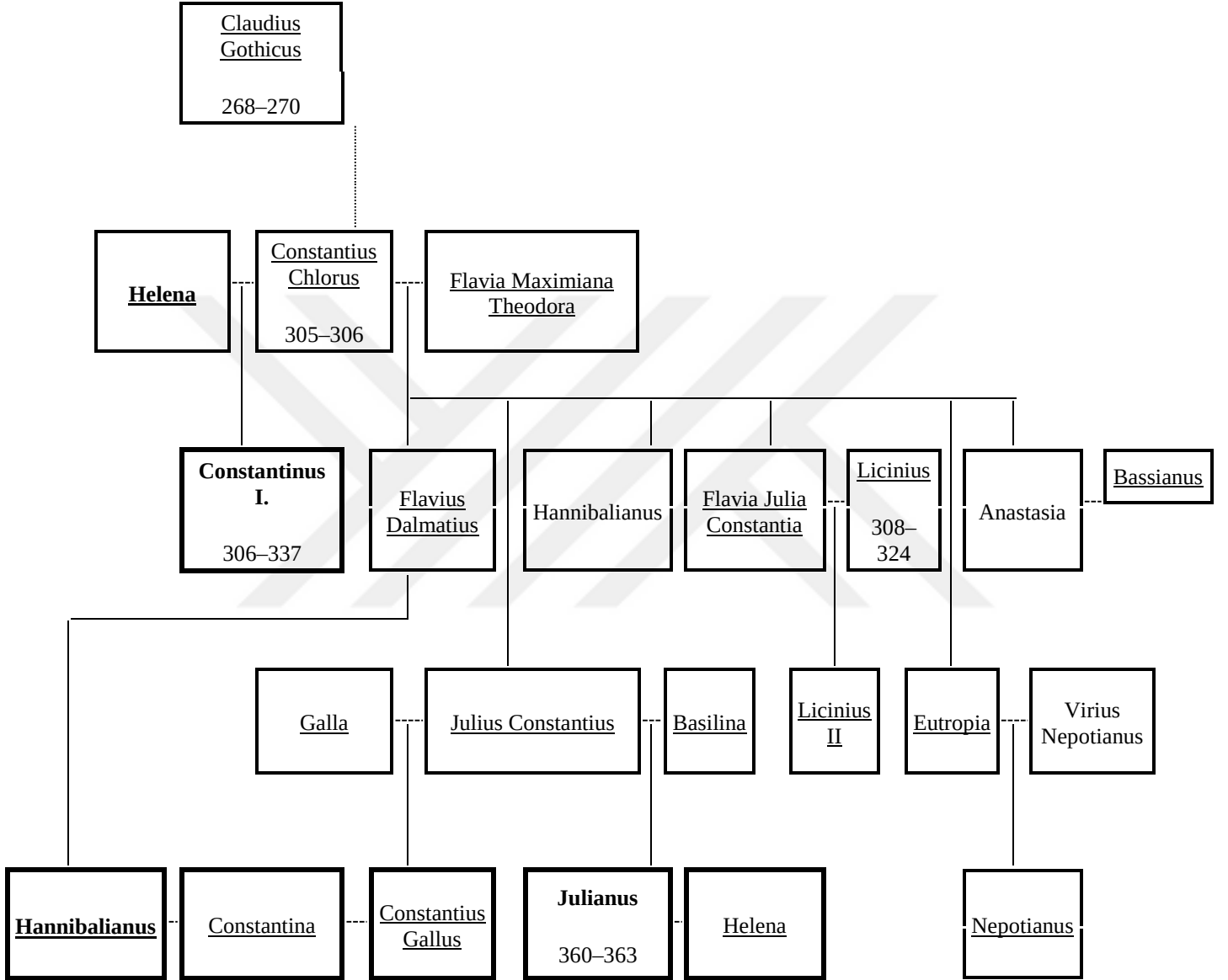
Ocak 363- Julianus, Antakya halkına karşı Misopogon adlı eseri yazar ve halka sunar. (Tougher, Julian the Apostate, 97.)

5 Mart 363- Julianus, Antakya'dan ayrılır ve Perslere karşı gerçekleştireceği sefere doğru hareket eder. (Libanius, Autobiography, 131.)

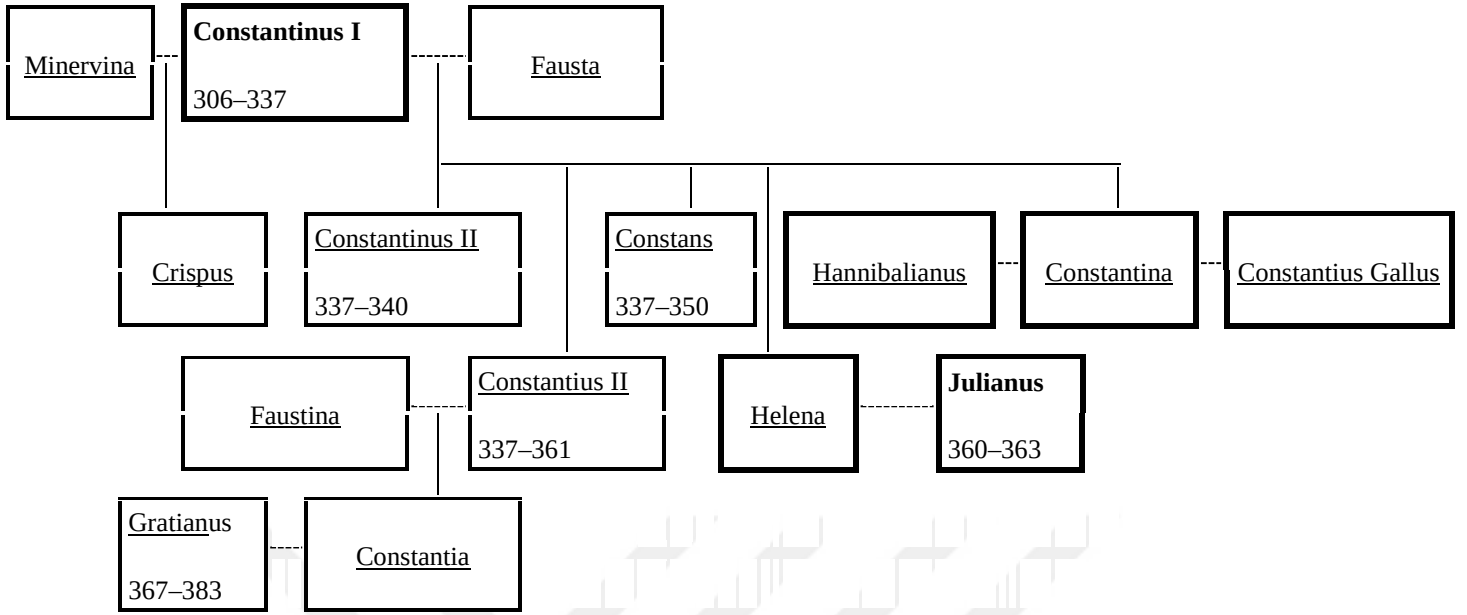
26 Haziran 363- Flavius Claudius Julianus, bir mızrak yarasından hayatını kaybeder. (Ammianus Marcellinus, 25.3.1-23.384.)

Ek 2. Soyağacı

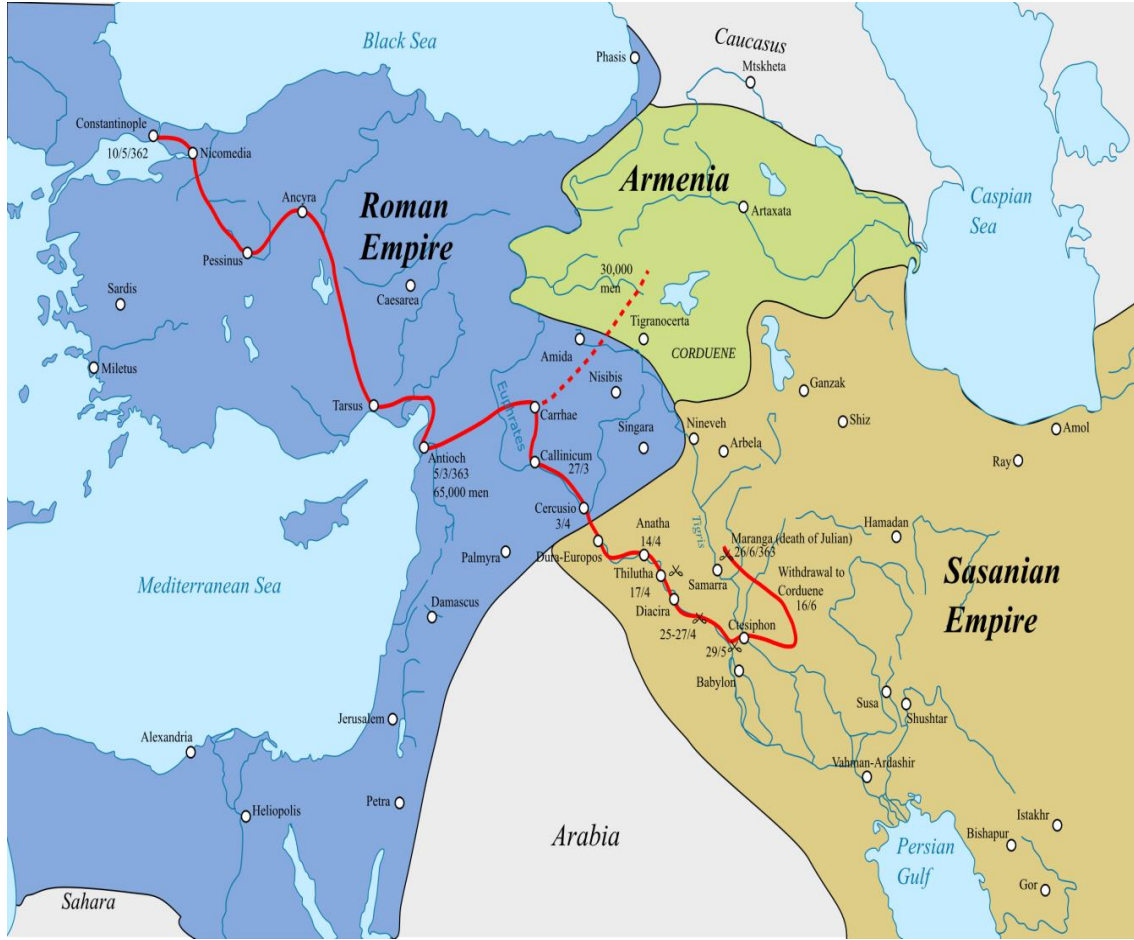
1. Constantinus Hanedanlığı

2. Constantinus'un Çocukları

Ek 3. Haritalar ve resimler

Harita 1: Julianus'un Pers Seferi Haritası⁵⁴⁷

⁵⁴⁷https://imperiumromanum.pl/wp-content/uploads/2019/09/1024px-Julian_Campaign_363.jpg

Harita 2: Julianus'un Pers Seferi Antakya-Tizpon⁵⁴⁸

⁵⁴⁸ <https://cdn.thecollector.com/wp-content/uploads/2021/04/julian-persian-campaign-363.jpg?width=828&quality=55>

Görsel 1: Julianus Heykeli, Cluny Müzesi, Paris.⁵⁴⁹

⁵⁴⁹ <https://loc-hall.fr/en/lieux/musee-de-cluny/20150707-26.JPG>

Görsel 2: Flavius Claudius Julianus. 361-363. AV Solidus (4.28 gm), Sirmium Darphanesi⁵⁵⁰

Görsel 3: Flavius Claudius Julianus 360-363. AV Solidus (19.5mm, 4.33 g, 12h), Ravenna Darphanesi⁵⁵¹

⁵⁵⁰ <https://imperiumromanum.pl/wp-content/uploads/2015/01/Rsg52wXKNEr3L4WdQx9g7MDsy6FqHp.jpg>

⁵⁵¹ <https://warfarehistorynetwork.com/wp-content/uploads/2015/02/Julian.jpg>

Görsel 4: Pers Seferi'nde Julianus'un ölüm tasviri (Cassell's Illustrated Universal History, vol. 3, 1882)⁵⁵²

⁵⁵² <https://warfarehistorynetwork.com/wp-content/uploads/2015/02/000036-1081x1536.jpg>

Görsel 5: 9. Yüzyıla ait Nazianzuslu Gregorius'un tasviri ile Julianus'un bir piskoposu tutuklatması ve Roma tanrılarına adak kurban etmeye zorlaması.⁵⁵³

⁵⁵³ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84522082/f542.image>

Görsel 6: Edward Armitage (1817–1896), “Julian the Apostate presiding at a conference of sectarians” isimli 1875 tarihli tablosu.⁵⁵⁴

⁵⁵⁴https://d3d00swyhr67nd.cloudfront.net/w1200h1200/collection/NML/WARG/NML_WARG_WAG_3071-001.jpg

ÖZET

İmparator Julianus, 355-360 yılları arasında caesar, Kasım 361'den Temmuz 363'e kadar da agustusluk yapmış Genç Antik Çağın önemli figürlerinden biridir. Kısa süreli iktidarına rağmen yüzyıllar sonra hala onu ve eserlerini inceliyor oluşumuz, onu diğer imparatorlardan farklı bir yerde konumlandırmaktadır. Ayrıştığı bir başka özelliği de geride bıraktığı eser sayısı ve çeşitliliğidir. Eserleri arasında diğerlerinden içerik olarak da sıyrılan *Misopogon*, bize sadece Julianus'un iç dünyasına değil, eseri ithaf ettiği Antakya halkına, Antakya'nın o dönemki durumuna ve imparatorluğun düşün dünyasının geçirmekte olduğunu dönüşüme dair de birçok ipucu vermektedir.

Anahtar kelimeler: Julianus, Misopogon, Geç Antik Çağ, Antakya

ABSTRACT

Emperor Julian was a distinct figure in Late Antiquity who had been a caesar between 355-360 and an augustus between November 361 to July 363. Despite his short reign, his life, reign and body of work is still remembered and researched which puts him in a different position than his counterparts. One other feature that is distinct about him is the scale and variety of his work. Among them, due to its content, *Misopogon* diverges from the rest, and it not only tells us about Julian's inner world, but also about Antiochians who Julian dedicated this piece, the social situation in Antioch at that particular time, and the ever-changing philosophy of the era.

Keywords: Julian, *Misopogon*, Late Antiquity, Antioch